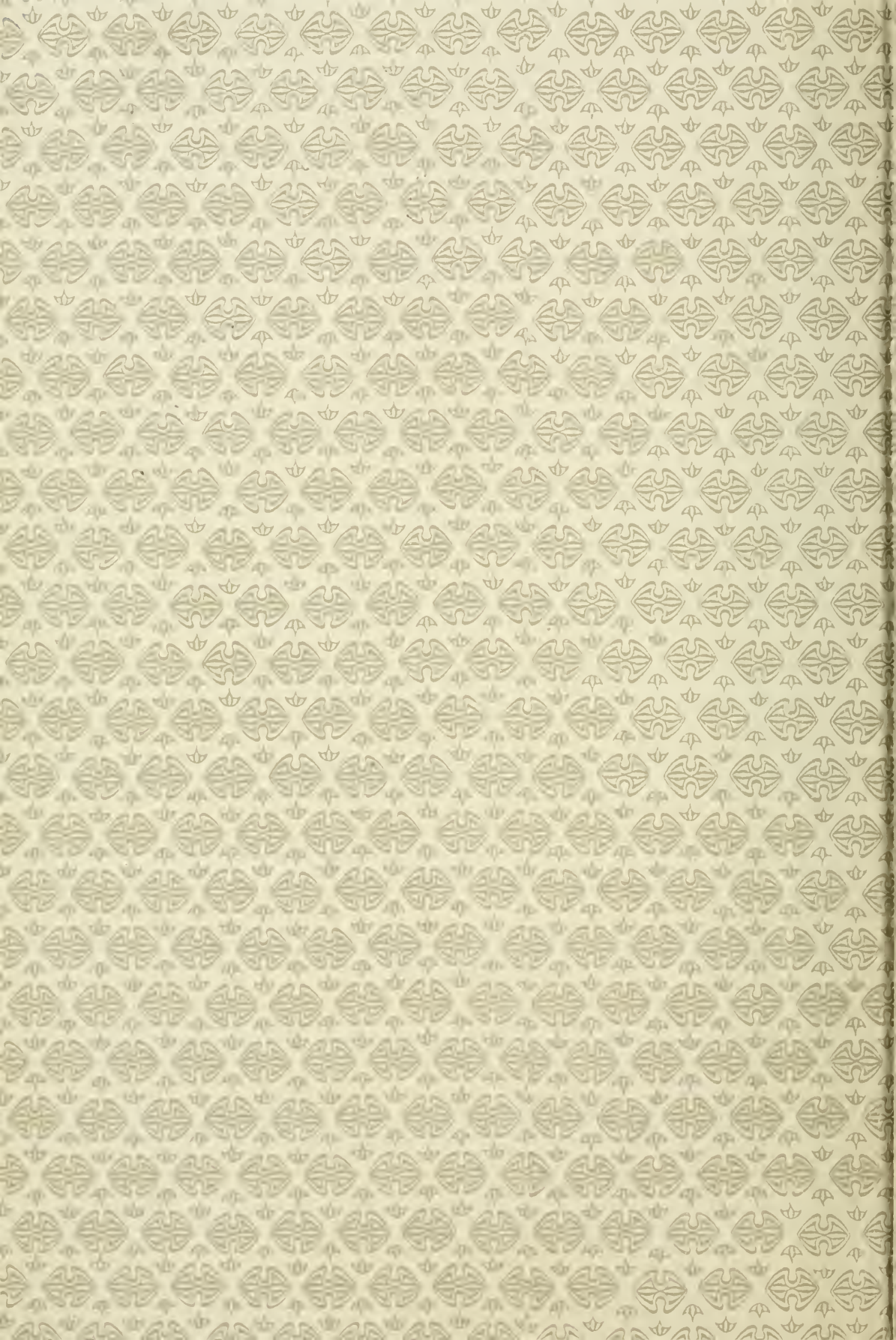

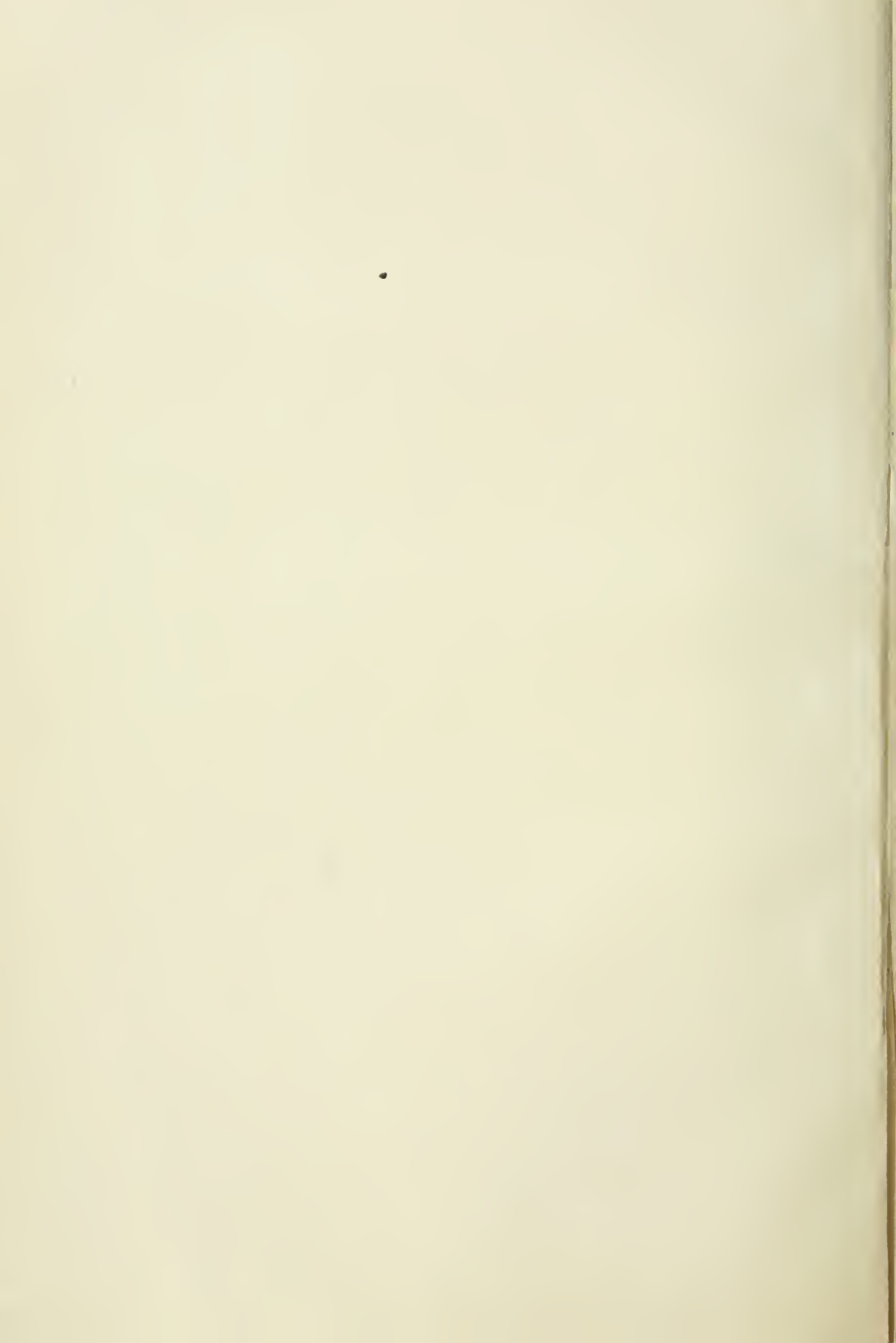
UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 01657591 2

UNIVERSITY
OF
TORONTO
LIBRARY

SCRIPTORES
RERUM GERMANICARUM

IN USUM SCHOLARUM

EX

MONUMENTIS GERMANIAE HISTORICIS

RECUSI.

REGINONIS ABBATIS PRUMIENSIS CHRONICON
CUM CONTINUATIONE TREVERENSI.

HANNOVERAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI.

1890.

REGINONIS
ABBATIS PRUMIENSIS
CHRONICON
CUM CONTINUATIONE
TREVERENSI.

RECOGNOVIT

FRIDERICUS KURZE.

67553
11/1/26

HANNOVERAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI.

1890.

HANNOVERAE, TYPIS GRIMPIANIS.

PRAEFATIO.

Reginonem ex nobilissimis parentibus de Alta ripa, id est Altrepio¹ progenitum esse *Annales* quidam Prumienses s. XVI.² referunt, quorum auctor ex antiquissimis documentis se hausisse dicit. Altrepii cella S. Medardi fuit, quae a Pippino rege Prumiae monasterio tradita et iam a. 762. Aug. 13. confirmata est³: eiusdem monasterii Regino monachus factus est.

Anno 892, cum Prumia a Normannis, qui ab incursione ad Rhenum usque Bonnam facta ad Mosam recesserunt, saevissime vastata esset, Farabertus abbas, qui vix fuga se servaverat, sua sponte curam pastorem . . . deposuit⁴, quae mense Maio⁵ Reginoni electione fratrum abbati constituto commissa est. Sed iam a. 899. aemulis agentibus depositus est et Richarium fratrem Gerhardi et Mahtfridi invidiosum sui negotii successorem sustinuit.

Relatio quaedam verbosior, quam de his rebus ipse Regino composuit, ex opere eius iam ab aequalibus deleta in omnibus exemplaribus deest. Unde apparet non vanum esse, quod auctor eodem loco dicit, timere se, ne, si veritatem rerum gestarum ad liquidum stilo exsecutus sit, odium et offensam quorundam, qui adhuc superstites sint, incurrat. Qui autem fuerint illi aemuli, coniecturis tantum colligi potest. Gerhardum et Mahtfridum ipsos non eos fuisse, quos auctor maxime timeret, ex eo perspicitur, quod eos a. 906. a rege Conrado proscriptione damnatos esse ipse refert. Adversarium eius

1) Altrip vico ad Rhenum infra Spiram sito; de vita Reginonis cf. Ermisch 'D. Chronik d. Regino bis 813', Gott. 1872. 2) De quibus cf. Wytttenbach, 'Archiv' III, 291 sqq. 3) Beyer, 'Urkundenbuch d. Regierungbez. Coblenz u. Trier' I, n. 60 (Böhmer-Mühlbacher 'Regesten' I p. 42 et 43). 4) Regin. Chron. a. 892 et 899. 5) Ann. Prumienses (SS. XV, 1289—92) a. 892: . . . Kal. Iun. numero absciso.

graviorem Karolum regem Franciae occidentalis fuisse Hartung¹ recte, ni fallor, suspicatus est. Nam licet Trithemio plerumque parva fides habenda sit, tamen ea, quae in Chronico Hirsaugiensi scribit, Reginonem iussione Caroli regis Gallorum a sua dignitate depositum esse, quod cum Ruperto duce Galliae Celticae, fratre quondam Ottonis (Odonis † 898), sensisset, a vero haud ita longe videntur discrepare. Karolus enim a. 898. contra regem Zuendibolchum profectus in reditu Prumiam venit, unde ad pugnam egressus pacem cum illo fecit. Quodsi Regino contra Karolum conspiraverat, quid mirum, quod rex infestum sibi abbatem sustulit? Certe auctor Karolo non ita fuisse videtur, siquidem patrem eius ex priore uxore Ansgard duos liberos elegantis formae ac ingentis animi virtute prestantes suscepisse a. 878. narrat, de Karolo autem ibidem nihil dicit nisi haec: enixa est (Adalheidis) puerum, cui nomen avi imposuit eumque Carolum vocitari fecit. Richarium autem in gratia maxima cum Karolo fuisse vel inde apparet, quod postea a. 922. episcopus Leodiensis factus est Folcuino teste² dono et consensu Caroli regis expetitus.

Regino Prumia eiectus Treveros se contulit, ubi abbatiam S. Martini, cum senio esset lapsa et vastatione Normannica cum ipsa civitate succensa, a Rabbodo Trevirensi episcopo Reginoni abbati, religioso cuidam et ecclesiastico viro commissam et ab eo in pristinum statum reparatam esse in Vita S. Magnerici (SS. VIII, 208) legimus. Cui ecclesiae usque ad mortem videtur praefuisse; nam eadem Vita defuncto Reginone abbate eam laicis in beneficium datam esse refert. Sepultus tamen est a. 915. in monasterio S. Maximini Treverensi, ubi lapis cum his inscriptis versibus a. 1581. repertus est³:

..... FESSA REGINONIS CONTINET OSSA.
 ABBAS EGREGIUS. PRAEFUIT IPSE PIUS.
 COENOBIO QUONDAM PRUMIENSI MORIBUS ALMIS
 POSTQUAM
 . . . O DCCCCXV.

1) 'Forschungen z. Deutschen Geschichte' XVIII, 362—68. 2) *Gesta abbatum Lobiensium*, SS. IV, 63, c. 19. 3) *Eckhausen, Chronik von St. Maximin'* (liber manu scriptus); inde 'Trierische Chronik' V, p. 7, *Ermisch* l. l. 8.

Rathbodo archiepiscopo Regino 'epistolam de harmonica institutione', dissertationem videlicet longiorem, cuius exordium et finis hic infra legenda praebentur, cum 'octo tonis musicae artis' dedicavit. Eodem Rathbodo auctore Hathoni archiepiscopo Magontino circa a. 906. 'libellum de synodalibus causis aeclesiasticisque disciplinis' conscriptum misit, cuius praefatio item huic praefationi meae adiungitur.

Maximum autem Reginonis opus chronicon est, quod a. 908. Adalberoni Augustano episcopo, viro doctissimo et litterarum studioso, dedicavit. In praefatione dicit consummasse sese coeptum opus a primo incarnationis dominicae anno usque in presentem annum, qui computatur a prefata incarnatione Domini 908; clauditur autem chronicon a. 906: dubitari igitur potest, integrumne servatum sit an ut ad a. 892. ita in fine ab ipsis aequalibus mutilatum. Duae operis partes efficiuntur ea re, quod auctor usque ad annum 813. fere omnia ex antiquiorum scriptorum libris collegit, cetera autem, quae sequuntur, suo studio ita se descripsisse ipse dicit, prout in chronicorum libris adnotata invenerit aut ex relatione patrum auditu percipere potuerit. Ipse vero auctor opus suum in duos libros divisit, quorum priori non longius quam ad a. 741. pertinenti inscribitur libellus de temporibus dominicae incarnationis, posteriori liber de gestis regum Francorum.

De fontibus cf. H. Ermisch, 'Die Chronik des Regino bis 813', Gott. 1872, et ea, quae ipse de eis protuli 'Neues Archiv' XV, 312—324. Hoc loco ea, quae ibi demonstrata sunt, brevissime repetere satis sit.

In priore libro Regino multis auctoribus promiscue usus est, ita ut chronologiam et alia pauca ex Bedae chronico de sex aetatibus¹ sumeret, cetera plurima e scriptura sacra (vulgata), Adonis martyrologio², Gestis pontificum Romanorum³, Historia Francorum⁴, Gestis Dagoberti⁵, Pauli Diaconi Historia Langobardorum⁶, Annalibus S. Amandi⁷ a. 716—741,

1) Codice nunc latente. 2) Surius 'De prob. sanct. historiis' VII, 1086 sqq.; Regino codice nunc latente usus est. 3) Duchesne, 'Le Liber Pontificalis': Regino cod. B2 usus. 4) MG. SS. rer. Merov. II, 215—328; cod. B1a. 5) Ibid. 396 sqq.; codex non iam exstat, similis cod. 2a. 6) MG. SS. rer. Langob. et Ital. s. VI.—IX.; codex Reginonis periit, sed ad codd. G 5 proxime accessit. 7) MG. SS. I, 7 sqq.

collectione canonum et decretalium Hispana¹ suppleret, singula pauca ex Vitis sanctorum Goaris, Lamberti, Columbani, Arnulfi, Paulini, Lupi, Eligii, Martini, Severini (Coloniensis), Theodori, Aniani, Vedasti, Albini, Paterni² et scriptis Boethii adderet. In altero autem libro usque ad a. 813. auctor unos Annales Laurissenses maiores³ exscripsit, quibus ad a. 755. 'Revelationem factam sancto papae Stephano'⁴ et ad a. superiorem mentionem Waltfredi abbatis Etrusci ex Vita illius⁵ petitam inserit.

Ab a. 813. Regino nullis libris usus est nisi Annalibus Prumiensibus brevissimis in marginibus tabularum paschalium scriptis et quadam actorum et epistularum s. IX. collectione, cuius pars maxima ad Lotharii regis divortium spectabat. Annales, qui usque ad ipsius auctoris tempora pertinebant et etiamtum continuabantur, ipsi non iam exstant, sed usque ad a. 960. fons Annalium Stabulensium (SS. XIII, 39—43) fuerunt et usque ad a. 922, ni fallor, ab auctore annalium quorundam in codice Matritensi inventorum excerpti sunt, qui auctore Richario abbate Prumiensi (899—922) et episcopo Leodiensi (922—945) a. 922. conscripti et inde Leodii continuati sunt⁶. Collectio autem illa haec videtur continuisse:

1. *acta synodi tertiae Aquis Apr. 29. habitae⁷;*
2. *epistulam Arsenii legati apostolici, qua Engeltrudis perfida Bosonis uxor a. 865. excommunicata est⁸;*
3. *epistulam papae Nicolai 867. Ian. 25. ad regem Karolum directam⁹, qua noster etiam in libro de synodalibus causis usus est;*

1) *Collectio canonum ecclesiae Hispanae, Matr. 1808; Epistolae decretales ac rescripta pontificum Romanorum, ib. 1821; Regino editione multo brevioris usus videtur esse.* 2) *Vitae Albini et Paterni MG. Auct. ant. IV, 2, 27—37, Arnulfi SS. rer. Mer. II, 426—446, Eligii apud D' Achery 'Spicilegium' V, 176, Martini in Sulpicii Severi operibus ed. C. Halm, Vindob. 1866, Aniani apud Theiner, 'S. Aignan', Par. 1832, p. 13 et 37 et apud Surium V, 417, ceterae in Actis Sanctorum.* 3) *SS. I, 134—218.* 4) *SS. XV, 2.* 5) *Acta Sanct. Febr. II, 842.* 6) *Ann. Prumienses ed. Holder-Egger, SS. XV, 1289—92.* 7) *Mansi, 'Conciliorum collectio' XV, 611 sqq.* 8) *Mansi XV, 326 sq.* 9) *Mansi XV, 318—321.*

4. *bullam papae Nicolai 866. Iun. 13. datam, qua Wald-rada excommunicatur*¹;

5. *epistulam papae Nicolai ad regem Lotharium a. 867. missam*²;

6. *epistulam regis Lotharii ad papam Hadrianum II. a. 868. missam*³;

7. *epistulam papae Nicolai ad episcopos regni Ludowici 867. Oct. 31. datam*⁴; *fortasse etiam*

8. *epistulam quandam Thietgaudi et Guntharii archiepiscoporum depositorum a. 863. ad imperatorem Ludowicum II. datam, quae non iam exstat.*

*Praeterea ad a. 888 et 889. Regino e Iustini epit. II, 2—3, XIII, 1. 2 et XLI, 2—3 et ex Pauli Diaconi hist. Lang. I, 1 nonnulla attulit*⁵, *quae, quamquam ad Scythas et Germanos spectant, tamen ad Ungaros convenire ei videbantur.*

*Hac testium locupletum penuria satis declaratur, multa a Reginone, cum paucis annis et uno quasi tenore*⁶ *opus perficeret, ex arbitrio annis non suis adsignata esse ideoque eum ad suos fere usque dies temporum ordinem mire neglexisse et confudisse*⁷.

Ceterum de laudibus huius chronici conf. Dümmleri praefationem ad versionem eius thiudiscam, eiusdem 'Ostfr. Reich' III, 657, Ermisch l. l. 6—13, Wattenbach 'Deutschlands Geschichtsquellen' 5I, 243—246, quibus ego nihil habeo, quod addam.

Continuationem Reginonis, quae ab a. 907. usque ad finem a. 967. porrigitur, a monacho quodam S. Maximini Treverensis conscriptam esse iam Pertz in praefatione editionis suae ostendit, cum auctor res illius monasterii sibi curae esse satis demonstrat et Adalberti monachi Treverensis familiaritate usum esse videatur. Ipsum vero Adalbertum illum, qui usque ad a. 961. monachus S. Maximini fuit, a. 961. episcopus Rutorum ordinatus est, paulo post reversus a. 966. abbatiam

1) Mansi XV, 380—382. 2) Mansi XV, 321—324. 3) Mansi XV, 831—832. 4) Mansi XV, 333—342. 5) Cf. F. Rühl 'Die Verbreitung des Iustinus im Mittelalter', Leipzig 1871, p. 12—14. 6) Cf. *infra* annos 818 p. 73, 866 p. 90, 868 p. 94, 875 p. 110, 880 p. 117, 888 p. 130, 892 p. 139. 7) De qua re cf. P. Schulz, 'Die Chronik des Regino vom Jahre 813 an', Halle 1888 (Dissertatio inaug.).

Weissenburgensem accepit, denique a. 968. archiepiscopus Magdeburgensis factus et a. 981. mortuus est, auctorem continuationis fuisse W. de Giesebrecht¹ ita omnibus probavit, ut hodie nemo fere, ut videtur, de ea re dubitet. Conf. Büdinger in versione thiudisca, Dümmler 'Otto d. Grosse' 321, J. Werra 'Über d. Continuator Reginonis' (diss. Lips. 1883) 90—92, Wattenbach l. l. I, 342.

De fontibus egi 'Neues Archiv' XV, 324—330: inter quos praeter Annales Augienses (—939)² imprimis Annales quidam Fuldenses breviores usque ad a. 939. aut paulo longius pertinentes, qui postea perierunt, sunt commemorandi; accedunt Annales Sangallenses maiores (—918)³ et Laubacenses (—912, SS. I); num praeter hos Adalbertus aliquem fontem nunc latentem habuerit, decerni vix potuerit.

Ipsum Reginonis chronicon cum continuatione multis scriptoribus temporum posteriorum fons fuit. Paene totum utrumque opus receptum est in annales illos Nienburgenses, qui sub Arnolde abbate Magdeburgensi (1120—1166) et Nienburgensi (1134—1166) conscripti videntur esse et, quamquam ipsi perierunt, tamen ex Annalista Saxone et Annalibus Magdeburgensibus, qui eos exscripserunt, magna ex parte restitui possunt⁴. Item chronico et continuatione usi sunt Annales Hersfeldenses⁵, Herimannus Augiensis (SS. V), Otto Frisingensis in Chronico (SS. XX), Magister Pous Belae regis notarius de gestis Hungarorum⁶, Annales Salzburgenses c. a. 1180. compilati et nunc amissi⁷, sola continuatione ad a. 933—951 etiam Cosmas (SS. IX). Atque Annales Hersfeldenses et Nienburgenses ex ipso codice A (v. infra) videntur hausisse, Herimannus fortasse ex Einsidlensi (B1 et A2), Otto ex A1, reliqui ex aliquibus illius exemplaribus. Reginonis chronicon sine continuatione paene totum exscripsit auctor Annalium Mettensium (SS. I) e codice B3, praeterea usi sunt eodem Marianus

1) 'Geschichte der Kaiserzeit' I, 778. 2) SS. I, 63 sqq.; Jaffé bibl. III, 704 sqq. 3) SS. I, 72 sqq.; C. Henking, 'Züricher Mittheil. z. vaterländ. Gesch.' XIX, 265 sqq. 4) Scheffer-Boichorst, 'Forschungen z. Deutschen Gesch.' XI, 485—490. 5) H. Lorenz, 'D. Annalen v. Hersfeld', diss. Lips. 1885. 6) Wattenbach, 'Deutschlands Geschichtsquellen' II, 186. 7) Wattenbach l. l. II, 274 sq.

Scottus (SS. V) e codice B 2 g, Gesta Trevirorum (SS. VIII) e codice B 2, Hugo Flaviniacensis (SS. VIII), Chronicon Reichersbergense¹; pauca indidem sumpserunt (a. 801. sqq.) Translatio et Miracula S. Genesisii (SS. XV), item ad a. 890. et 902. Magnus Reichersbergensis (SS. XVII), Manegoldus de Lutinbach in libro ad Gebhardum scripto c. 29. et 44². Sigebertus quoque Gemblacensis (SS. VI) fortasse Reginonem ipsum noverat³, sed ea, quae ab illo mutuatus videtur esse, ex Annalibus Mettensibus petita esse possunt.

Codices manu scripti, de quibus cf. 'Neues Archiv' XV, 295 — 312, in duas classes dividuntur, quarum altera Reginonis chronicon cum continuatione, altera idem sine illa continet:

A. Codex A, i. e. continuatoris (Adalberti) liber autographus, quem a. 968. in Saxoniam secum videtur portasse, non iam exstat; ex eo fluxerunt hi:

A 1. codex Monacensis n. 6388, inter Frisingenses n. 188, saec. X. Continet post codicem Liudprandi Cremonensis autographum Reginonis chronicon cum continuatione in 14 quaternionibus; quam partem sub Abrahamo episcopo (957—993. aut 994) exaratam esse ex nota ABRAM EPISCOPOPUS (sic!) in folio 121 posita intellegitur. Tres post primum quaterniones amissi sunt, item in fine nescio quot folia: clauditur enim verbis in Augusta civitate celebravit a. 967. Ex hoc derivati sunt septem codices A 1 a—g, quorum nullus ultra finem illius porrigitur, quamquam tres quaterniones in illo desiderati in his non desunt.

A 1 a. codex Vindobonensis n. 408 saec. XI. (in editione Pertzii n. 7 signatus) ex monasterio Admont;

A 1 b. codex Vindobonensis n. 538 saec. XII. (in ed. Pertzii n. 9) ex monasterio Göttweih; ex hoc descripti videntur esse codices A 1 c et d;

A 1 c. codex Vindobonensis n. 639 saec. XIII. ineuntis (in ed. Pertzii n. 10) ex monasterio Victring;

A 1 d. codex Claustroneoburgensis saec. XII. (in ed. Pertzii n. 11);

1) *Canisii lectiones antiquae III, 2, 219 et (ab a. 921) MG. SS. XVII, 443 sqq.* 2) *Libelli de lite I, 362. 386. Cf. etiam Sdralek, 'Die Streitschriften Altmanns von Passau' p. 129—131. 148.* 3) *Conf. infra de codice Gemblacensi.*

A 1 e. codex Vindobonensis n. 3522 saec. XV. (in ed. Pertzii n. 12) descriptus ex codice A 1 d;

A 1 f. codex Mutinensis VI F 5, qui anno 1093. exaratus unum librum priorem cum Gestis pontificum Romanorum continet;

A 1 g. vide B 2 l.

A 2. codex Parisinus n. 5018 saec. XI. Hic liber, quem sancti Stephani (fortasse Halberstadensis), postea P. Pithoei et Iac. Aug. Thuani fuisse ex ipso perspicimus, clauditur iam a. 867. verbis iterato crudeli nequaquam mutilus.

A 2. a me signatus est idem codex Einsidlensis, qui infra B 1 nominatur: ille enim, quamquam chronicon ipsum ex codice B descriptum habet, tamen continuationem e codice A petitam usque ad a. 939. continet, ubi clauditur verbis Caprimontem obsidione in fine mutilus.*

A 3. codex Parisinus 11851, inter Sangermanenses n. 440, i. e. codex autographus Annalistae Saxonis (SS. VI), apud quem ab a. 741. inter alios fontes huius quoque chronici et continuationis maxima pars ex Annalibus Nienburgensibus amissis servata est ita ad verbum descripta, ut inter codices Reginonis numerandus sit. Finis continuationis omnibus aliis codicibus deficientibus hoc uno traditur. Annales Magdeburgenses (SS. XVI), qui ipsi quoque e Nienburgensibus hauserunt, fonte eo tanta cum libertate usi sunt, ut nobis hoc loco nullius sint usus.

B. Omnes ceteri codices ab uno exemplo derivantur (cod. B), qui non iam exstat. Cuius tria sunt exempla B 1 — 3:

B 1. codex Einsidlensis n. 359 saec. X. exeuntis; de quo cf. A 2. Ex eo pendent hi tres:*

B 1 a. codex Parisinus n. 5016 saec. XI. (in ed. Pertzii n. 6);

B 1 b. codex Murensis saec. XII., qui chronicon ex Reginone, Herimanno Augiensi, Bernoldo, Bertholdo compilatum cum Annalibus S. Blasii continebat, nunc autem monasterio Murensi a. 1841. sublato latet;

B 1 c. codex Engelbergensis saec. XII. e Murensi descriptus.

B 2. codex Schafhusanus n. 109 saec. X. exeuntis (in ed. Pertzii n. 1), fortasse Treviris exaratus. Ex eo fluxerunt hi undecim:

B 2 a. codex Britannici Musei Arundelianus n. 390 saec. X., qui pater est septem codicum *B 2 b — h*;

B 2 b. codex Trevirensis n. 1286, 43, a. 1084. *Prumiae exaratus* (apud Pertzium n. 3): continet post *Reginonem* etiam *Einhardi Vitam Caroli et Annales et Thegani Gesta Ludowici*;

B 2 c. codex Parisinus n. 5922 saec. XII. ex monasterio *S. Mariae Otterbergensi* ortus;

B 2 d. codex Britannici Musei Cottonianus *Tiberius c. XI*, olim *Egmondanus*: continet praeter alia in fol. 1—19 *Einhardi Vitam Caroli* saec. X., in fol. 43—118 *Reginonis chronicon* saec. XII. exeunte exaratum, in fol. 125—141 *Annales Xantenses*, in fol. 141—169 *Egmondanos*;

B 2 e. codex Cantabrigiensis collegii corporis Christi n. 139: continet varias res ex hoc chronico excerptas usque ad a. 1002 = 901;

B 2 f. codex Hildesheimensis *S. Godehardi* nunc absconditus, quem *H. Meibom senior* cum editione *Pistoriana* contulit; cuius schedae servantur in bibliotheca regia *Hannoverae XI*, 692;

B 2 g. codex Coloniensis ex monasterio *S. Martini maioris*, cuius quattuor tantum folia exstant, quae ab a. 1885. in archivo publico illius urbis servantur.

B 2 h. codex Gissensis n. 650 chartaceus saec. XIV. et XV., olim capituli *Spirensis*: continet in fol. 88—97 partem chronici a. 751—813 cum epitaphio *Heinrici comitis* (ex cod. *B 2 a*);

B 2 i. codex *Carlsruhanus* n. CCXXXII. olim *Augiensis* saec. XI. (apud Pertzium n. 2): derivatus est item ex codice *B 2*, neque vero e codice *B 2 a* neque ex ipso *B 2* descriptus, sed ex alio aliquo exemplari, quod postea periit. Ex *Augiensi* duo pendent:

B 2 k. codex *Augustanus* n. 223 ex monasterio *S. Udabrici* chartaceus saec. XV. exeuntis: continet in fol. 1—97' *Fredegarium*, in fol. 98—180 *Reginonem* e codice *B 2 i* descriptum, sed ex alio aliquo classis *A* emendatum et completum¹;

B 2 l. codex Britannici Musei *Harleianus* n. 3676 saec. XVI. ex bibliotheca *Peutingeriana*: praebet textum codicis *B 2 i*

1) Conf. de eo *B. Krusch*, 'Neues Archiv' VII, 278—282.

ex codice A 1 aut exemplari eius correctum et continuatum, ut eodem fere iure A 1 g signari possit.

B 3. codex Parisinus n. 5017 saec. XI. olim S. Arnulfi Mettensis; clauditur in a. 905. verbis Siquidem cives, qui partibus eius favebant, portas minime mutilus. Fluxerunt ex eo hi:

B 3 a. codex Britannici Musei Egertonianus n. 810 saec. XII.—XIII. ex bibliotheca Fuggerorum;

B 3 b. codex Berolinensis (bibliothecae Meermanianae) Philippicus n. 746 saec. XII. ineuntis, scilicet liber autographus Annalium Mettensium (apud Pertzium n. 4), quorum auctor magnas huius chronici partes e codice B 3 ad verbum exscripsit;

B 3 c. codex Durhamsiensis C. IV. 15 e codice B 3 b videtur esse descriptus.

Praeterea codex bibliothecae collegii Eaton prope Windsor n. 3279, 380 ea continet, quae apud Reginonem ad a. 812.—892. de rebus gestis Normannorum inveniuntur¹, et codex Vaticanus n. 1992 saec. XI. in fol. 171'—172 locum brevem ex a. 873. Reginonis petiit. Codex a. 1772. Muris inventus, quem Hohenbaum van der Meer aliqua ex parte contulit, nunc latet; item ille, quem Cantabrigiae in bibliotheca collegii Clarohallensis servari Gatterer² dixit. Alium codicem, quem ipse inspexisset, cum bibliotheca Gemblacensi tota concrematum esse Mabillon³ memoriae prodidit.

Editiones (apud Pertzium n. 5 signatae) ante Pertzium institutae sunt hae:

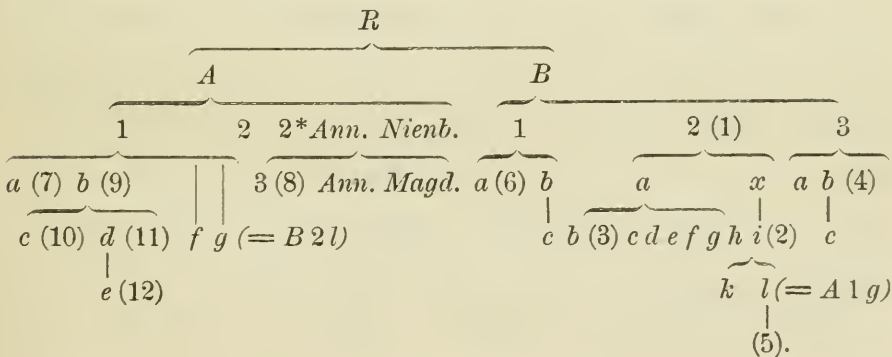
- a. Sebastiani de Rotenhan, Magontiae 1521;
- b. Simonis Schardii, Francof. a/M. 1566;
- c. Pistorii in Rerum German. Scriptorum tomo I, Francof. 1583, iterata Hanoviae 1613;
- d. Argentoratensis sumptibus Laz. Zetzneri 1609;
- e. Pistorianae editio tertia curante B. G. Struvio Ratisb. 1726;

Quarum prima codicem A 1 g = B 2 l videtur secuta esse, siquidem pariter atque illa textum e codicibus A 1 et B 2 i conglutinatum praebet, ceterae vero omnes illa nituntur. Struvius

1) Ed. Du Chesne, 'Historiae Normann. Script.' 7—14. 2) 'Histor. Biblioth.' X, 251. 3) 'Annales ordinis S. Benedicti' III, 329.

demum magna diligentia editionem ex Adone, Paulo, Annalibus Laurissensibus, Mariano, Annalista Saxone emendare studuit, codices tamen nullos adhibuit.

Post illos G. H. Pertz a. 1826. in *Mon. Germ. Scriptorum* tomo primo p. 537—629 Reginonem cum continuatore edidit eum in modum, ut usque ad annum 813. textum priorum editionum ex codice B 2 mediocriter mutatum sine notis exhiberet, inde undecim codicibus cum illis comparatis apparatus criticum instrueret. Sed in hac quoque parte nimiam auctoritatem editionibus tribuit et in notis componendis parum diligentiae adhibuit. Saepissime enim lectiones variantes ab eo exhibitae in eis codicibus, e quibus petitae esse dicuntur, non inveniuntur, sed aut aliorum librorum sunt aut alio aliquo modo perturbatae. Codices autem illi, quorum rationem habuit, quam diversae sint auctoritatis, ex hoc stemmate apparebit, in quo eis, quibus ille usus est, numeros uncis inclusos dedi:

In nostrum sermonem verterunt chronicon E. Dimmler (1857, 21890) et continuationem M. Büdinger (1857) in collectione scriptorum antiquitatis germanicae.

Ad hanc editionem in textu recensendo sex codices A 1, 2, 3 et B 1 (+ A 2*), 2, 3 respexi; praeterea ad lacunam codicis A 1, cui tres quaterniones desunt, explendam A 1 a et b conferrari poterant, quod adhuc omisi. Illorum autem sex codicum lectiones variantes omnes adnotare studui exceptis eis, quae lapsu calami tam aperto ortae sunt, ut unusquisque librarius eas ipse corrigere posset, velut duocimo pro duodecimo, exercitum pro exercitum, similes. In A 3 etiam ordinem verborum neglexi et ab a. 887.—906. graviores tantum variationes eius notavi, ne nimium spatii inutili copia impleretur.

Neglexi quoque minima quaedam, ut lectiones inter e et ae, i et y (exceptis nominibus propriis), ci et ti, ob- et op-, apud et aput, aliquod et aliquot, inquit et inquit, ex- et exs-, adm- et amm-, inr- et irr-, similia variantes: id in textum recepi, quod plurimum aut meliorum codicum auctoritate commendabatur; ea, quae non recepi, omnino omisi, nisi idem in tribus codicibus reperiatur. Littera ç usus sum, ubi in codicibus ae, ç, e, oe inter se certant. Semper scripsi pre et presbiter, etsi plerumque p̄ et p̄br leguntur, raro etiam pre et presbyter inveniuntur; item semper sinodus et Dionisius, etsi nonnulli codices aliquoties synodus et dyonisius (sic!) exhibent. Cum eccla, eccla, eccla, eccla, aeccla, aeccla promiscue sine ulla ratione occurrant, omnibus his neglectis formam regularem ecclesia usurpavi, quamquam ea ipsa rarissima est. Neglexi quoque in voce Britanniae alterum t aut n saepius desideratum non minus quam alterum p in nominibus Pippini et Philippici.

Textus amissi codicis B ex exemplaribus eius facile restituitur, non item codicis A, cum codici A 1 non semper fides habenda sit, A 2 iam a. 867. claudatur, A 3 (Annalista Saxo) chronici verba plerumque excerpta potius quam descripta praebent. Ubi A et B inter se discrepant, in priore parte operis causa saepissime decernitur auctoritate fontium Reginonis, quippe quos ille ad verbum describere solitus sit. Qua in re perspicitur codicem B plerumque propius ad genuinum textum accedere, sed interdum mendis corruptum esse, alterius autem librarium, i. e. auctorem continuationis, saepius e consulto Reginonis verba mutasse sive correxisse.

Uncis quadratis et in chronico et in continuatione ea verba inclusi, quae in auctoris exemplari margini videntur adscripta fuisse, siquidem in codicibus non eodem loco exhibentur, ut p. 22: Albinus episcopus Andegavis clarus habetur et a. 955: Conradus quondam dux ibi occiditur. Ita etiam p. 31 verba Arnulfus episcopus et Romaricus abba clari habentur inclusi, quamquam codices hoc loco congruunt, propterea quod mors Arnulfi paulo antea commemorata est.

Paginas editionis Pertzianae in margine interiore adnotavi.

Restat, ut eis gratias agam, quorum opera in hac editione adiutus sum: omnium primo V. Ill. E. Dümmler, operis

universi, cuius haec particula quamvis parva est, rectori prudentissimo, qui cum semper in rebus maxime variis consilio suo mihi subvenit tum auctoritate sua effecit, ut tres codices Parisini (primus B 1 a, postmodum A 2 et B 3) conferendi in longius tempus mihi traderentur, alii Londinii, Parisiis, Vindobonae sumptibus Monumentorum Germaniae mihi conferrentur; nec minus V. Cl. O. Hartwig bibliothecae universitatis Halensis praefecto, cuius auxilio liberaliter praebito factum est, ut codices bibliothecarum Monacensis, Schaffhusanae, Treverensis, Carlsruhanae, Einsidlensis, Parisinae, Coloniensis, Lipsiensis Halas mihi missos et in bibliotheca universitatis servatos conferre possem; item illarum tot bibliothecarum praefectis, qui tam liberaliter codices suos mihi miserunt; eis quoque, qui pro me alibi codices hos illos contulerunt aut inspexerunt, viris humanissimis J. H. Jeayes Londiniensi, A. Rogers Cantabrigiensi, A. Molinier Parisiensi, S. Herzberg - Fränkel Vindobonensi, M. Keuffer Treverensi. Maximas denique gratias me debere libenter profiteor V. Cl. H. Ermisch archivario Dresdensi, qui schedas satis copiosas ex dissertatione sua de Reginonis chronico a. 1872. publicata relictas benigne mihi dedit.

Scribebam Sundiae mense Februario 1890.

F. KURZE.

EX EPISTULA REGINONIS

DE HARMONICA INSTITUTIONE AD RATHBODUM ARCHIEPISCOPUM DIRECTA.¹

INCIPIIT EPISTOLA DE ARMONICA INSTITUTIONE MISSA AD
RATHBODUM ARCHIEPISCOPUM TREVERENSEM
A REGINONE PRESBITERO.

Excellentissimo domino Rathbodo sanctae Treverensis aeclesiae archiepiscopo Regino devotum obsequium in perpetuum. Cum frequenter in aeclesia vestrae diocesis chorus psallentium psalmodiarum melodium confusis resonaret vocibus propter dissonantiam toni et pro huiuscemodi re vestram venerationem sepe commotam vidissem, arripui antiphonarium et eum a principio usque in finem per ordinem diligenter revolvens antiphonas, quas in illo adnotatas repperi, propriis, ut reor, distribui tonis. Divisiones etiam tonorum, id est

1) *Ex codice bibliothecae publicae urbis Lipsiensis nr. 995 saec. X. fortasse autographo. In tergo saltem eius inscriptum est manu s. XVI. unicum ipsius Auctoris manuscriptum. In pag. tertia manu s. XI. vineae enumerantur, quas Rotmundus villicus fratrum de Caimada (Kaimt ad Mosellam) quondam fratribus dedit in concambio: in valle Sello (Zell ad Mosellam) . . . , in Plantone . . . , in Pumeruol . . . , ad Laiam . . . , in Nodereia . . . , item ad Laiolam . . . , in Vallo . . . , in Arteri Pro quibus illum accepisse notatur ex rebus fratrum ad Noals vineam I. . . , in Bodenans I. . . , ad Gerolt I, iuxta illam terminat vinea sancti Arnulfi, ad Meils I. . . , ad Perers . . . , in summitate Marlei I, sanctus Amandus habet iuxta illam. Unde haud scio an colligatur codicem monasterii Marienburg prope Kaimt siti fuisse. Hic ille liber videtur fuisse, de quo Gerh. de Maastricht (syndicus Bremensis 1688—1721) in catalogo bibliothecae suae a. 1719. edito haec scribit (p. 954): Reginonis presbyteri epistola de Harmonica Disciplina ad Rathbodum archiep. Treverensem, Authenticum ab ipso auctore scriptum et missum ad archiepiscopum seculo nono, quo vixit Rhegino, in Membrana nitide scripta, unicum exemplar in Orbe, quod superstes est, cui notae musicae seculi VIII., IX., X. et XI. insertae, cuius neque Baluzius, qui Rheginonem edidit, nec alii mentionem faciunt. Illius enim codicis Bremae nullum iam vestigium inveniri V. Cl. W. de Bippen, archivarius Bremensis, cui haec debeo, asseverat. Codex Lipsiensis in triginta foliis epistolam de harmonica institutione continet, deinde musicae artis tonos octo, quos ex codice Bruxellensi nr. 2751 saec. X. ed. Coussemaker, 'Scriptores de Musica medii aevi' Paris. 1867, II, 1—73; epistolam edidit Gerbert, 'Script. eccl. de musica sacra' I.*

differentias, quae in extrema sillaba^a in versu solent fieri, ut decens et conveniens fiat concinentia, sicut a maioribus nobis traditae sunt et sicut ipsa armonicae disciplinae experientia nos instruit, distinctis ordinibus inserere curavi. Adiciunt autem quidam et alias divisiones, quas superfluas esse arbitramur: sed ne a superstitiosis^b musicis reprehendatur, eas subtus aut supra in margine adnotare studuimus, periti cantoris iudicio relinquentes, utrum eas necessarias an supervacuas opinari velit. Non solum autem antiphonas per congruos tonos distinximus, verum etiam introitus ad missas et communionem, nec non et responsoria, quae nocturnis horis in Dei laude canuntur, consonantibus sibi tonorum convenientiis associare summo studio elaboravi. — — — — — Sed iam prolixus sermo finem prestolatur. Reverentissime^c papa, excellentiam vestram superna providentia omni sanctae suae ecclesiae profuturam per multa annorum curricula incolumem conservare dignetur.

EXPLICIT EPISTOLA DE ARMONICA INSTITUTIONE. INCIPIUNT
OCTO TONI MUSICAE ARTIS.

EPISTULA REGINONIS

AD HATHONEM ARCHIEPISCOPUM MISSA.¹

INCIPIIT PREFATIO OPERIS SUBSEQUENTIS.

Sanctae Moguntiacaе sedis presuli ac totius Germaniae primati Hathoni Regino vestrae sublimitatis devotissimus clientulus presentis vitae prosperitatem et futurae beatitudinis orat gloriam. Sciens magnitudinem prudentiae vestrae non solum iuxta sacrorum canonum sanctiones totius provinciae sollicitudinem gerere, verum etiam totius regni utilitatibus pervigili cura insudare, nisi vestrae celsitudini libellum, quem de synodalibus causis aeclesiasticisque disciplinis iussu et ortatu domni et reverentissimi Rathbodi archiepiscopi summo cum studio ex diversis sanctorum patrum conciliis atque decretis collegi atque coadunavi, non temere arbitratus

a) silliba *cod.* b) superstitutiosis *cod.* c) reverentissimae *cod.*

1) *Praefatio operis de synodalibus causis compositi (ed. Wassersleben 1840) ad fidem unici libri manu scripti codicis bibliothecae publicae Trevirensis nr. 927, cuius collationem benignitati V. Cl. Keuffer illius urbis bibliothecarii debemus.*

aut omnium librorum copiam vestris armariis deesse aut vestri excellentis ingenii prudentiam quicquam latere, qui locum vestrae celsitudini caelitus commissum dignitate nobilitatis famosis preconiiis extollitis, qui tantus in omni genere philosophiae estis, ut solus nobis representetis hac decrepita aetate ingenia philosophorum, de quibus illa sollers Latialis antiquitas gloriata est. Sed quia vestra sapientiae supereminens celsitudo in disponendis rebus publicis assidue versatur, fortasse onerosum^a videtur, ut plurima conciliorum volumina semper vobiscum longe lateque deferantur, idcirco hunc manuum codicillum vestrae dominationi direxi, ut illum pro enkyridion¹ habeatis, si quando plenitudo librorum vestrorum in presentia^b non est. Si quem autem movet, cur frequentioribus nostrorum, id est Galliarum ac Germaniae, conciliorum usus sim exemplis, accipiat responsum et sciat, quia ea maxime inserere curavi, quae his periculosis temporibus nostris necessaria esse cognovi et quae ad susceptum propositae causae negotium pertinere videbantur. Illud etiam adiciendum, quod multa flagitiorum genera hoc pessimo tempore in aeclesia et perpetrata sunt et perpetrantur, quae priscis temporibus inaudita, quia non facta, et ideo non scripta et fixis sententiis damnata; quae modernis patrum regulis et dampnata sunt et quotidie dampnantur. Nec non et illud sciendum, quod, sicut diversae nationes populorum inter se discrepant genere moribus lingua legibus, ita sancta universalis aeclesia toto orbe terrarum diffusa, quamvis in unitate fidei coniungatur, tamen consuetudinibus aeclesiasticis ab invicem differt. Aliae siquidem consuetudines in Galliarum Germaniaeque regnis in aeclesiasticis officiis reperiuntur, aliae in orientalium regnis, transmarinis regionibus. Monet preterea scriptura terminos, id est^c leges et decreta, quae patres nostri posuerunt, omnimodis observandos nec ullatenus temeraria presumptione transgrediendos: quapropter antecessorum nostrorum vestigia sequens diversorum patrum diversa statuta in ordine digessi, lectoris iudicio derelinquens, quid potissimum eligere ac approbare malit. Suscipiat ergo hoc parvum munusculum vestra dignatio ea benignitate, qua devotione missum est a mea exiguitate. Valeat gloria beatitudinis vestrae hic et in futuro. Amen.

EXPLICIT PREFATIO OPERIS SUBSEQUENTIS.

a) honorosum *cod.* b) presentiarum *cod.* c) idem *cod.*

1) *I. e. ἐγκυρίδιον, enchiridium.*

REGINONIS CHRONICON.

p. 543.

INCIPIT^a PREFATIO OPERIS SUBSEQUENTIS.

Excellentissimi ingenii et totius philosophiae studiis multipliciter insignito domno Adalberoni^b episcopo¹ Regino, quamvis omnium christicolarum extremus, vestrae tamen sublimitati in omnibus devotissimus, fidelia mandat orationum obsequia. Chronicam, quam de nostris et antecessorum nostrorum temporibus litteris^c comprehendere, vestrae singulari prudentiae examinandam transmisi, ut vestro perspicaci iudicio aut approbetur^d aut condempnetur^e. Quam in duobus libellis distinximus, exordium capiens a primo incarnationis dominicae anno et consummans^f coeptum^g opus usque in presentem annum, qui computatur a prefata incarnatione Domini nongentesimus octavus. Indignum etenim mihi visum est, ut, cum Hebreorum, Grecorum et Romanorum aliarumque gentium historiographi^h res in diebus suis gestas scriptis usque adⁱ nostram notitiam transmiserint, de nostris quamquam longe inferioribus temporibus ita perpetuum silentium sit, ut quasi in diebus nostris aut hominum actio cessaverit aut fortassis nil^k dignum, quod memoriae fuerit commendandum, egerint aut, si res dignae memoratu gestae sunt, nullus ad haec litteris^l mandanda idoneus inventus fuerit, notariis per incuriam otio torpentibus. Hac itaque de causa non passus sum tempora patrum nostrorum et nostra per^m omnia intacta preterire, sed ex multis pauca notare curavi et, ubiⁿ ad presentia tempora ventum est, stilo^o temperavi propter quorundam offensam, qui adhuc sunt superstites, latius^p haec posteris exequenda^q relinquens. Accipite ergo hoc^r parvum munusculum ea benignitate, qua^s devotione missum est a mea parvitate. In calce autem obsecro lectorem,

*) Chronicae videlicet, quam Regino quondam abbas Pruniensis composuit *add. (A?) A 1.*

a) Praefatio deest in codice A 2, totus fere prior liber in A 3. b) adalperoni A 1; adhalbaroni (B) B 1. 2; adhalberoni B 3. c) literis A 1. d) probetur A 1; abprobetur B 1. 2. e) condempnetur A 1. f) consumans B. g) ceptum B. h) historiographi B 2. i) deest B 1. k) nihil B 1. 3. l) literis A 1. m) deest A 1. n) Et tibi B 2. o) stilum A 1. p) lacius B. q) exequenda B 1; exsequ. B 3. r) hec B 2. s) quia B 2.

1) *Augustano* 887—910.

ut, si illi haec dicta nostra, qualiacumque sint, placuerint et ea sibi describi voluerit, hanc prefatiunculam^a nullatenus omittat^b, quin eam in prima fronte libelli annotari^c faciat. Gloriam celsitudinis vestrae multorum utilitatibus profuturam superna providentia diu incolumem conservare dignetur.

EXPLICIT PREFATIO.^{d.*}

* INCIPIT LIBELLUS DE TEMPORIBUS DOMINICAE
INCARNATIONIS.^e

* p. 544 a

(1—14).

1—15.

Beda. Anno imperii Octaviani Caesaris XLII. Iesus^f Christus filius Dei
Luc. 2, 8—21. natus est¹. Eadem nocte ab angelis evangelizatur, a pastoribus
visitatur, octava die circumciditur, XIII. die stella duce a magis
Matth. 2, 1—11. adoratur et mysticis muneribus predicatur². XL. die in templum
Luc. 2, 22—38. cum oblatione a parentibus inducitur, a Simeone^g suscipitur, ab
Matth. 2, 14—15. Anna agnoscitur^h; posthaec in Aegyptumⁱ deportatur, ubi manet
usque ad obitum Herodis.

Anno dominicae incarnationis II.³ Herodes mittens in Beth-
Matth. 2, 16. leem^k et in omnibus finibus eius, pueros innocentes iugulare pre-
Beda. cepit. Deinde in domesticos arma convertens multos perimit^l,
dilectam sibi coniugem Mariam^m interficitⁿ, filios, quos ex
ea susceperat, Aristobulum^o et Alexandrum in Samaria strangulari
iubet⁴. Novissime Antipatrum ex Doside natum, inceptorum et
insimulatorem^p omnium malorum gladio percutit. Posthaec^q
Beda. miserabili morte perit^r anno dominicae incarnationis^s VI., regni
vero sui XXXVI.⁵

Beda. Anno dominicae incarnationis VII.⁶ Archelaus filius Herodis
Matth. 2, 21—23. in Iudea regnat. Dominus Iesus ex Aegypto^t reducitur et
propter metum predicti regis in Nazareth civitatem Galilaeae
divertit ibique usque ad tempora baptismi inhabitavit^u.

Horat. a. p. 78. *) Multi decertant et adhuc sub iudice lis est, Feminei genesis vel
neutri chronica constant; Sed nobis potius neutro proferre videtur
add. B 2i.

a) p̄fatiunculam B. b) obmittat B 1. 2. c) adnot. B 1. 3. d) deest A 1. e) INCIPIT
CRONICA A REGINONE ABBATE PRUMIENSI IN ORDINE DIGESTA A 2.
f) deest B 3. g) symeone A 1. B 3. h) cognoscitur A 1. i) egyptum B. k) beth-
lehem A 1; betlehem B 1. l) perimit. Nam et dil. A. m) mariam A 2. n) inter-
fecit A 2. B 2. o) aristobolum A 2. B 2. 3. p) insimulatorem B 1. q) ipse add. B 1.
r) perit A 2. s) inc. dom. A 2. t) egypto B. u) habitavit A.

1) Ex Bedae chronico de sex aetatibus, aet. VI. 2) Conf. Ermisch,
'die Chronik des Regino bis 813', Gott. 1872, p. 44 sq. 3) Ex
Matth. 2, 16: Occidit omnes pueros a bimatu et infra. 4) Ex Bedae
aetate V. (Octavianus Caesar); ubi etiam de nato ex ea (sc. Doside) filio
Antipatro mentio fit neque tamen de morte illius quidquam narratur;
cf. Ermisch p. 45 sq., Iosephum latinum (Hegesippum) I, 42 (strangu-
lantur imperio patris) et 45. 5) Undecimo Augusti anno Herodem
Iudaeorum principatum suscepisse Beda in V. aetate et anno imperii
Augusti XLVII. mortuum esse idem in VI. aetate dicit. 6) Unumquem-
que regem aut imperatorem Regino non eodem, quo decessor regnare
desiit, sed eo demum, qui illum sequitur, anno imperium ingredientem
facit; v. infra a. 15, n. 3.

Duodecimo aetatis suae anno dominus^a Iesus Hierosolimam^b Luc. 2, 42. 46. conscendit ibique in templo in medio doctorum residens a parentibus post triduum invenitur.

Anno dominicae incarnationis XV.¹ Archelaus a Iudeis Beda. apud Caesarem accusatus in Viennam urbem Galliae exilio relegatur^c. Regnum^d Iudeorum inter quatuor fratres eius Herodem, Antipatrum, Lisaniam² et^e Philippum^f dividitur. Caesar Augustus, postquam LVI annis et VI mensibus Romanum rexit imperium, moritur³.

16—38.

(14—37).

Anno dominicae incarnationis XVI. Tiberius regnare Beda coepit^g et regnavit annos^h XXIII.

Anno dominicae incarnationis XXVII.⁴ Pilatus Iudaeae pro- Beda. curator a Tiberio dirigitur.

Anno dominicae incarnationis XXX., Tiberii autem XV. Lucas 3. Iohannes circa regionem Iordanis baptismum penitentiaeⁱ in remissionem peccatorum predicat multosque baptizat^k; inter quos ipsum redemptorem mundi, qui omnium peccata abluit, aquis Iordanicis tinguit. Post baptismum Dominus in desertum secedit, Luc. 4 sq. XL dies ieiunat, post ieiunium temptatore superato in virtute spiritus Galileam^l ingreditur, apostolos vocat, regnum Dei evangelizat, multa signa et miracula^m facit.

Anno dominicae incarnationis XXXII.⁵ Iohannes baptista Ado. insidiante Herodiade iussu Herodis in carcere capite truncatur.

Anno dominicae incarnationis XXXIII. Tiberii vero XVIII. Beda. Dominus sua passioneⁿ mundum redemit^o; quadragesimo die post resurrectionem caelum ascendit, quinquagesimo Spiritum^p Act. 1-2. paraclitum misit, Mathias in loco Iudae^q constituitur apostolus. Iacobus^r frater Domini Hierosolimorum^s episcopus con- Beda. secratur^t, VII diaconi ordinantur, Stephanus^u lapidatur.

Anno dominicae incarnationis XXXIII. secundum Latinos, qui a Ianuario annum incipiunt computare, Paulus, Act. 9, 1-8. cum pergeret Damascum, a Christo de caelo^v vocatus est^w,

a) Anno inc. suae XII. Dominus (A) A 2; Dominus — ibique anno — XII. in A 1.
b) hierosolimam A 1; hierosolimam A 2. c) religatur A 2. d) vero add. A 2. e) deest A 2.
f) filippum B 1. g) cepit B 1. 2. h) annis A 2. i) poen. A 1. k) baptizavit B 1.
l) in gal. A 2. m) mirabilia superscr. vel miracula A 1. n) pass. sua A 2. o) regit A 1.
p) sps B 1; sps corr. spi B 2. q) in locum iudae electus A. r) Iacobus A 1.
s) ieros. A, hieros. corr. A 1. t) constituitur A 1. u) ex quibus st. A 2. v) coelo A 1.
w) deest B 2.

1) Annis IX Archelaum regnasse Beda tradit: noster ei annos p. Chr. n. 7—15 tribuit. 2) Lysias nunc Beda; noster codice eius nunc perduto usus est. Conf. Ermisch p. 45. 3) Beda V. aet.: Octavianus Caesar Augustus . . . regnavit annis LVI et mensibus VI. Atque cum supra Octaviani annum XLII. Christi primum posuerit, recte noster illius LVI. huius XV. dicit: mensibus enim et diebus separatim computatis unicuique imperatori integrum annorum numerum tribuit, quasi uniuscuiusque imperium a Kalendis Ianuariis ordiatur et ultimo anni die finiatur; de his mensibus VI v. infra ad Gaium. 4) Beda (Tiberius): Huius anno duodecimo. 5) Scilicet uno anno ante ipsius Domini mortem; cf. Matth. 14, Marc. 6, Luc. 3, Adonis martyrologium (ed. Surius de prob. sanct. hist. VII) IV. Kal. Sept.

secundum Hebreos, qui a Martio initium anni capiunt^a, eodem anno, quo Dominus passus est^b, XI. mense, id est VIII. Kal. Febr.¹

(37—41).

39—44.

Anno dominicae incarnationis XXXVIII. Gaius^c regnat annos^d IIII, menses X, dies VIII. His ergo X^e mensibus si addamus VI, qui superfuerunt^f LVI annis Octaviani, erunt menses XVI: ex quibus quatuor detractis annus integer remanet, qui hoc in^g loco inserendus videtur². Herodes Agrippa Iudeorum genti preficitur^h.

Beda. Anno dominicae incarnationis XLIII.³ Herodes tetrarcha cum Herodiade in Hispania merore peritⁱ. Pila^{*tus}, qui in Domini passione mortis sententiam protulit, sua se manu peremit. p. 544b

(41—54).

45—58.

Beda. Anno dominicae incarnationis XLV. Claudius^k regnat^l annos^m XIII, menses VII, dies XXVIII. Addamus itaque his VII mensibus IV, qui supra remanserunt, fiunt XI, et VIII dies hisⁿ XXVIII diebus, erunt XXXVI°, id est annus et VI dies; qui huius temporibus adnumerandus videtur.

Act. 12. Anno dominicae incarnationis XLVII. Iacobus^p frater Iohannis ab Herode decollatur, Petrus in carcerem mittitur; idem^q

Beda. Herodes ab angelo percutitur⁴, Antiochiae Spiritus sanctus discipulos alloquitur^r: *Segregate mihi Paulum et Barnaban et cetera.*

Act. 13, 1-2. Beda. Agrippa filius Herodis in Iudea regnat usque ad^s exterminium Iudeorum.

Anno dominicae incarnationis XLVIII., passionis vero XIV. et Claudii IV., Paulus et Barnabas ascenderunt Hierosolimam^t. De hac ascensione sua Paulus ipse scribit ad Gal. 2, 1. 2. Galathas^u: *Deinde post annos XIII ascendi Hierosolimam^t cum Barnaba, assumpto et Tito, et contuli cum illis, id est cum apostolis, evangelium^v, quod predico in gentibus.* XIII. itaque anno passionis dominicae iuxta condictum Iacobi, Cephae^w et Iohannis ad gentium magisterium et apostolatam Paulus profectus est. Ubi numerus, ipse quem posuit, recensendus est anno-

a) accipiunt B 3. b) p. e. D. A 2. c) Caius A 1. d) annis B 1. 2. e) deest A. f) superfuerant B 1; superfuerit B 2. g) deest A 2. h) perficitur A 1. B 2. i) c. H. hispaniam in exilio mittitur A 2. k) Gaudius B 1. 2. l) regnavit B 3. m) annis B 3. n) dabis his A. o) XXXVII codd. p) Iacob A 1. q) id est A 1. r) all. disc. A 1. s) deest B 1. 2. t) ierosolimam A. u) galatas A 1. v) ewang. B 1. w) zefe B 2. 3; zeffe B 1.

1) Ian. 25 ab ecclesia Pauli conversio celebratur; cf. infra ad a. 48. 2) Quinque igitur anni (39—43) Gaius tribuendi erant; temere noster, cum 5 ad 39 addidisset, etiam a. 44 eidem tribuit. Idem mendum saepius recurrit; ut infra in Nerone, Hadriano, Gallo, Aureliano, Diocletiano, Constantino. 3) De tempore Beda nihil dicit; temere Regino, cum certius nihil sciret, in ultimo Gai anno haec videtur posuisse. 4) Haec eodem anno fuisse Regino ex Actis apost. collegit. Herodem autem in regno annis VII (igitur a. 39—45 aut 46) usque ad quartum Claudii annum (a. 48!) permansisse invenit; quae cum non congruerent, in medio verum esse ratus a. 47 sumpsit.

rum. Scimus enim Petrum et Paulum apostolos^a anno^b post passionem Domini XXXVIII., id est ultimo Neronis anno, passos fuisse¹ et beatum Petrum Romae XXV annis episcopalem sedisse cathedram; XXV autem^c et XIII non XXXVIII, sed XXXVIII faciunt. Sequitur ergo, ut beatum Petrum eodem XIII. post Domini passionem anno, quo eum Hierosolimis^d alloquitur Paulus, id est IIII. Claudii anno, Romam venisse credamus, simulque ni fallor hac supputatione Paulum eodem, quo Dominus passus est, anno ad fidem venisse probatur.

Eodem anno² famae^e gravissima facta est, cuius Lucas meminit, Beda. et Claudius Britanniam intravit.

Anno dominicae incarnationis LIII.³ Claudius Iudeos tumultuantes Roma expulit.

Beda.

(54—68).

59—72.⁴

Anno dominicae incarnationis LVIII. Nero regnat annos XIII, menses VII^f, dies XXVIII^g.

Beda.

Anno dominicae incarnationis LXI.⁵ Festus procurator succedit Felici, Paulus^h vinctus Romam mittitur, anno II. Neronis.

Beda.

Anno dominicae incarnationis LXIII.⁶ Iacobus frater Domini a Iudeis lapidaturⁱ. Festo in magistratu^k Iudaeae successit Albinus, Albino Florus.

Beda.

Anno¹ dominicae incarnationis LXX.⁷ Vespasianus magister militiae cum exercitu in Iudeam mittitur.

Beda.

Anno dominicae incarnationis LXXII.⁸ Romae Petrus^m crucifigitur Paulus decollatur. Sub Neroniana persecutione coronanturⁿ: Romae Processus et Martinianus, XLVII°, qui baptizati sunt a beato Petro et in custodia Mamurtini^o retrusi⁹. Torpes¹⁰, Marcellus et Apuleius¹¹; Alexandriae Marcus evangelista passus est VIII. anno Neronis¹²; Mediolanis^q Nazarius et Celsus¹³, Gervasius^r et Protasius sub Anulino^s prefecto¹⁴; apud Nuceriam^t Felix^u cum Constantia¹⁵; apud Aquileiam Hermagoras episcopus^v.¹⁶, Fortunatus diaconus¹⁷.

Beda.

Ado.

a) apostolos — Romae *deest* A 2. b) *deest* B 2. c) anni *add.* A. d) ieros. A. B 2.
e) famis B 2. f) sex A 2. g) XXVIII B 3. h) Festus . . . Paulus anno d. i. LXI. A 1. i) Iacobus . . . lapidatus anno d. i. LXIII. A 1. k) Festo magistratus B.
l) Anno . . . LXX. *deest* A 2. m) Petrus Romae A. n) coronatur B 1. 2. o) et XLVII A 2.
p) mamurtini B 1. 2. q) mediolano A 1; mediolano A 2; mediolani B, *corr.* mediolani B 1. 3. r) Gervasius . . . prefecto *deest* B. s) Anolino A 2. t) miceriam B 2.
u) Felix cum Constantia *in cod. B supra lineam additum videtur fuisse*: felix, aquileiae herm. ep., fort. d. cum constantia B 1; aquileia h. e., f. d., felix cum const. B 2; ap. aqu. h. e., f. d., nuceria felix c. const. B 3. v) episc. et fort. A 2.

1) *Scilicet non postea, quam ultimo Neronis anno, quoniam sub Nerone eum passum esse Regino cum apud Bedam tum in Gestis pontificum invenit.* 2) Quarto Claudii anno Beda. 3) Nono regni sui anno Beda. 4) = 59 + 13; *cf. supra a. 39.* 5) Huius secundo anno Beda; *secundum autem Neronis annum auctor rectius ponere debuit a. 60.* 6) *Errat auctor: septimo Neronis anno Beda.* 7) *Hunc numerum unde Regino petierit, non liquet.* 8) *I. e. ultimo Neronis anno; v. supra a. 48.* 9) *Ex Adonis martyrologio VI. Non. Iul.* 10) *Ado XVI. Kal. Iun.* 11) *II. Id. Iun.* 12) *VII. Kal. Mai.* 13) *II. Id. Iun.* 14) *XIII. Kal. Iul.* 15) *XIII. Kal. Oct.* 16) *IV. Id. Iul.* 17) *Fortunatus diaconus nunc apud Adonem non invenitur; cf. Ermisch p. 48.*

(69—79).

73—82.

Beda. Anno dominicae incarnationis LXXIII. Vespasianus regnat^a annos^b VIII, menses XI, dies XXII. His XI mensibus additi VII Neronis fiunt XVIII^c; et his XXII diebus illius XXVIII¹ fiunt L dies, id est annus, VII^d menses et XX dies: qui annus hoc in loco inseritur².

Beda. Anno dominicae incarnationis LXXIII.³ regnum Iudaeae a Tito subvertitur templumque destruitur^e. Huius temporibus Ado. Appollinaris^f episcopus a beato Petro Ravennam^g directus coronatur^h.⁴

(79—81).

83—84.

Beda. Anno dominicae incarnationis LXXXIII. Titus regnat annos II, menses II.

(81—96).

85—90.

Beda. Anno dominicae incarnationis LXXXV. Domicianus regnat annosⁱ XV, menses V. His quinque mensibus addamus^k VII Vespasiani: completur annus, qui hic inseritur⁵.

Ado. Huius temporibus Iohannes apostolus Romae in ferventis^l * p. 545 a. olei dolium mittitur ante portam Latinam et in Pathmos insulam^m

Beda. relegaturⁿ. Ubi^o apocalypsin^p scribit*.⁶ Flavia Domitilla in Pontianam insulam exiliatur. Anacletus papa tertius post Petrum^{**} martyrio^q coronatur⁷.

(96—98).

90.

Anno dominicae incarnationis XC.⁸ Nerva regnat annum I^r, menses III, dies VIII.

Beda. Iohannes apostolus ab exilio revocatur et apud Ephesum evangelium^s scribit.

Ado. Huius temporibus passi sunt Romae Eutices, Victorinus et Maro⁹, apud Amiterninam^t urbem Victorinus episcopus frater Severini¹⁰.

(98—117).

91—110.

Anno dominicae incarnationis XCI. Traianus regnat^u annos XIX, menses VI, dies XV. His VI mensibus si addiderimus

*) Dionisius episcopus Ariopagita *add.* A 1.

***) apostolum *add.* A.

a) regnavit coepit. Regnavit autem A. b) annis VIII, mensibus XI, diebus XXII A 2. c) XVIII fiunt A 1. d) et VII A. e) destruitur B 1. f) apoll. A 2. B 2. g) ravenna B 2. h) martyrio coronatur A. i) annis A 2. k) si addamus A 2. l) ferventis B 2. m) *deest* B 1. 2. n) religatus A 1; exilio religatur A 2. o) *deest* A 1. p) apocalypsin B. q) martirio B. r) anno uno A 2. s) ewang. B 1. t) aminterninam A 1. u) regnavit B 2. 3; regn. A 1. B 1.

1) *Claudii dies sex temere omittuntur.* 2) *Decem igitur anni 73—82 Vespasiano tribuuntur.* 3) *Beda: secundo (Vespasiani) anno.* 4) *Ado X. Kal. Aug.* 5) *Huic igitur tribuendi fuerunt sedecim anni 85—100; sed decem anni in ea re nostrum fugerunt, atque insuper a. 90 ultimus Domitiani idem Nervae datur.* 6) *Ado II. Non. Mai. et VI. Kal. Ian.; cf. Beda (Domitianus).* 7) *Ex Gestis pontificum Romanorum (ed. L. Duchesne, 'Le Liber Pontificalis' I, 1886, p. 115—523); ubi tamen Anacletus quartus post Petrum papa est.* 8) *V. supra a. 85.* 9) *Ado XVII. Kal. Mai. (Eutyches).* 10) *Ado Non. Sept.; cf. Ermisch p. 49.*

Titi II, Nervae III, fit annus, qui hoc in loco aptatur¹, remanent dies XXVIII, qui supra notati sunt².

Anno dominicae incarnationis CI^{a.3}. Iohannes apostolus Beda. Epheso requievit.

Traiani temporibus martyrio^b coronantur: Romae Clemens^c Ado. papa⁴, Alexander quartus^d post Petrum^e papa^{f.5}, Quirinus⁶ et filia eius Balbina^{g.7}, Sulpitius et Servilianus⁸, Domitilla⁹ et Seraphia^h virgines¹⁰, Nereus et Achilleus^{i.11}, Ignatius Antiochenus^k episcopus¹²; Ierosolimis^l Simeon^m episcopus filius Cleophae^{n.13}, in Ponto Focas episcopus¹⁴.

111—122.¹⁵

(117—153)

Anno dominicae incarnationis CXI. Adrianus regnat Beda. annos^o XI.

Huius temporibus passi sunt: Romae Xistus^p papa¹⁶, Getulius¹⁷, Sabina¹⁸, Seraphia^q virgo¹⁹; apud Mesenam^r civitatem Apuliae^s Eleutherius episcopus cum Anthia matre²⁰. Apud Athenas Quadratus Beda. et Aristides clari habentur²¹, Dionisius^t episcopus^u Ariopagita^{v.22}; Ado. apud Tiburtinam^w urbem Italiae Simphorosa^x cum septem filiis²³.

123—124.

(138—161).

Anno dominicae incarnationis CXXIII.²⁴ Antoninus cognomen^o Pius cum filiis Aurelio et Lucio regnat^y annos XXII, menses III^z. Iustinus philosophus claret. Sub Pio episcopo²⁵ Hermes librum scribit, qui dicitur pastoris.

125—143.

(161—180).

Anno dominicae incarnationis CXXV. Marcus Antoninus Beda. Verus cum fratre Lucio^a Aurelio Commodo annis^b XVIII, mense I.

a) C. B 1. b) martirio B. c) deest A. d) V. corr. A 1. e) post beatum Petrum A. f) deest A. g) albina B 3. h) serapia A. i) achilleus B 2. k) antiocenus B. l) hierosolimis B 1. m) symeon A 1. n) cleope B. o) annis A 2. p) xistus A 2; sixtus B 2; sixtus B 3. q) serapia A. r) mesenam A 2. B 3. s) ap. civ. B 3. t) dionysius A 1; dyonisius A 2. u) deest A 2. v) dion. ep. ar. deleta in A 1. w) tiburnam B 2. x) simphorasa B 1. y) regnavit B 3. z) annis XXII, mensibus III A 2. a) lutio, lutijs *semper* B 1. 2. b) regnavit annis A.

1) *Viginti igitur anni 91—110 Traiano tribuuntur.* 2) *XX apud Vespasianum, VIII apud Nervam.* 3) *Beda (Trai.): sexagesimo octavo anno post passionem Domini.* 4) *Ado IX. Kal. Dec.* 5) *Ado V. Non. Mai., ubi Alexander quintus post Petrum papa dicitur; in Gestis Alexandri septimus, Clemens quartus papa est, qui etiam Anacletum antecedit.* 6) *III. Kal. Apr.* 7) *Ado II. Kal. Apr., ubi de martyrio Balbinae nihil invenitur.* 8) *XII. Kal. Mai.* 9) *Non. Mai.* 10) *III. Non. Sept.; quae sub Adriano passa est; cf. infra.* 11) *Ado IV. Id. Mai.* 12) *Kal. Febr.* 13) *XII. Kal. Mart.* 14) *II. Id. Iul. (Phocae).* 15) $122 = 111 + 11$; *cf. supra a. 39.* 16) *Gesta pont. Rom., Ado VIII. Id. Apr.* 17) *Ado IV. Id. Mai.* 18) *IV. Kal. Sept.* 19) *III. Non. Sept.; quam supra auctor falso sub Traiano posuit.* 20) *XIV. Kal. Mai.* 21) *Beda: Hic (Adrianus) per Quadratum discipulum apostolorum et Aristidem Atheniensem . . . libris de christiana religione compositis instructus.* 22) *Ado V. Non. Oct.* 23) *V. Kal. Iul.* 24) *Tribuendi huic erant anni 123—144; sed temere noster XX annos omisit.* 25) *Romano.*

G. p. R. Horum et supradictorum temporibus coronati sunt: Romae Ado. Anicetus^a papa¹, Victor papa², Simetrius presbiter³, Felicitas cum VII filiis⁴, Iulius⁵ et Antoninus^{b.6}, Eusebius et Pontianus, Peregrinus et Vincentius⁷; apud Sebastem^c Armeniae^d minoris XL martyres^e sub Agricola^f iudice⁹; apud Spoletum Concordius⁹; apud Smyrnam^g Policarpus^h episcopus, discipulus sancti Iohannis¹⁰, itemⁱ Germanicus¹¹ et Pionius^{k.12}; apud Apamiam* Alexander¹ et Gaius¹³; apud Cretam, urbem Cortinae, Philippus^m episcopus¹⁴; apud Pergamum Asiae urbem Carpus episcopus, Papius diaconus et Iustinus philosophus¹⁵; apud Lugdunum Galliae Hireneus episcopus cum multis¹⁶, Fotinus episcopusⁿ eiusdem urbis et Blandina cum aliis XLVIII¹⁷, Epipodius^o et Alexander¹⁸; in Siria^p Victor et Corona¹⁹; Mediolanis^q Faustus²⁰; Cabillone^r Marcellus²¹; item in territorio Cabillonensi^r, castro Trenortio, Valerianus²²; Alexandria^s Ptholomeus^t et Lucius²³.

(180—193).

144—156.

Beda. Anno dominicae incarnationis CXLIII. Lucius Antoninus^u Commodus, post mortem patris Antonini Veri regnavit^v annos^w XIII. Huius temporibus nonnulli passi sunt, quos supra notavimus. Sed idcirco^x haec non per ordinem certis imperatorum temporibus exprimere^v potuimus, quia in quibusdam passionibus sanctorum supra nominatorum, imperatorum vocabula ita confuse posita sunt, ut, cum dicat rem sub Antonino gestam²⁴, ignoretur, utrum sub Pio aut sub Vero aut sub Commodo actum sit, et cum dicit sub Lucio, ambiguum sit, utrum sub Aurelio aut sub Commodo aut sub Antonino gestum sit. Ferunt tamen, quod huius temporibus Hireneus episcopus Lugdunensis passus sit²⁵.

*) Antoninus *add.* A 2.

a) anicetus A 1; anecetus B 1. b) antonius A. c) sebasten A 2. d) arminig B 1. 2. e) mart. B; martirum B 3. f) agricolano A 2. g) smirnam B. h) Polycarpus A 2. i) iter A 1. k) Pyonius A 2. l) alexandrum A 1. m) filippus B 1. 2. n) cum multis, Fotinus episcopus in A 1 *postmodum additum*; Fot. ep. cum multis, Hir. ep. eiusd. urbis cum multis et Bl. A 2. o) Epodius A 1. p) syria A 2. q) mediolano A 1; mediolano A 2. r) cabil. A 2. s) alexandrię A 2. t) tholomeus B, *corr.* pthol. B 1. u) antonius B 1. v) regnat B 1. w) annis A 2. x) iccirco non p. ord. haec A 2. y) exponere A 2.

1) *Anicetus apud Adonem nunc deest.* 2) *Victor ibi sub XII. Kal. Mai. commemoratur; utrumque nomen ex Gestis p. R. sumptum videtur esse.* 3) *Ado VII. Kal. Iun. (Symmetrii).* 4) *IX. Kal. Dec.* 5) *XIV. Kal. Sept.* 6) *XI. Kal. Sept.* 7) *VI. Kal. Sept., ubi non Pontiani, sed Pontii; Pontianus temporibus Antonini passus refertur ad XIV. Kal. Febr.* 8) *V. Id. Mart.* 9) *Kal. Ian.* 10) *VII. Kal. Febr.* 11) *XIV. Kal. Febr.* 12) *Kal. Febr.* 13) *VI. Id. Mart. (urbe Cortina).* 14) *III. Id. Apr.* 15) *Id. Apr.* 16) *IV. Kal. Iul. (Irenaei).* 17) *IV. Non. Ian.* 18) *X. Kal. Mai.* 19) *II. Id. Mai.* 20) *VII. Id. Aug.* 21) *II. Non. Sept.* 22) *XVII. Kal. Oct.* 23) *XIV. Kal. Nov.* 24) *Ut Simetrii, Felicitatis, Iulii, Antonini, Eusebii Pontiani, Peregrini, Vincentii, Commodi, Victoris, Coronae martyria.* 25) *Conf. Beda (L. Antoninus Commodus): Irenaeus episcopus Lugdunensis insignis habetur. Regino Hireneum iam supra sub M. Antonino Vero commemoravit.*

157.

(193).

Anno dominicae incarnationis CLVII. Helius Pertinax Beda. regnat^a menses VI¹.

158—169.

(193—211).

Anno dominicae incarnationis CLVIII. Severus Pertinax Beda. regnavit annos XVII². Clemens Alexandrinae ecclesiae presbiter et Panthenus philosophus clarescunt. Narcis^{*}sus Ierosolimorum^b episcopus, Theophilus^c Cesariensis insignes habentur. Leonides pater Origenis coronatur, apud Cartaginem^d Perpetua et Felicitas bestiis deputantur.

170.

(211—217).

Anno dominicae incarnationis CLXX. Antoninus cogno- Beda. mento Caracalla, Severi filius, regnat annos septem³.

171.

(217).

Anno dominicae incarnationis CLXXI. Macrinus regnavit^e Beda. annum unum^f.

172—175.

(218—222).

Anno dominicae incarnationis CLXXII. Marcus Aurelius Beda. Antoninus regnavit^g annos^h IIII.

176—188.

(222—235).

Anno dominicae incarnationis CLXXVI. Aurelius Alexander Beda. annos XIII regnavitⁱ. Origenes^k toto orbe¹ clarus habetur.

Huius temporibus coronantur Romae Calistus^m papa⁴, Urbanus Ado. papa⁵, Cecilia virgo, Tiburtius et Valerianus⁶, Calepodiusⁿ presbiter⁷, Asterius presbiter⁸, Palmatius consul cum uxore et filiis et Simplicius senator⁹.

189—191.

(235—238).

Anno dominicae incarnationis CLXXXVIII. Maximinus Beda. regnavit annos III.

Huius temporibus coronantur Romae Antheros papa¹⁰, Pontianus papa¹¹, Caesarea Palestinae Panphilus¹² et Maximus^o presbiteri¹³.

192—197.

(238—244).

Anno dominicae incarnationis CXCII. Gordianus regnavit Beda. annos VI. Origenes in Caesarea Palestinae Theodorum, cognomento Gregorium, et Antenororum fratres divina philosophia inluit.

a) regnavit B 1. 3. b) hieros. B 1. 3. c) et theoph. A 2. d) cartaginem A 1. e) regnat B 3. f) anno uno A 2. g) regnat B 1. 2. h) annis A 2. i) deest A 2. k) Origenis A. l) orbi B. m) calyxtus A 1; calixtus B 3. n) cal. et ast. presbiteri A. o) maximinus B 1.

1) *Temere huic integer annus 157 datur.* 2) *Tribuendi igitur huic erant a. 158—174 (= 193—211), sed quinque annis omissis annus 169 ultimus eius ponitur.* 3) *Errore singulari inductus Regino huic unum a. 170 dedit.* 4) *Gesta pont. Rom., Ado II. Id. Oct.* 5) *Gesta p. R., Ado VIII. Kal. Iun.* 6) *Ado X. Kal. Dec., Beda, G. p. R.* 7) *Ado VI. Id. Mai.* 8) *XII. Kal. Nov.* 9) *VI. Id. Mai.* 10) *Gesta p. R., Ado III. Non. Ian.* 11) *G. p. R., Ado XII. Kal. Dec.* 12) *Ado Kal. Iun.* 13) *Ado II. Kal. Mai.: apud Asiam passio s. Maximi martyris; quem ex arbitrio noster cum Pamphilo coniunxit.*

(244—249).

198—203.

Beda. Anno dominicae incarnationis CXCVIII. Philippus^a cum filio Philippo regnavit annos^b VI. Hic primus omnium imperatorum christianus fuit.

(249—251).

204—205.

Beda. Anno dominicae incarnationis CCIIII. Decius regnavit annum unum^c, menses tres. His mensibus adde Antonini Pii III, Marci Antonini I, Helii Pertinacis VI¹, fit annus, qui hoc in loco ponitur²; remanet mensis I et dies XXVIII supra notati³.

Ado. Huius temporibus martirio^d coronantur: Romae Fabianus papa⁴, Xistus^e papa, Laurentius, Felicissimus et Agapitus diaconi^{f.5}, Abdons et Sennes⁶, Ypolitus^h et Concordia⁷, Hireneusⁱ et Habundius^{k.8}, Cornelius papa⁹, Victoria virgo¹⁰, Miniates¹¹; Antiochia^l Babilas^m episcopus¹²; Apolloniaⁿ civitate Leacus, Tirsus et Gallinicus^{o.13}; Ierosolimis^p Alexander episcopus¹⁴; Nazanzo^q Trypho^{r.15}; in Aegypto^s, civitate, quae dicitur Thinius^t, Phileas episcopus et Philoromus^u tribunus cum aliis multis¹⁶; in Sicilia, civitate Catanensium^v, Agatha virgo¹⁷; in Perside Polocronius^w Babiloniae et^x Thesifontis^y episcopus¹⁸; Pergen Panphiliae Nestor episcopus¹⁹; in Cordula civitate Parmenius presbiter cum sociis²⁰; apud Circensem Coloniam Marianus et Iacobus²¹; in Tiro^z Anatholia et Audax²²; apud Africam Nemesianus et Felix²³, Rogatianus presbiter et Felicissimus cum multis aliis^{a.24}; Antiochiae Asclepiades^b episcopus²⁵; Alexandriae Agatho²⁶ et Serapion²⁷, Arsenius et Dioscorus cum sociis suis^{c.28}.

a) Philippicus A 2. b) annis B 3. c) anno uno A 2. d) martyrio A 2; marthirio B 2. e) Syxtus A 2; sixtus B 3. f) diaconus A 1. g) abdo B 1, ardo B 2. h) Ypolitus A 1; ipolitus B 1. 2. i) hiereneus B 1. 2. k) habundus B 1; abundus B 2. l) antiochia B 1. 3. m) babillu corr. babila B 1; Babillu B 2; baballus B 3. n) apolloniatum B 1. o) gallinicus A 1. p) hierosolimam B. q) nazanzi A. r) trypho A 1; tippo A 2. s) egipto B. t) thinus B 3. u) philoromus A 1. v) catinensium A 1; catherensium A 2; cathan. B 3. w) polocronius A 1; polochr. B 3. x) deest A. y) thesiphontes A 1; thesifons A 2; thesiphontis B 2. z) tyro A 1. a) c. al. multis A 2. b) Asclepias A 2. c) deest A. B 1.

1) Quos supra iam relatos esse noster oblitus est. 2) Decio igitur tribuuntur duo anni 204—205. 3) V. supra sub Vespasiano, Nerva, Traiano; omittuntur Traiani dies XV. 4) Gesta p. R., Ado XIII. Kal. Febr. 5) Ado VIII. et III. Id. Aug. 6) III. Kal. Aug. 7) Id. Aug. (Hippolyti). 8) VII. Kal. Sept. (Irenaei et Abundii). 9) XVIII. Kal. Oct. 10) X. Kal. Ian. 11) Hic in aliis martyrologiis, ut apud Usuardum, commemoratur (VIII. Kal. Nov.), apud Adonem nunc deest; cf. Ermisch p. 48. 12) Ado IX. Kal. Febr. (Babylae). 13) V. Kal. Febr. (Leucii, Tyrsi et Calenici). 14) Ado III. Kal. Febr., Beda. 15) Trypho Nicaeae necatus, de quo cf. Acta SS. Iun. VI, 81 sq., apud Adonem nunc deest. 16) Ado II. Non. Febr., ubi persecutio Diocletiana dicitur (civitate, quae app. Thaumis). 17) Non. Febr. 18) XIII. Kal. Mart. (Polychronii Babyl. et Thesifontis episcopi). 19) IV. Kal. Mart. 20) X. Kal. Mai. (Corduba). 21) II. Kal. Mai. (Cirthensem). 22) VII. Id. Iul. 23) IV. Id. Sept. 24) VII. Kal. Nov. 25) XV. Kal. Nov. 26) VII. Id. Dec. 27) XVIII. Kal. Dec. 28) XIX. Kal. Ian.

206—208¹.

(251—253).

Anno dominicae incarnationis CCVI. Gallus cum Volusiano Beda. filio^a annos II, menses IV. Origenes^b doctor moritur et in Tyro^c sepelitur.

209—223.

(253—268).

Anno dominicae incarnationis CCVIII. Valerianus^d cum Beda. Galieno^e regnavit annos^f XV.

Horum temporibus coronantur: Romae Stephanus papa², Ado. Eugenia virgo³, Iovinus et Basileus⁴, Lucius papa⁵, Basilla⁶, Rufina et Secunda virgines^{g.7}, Tertullianus^{h.8}, Protus et Iacinctus^{i.9}, Xistus^k papa¹⁰, Valerianus¹¹, Nemesius¹², Simphronius¹ et Olympius^{m.13}; Veronaⁿ Zenon^o episcopus^{*.14}; in Hispania^p, urbe Tarracone^q, Fructuosus episcopus, Augurius^r et Fulogius diaconi¹⁵; Cesarea Palaestinae Marinus et Artemius^{s.16}; apud Affricam^t, civitatem^u Turburno^v Lucernariae^w, Maxima, Donatilla^x et Secunda virgines¹⁷; in territorio Cavallitano^y, vico Minatensi^z, Privatus episcopus¹⁸; apud^a Cartaginem Cyprianus^b episcopus¹⁹, Alexandria Dionisius episcopus²⁰.

Theodorus cognomento Gregorius Neo-Cesariae^c Ponti episcopus Beda. virtutum gloria claret.

224—225.

(268—270).

Anno dominicae incarnationis CCXXIII. Claudius annum Beda. I^d, menses VIII. His adde IIII Volusiani, fit annus, qui hic adnumeratur^{e.21}; remanet mensis I.

Huius temporibus passi sunt: Romae Felix papa²², Marius Ado. et Martha coniux^f eius cum filiis²³, XLVII milites, qui bapti^{*}zati sunt a Dionisio papa²⁴, Cirilla^g virgo²⁵; in Terracina Campaniae civitate^h Felix presbiter et Eusebius²⁶.

*) et confessorⁱ add. B.

a) regn. add. A 2. b) Origenis A 2. c) tiro B. d) Valerius B 2. e) gallieno A 2. B 3. f) annis B 3. g) virgo A. h) tertullinius A 2; tertulianus B 2. i) iacintus B 1. k) Xystus A 1; Sixtus B 3. l) simprontus A 1; symphr. B 3. m) olympius A 1. n) in Isp. u. Terr. Verona Z. ep. et confessor B. o) zenon B 2. 3. p) ispania B 1. 2. q) tarracona A 2; terragone (B) B 2; terragone B 1. 3. r) auri-gurius B 1. s) arthemius A. t) africanam A 2. B 3. u) civitate A 2. v) tuburbo B 3. w) Lucernaria A 2. x) Domitilla A 2; deest B 3. y) Gavalitano A 2 (= Ado). z) mitanensi B 2 (= Ado); mimatensi B 3. a) apud Cart. — Dion. ep. desunt B 2. b) ciprianus A 2. B 1. 3. c) necessari^g corr. nec ces. B 2. d) anno uno A 2. B 3. a. u. regnavit B 3. e) numeratur A. f) coniunx A 1. B 1. g) cirilla quoque A 2. h) in civ. camp. terr. A. i) deest B 1, ubi verba Verona Z. ep. in margine addita sunt.

1) 208 = 206 + 2; cf. supra a. 39. 2) Beda, Gesta p. R., Ado IV. Non. Aug. 3) Ado VIII. Kal. Ian. 4) VI. Non. Mart. 5) Gesta p. R., Ado IV. Non. Mart. 6) Ado XIII. Kal. Iun. 7) VI. Id. Iul. 8) II. Non. Aug. (Tertulini). 9) III. Id. Sept. (Hyacinthi). 10) Cuius mentio supra ex Adone petita hoc loco ex Gestis pont. Rom. iteratur. 11) Cf. Ermisch p. 49. 12) Ado II. Kal. Nov. 13) II. Non. Dec. 14) VI. Id. Dec. 15) XII. Kal. Febr. 16) V. Non. Mart. (Asterii). 17) III. Kal. Aug. (Tuburba). 18) XII. Kal. Sept. (civitatis Gavalitanae). 19) XVIII. Kal. Oct. 20) XV. Kal. Dec. 21) Claudii igitur duo sunt anni 224 et 225; mensis unus, qui in Decio reliquus fuit, usque ad Tacitum transfertur. 22) Gesta p. R., Ado III. Kal. Iun. 23) Ado XIII. Kal. Febr. 24) Ado VIII. Kal. Nov. 25) V. Kal. Nov. 26) Non. Nov. (Tarracina).

(270—275).

226—231¹.

Beda. Anno dominicae incarnationis CCXXVI. Aurelianus regnavit annos^a V, menses VI.

Ado. Huius temporibus passi sunt: Romae Eutichianus^b papa², Theodora³, Basilides, Tripos et Mandalio^{c,4}, Linguonis^d sanctie Gemini⁵; Iconio^f civitate Conon⁶; Caesarea^g Cappadociae^h Mammes⁷; apud Prenestinamⁱ urbem Agapitus⁸; in civitate Salona Anastasius⁹; Augustidunum^k Simphorianus¹⁰; in territorio^l Vivariensi, loco, qui dicitur Gentibus^m, Andeolus subdiaconus^{n,11}, Andochius presbiter, Tirsus^o diaconus et Felix¹²; in castro Divione Benignus presbiter¹³.

(275—276).

232.

Beda. Anno dominicae incarnationis CCXXXII.^p Tacitus^q regnavit menses VI; adde VI Aureliani, fit annus. Remanent LXXXVIII dies Floriani¹⁴, his coniunge XXVIII dies, qui supra^r remanserunt, fiunt CVIII, id est menses III et XVIII dies. Adde duos superfluos^s menses¹⁵, faciunt menses V, dies^t XVIII.

Beda. Anatholius Laodiciae^u Syriae^v episcopus clarus habetur.

(276—282).

233—239.

Beda. Anno dominicae incarnationis CCXXXIII.^w Probus regnavit annos VI, menses IV. His adde VI Taciti¹⁶, et V superscriptos, fit annus¹⁷, remanent III menses^x.

(282—284).

240—241.

Beda. Anno dominicae incarnationis CCXL. Carus cum filiis Carino et Numeriano annos^y II.

Ado. Horum temporibus coronantur Romae Crisantus^z et Daria¹⁸, Claudius et Hilaria uxor eius cum filiis Iasone^a et Mauro^b et LXX milites¹⁹.

(284—305).

242—262.

Beda. Anno dominicae incarnationis CCXLII. Diocletianus cum Maximiano et Constantio, et post mortem Diocletiani Maximianus cum Severo, Galerio et Maximino regnavit annos XX²⁰.

a) annis B 3. b) euticianus A. c) mandalia B 2. d) lingonis A. B 3; linguinis B 1. 2. e) deest A. f) loonio B 2. g) cesarea B. h) capad. B. i) prenestine B 1. k) augustiduno (A) A 2; augustoduno A 1; augustidunum (B) B 1. 2. l) territori A 1. m) antiquis gentibus B 3. n) subdicam A 1. o) thirsus A 1. p) CCXXXIII. A 2. q) taitus B 2. r) deest B 3. s) superfl. duos A 2. t) et dies A 2. u) deest A 2. v) sirię B. w) CCXXVII. A 2. x) menses III. A 2. y) regnavit annos A 2. B 3. z) crisantus A 2. a) iason B. b) maurus B 3.

1) 231 = 226 + 5; cf. a. 39. 2) *Gesta pont. Rom., Ado VI. Id. Dec.* 3) *Ado Kal. Apr.* 4) *IIII. Id. Iun.* (Tripodis et Mandalis). 5) *XIII. Kal. Ian.* 6) *IIII. Kal. Iun.* 7) *XVI. Kal. Sept.* 8) *XV. Kal. Sept.* 9) *XII. Kal. Sept.* 10) *XI. Kal. Sept.* (Augustiduni). 11) *Kal. Mai.* (qui vocatus est antiquitus Gentibus). 12) *VIII. Kal. Oct.* 13) *Kal. Nov.* 14) *Beda: Quo (Tacito) apud Pontum occiso obtinuit Florianus imperium diebus LXXXVIII.* 15) *V. supra ad Decium et Claudium.* 16) *Quos iam supra numeratos esse noster obliviscitur.* 17) *Septem igitur anni Probo dantur 233—239.* 18) *Ado Kal. Dec.* (Chrysanthi). 19) *III. Non. Dec.* 20) *Haec omnia ex Beda, sed valde conturbata; ceterum abhinc illud numerandi vitium paene in*

Horum temporibus martirio^a coronantur: Romae Gaius G. p. R. papa¹, Marcellus papa², Marcellinus papa^{b.3}, Cyriacus diaconus, Ado. Largus et Smaragdus^{c.4}, Apronianus, Papias et Maurus⁵, Claudius et Prepedigna cum filiis⁶, Gabinus^d presbiter⁷, Castulus⁸, Pancratius^{e.9}, Artemius^f cum uxore et filia¹⁰, Sebastianus¹¹, Marcus et Marcellianus¹², Marcellinus presbiter, Petrus^g exorcista¹³, Tranquillinus¹⁴, Nicostratus¹⁵, Zoe uxor^h eius¹⁶, Primus et Felicianus¹⁷, Claudius, Castorius, Victorinus, Simphronianus^{l.18}, Basiliscus^{k.19}, Faustinus, Simplicius et Beatrix²⁰, Tiburtius filius Chromatii¹, Susanna virgo²¹, Iohannes, Crispus²², Genesis²³, Felix et Adauctus^{m.24}, Lucia, Geminianus²⁵, Sergius et Bacchus^{n.26}, Crisogonus^{o.27}, Saturninus et Sisinnius²⁸, quatuor coronati²⁹, Theodorus³⁰, Pontianus, Pretextatus et Thraso^{p.31}; apud Spoletum Gregorius presbiter³², Sabinus episcopus^q, Exuperantius et Marcellus diaconi³³; apud insulas Palmarias^r Anastasia³⁴; Antiochia^e Iulianus et Basilissa^{*.35}; in Hispaniis, civitate Cesaraugustana^s, Vincentius diaconus³⁶; in Barcinona^t Eulalia virgo, Cucufas^u; apud Gerundam Felix³⁷; in Cumis^v Iuliana virgo³⁸; apud Tyrum^w Tirannio, Silvanus, Pelenus^x atque Linus^y episcopi cum innumera multitudine³⁹; apud Sirmium Sirenus^{z.40}; Nicomedia^a Petrus⁴¹ et Lucianus presbiter Antiochenus^{b.42}, Anthimus^c episcopus⁴³, Pantaleon^{d.44}, Iohannes⁴⁵, Adrianus⁴⁶, Dorotheus et Gorgonius⁴⁷, Eleutherius⁴⁸; Smirnae^e Hireneus episcopus⁴⁹; in Palestina, civitate Gaza, Silvanus^{f.50}; Mediolanis^g Victor⁵¹; apud Illiricum^h, civitate Siscia, Quirinus episcopus⁵²; apud Tarsumⁱ

*) cum sociis suis *add.* A 2.

a) martyrio A 1; *deest* A 2. B 3. b) marcellus papa, marcellinus papa *desunt* B 2. c) smaragdus B 1. 2. d) gabinius B 3. e) prancatius A 1. f) arthemius B 1. 2. g) et Petrus A. h) et uxor A 2. i) *simpr.* A; *symphr.* B 3. k) basilides A 2. l) cromatii A 2. B 1. 2. m) audactus A. B 3; *adautus* B 2. n) bachus A 2. B 2. 3. o) grisog. A 2. B 1. 2. p) trason B 3. q) *presul* A 2. r) parmarias B 1. 2. s) *na erasum* B 2. t) barcellona A 1. u) et cucufas A 2. v) cucumis B 2. w) tirum B; in tyro A. x) pelenus A 1. B 2. y) aquilinus B 3. z) serenus B 3. a) nicomediae A 2. b) antiochenus B 2. c) antimus B. d) pantaleon A 1. B 1. e) smyrnae A 1. f) sylvanus A 2. g) mediolano A. h) illyr. A 1. i) tharsum A 2. B 1.

omnibus imperatoribus redintegratur: ut hos viginti annos auctor ab a. 242 usque ad a. 262 pertinere vult. 1) *Gesta pont. Rom., Ado X. Kal. Mai.* 2) *Gesta pont. Rom., Ado XVII. Kal. Febr.* 3) *Gesta pont. Rom., Ado VI. Kal. Mai.* 4) *Ado XVII. Kal. Apr.* 5) *III. Kal. Dec., IIII. Kal. Febr., IV. Non. Febr.* 6) *XII. Kal. Mart.* 7) *XI. Kal. Mart. (Gabinii).* 8) *Ado VII. Kal. Apr., ubi certum tempus non datur.* 9) *IIII. Id. Mai.* 10) *VIII. Id. Iun.* 11) *XIII. Kal. Febr.* 12) *XIIII. Kal. Iul.* 13) *IIII. Non. Iul.* 14) *II. Non. Iul.* 15) *Non. Iul.* 16) *III. Non. Iul.* 17) *V. Id. Iun.* 18) *Non. Iul.* 19) *Basiliscus apud Adonem in editione Surii non invenitur; cf. Ermisch p. 49.* 20) *Ado IIII. Kal. Aug.* 21) *III. Id. Aug.* 22) *XV. Kal. Sept.* 23) *VIII. Kal. Sept.* 24) *III. Kal. Sept.* 25) *XVI. Kal. Oct.* 26) *Non. Oct.* 27) *VIII. Kal. Dec. (Chrysogoni).* 28) *III. Kal. Dec.* 29) *VI. Id. Nov.* 30) *V. Id. Nov.* 31) *III. Id. Dec.* 32) *IX. Kal. Ian.* 33) *III. Kal. Ian.* 34) *VIII. Kal. Ian.* 35) *V. Id. Ian.* 36) *XI. Kal. Febr., ubi urbs omittitur et Vincentius levita appellatur.* 37) *II. Id. Febr. (Cucuphatem).* 38) *XIV. Kal. Mart.* 39) *X. Kal. Mart.* 40) *VII. Kal. Mart.* 41) *IIII. Id. Mart.* 42) *VII. Id. Ian.* 43) *V. Kal. Mai.* 44) *V. Kal. Aug.* 45) *VII. Id. Sept.* 46) *VI. Id. Sept.* 47) *V. Id. Sept.* 48) *VI. Non. Oct.* 49) *VIII. Kal. Apr. (apud Sirmium Irenaei).* 50) *IIII. Non. Mai.* 51) *VIII. Id. Mai.* 52) *II. Non. Iun.*

Bonifacius^{a. 1}; apud Aquileiam Felix et Fortunatus²; apud Siciliam^b Vitus et Modestus cum Crescentia³, Lucia virgo⁴; in Britannia Albanus⁵; apud Massiliam Victor⁶; apud Augustam^c Afra cum matre sua Hilaria^d in Rhetia^e provincia^{f. 7}; Nicea Bithyniae^g Theodota^h cum filiis⁸; in Hispaniis, civitate Compluto, Iustusⁱ et Pastor fratres⁹; in Sicilia, civitate Catenum^k, Euplus^l diaconus¹⁰; apud urbem Italiae Pergamis Alexander¹¹; in civitate Calcidonia^m Eufemia¹²; in Neapoli Campaniae Ianuarius episcopus Beneventanus, Socius diaconus Mesenatae civitatis, Faustus et Desiderius¹³; in Palestina Peleus et Nilus episcopi¹⁴; in Cizico Faustaⁿ et Evilasius¹⁵; Agauno Mauricius^o cum sociis¹⁶; Antiochia^p Ciprianus^q episcopus * cum Iustina¹⁷; apud Egeam civitatem Cosmas et Damianus¹⁸; in Galliis, castro Soloro, quod est super Arolam^r fluvium, Victor^{19.*}; apud Coloniam Agrippinam^s Gereon cum sociis²⁰; apud Tarsum^t Taracus, Probus et Andronicus²¹; in Venusia civitate Apuliae Felix episcopus, Audax et Ianuarius presbiteri²²; Suessionis^u civitate Crispinus et Crispinianus^{v. 23}; apud Sidonem^w Zenobius presbiter²⁴; in territorio^x Agathensi^y Tiberius, Modestus et Florentia²⁵; in Sithia^z metropoli Frigiae Salutariae Mennas²⁶; Antiochia Romanus²⁷; Alexandria Petrus episcopus²⁸; in Africa^a civitate Colonia Crispina virgo²⁹; in Tuscia Barbara virgo³⁰; in Hispaniis Leocadia^{b. 31}; Emerita civitate Eulalia et Iulia^c virgines³².

* p. 546 b

(306—337).

263—294.

Beda.

Anno dominicae incarnationis CCLXIII.^d Constantinus, Constantii ex concubina Elena^e filius, regnavit annos XXX, menses X; his adde tres menses, qui supra remanserunt, fit annus³³, remanet I mensis^{**}.

*) et Urso *add. B 2a*.**) Huius^f Constantini temporibus pace ecclesiis reddita episcopi privatis sedibus restituuntur et alia plura christianae religioni pro-

a) bonef. B. b) siciliam A 1; ciliam (B) B 2; ciliciam B 3. c) apud augustam rhetiae A. d) c. m. s. Hil. *deest* B. e) recia B 2; retia B 3. f) in Rh. pr. *deest* A. B 1. g) bithiniae A 2. B 2. 3. h) theodora B 1. i) iustinus B. k) cathenensi A 2; catenon B 1; catenus B 3. l) euplius A 1. m) calcidona B 1. 2; calcidonia B 3. n) fausta B 2. o) mauricius B 2. p) antiochiae B 1. q) cypr. A 1. r) ararim A 2; arula B 3. s) agrippinam B 1. 2. t) tharsum A 2. B 3. u) suessionis B 2. v) crispianus B 1. w) sydonem A 2. x) terrio B 2. y) agatensi B 1; aganaensi B 2. z) scythia A 2. a) affrica B 2. b) leocodia B 3. c) iulia A 1. d) CCLXIII A 2; CCLXXII B 3. e) helena A 2. f) huius const. — mentionem facit in cod. A 1 ante a. 263 ponuntur, antepositis verbis Anno dom. inc. CCLXIII; eadem hinc in margine inferiore codicis B 2b manu s. XV. inseruntur.

1) Non. Iun. 2) III. Id. Iun. 3) XVII. Kal. Iul. 4) Id. Dec.
5) X. Kal. Iul. 6) XII. Kal. Aug. 7) Non. et II. Id. Aug.
8) IIII. Non. Aug. 9) VIII. Id. Aug. 10) II. Id. Aug. (Cathanensi).
11) VII. Kal. Sept. 12) XVI. Kal. Oct. (Chalcedoniam Euphemiae).
13) XIII. Kal. Oct. (Festo et Des.). 14) XIII. Kal. Oct. 15) XII. Kal. Oct. 16) X. Kal. Oct. 17) VI. Kal. Oct. 18) V. Kal. Oct.
19) II. Kal. Oct. 20) VI. Id. Oct. 21) V. Id. Oct. (Tarachi).
22) IX. Kal. Nov. 23) VIII. Kal. Nov. 24) IIII. Kal. Nov.
25) IIII. Id. Nov. 26) III. Id. Nov. (Scythia). 27) XIII. Kal. Dec.
28) VIII. Kal. Dec. 29) Non. Dec.; ubi Crispina femina dicitur.
30) XVII. Kal. Ian. 31) V. Id. Dec. (leochadiae). 32) IIII. Id. Dec.
33) XXXI Constantini annos noster ab a. 263 incl. usque ad a. 294 pertinere vult; similiter infra in Constantio, Iuliano, Valentiniano, Valente, Gratiano, Theodosio, Martiano, Leone, Zenone, Anastasio, Iustino I., Iustiniano, Iustino II., Heraclone, Constantino I.; cf. a. 39.

Silvester papa clarus habetur, cuius industria sinodus preclarissima ^{Ado.} toto orbe terrarum CCCXVIII^a patrum apud Niceam urbem celebratur¹. Crux Domini nostri Iesu Christi a Iuda invenitur². Sed ut in Gestis pontificum Romanorum legimus, sub Constantio^b patre Constantini et Eusebio pontifice Romano³ eadem crux inventa est. Nam ibi ita^c legitur: *sub huius temporibus*, ^{G. p. R.} id est Eusebii, *inventata est crux Domini V. Nonas Magi^d et baptizatus^e est Iudas, qui et Quiriacus⁴.*

295—309.

(337—361).

Anno dominicae incarnationis CCXCV. Constantius cum ^{Beda.} Constantino et Constante fratribus, annos XXIII⁵, menses V, dies XIII. Horum^f temporibus Anastasius^g a Constantino quaeritur ad poenas, sanctus Servatius Tungrorum^{h.6}, Maximinus Treverorumⁱ episcopus clarus habetur, Iacobus Nisibinus^k episcopus agnoscitur, Antonius monachus in eremo^l moritur, Hilarius Pictavensis episcopus ab exilio revocatur.

Iulius papa in exilium mittitur; Liberius papa exilio de- ^{G. p. R.} portatur^m, revocatus hereticis favet. Felix papa deponitur et ab hereticis interficitur.

Eusebius presbiter propter fidem catholicam in quoddamⁿ cubi- ^{Ado.} culum^o includitur ibique post VII menses moritur⁷. Dionisius episcopus Mediolanensis apud Cappadociam^p exilio dampnatur⁸. Paulus Constantinopolitanus episcopus ab Arrianis strangulatur⁹. Paulinus episcopus Treverorum^q, successor sancti Maximini episcopi¹⁰, ob ^{V. P.} catholicam fidem^r a Constantio exilio religatur^s et usque ad mortem ^{Ado.} etiam ultra christianum nomen mutando exilia fatigatur, Ad ultimum apud Frigiam defunctus est^{10.*}, inde Treveris reportatur^{t. 11}. ^{V. P.}

futura conceduntur. Inter quae etiam coenobium servorum Dei Treveri inchoatur, cui prescripti principis assensu inter contiguos urbi muros Iohannes abbas, mirae sanctitatis vir, initia dedit. Cuius coenobii beatus Augustinus in libro confessionum mentionem facit. Treveris sanctus^u Agricius confessor et episcopus insignis effulsit, qui beatum Maximinum dignum sibi instituit successorem *add. A.*

*) Cuius corpus Treverim reportatum usque hodie in quadam cripta nullis aliunde sustentaculis nitens divino nutu mirabiliter in aere dependet *add. A.*

a) CCCVIII B 1. b) constantino A 2. c) *deest* A 2. d) maii B 2. e) baltiz. A 2. f) Huius B 3. g) Anastasius — Tungrorum *desunt* B. h) Tungro A. i) trevirorum B. k) nisibus (B) B 2; nisibi *corr.* B 1. 3. l) heremo A 2. B 3. m) deputatur B 3. n) quodam B, *corr.* quoddam B 1. o) cubiculo B 3. p) capad. B. q) trevirorum B. r) ob fid. cath. A. s) legatur B 1. 2; relegatur B 3. t) inde tr. rep. *desunt* A. u) *abhinc usque ad a. 746 A 1 nobis deest, perditis secundo, tertio, quarto codicis quaternionibus.*

1) *Ado II. Kal. Ian.* 2) Ab Helena regina sub Constantino principe *crucem inventam esse Ado V. Non. Mai. refert; de Iuda noster in Gestis pont. Rom. legit.* 3) *Gesta pont. Rom.: Fuit autem (Eusebius) temporibus Constantis.* 4) *Ciriacus cod. Paris. 13729 (B² apud Duchesne), ex quo Regino hausit; correxit noster nomen ex Adone, cf. infra sub Iuliano.* 5) 295—309 annos XXIV esse noster vult: *addidit enim 295 + 24, insuper X annos omisit.* 6) *Servatius apud Bedam nunc deest.* 7) *Ado XIX. Kal. Sept.* 8) *VIII. Kal. Iun.* 9) *VII. Id. Iun.* 10) *Ex Vita Paulini (Acta SS. Aug. VI, 676).* 11) *II. Kal. Sept.*

(361—363).

310—313.

Beda. Anno dominicae incarnationis CCCX. Iulianus regnavit annos II, menses VIII. His adde VI, qui remanserunt¹, fit annus², supersunt II menses et X et VIII^a dies³.

Ado. Huius temporibus coronantur: Romae Priscus presbiter, Priscillianus clericus, Benedicta femina⁴, Pigmeneius^b presbiter⁵, Gordianus⁶, Demetria virgo^{c.7}, Iohannes^d presbiter⁸, item Iohannes et Paulus⁹, Faustus et Dafrosa¹⁰; in Hostia Hilarinus^{e.11}, Hierosolimorum episcopus Quiriacus, qui^f et Iudas¹²; Alexandriae Gallicanus¹³; Vercellis Eusebius episcopus¹⁴; Aretia^g civitate Donatus episcopus¹⁵; Antiochia^h Theodoritus presbiter¹⁶.

(363—364).

314.

Beda. Anno dominicae incarnationis CCCXIII. Iovianusⁱ regn. menses VIII¹⁷. Hisdem princeps officiosis litteris Athanasium episcopum requirit.

(364—375).

315—326¹⁸.

Beda. Anno dominicae incarnationis CCCXV. Valentinianus cum fratre Valente regn. annos XI. Romae Dama^sus papa clarus habetur, * p. 547 a.

Ado. Mediolanis^k Ambrosius episcopus insignis habetur, Hilarius episcopus Pictavis^l moritur. Athanasius^m Alexandria vita decedit¹⁹.

(375—378).

327—331²⁰.

Beda. Anno dominicae incarnationis CCCXXVII. Valens cum Gratiano et Valentiniano Valentiniani fratris sui filii regnat annos IV. Huius Gothosⁿ propriis sedibus pellunt, Gothi Tratiam^o depopulantur.

(378—383).

332—338²¹.

Beda. Anno dominicae incarnationis CCCXXXII. Gratianus cum fratre Valentiniano regn. annos VI. Theodosius^q a Gratiano imperator creatur. Sinodus CL patrum congregatur urbe Augusta^p sub Damaso papa. Theodosius^q Archadium filium consortem imperii facit^r. Maximus in Britanniam imperator creatur, in Galliam apud Lugdunum Gratianum augustum interfecit^s, fratrem eius Valentinianum Italia expulit.

Vita Mart. Martinus Turonorum episcopus virtutum gloria fulget²². Beda. Hieronimus sacrae scripturae interpres in Bethleem^t insignis habetur²³.

a) XX et VIII A 2. b) pignius corr. pimenius B 2. c) Romae Gord. Dom. virgo Priscus — Pigm. presb. B 3. d) hioannes B 2. e) hilarianus B 2. f) deest B 2. g) aretio A. h) anthiochia B 1. i) iovianus A. k) (mediolano A 1,) mediolano A 2. l) pictavi A 2. m) Anathasius B 2. n) gotos B, h add. B 1. o) trauam B 2. 3. p) agusta B 2. q) teodosius B 3. r) deest A 2. s) interficit A 2. t) betlem B 1. 2. betlehem B 3.

1) In Constantino et Constantio. 2) Tres igitur annos Iuliano tribuere Regino sibi visus est, cum eum a. 310—313 regnantem fecit. 3) V. supra ad Tacitum, omittuntur Constantii dies XIII. 4) Ado II. Non. Ian. 5) IX. Kal. Apr. 6) VI. Id. Mai. 7) XI. Kal. Iul. 8) IX. Kal. Iul. 9) VI. Kal. Iul. 10) II. Non. Ian. (Dafrosae uxoris Fabiani). 11) XVII. Kal. Aug. (Ostia). 12) IIII. Non. Mai. 13) VII. Kal. Iul. 14) Kal. Aug. 15) VII. Id. Aug. 16) X. Kal. Nov. 17) Ioviano integer annus 314 tribuitur, menses diesque abhinc plane negliguntur. 18) 326 = 315 + 11; cf. a. 39 et 263. 19) Ado VI. Non. Mai. 20) 331 = 327 + 4; cf. a. 263. 21) 338 = 332 + 6; cf. a. 263. 22) Ex Vita Martini (auctore Sulpicio, ed. Halm, 'Sulpicii Severi libri qui supersunt', Vindob. 1866). 23) Nomen loci ex Adone (II. Kal. Oct.) sumptum.

339—349.

(383—395)

Anno dominicae incarnationis CCCXXXVIII. Theodosius, Beda.
qui Gratiano vivente V annos iam orientem regebat, post eius mortem
regnat annos XI. Maximum tirannum quarto ab Aquileia lapide interficit^a.

Siricius papa Romanam regit ecclesiam.

G. p. R.

Hieronimus librum de inlustribus^b viris scribit¹.

Beda.

Apud Aegyptum^c Iohannes heremita celebratur, qui Theodosio^d
de tyrannis victoriam^e predixit².

Ado.

350—363.

(395—403).

Anno dominicae incarnationis CCCL. Archadius filius Beda.
Theodosii cum fratre Honorio regnavit annos XIII^f.³ Gothi Italiam,
Wandali atque Alani^g Gallias^h adgrediunturⁱ. Corpora Abacuc et Micheae
prophetarum revelantur.

Innocentius papa⁴ Romanam regit ecclesiam, post hunc Zosi- G. p. R.
mus papa^k.

Sanctus^l Martinus episcopus ad celestia transit⁵. Seve- V. Mart.
rinus episcopus Coloniae Agrippinae clarus habetur⁶, Luca- V. Sev.
tium Theodorus episcopus^m.⁷ Augustinus episcopusⁿ eximius V. Theod.
doctor in Ipponensi ecclesia divinam philosophiam docmatizat^o.⁸ Ado.
Pelagius Britto gratiam Dei inpuinat. Beda.

364—369⁹.

(408—423).

Anno dominicae incarnationis CCCLXIII. Honorius cum Beda.
Theodosio minore, fratris sui filio, regnavit annos XV. Alaricus rex
Gothorum Romam invadit. Anno VII. Honorii corpora sanctorum
Stephani protomartiris^p, Gamalielis^q et Nichodemi^r Luciano^s pre-
sbitero revelantur¹⁰.

Bonifacius^t papa et Celestinus Romanam regunt ecclesiam. G. p. R.

Hieronimus presbiter obiit XII. Honorii anno, aetatis autem suae Ado.
XCVII; libros suos per L annos^u confecit¹¹.

370—396¹².

(423—450).

Anno dominicae incarnationis CCCLXX. Theodosius minor, Beda.
Archadii^v filius, regn. annos XXVI. Valentinianus iunior, Constantii
filius, Ravennae imperator ordinatur. Gens Wandalorum, Alanorum
et Gothorum^w Africam devastat. Augustinus episcopus inter ipsas
obsidionum angustias migravit ad Dominum. Wandali^x capta Car-
tagine in Siciliam transeunt.

Xistus^y Romanam regit ecclesiam.

G. p. R.

a) interfecit A 2. B 2. b) inlustris A 2. c) egyptum B. d) teod. B 3. e) vict. de
tyrannis A 2. f) XIII B 2. g) anani B 2; an. corr. alani B 1. h) deest A 2. i) ingred. A 2.
k) post—papa desunt B 2. l) deest A 2. m) Luc. theod. ep. Sanctus Martinus—habetur,
Augustinus B 3; Luc. theod. ep. omnino desunt B 1. 2. n) deest A 2. o) domatizat B 2;
dogm. B 3. p) prothom. A 2. q) gamalielis B 3. r) nichodomi B 1. s) lucanio B 2.
t) bonef. B 3. u) per anñ B 2. v) archidii B 1. 3; archudii B 2. w) gotorum B 3.
x) vandali B 2. y) celi xistus B 2.

1) Beda (*Theodosius*): Hieronymus sacrae interpretes historiae librum,
quem de illustribus ecclesiae viris scribit, usque ad decimum quartum
fotius imperii Theodosii annum perduxit. 2) Ado VI. Kal. Apr.
3) 363 = 350 + 13; cf. a. 263. 4) *Temere Anastasius omittitur*.
5) *Ex Vita Martini*. 6) *Ex Vita Severini* (*Acta SS. Oct. X*, 56—59).
7) *Vita Theodori* (*Acta SS. Mai. IV*, 329). 8) Ado V. Kal. Sept.
9) 15 annis ad 364 additis et decem temere omissis Regino a. 369.
Honorii ultimum invenit; cf. a. 263. 10) *Relationem huius rei paulo
uberiorem in cod. B 2 exhibitam v. 'Neues Archiv' XV*, 304. 11) Ado
II. Kal. Oct.; ubi Hieronymum XCVIII. aetatis suae anno quievissse
et per LVI annos scripsisse legitur. 12) 396 = 370 + 26; cf. a. 263.

Huius temporibus Leo magnus apostolicam optinuit cathedram; ad quem¹ et ad Pulceriam augustam multa super Euticetis errorem scribit^a. Flavianus Constantinopolitanus episcopus Euticen dampnat².

(450—457).

397—404³.

- Beda. Anno dominicae incarnationis CCCXCVII. Martianus et Valentinianus regn. annos VII. Iohannes baptista duobus monachis caput suum manifestat. Germanus episcopus Antisiodorensis^b et Lupus Trecassinus^c episcopus in Britanniam diriguntur*. Post V. Lupi. haec Germanus apud Ravennam moritur. Severus^d episcopus Treveris, Policronius^e Virdunif, Albinus Catalaunensis discipuli sancti Lupi V. Aniani. clari habentur⁴. Aurelianis^h Anianus episcopus fulget^{d. 5}. Coll. Hisp. Leo episcopus Martianoⁱ multa fidei dogmata^k scribit⁶. Anatolius^l episcopus Constantinopolitanus Euticetis^m errorem dampnat et a Leone papa arguitur, quod contra Nicenum concilium Antiochenam et Alexandrinamⁿ ecclesias sibi subdere voluisset^{7. **}. Beda. Aetius^o patricius^p a Valentiniano occiditur. Apud Arelatum Hilarius episcopus doctissimus atque preclarissimus *vir, qui vitam * p. 547b. sancti Honorati predecessoris sui composuit, moritur⁸.

(457—474).

405—412⁹.

- Beda. Anno dominicae incarnationis CCCCV. Leo regn. annos G. p. R. XVII. Huic Leoni Leo papa plurima scribit¹⁰. Beda. Theodorus episcopus civitatis^q Ciriae^r historiam ecclesiasticam a fine G. p. R. librorum Eusebii scribit. Hilarius^s papa Romanam ecclesiam gubernat. Beda. Victorinus iubente papa Hilario^s revolutionem magni anni describit.

*) ob destruendam heresim Pelagianam. Secundo iterum ob eandem causam Germanus et Severus Treverorum episcopus, discipulus beati Lupi, mittuntur et per Dei misericordiam signorum miraculis et insigni doctrina pullulantem heresim destruxerunt. Qui Severus apostolicis meritis vir per omnia coaequandus Germaniae primum verbum Dei ministravit. Fuerunt etiam discipuli sancti Lupi Policronius Virdunensis et Alpinus Catalaunensis, ut ex meritis discipulorum pateat, quantae sanctitatis magister extiterit *add. A, omissis verbis* Post haec — clari habentur.

***) Tungris Servatius episcopus *add. B 3*.

a) describit A 2. b) autissiod. B 1; aut tissiod. B 3. c) trecassenus (B) B 1; trecasemis B 2; trecasenus B 3. d) Severus — fulget *desunt* B 2. e) polichronius B 3. f) virdunum B 3. g) lupi epi B 3. h) aurelianus B 1. i) martiniano B 2. k) doctmata B 1. l) anatholius B 3. m) euticis B 1. 3; euticius B 2. n) ant. et al. *desunt* A 2. o) Aetius B 2. p) particius patricius B 2. q) *deest* A 2. r) siriae B 1; syriae B 2. 3. s) hylar. A 2.

1) I. e. ad Theodosium Leo. 2) Cf. *Collectionem canonum et decretalium Hispanam* ('*Collectio canonum ecclesiae Hispaniae*', *Matrit.* 1808 et '*Epistolae decretales ac rescripta Rom. pontif.*', *Matr.* 1821) n. 41 et 45, 42. 43. 46. 48, 37 et 38. 3) 404 = 397 + 7; cf. a. 263. 4) *Vita Lupi* (*Acta SS. Iul. VII*, 69 sq.) § 11 Pulchroonium episcopum ecclesiae Veredunensis, sanctum Severum Treviris ordinatum, sanctum Alpinum Cathalauensis pontificem civitatis *discipulos illius laudat*. 5) *Ex Vita aliqua Aniani, cuius duae Vitae apud Theiner* '*S. Aignan*' p. 13 et 37, una apud *Surius V*, 417 (= ²XI, 374) *inveniuntur*. 6) *Coll. Hisp.* n. 50. 51. 53. 55. 57. 58. 59. 7) *Coll. Hisp.* n. 56. 8) *Ado III. Non. Mai.* 9) 17 annis ad 405 *additis et decem temere omissis Regino a. 412 Leonis ultimum invenit*; cf. a. 364 et 413. 10) *Conf. Coll. Hisp.* n. 60.

413—420¹.

(474—491).

Anno dominicae incarnationis CCCCXIII.^a Zenon regnat Beda. annos XVII. Odoacer rex Gothorum^b Romam obtinuit. Theodericus, cognomento Walager, utramque Macedoniam depopulatur. Honoricus^c rex Wandalorum Arrianus in Affrica plus quam CCCXXXIII^d episcopis fugatis, ecclesias eorum clausit et plebes variis suppliciis affecit.

Felix papa dampnavit Acatium^e Constantinopolitanum episcopum^f G. p. R. et Petrum Alexandrinum². Gelasius, vir prudens, Felici papaes in pontificatu succedit. Hic etiam dampnavit Achatium^h et Petrum. Post hunc Anastasius presul efficitur, qui voluit occulte revocare Acatiumⁱ, sed non potuit; qui etiam nutu divino percussus est.

421—449³.

(491—518).

Anno dominicae incarnationis CCCCXXI. Anastasius^k Beda. regn. annos XXVIII¹. Transamundus^m rex Wandalorum CCXX episcopos exilio Sardiniam misit.

Huius et Zenonis temporibus sub Wandalica persecutione Ado. martirio coronantur apud Africam Eugenius Kartaginensisⁿ episcopus, et cum eo plus quam D⁴; item Liberatus abba, Bonifacius diaconus, Servius et Rusticus subdiaconi^o, Rogatus et Septimus monachi et Maximus puer primo igne^p iniecti, post remorum vectibus enecati sunt⁵. Item Martianus et Satirianus et Maxima virgo et cum eis CCLXX^q crudeliter perempti^r sunt⁶. Item Papias et Mansuetus, Vultdeus, Valerianus, Urbanus et Crescens, Felix et Hortolanus^s, Florentianus^t episcopi, in confessione cursum vitae consummaverunt^u.⁷ Item Dativa^v, Dionisia^v et Emelianus medicus cum multis aliis⁸, Valerianus episcopus⁹. Simmachus^w papa ecclesiam Romanam^x Beda. gubernat, pecuniam et vestes per Africam et Sardiniam episcopis in exilio missis ministrat. Post hunc Hormisda papa constituitur. G. p. R.

Glodoveus^y rex Francorum in^z Gallias^a regnat XXX annos^b, Hist. Fr. 19. Siagrium patricium interficit, Gumbadum^c regem de Burgundia ib. 9. 16. expulit, Alamannos tributarios fecit^d, anno XVe regni sui a sancto Remigio Remorum episcopo una cum Francis baptizatur. [Atrabatis^f Vedastus episcopus ordinatur a sancto Remigio¹⁰.] Mammertus^g episcopus Viennensis ecclesiae triduanas letanias instituit ante ascen- ib. 16. sionem Domini.

Clodoveus^h cum Alarico, rege Gothorum, in Aquitaniam iuxta H. Fr. 17. Pictavisⁱ confligit^k eumque regno et vita privat. Amalricus filius Alarici in Hispaniam regnum paternum obtinuit. Anastasius imperator Clodoveo dona regia^l mittit.

a) CCCCXIII B 2. 3. b) gotthorum B 2. c) huericus A 2. d) CCCXXXIII B 1. 3. e) acaticum B 1. f) deest A 2. g) papa B 3. h) achaticum B 1. i) aetiam B 1; achaticum B 3. k) anastisius B 2. l) XXVIII B 2. m) Transamudus B 2. n) Kartaginensis B 1. 2; Kataginensis B 3. o) diae A 2; subdiaconus B 1. p) deest A 2. q) CCCLXX B 2. r) perhempti B 3. s) hortolanus A 2. t) deest B 2. u) consummarunt B. v) danna B 1. w) simmacus A 2. x) deest A 2. y) Clod. B 3. z) qui in B 2. a) gallia B 3. b) annos XXX A 2. B 3. c) Gundebaldum A 2; Cumbadum B 2. d) facit B. e) XII. B 2. f) Atr. — Remigio desunt B 2. g) mamertus A 2. h) Glod. B 2. i) i. Pict. in Aqu. A 2. k) confictum init A 2. l) regia dona A 2.

1) 17 annis ad 413 additis et decem temere omissis Regino a. 420 Zenonis ultimum posuit; cf. a. 364 et 405. 2) Conf. Coll. Hisp. n. 80. 3) 449 = 421 + 28; cf. a. 263. 4) Ado III. Id. Iul. 5) XVI. Kal. Sept. (remorum ictibus). 6) XVII. Kal. Nov. 7) IV. Kal. Dec. Papinii . . . Quodvultdeus). 8) VIII. Id. Dec. 9) XVIII. Kal. Ian. 10) Ex Vita Vedasti (Acta SS. Febr. I, 782).

- H. Fr. 18. Clodoveus Reginarium propinquum atque consortem regni interficit. A transitu sancti Martini usque ad mortem Clodovei sunt
 ibid. 19. anni CXII. Quatuor filii eius Theodoricus^a, Clodomerus, Childeburtus et Clotharius^b regnum patris inter se dividerunt.
 Beda. Anastasius imperator fulmine perit.

(518—527).

450—458¹.

- Beda. Anno dominicae incarnationis CCCCL. Iustinus senior regn. annos VIII. Iohannes papa a Theodorico rege Gothorum Ravenna^c propter fidem catholicam in custodia mittitur ibique moritur. Idem tyrannus^d Simmachum patricium interficit². Boetium, in liberalibus disciplinis nulli secundum, in carcerem trudit, in quo cum ipsa philosophia miris disputationum argumentis
 Beda. conquiritur³. Prefatus Theodoricus subita morte perit, Athalaricus^e in regnum succedit.

Paul. Diac.
I, 26.

Benedictus pater et prius in loco, qui Sublacus dicitur^f, et postea in castro Cassino vir magnae virtutis^g apostolicis virtutibus effulsit.

G. p. R. Felix et Bonifacius Romanam regunt ecclesiam.

H. Fr. 20.

Sigismundus^h rex Burgundionum monasterium sanctorum Agaunensium aedificat. Idem^{*} a supradictis filiis Clodovei interficitur. Theodoricus cum filio Theodoberto et fratre Clothario Turingiam depopulatur, Ermenfridum Turingorum ducem apud Tulliacum extinguit.

* p. 548 a.

(527—565).

459—497⁴.

- Beda. Anno dominicae incarnationis CCCCLVIIIⁱ. Iustinianus, Justini ex sorore nepos, regnavit annos XXXVIII^k.
 P. D. I, 25. Hic per Bilisarium patricium Persas fortiter devicit perque ipsum Bilisarium Wandalorum gentem capto eorum rege Gelismero usque ad internationem delevit Africamque totam post annos XC et VI Romano imperio restituit. Rursumque Bilisarii viribus Gothorum in Italia gentem capto Withisi^l eorum rege superavit. Mauros quoque post haec^m Africam infestantes eorumque regem Athalam^{n.5} per Iohannem consulem⁶ mirabili virtute protrivit. Leges quoque Romanas, quarum prolixitas gravabat, minoravit et inutiles dissonantias mirabili brevitate correxit. Extruxit quoque Constantinopolim templum, quod greco vocabulo Agian^o Sophiam nominavit; cuius opus adeo^p cuncta aedificia excellit, ut in totis terrarum spatiis huic simile non possit inveniri. Huius temporibus Cassiodorus Roma tam seculari quam divina scientia claruit. Hic primitus consul, deinde senator, ad extremum monachus efficitur. Romae Dionisius abba paschales scribit circulos^q. Apud Constantinopolim Priscianus Caesariensis grammaticae artis, ut ita dixerim, profunda rimatus est, tumque nihilo minus^r Arator Romanae ecclesiae subdiaconus, poeta mirabilis, apostolorum actus versibus exametris decoravit.

G. p. R.

Huius temporibus Romanam rexerunt ecclesiam Iohannes, Agapitus, Silverius^s et Vigilius. Silverius a Bilisario iussu Theodorae Augustae in exilium mittitur, et ibi moritur. Vigilius quoque eo, quod nollet revocare^t Anthemum episcopum Constantino-

a) theode- A 2 *semper*. b) lotharius A 2. c) ravennam B 2. d) tyr. vero B 2. e) Athalaricus A 2. f) et in loco, q. S. d., prius A 2. g) sanctitatis B 3. h) Sigismundus B 3. i) numerus erasus A 2. k) CXXXVIII A 2. l) quithisi A 2. m) hoc B 3. n) athilam A 2. o) Agyam A 2. p) *deest* A 2. q) circ. scribit A 2. r) nihil hominus B 3. s) silvericus B 2. t) quod revocaret A 2.

1) 458 = 450 + 8; cf. a. 263. 2) *Conf. Ad. V. Kal. Iun.* 3) *Fortasse ipsa Consolatione philosophiae Regino usus est.* 4) 497 = 459 + 38; cf. a. 263. 5) Amtalan Paulus (Amthalam *codd. G 3. 4.*) 6) ex consule Paulus (consulem G 3. 4).

politianum, a Iustiniano in exilium truditur; revocatus ab exilio, cum Romam reverteretur, in Sicilia civitate Siracusana calculi dolore moritur. Pelagius in pontificatu succedit.

Per idem tempus Albinus, filius Oduinia^a, Langobardis P. D. I, 27. iam decimus imperat, qui filiam Clotharii regis Francorum Cloth-suindam in matrimonium habuit.

Childebertus rex Francorum cum exercitu Hispaniam intrat, H. Fr. 23. Amalricum regem, filium Alarici in prelio extinguit, multum aurum et argentum inde asportat^b. Clotharius^c filios fratris sui ib. 24. Clodomeri cultro confodit. Theodoricus rex moritur. Theodobertus^d ib. 25. filius eius post eum regnat.*

498—509.

(565—578).

Anno dominicae incarnationis CCCXC VIII. Iustinus Beda. minor regnavit annos XI. Narses^e patricius Totilam regem Gothorum in Italia occidit. Idem cum ducibus Theodoberti regis Francorum P. D. II, 2. Bucellino^f et Emingo^g, qui Italiam depredabantur, pugnavit eos-que interfecit. Narses apud Iustinum et eius conjugem Sophiam Beda. accusatur^h a Romanis, quod servitio Italiam premeret; etⁱ statim P. D. II, 5. Longinus prefectus mittitur, qui Narsetis locum obtineret. Cui inter cetera Sophia, quia eunuchus erat, hoc fertur mandasse, quod eum puellis in genitio lanarum faceret pensas dividere. Ad haec ille^k respondit, talem se ei telam orditurum, qualem ipsa, dum viveret, deponere non posset; statimque genti Langobardorum mandat, ut Beda. venirent et possiderent Italiam.

Iohannes papa Romanam ecclesiam regit^l.

G. p. R.

Childebertus et Clotharius reges cum exercitu Hispaniam intrant, H. Fr. 26. Cesaraugustanam civitatem^m obsident. Cives induti cilicis tunicamⁿ sancti Vincentii super murum circumferunt Deumque contrito corde exorant. Reges divina inspiratione^o miseratione flexi obsidionem solvunt. Episcopus eiusdem civitatis Childeberto regi pro munere stolam beati Vincentii dat. Idem rex Parisius basilicam in honorem^p beati^q Vincentii construit^r.

Albinus cum Langobardis Italiam intravit et Gisulfum^s P. D. II, 9. nepotem suum Foroiulani^t prefecit.

Theodobertus rex Italiam intrat, cum Langobardis certamen H. Fr. 26. p. 548 b. * init eosque superat, in Franciam reversus moritur. Non multo ib. 27. post tempore Childebertus rex Parisius moritur et in basilica sancti ib. 28. Vincentii sepelitur. Regna, quae^u fratres et nepotes tenuerant, in Clotharii rediguntur potestate^v.

His temporibus Medardus episcopus migravit ad dominum; quem H. Fr. 29. Clotharius rex cum debito honore Suessionis sepelivit. Post haec Clotharius moritur^w et in basilica sancti Medardi^x sepelitur. Quatuor filii eius regna^y inter se dividerunt. Herechbertus^z 1 regnum Childeberti accepit et sedem Parisius habuit, Guntrannus^a

*) Huius temporibus beatus Nicetius Trevericae sedis archiepiscopus mira sanctitate refulsit *add. A.*

a) odoini A 2. b) asportat A 2. c) Glotharius B 1; clotharius B 2. d) theodobertus B 1. e) Narsis A 2. f) bucellino A 2; bulcellino B 2. g) emmingo B 3. h) accusatus A 2. i) deest A 2. k) At ille A 2. l) regit ecel. A 2. m) intr. hisp. et cesar civitatem A 2. n) tunicam B 1. 2. o) deest A 2. p) honore A 2. q) sancti B 3. r) construxit B 1. s) gisulfum B 2. t) foroiulani A 2. u) Reginaque B 2. v) potestatem A 2; potestate B 2. w) rex cum debito suo moritur B 2. x) merdadi B 1. y) regnat B 2. z) herechbertus B 2; herechubertus B 3. a) guntrannus A 2. B 3; guntranus B 2.

1) Charebertus *Hist. Franc.* (Cherebertus *cod. B 1 a*).

regnum Clodomeri tenuit^a sedemque constituit Aurilianis^b, Hilpericus^c.¹ regnum patris sui Clotharii, cathedram Suessionis habuit, Sigibertus^d regnum Theodorici Remis sive Mettis sedem statuit.

P. D. II, 10.

Huni, qui et Auares, comperta morte Clotharii super Sigibertum irruunt. Quibus ille in Turingiam occurrens, eos iuxta fluvium Albiam

H Fr. 31.

potenter superavit. Hic Sigibertus legationem in Hispaniam^e mittens Brunichildem Adanachildi regis filiam petit eamque in coniugium

P. D. II, 10.

accepit; de qua filium Childebertum^f nomine suscepit.

II. Fr. 30.

Herechbertus^g derelicta legitima uxore, quae vocabatur Ingoberga, duas sorores Marcovefam et Merofilidam sibi in matrimonium iungit; ex quo scelere excommunicatus est a sancto Ger-

ib. 31.

mano Parisiorum episcopo et iusto Dei iudicio percussus moritur et in basilica sancti Romani sepelitur. Regnum eius Sigibertus arripuit.

ib. 31.

Hilpericus^h Geilsuindamⁱ sororem Brunichildis in coniugium accepit, quam pauco interiecto tempore suggerente Fredegunde^k in lecto strangulavit. Deinde Audoveram reginam a se repulit, eo quod adhortante Fredegunde filiam propriam a sacro fonte suscepisset, et eandem Fredegundem sibi in matrimonium iungit. Habuit vero ex supradicta Audovera tres filios, Theodo-

ib. 32.

bertum, Meroveum et Clodoveum. Theodobertus iussu patris trans Ligerim regionem, quam avunculus eius Herechbertus^l tenuerat, occupat et apud Pictavis cum Gundaldo duce Sigiberti dimicat eumque superat. Sigibertus cum exercitu Parisius venit fratremque Helpericum^m bello adgreditur, in quo prelio supradictus Theodobertus occubuit. Helpericusⁿ fugiens cum uxore et filiis^o Tornacum^p ingressus est ibique se^q communivit^r. Quem cum Sigibertus ibi persequeretur, dolo Fredegundis reginae a duobus pueris eius interficitur^s. Quem frater in basilica sancti Medardi sepelivit. [Albinus episcopus Andegavis clarus habetur^t]². Ea tempestate Brunichildis cum filio adhuc parvulo Parisius morabatur. Gundaldus^u dux, adprehensum puerum nocte^v latenter^w aufugit

ib. 33.

eumque in regnum paternum reportavit. Eadem Brunichildis Rotomagum^x in exilium mittitur, ubi veniens Meroveus filius Helperici^y eam sibi in coniugium sociavit. Ex qua causa postea a patre adtonsus monachus efficitur et presbiter ordinatur. Eodem tempore sanctus Germanus Parisiorum episcopus ad Dominum transit^z et in basilica^a sancti Vincentii sepelitur. Childebertus matrem Brunichildem requirit, quam Helpericus^b reddere iubet.

P. D. II, 11.

Narses patricius de Campania Romam venit ibique moritur; corpus eius in locello plumbeo^c cum omnibus divitiis eius Constantino-polim perlatum est.

G. p. R.

Benedictus papa Romanam ecclesiam gubernat^d.

P. D. II, 13.

Fortunatus poeta in Galliis insignis habetur: qui natus quidem in loco, qui Duplalis^e.³ dicitur, fuit, qui locus haud^f longe a Cenitensi castro vel Tarvisiana^g distat civitate, sed tamen in Ravenna

a) *deest B 1.* b) *aurilianus B 2.* c) *Hilpericus A 2.* d) *sigeb. B 3 semper.* e) *in hispania B 1.* f) *childeberti B 2.* g) *herecb. B 2; herib. B 3.* h) *Hilpericus B 1; Helpericus B 2.* i) *geinsuindam A 2; geilsuinda B 2.* k) *fredegunda, -gundam, -gundae A 2 semper; fredegundo B 2.* l) *herebertus B 2; herecb. B 3.* m) *hilpericum B 3.* n) *helpericus B 2. 3.* o) *filiis albinus — habetur torn. ingr. A 2. B 2; cf. infra.* p) *torniacum B 2.* q) *deest B 3.* r) *communuit B 2.* s) *interficiatur B 2.* t) *verba Albinus — habetur desunt B 1. 3, falso loco posita sunt A 2. B 2 (cf. supra); unde apparet ea in codice autographo inter lineas aut in margine addita fuisse.* u) *guldaldus B 2.* v) *deest A 2.* w) *lactentur B 2.* x) *rotomagnum B 2.* y) *helperici A 2.* z) *transiit A 2.* a) *basilicam B 2.* b) *helpericus A 2.* c) *plubeo B 2.* d) *regit eccl. A 2.* e) *duplals B 2; dicitur dupl. A 2.* f) *aud B 2.* g) *carvisiana A 2; travis. B 2.*

1) *Chilpericus Hist. Franc.* 2) *Ex Vita Albini auctore Venantio Fortunato (MG. Auct. ant. IV, 2, 27—33).* 3) *Duplabilis Paulus.*

nutritus et doctus in arte grammatica^a sive rethorica seu metrica^b clarissimus extitit. Qui amore sancti Martini in Gallias transiens primo Turonis, deinde Pictavis habitavit, in qua civitate episcopus ordinatus est.

Albuinus rex cum Langobardis Tarvisium¹, Vicetiam^c Vero- P. D. II, 14.
namque et reliquas Venetiae^d civitates capit. Deinde Liguriam in-
gressus Mediolanum cepit, *deinde omnes Liguria civitates^e. Tici- ib. II, 25.
nensis civitas^f ultra tres annos obsidionem perferens Langobardis se ib. II, 26. 27.
tradidit; omnesque civitates armis ceperunt preter Romam et ib. II, 26.
Ravennam vel aliqua castra, quae erant in maris littore constituta.
Albuinus^g, postquam in Italia III annos et VI menses regnavit, insidiis ib. II, 23.
suae coniugis interemptus^h est. Elmigisus^{i. 2}, qui Albuinum occi- ib. II, 29.
derat^k, cum Rosimunda regina Ravennam ad Longinum prefectum
fugit, auferens secum Albisindam filiam regis et omnem Langobardorum
thesaurum; ubi ambo veneno perierunt. Longinus Albisindam filiam ib. II, 30.
Albuini cum Langobardorum thesauris Constantinopolim dirigit.

Langobardi Gallias^l ingrediuntur. Horum adventum vir Dei Ho- ib. III, 1.
spicius, qui apud Niceam erat inclausus^m, sancto sibi revelante Spirituⁿ
longe ante previdit. Quibus occurrit Amatus dux Guntramni^o ib. III, 3.
regis^p et commisso bello a Langobardis extinguitur. Nummulus³ ib. III, 4.
in locum eius subrogatur, qui ex Langobardis multos interfecit,
eosque in Italiam^q redire compulit.

510—516.

(578—582).

Anno dominicae incarnationis DX. Tiberius Constantinus Beda.
regn. annos VII. Hic cum sub^r Iustino adhuc caesar palatium regeret P. D. III, 12.
et multas cottidie elemosinas faceret, magnam ei Dominus copiam auri
subministravit: nam deambulans per palatium vidit in pavimento tabulam
marmoream, in qua erat crux dominica sculpta; quam inde levare
iubens invenit defossum magnum thesaurum habentem supra mille
auri centenaria. Huic^s etiam thesaurus Narsetis a quodam sene,
qui eum cum aliis terrae mandaverat, manifestatus^t est; qui
tantus fuit, ut vix per multos dies cisterna^u, in qua iacuerat, a de-
portantibus^v potuisset evacuare. Huic Sophia augusta insidias temptavit
ingerere: procedente enim eo ad villam, ut iuxta ritum imperialem XXX
diebus ad vindemiam iocundaretur, vocato Iustiniano nepote Iustini
mariti^w voluit eum in regno sublimare; quo comperto Tiberius^x adpre-
hensam augustam omnibus thesauris^y spoliavit^z, solum ei victum re-
linquens. Huius exercitus Persas debellavit tantamque predam cum
XX pariter elephantis^a detulit, ut humanae crederetur posse sufficere^b
cupiditati^c.

Ad hunc Helpricus rex Francorum suos legatos dirigens multa ab ib. III, 13.
eo ornamenta, aureos etiam singularum librarum suscepit, habentes ab
una parte effigiem imperatoris, scriptum^d in circulo *Tiberius Constan-*
tinus^e perpetuus Augustus, ab alia parte habentes quadrigam et ascen-
sorem, in circuitu scriptum *Gloria Romanorum*. Huius diebus Gre-

a) gramatica A 2. B 1. b) sive geometrica A 2. c) vicetiam A 2. d) veneticae B 1.
e) deest B 2; ingressus omnes civitates accepit A 2. f) Ticinenses civitatis B 2.
g) lbuinus B 2. h) interhemptus B 3. i) Helmigisus B 3. k) occiderit B 2.
l) in gallias A 2. m) inclausus A 2. n) spu revel. A 2. o) guntranni A 2. B 3.
p) gegis B 2. q) in italia A 2. r) deest A 2. s) Cum quo A 2. t) manifestus B 2.
u) urna A 2; cisternam B 2. v) depotant. B 1. w) inscio marito A 2. x) tyberius A 2.
y) thesaurus B 2. z) expoliavit A 2. a) elifantis B 2. b) subficere B 1. 2.
c) cupiditati B 2. d) scriptam B 3. e) constantine A 2. B 2.

1) ecclesiae Episcopum Tarvisianae *Alboino occurrisse Paulus II, 12*
narrat. 2) *Helmechis Paulus.* 3) *Mummulus Paulus.*

gorius diaconus, cum esset apochrisarius^a in urbe^b Constantinopolitana, morales libros composuit Eutichiumque^c eiusdem urbis episcopum de resurrectione errantem^d in conspectu augusti superavit.

P.D. III, 20.

Pelagius papa Romanam regit ecclesiam; qui absque iussione principis ordinatus est, eo quod Langobardi Romam obsiderent nec posset quisquam progredi.

H. Fr. 34.

Helpricus^e rex descriptiones novas per consilium Fredegundis^f in omni regno suo facit, ut unusquisque possessor de propria terra de uno arpenne^g unam^h amphoram vini ad partem regis reddatⁱ et de iugere modium unum. Unde populus valde oppressus vociferabatur ad Dominum. Inmisit autem Dominus plagam in domo regis, et ipse egrotare coepit et duo filii eius mortui sunt. Rex per-

ib. 35.

territus descriptiones combussit et tributum^k indulsit. Post haec^l cognovit uxorem suam, quae peperit filium, quem appellavit Clotharium^m. Hic fuit postea rex magnusⁿ, qui genuit Dagobertum^o.

(582 — 603).

517—537.

Beda.

Anno dominicae incarnationis DXVII. Mauricius regnavit

P.D. III, 15.

annos^p XXI^q. Hunc Tiberius^r, sentiens sibi diem mortis imminere, una cum consilio Sophiae augustae ad imperium elegit; ornataque sua filia regalibus ornamentis eam^s tradidit et^t cum ea omne imperium.*

ib. III, 16.

Langobardi, cum per annos X sub potestate ducum fuissent, regem super se statuunt Otharium^u filium Clephonis; quem etiam ob dignitatem Flavium appellaverunt, quo prenomine Langobardorum reges usi sunt. *Duces, qui tunc erant, ob restaurationem regni omnem substantiarum suarum medietatem^v regalibus usibus tribuunt, ut esse posset^w, unde rex ipse sive, qui ei aderant per diversa officia, alerentur^x.

* p. 549 b.

ib. III, 17.

Mauricius imperator Childeberto regi Francorum quinquaginta milia solidos per suos legatos direxit, petens, ut Langobardos de Italia exterminaret. Qui cum Francis Italiam intrat, Langobardi munera tribuunt et pacem cum eo faciunt. Imperator solidos requirit, sed ille suarum virium potentia fretus pro hac re nec^y responsum reddidit.

ib. III, 21.

Idem Childebertus bellum adversus Hispanos gerens eorum acies superavit. Causa huius certaminis ista^z fuit. Childebertus Ingundam sororem suam Herminigildo^a Levigildi^b Hispanorum regis filio in coniugium tradiderat; qui Herminigildus predicatione Leandri episcopi Hispalensis^c atque adhortatione suae coniugis ad catholicam fidem conversus fuerat. Quem pater impius^d in ipso sacro pascali^e die securi percussit. Ingundis post mariti mortem, cum in Gallias repedare vellet, a piratis tenetur atque in Siciliam deducitur^f, ubi et moritur. Filius eius imperatori est transmissus.

ib. III, 23.

Eo tempore fuit aquae diluvium in finibus Veneciarum et Liguriae

ib. III, 24.

seus in ceteris regionibus Italiae, quale post Noe tempus creditur non fuisse. Subsecuta est statim pestis inguinaria, quae tanta strage populum devastavit, ut de inaestimabili multitudine pauci remanerent.

*) Temporibus Childeberti fuerunt Avitus et Carileffus abbates et Maximinus Aurilianensis^h *add. B.*

a) apochrisarius A 2. b) i. u. *desunt* A 2. c) eutichiumque A 2; eutithiumque B 1; eutichiumque B 2. d) dubitantem A 2. e) Helpericus B 1. 3. f) fredegundae A 2. g) apenne B 2. h) uno B 2. i) det A 2; dat B 2. k) tributum B 2. l) hoc B 2. m) clothorium B 1. n) regmanus B 2. o) qui genibertum B 2. p) *deest* B 3. q) XX B 2. r) tyberius A 2. s) ei A 2. t) et — imperium *desunt* B 3. u) clotharium A 2. v) medietatem B 2. w) esset unde posset A 2. x) uterentur A 2. y) ne B 1. z) *deest* A 2. a) herminigildi A 2. b) *deest* A 2. c) hispalensis B 2. d) ipsius A 2. e) paschali B 2. 3. f) tenetur A 2. g) sive B 3. h) *quae verba cum in B 3 hoc loco, in B 1 infra post alerentur, in B 2 omnino non inveniuntur, apparet ea in codice B margini ascripta fuisse.*

Hac peste Pelagius papa extinctus est^a. In hac tribulatione Gregorius a cunctis generaliter papa electus est et in pontificali cathedra sublimatus.

Per idem tempus isdem Gregorius papa Augustinum, Melitium^b P.D. III, 25. et Iohannem cum aliis pluribus monachis timentibus Deum in Britanniam misit eorumque predicatione ad Christum Anglos convertit.

Racharedus¹ rex Gothorum, frater Herminigildis martyris, Beda. per predicationem Leandri episcopi ad fidem catholicam convertitur. Gens Anglorum ad Christum convertitur, Edilbertus rex eorum baptizatur^c.

Gregorius papa libros regulae pastoralis, quos in episcopatus sui Coll. Hisp. exordio scripserat, libros etiam, quos in expositione beati Iob iam dudum Constantinopolim fecerat, supradicto Leandro episcopo^d mittit; cui etiam pallium ex benedictione sancti Petri dirigit².

Mauritius imperator legationem ad Childebertum regem dirigit, P.D. III, 29. mandans ei, ut, quod prius non fecerat, nunc^e adimpleret, ut Langobardos^f ab Italia removeret; qui exercitum in Italiam direxit, et commissa pugna cum Langobardis Francorum acies graviter attritae sunt. [Abrincatis Paternus episcopus nitescit, civis Pictaviensis^g]³. Flavius rex Otharius Theodolindam Gerbaldi^h ib. III, 30. Baioariorumⁱ ducis filiam in coniugium accepit.

Childebertus iterato in Italiam exercitum^k Francorum cum XX du- ib. III, 31. cibus ad debellandam^l Langobardorum gentem^m direxit. Qui per tres menses Italiam pervagantes plurima castra deposuerunt et innumerabilem multitudinem captivorum inde abduxerunt. Regem autem Othariumⁿ nocere non potuerunt, qui intra Ticinensem urbem se communierat. Exercitus, quia tempus aestivum erat, propter inconsueti aeris incommoditatem dissinteriae^o morbo graviter fatigatur et ob id in patriam redire compellitur.

Tassilo super^p Baioariam a Childeberto dux constituitur⁴.

Otharius rex ad Guntramnum regem, patruum Childeberti^q, legatos ib. III, 34. misit, ut per eius nutum pax inter Childebertum^q et eundem Otharium firmaretur. Erat autem iste Guntramnus rex pacificus, omni bonitate ornatus. Is, cum quodam die^r venatum in silvam isset, ut solet fieri, hac illacque discurrentibus sociis ipse cum uno fidele^s suo solus remansit; et gravi somno depressus caput^t in genibus eius reclinato obdormivit. De cuius ore parvum animal egressum tenuem^u rivulum^v, qui prope discurrebat, transire moliebatur. Tunc^w is. in cuius gremio quiescebat, spatam suam eduxit ei que ex ea pontem fecit. Per quem ad partem aliam transivit et in quoddam foramen montis ingreditur; et post paululum revertitur et per eandem spatam rivulum transiens in os Guntramni ingreditur. Statimque a somno excitatus miram se visionem vidisse testatur, asserens se quendam fluvium per pontem ferreum transisse et in quadam spelunca multum pondus auri aspexisse. Is^w, in cuius gremio dor-

a) Hac — est *desunt* B 2. b) mellitum B 2. c) Bapt. gens Angl. et ad Chr. conv. et Aedilb. rex eorum B 3. d) *deest* A 2. e) tunc A 2. f) longob. B 2 *abhinc semper*. g) Abr. — nitescit *desunt* A 2; pictavensis B 2; pictanensis B 3; civ. pict. nitescit B 2. h) gerbardi B 1. i) baioariorum A 2. k) exercitu B 3. l) ad debellandum A 2; addelbertum B 3. m) *deest* B 2. n) Regi autem Othario A 2. o) dissemeriae B 3. p) Tassilo dux baioariam B 3. q) childebertum B 1. r) Is quodam die cum A 2. s) fidele A 2. t) capud B 3. u) tenuum B 2. v) nullum A 2. w) *deest* A 2.

1) Richardus Beda, Reccaredus *Coll. Hisp. n.* 100. 2) *Ex Collectione Hispana II, n.* 98 et 99. 3) *Ex Vita Paterni (auctore Venantio Fortunato MG. Auct. ant. IV, 2, 33—37).* 4) *Conf. Paul. Diac. IV, 7; ubi Tassilo rex dicitur.*

mierat, cum rem per ordinem retulisset, effossus est locus et^a in-
aestimabiles thesauri reperti sunt. De quo auro ciborium solidum mirae
magnitudinis et magni ponderis fecit et^b supra corpus sancti Marcelli
martiris in civitate Caballonis^c poni fecit^b; nec est usquam ullum opus
ex auro effectum, quod ei valeat comparari.

H. Fr. 35. Nec^d post multum tempus idem rex, cum thesauros suos
ecclesiis ac pauperibus erogasset, moritur et in eadem basilica

ib. 36. 37. sepelitur. Regnum eius Childebertus et filii eius optinuerunt.

V. Goar. Per idem tempus venit sanctus presbiter Goar ex Aquitania
et in territorio Treverensi in pago Trigorio supra ripam Rhenie
et rivulum, qui Wochara dicitur, oratorium in honore^f sanctae
Dei genitricis construens orationibus, elemosinis et predicatione
verbi insistens plenus virtutibus in eodem loco quievit^l.

H. Fr. 35. Circa haec etiam^g tempora Helpricus rex insidiis suae
coniugis Fredegundis, cum de venatione rediret, interficitur et

ib. 36. Parisius^g in basilica sancti Vincentii sepelitur. Clotharius adhuc
puer a matre et Landrico, qui tunc maior domus erat, in regnum
sublimatur. Audiens Childebertus avunculum mortuum, regnum
illius occupare nititur et cum^h inmenso exercitu Francorum et
Burgundionum iuxta Suessionisⁱ civitatem venit, ubi eis Frede-
gundis cum Landrico duce occurrit; et pugna commissa exercitus
Childeberti graviter cesus fugit.

ib. 37. Post idem Childebertus moritur; habebat autem^k duos filios,
unum ex concubina, nomine Theodobertum, qui maior natu erat,
alterum ex regina, nomine Theodoricum. [Huius regis maior domus
fuit sanctus Arnulfus^l]². Theodobertus regnum patris optinuit,
Theodoricus regnum Guntramni, id est^m Burgundiam, cum avia sua
Brunichilde. Post haecⁿ bellum inter Clotharium^o et Theode-
ricum^p oritur super fluvium Aroana tantaque cedes de utroque populo
facta est, ut ipse alveus cadaveribus hominum repletus^q magis cru-
orem quam aquam fundere videretur. In predicto, ut aiunt,
certamine visus est angelus Domini evaginatum gladium super populum
tenens.

V. Columb. His³ temporibus sanctus pater Columbanus ex Hibernia^r cum
beato Gallo et aliis probatissimis discipulis in Burgundiam
venit ibique permittente Theoderico rege^s monasterium, quod
Luxovium dicitur, aedificavit. [Post^t sanctum Columbanum in
Luxovium Attalus abba efficitur.] Exinde a Brunichilde
fugatus^k Alamanniam ingressus est, ubi sanctum Gallum di-
scipulum suum reliquit⁴. Ipse vero in Italiam transiens mo-
nasterium, quod Bovium^u dicitur, aedificavit, ubi et multorum
pater extitit monachorum.

*) beatus Columbanus *add. A.*

a) effossus locus et *corr.* effosso loco A 2. b) et supra — fecit *desunt* B 3. c) cabil-
lonis A 2. d) Non A 2. B 3. e) reni B 2. f) horatorium in onore B 2. g) *deest* A 2.
h) nit., nunc inm. A 2. i) sessionis B 1; suessionis B 3. k) *deest* A 2. l) arnulfus
A 2. B 3. m) id B 2; idem B 3. n) hoc A 2. o) clotarium B 1; chlotharium B 2.
p) theoricum B 1. q) plenus A 2. r) ibernia B 1. 3. s) rege theod. B 2. t) Post
— efficitur *desunt* B 2. u) bobium A 2; bovio B 1. 3.

1) *Vita Goaris auctore Wandalberto in Act. SS. Iul. II, 327.* 2) *Ex Vita Arnulfi (MG. SS. rer. Merov. II, 426—446) § 4:* ut sex provinciae, quas et tunc et nunc totidem agunt domestici, sub illius amministrazione solius regerentur arbitrio; § 8: sic deinceps episcopales gestans infulas, ut etiam domesticatus sollicitudinem atque primatum palatii ac si nolens teneret. 3) *Vita Columbani auctore Iona apud Mabillon, 'Acta SS. ord. Bened.' II, 5 sqq.* 4) *Cf. Vitam S. Galli MG. SS. II, 1—21.*

Per idem tempus rex Otharius moritur, et Agilulfus dux P.D.III,35. Taurinatum accepta Theudelinda^a regina in coniugium super Langobardos in regem elevatur. Quibus Gregorius papa de pace inter ib. III, 8. Langobardos et Romanos conservanda multa scribit. Predictae ib. III, 5. etiam reginae quatuor libros, quos de vita sanctorum composuit, transmisit. Quem codicem dialogorum¹, id est duorum locutionem^b, quia eum colloquens cum suo diacono Petro ediderat, appellavit. Per ib. III, 6. hanc reginam multum utilitatis ecclesia consecuta est. Agilulfus^c cum ib. III, 13. Theodorico rege Francorum perpetuam pacem fecit^d.

Coenobium sancti Benedicti abbas a Langobardis noctu invaditur, ib. III, 17. monachi Romam petierunt, secum codicem sanctae regulae nec non^e pondus panis et mensuram vini deferentes.

Mauritius imperator cum filiis suis Theodosio, Tiberio et Constantino, a Focate^f, qui fuit strator Prisci patricii, occiditur. ib. III, 26.

538—545.

(603—610).

p. 550b. * Anno dominicae incarnationis DXXXVIII. Focas^g regnavit annos VIII^g.

Huius secundo anno Gregorius papa migravit ad Dominum, P.D.III,29. cui in pontificatu^h Sabinianus successit. Quo defuncto Bonifacius papa constituitur. Hic optinuit apud Focatemⁱ principem, G. p. R. ut sedes apostolica caput^k esset omnium ecclesiarum, quia ecclesia Constantinopolitana primam^l se omnium ecclesiarum scribebat. Hic menses VIII et dies XX² in cathedra residens perrexit ad Dominum. In cuius loco iterum^m Bonifacius consecratur. Hic P.D.III,36. petiit Focatem^f, ut in veteri fanoⁿ, quod Pantheon^o vocabatur, quod a Domitiano caesare fuerat constructum, ecclesiam sibi consecrari liceret; quod annuit imperator. Post hunc Deus- G. p. R. dedit in pontificatu sublimatur.

Eleutherius patricius et cubicularius imperatoris in Neapoli P.D.III,34. civitate interfecit^p Iohannem tyrannum.

Persae adversus rempublicam gravissima bella gerunt et Ierosolimam^q intrantes vexillum dominicae crucis absportant^s. Anastasius monachus illustre martirium pertulit. Nam a Persis multa pro Christo perpressus ad extremum a Chosdroe^s rege eorum decollatur cum aliis LXX. Beda.

In Francia inter Theodericum et Theodobertum fratres H. Fr. 38. instigante Brunichilde^t avia gravissimum oritur bellum, eo quod Theodobertus non legitimus heres regni diceretur, quia de pellice erat natus; et apud Tulpiacum^u castrum summis viribus decertatum: Theodebertus terga vertit et Coloniam fugit. Inde abstractus et a fratre attonsus clericus efficitur et non post multum ab eodem fratre trucidatur et duo filii eius interficiuntur.

Post haec prefatus Theodericus fraude Brunichildis veneno ib. 39. periit^v, duo filii eius a Brunichilde interficiuntur. Regna, quae ib. 40. prefati reges tenuerant, in potestate^w Clotharii transeunt.*

*) Senonis Lupus episcopus virtutibus fulget *add. B 3.*

a) theodelinga A 2; theudelinga B 2. b) locutionum B 2. c) Gilulfus B 1; Eglulfus B 3. d) facit B 1. 3. e) nec non et A 2. f) focato B 1. 2. g) Focas — VIII *desunt* B 3. h) pontificatum B 2. i) *te deletum* B 2. 3. k) capud B 3. l) prima B 1. m) *it* B 2; *deest* A 2. n) phano A 2. B 3. o) patheon B 3. p) interficit B 3; *deest* A 2. q) hieros. B 1. 3. r) asportant B 2. s) chosroe B 1. 3; cosdroe B 2. t) brunchilda B 2. u) talpiacum B 1. v) perit B 1. w) potestatem B 2.

1) dialogum *Paulus.* 2) XXII *Gesta pont.*

Brunichildis propter multa maleficia^a, quae perpetrarat, iussu Clotharii^b equorum indomitorum caudis¹ religata discerpitur.

P.D.III,41.

Agilulfus^c rex Langobardorum moritur et Rodoaldus² filius eius in regnum stabilitur.

(610—641).

546—571.

Beda.

Anno dominicae incarnationis DXLVI. Heraclius^d regnavit

Ado. annos XXVI. Qui adversus Persas bellum adgressus occiso Chosdroe^e eorum rege Persas in deditionem accepit^f et lignum sanctae crucis Ierosolimam^g, unde sublatum fuerat, cum magna veneratione restituit³.

G. p. R.

Bonifacius tertius⁴ et Honorius, Severinus^h et Iohannes Romanam regunt ecclesiam.

Beda.

Heduinⁱ rex Anglorum predicante Paulino episcopo ad Christi fidem^k cum sua gente convertitur. Honorius papa Scottos^l in observatione paschae errantes per epistolam redarguit, similiter et Iohannes successor Severini facit.

P.D.VI,16.

Per idem tempus fuit maior domus in palatio Clotharii^m regis Arnulfus, vir, ut postmodum claruit, Deo amabilis, qui post gloriam seculi

G. Dag. 2.

Christi se servitio subdens mirabilis in episcopatu extitit. Huic Dagobertus filius Clotharii^m in annis puerilibus positus traditus est a genitore, utⁿ eum secundum suam sapientiam enutret eique tramitem

ib. 6.

christianae religionis ostenderetⁿ. Hic, postquam ad virilem aetatem pervenit, Sandragisilum ducem Aquitaniae^o et percarum consiliarium patris, eo quod se quadam contumacia despiceret, verberibus affecit et barbae racione deturpavit. Quod cum pater cognovisset, eum ad supplicia requirit. Ille furorem patris timens in basilicam^p sanctorum Dionisii^q et sociorum eius

ib. 7.

confugit eorumque tutelam suppliciter exposcit. Quorum suffragantibus meritis a nullo potuit inde extrahi, quousque commissum facinus pater indulgeret. Unde et illum potissimum pre ceteris^r dilexit locum, ubi^s postmodum ingentia dona contulit et numerosa predia dedit. Post haec Dagobertus cum Pippino

ib. 8-10.

duce in Austria regnaturus a patre dirigitur et sancti Arnulfi Metensis episcopi consiliis^t commendatur.

ib. 11.

ib. 14.

V. Arn. 17.

Rodoaldo⁵ Langobardorum rege mortuo Rotharius eidem regno preficitur.

P.D.III,42.

Rodoaldo⁵ Langobardorum rege mortuo Rotharius eidem regno preficitur.

(641—643).

572—574⁶.

Beda.

Anno dominicae incarnationis DLXXII. Heraclones^u filius Heraclii cum matre sua Martina regnavit annos II^v. *Cirus Alexandriae, Sergius et Pirrus regiae urbis episcopi unam operationem in Christo divinitatis et humanitatis et unam voluntatem dogmatizant et ob hoc a Theodoro papa et aliis episcopis condemnati sunt.

* p. 551 a.

G. Dag. 14.

Dagobertus filius Clotharii cum Saxonibus dimicans graviter ab eis vulneratur patremque per legatum in auxilium

a) mala A 2. b) chlotharii B 2; cloth. regis B 1. 3. c) Gilulfus B 1; Egilulfus B 3. d) herachllus B 2. e) chosroe B 1. 3; cosdroe B 2. f) recepit A 2. B 3. g) hieros. B 1. 3. h) severius A 2. B 3. i) heduinus B 2. 3. k) ad fidem Chr. A 2. l) scothos A 2. m) chlotharii B 2. n) ut ei viam chr. rel. ostenderet B 3. o) aquitane B 2. p) basilica B 1. 3. q) dyonisii A 2. r) pre cet. desunt B 2. s) deest A 2. t) sancto arnulfo metensi episcopo cum filiis A 2. u) Heraclonus A 2. v) annis duobus A 2.

1) *Conf. Vitam Columb. c. 28; pedibus ligata Hist. Franc.* 2) *Adaloaldum Agilulfi filium illi successisse, sed paulo post ab Arioaldo regno pulsum esse Paulus narrat.* 3) *Ado XVIII. Kal. Oct.* 4) *Scilicet post duos Bonifacios paulo supra commemoratos: revera fuit quintus.* 5) *Arioald Paulus.* 6) $574 = 572 + 2$; cf. a. 263.

vocat. Qui festinus cum exercitu advenit et interfecto eorum duce^a Bertaldo^b ita Saxones armis perdomuit, ut omnes virilis sexus eiusdem terrae incolas, qui gladii, quod tunc forte gerebat, longitudinem excessissent, peremerit.

Circa haec tempora Sisenandus^c et post eum Chintilla^d Coll. Hisp. in Hispania regnaverunt. Horum temporibus sinodus bis habita est in urbe Toletana¹, ubi plurima de fide catholica et religione christiana promulgata sunt et scripto roborata. Sub his^e etiam regibus Isidorus^f Hispalensis^g ecclesiae episcopus floruit, nulli modernorum doctorum postponendus, qui multa de fidei regulis ecclesiasticisque disciplinis disputavit.

Per idem tempus coniux regis Persarum, nomine Cesara, pro Christi amore privato habitu Constantinopolim^h venitⁱ et post aliquos^k dies baptizata^l ab augusta^m de sacro fonte levata est. Quam vir eius requirens cum sexagintaⁿ militaribus² viris pacifice Constantinopolim ad imperatorem^o venit; a quo satis digne susceptus cum omnibus, quos secum adduxerat, baptizatus est et ab augusto de fonte levatus; multisque muneribus honoratus accepta coniuge ad patriam repedavit.

575.

(641).

Anno dominicae incarnationis DLXXV. Constantinus filius Heraclii, frater Heraclonae, regnavit mensibus VI³. Pirri successor Paulus non tantum vesana doctrina sicut decessores eius, sed et aperta persecutione catholicos cruciat; ob hoc et ipse sicut predecesores^p eius a sede apostolica dampnatus est.

576—604⁴.

(641—663).

Anno dominicae incarnationis DLXXVI. Constantinus⁵ filius Constantini filii Heraclii^q regnavit annos^r XXVIII. Hic a supra dicto Paulo deceptus hereticus efficitur exposuitque tipum adversus catholicam fidem, nec unam nec duas voluntates aut operationes in Christo definiens esse confitendas, quasi nihil velle vel operari credendus sit Christus. Unde a Martino papa et CV episcopis sub anathemate dampnati sunt supra nominati episcopi. Hac de re idem Martinus papa in exilium mittitur apud Cersonam ibique moritur; ubi etiam miraculorum gloria fulget. Eugenius papa constituitur, quo⁶ vita decedente Vitellianus⁶ in eius loco subrogatur.

Rothario Langobardorum^s rege mortuo Grimaldus vir strenuus regnum optinuit⁷.

a) duce eorum A 2. b) bertallo B 1. c) sisemandus B 3. d) chitilla corr. B 1. e) Subdis B 1. f) hisidorus A 2. g) ispalensis B 3. h) in const. A 2. i) venit const. B 2. k) aliquot A 2. l) baltizata B 1. m) augusta B 2. n) XL B 1. 2. o) ad imp. desunt B 2. p) prodecesores B 1. q) eraclii A 2. B 2. r) annis A 2. s) langobardo A 2.

1) *Concilium Toletanum quartum* regnante domino nostro glorioso principe Sisenando, cuius actis subscripsit Isidorus in Christi nomine ecclesiae Hispalensis metropolitanae, et sextum gloriosi Chintilani regis salutaribus hortamentis convocatum; v. *Collect. Hisp. I.* 2) milibus Paulus (militibus *codd. G* 1—4; militaribus *G* 5 a). 3) *Qui pro pleno anno numerantur. Constantinus III. cum Heracliona regnavit et ante illum mortuus est.* 4) 604 = 576 + 28; cf. a. 263. 5) *Constans II. filius Constantini III.* 6) *Vitalianus Gesta pont.* 7) *Rothario Rodoaldus (Paulus IV, 47), Rodoaldo Aripertus (ib. 48), Ariperto Perctarit et Godepertus successerunt. Quorum altero expulso, altero interfecto Grimaldus regnum obtinuit.*

- G. Dag. 15. Per idem tempus Clotharius^a rex Francorum moritur et sub-
urbano Parisius in basilica sancti Vincentii sepelitur. Dagobertus
ib. 16. monarchiam totius imperii optinuit, excepto quod fratri suo
Heriberto¹ citra Ligerim et limitem, quo tenditur partibus Wasconiae,
pagum scilicet Tolosanum, Caturcinum^b, Aganensem^c, Petrogoricum^d et
Sanctonicum vel, quod ab his versus Pireneos^e montes excluditur,
concessit.
- P. D. V, 2. Grimaldus rex Bertarium virum potentem persequitur. Quem
idem rex in sua fide suscipiens^f, adulatorum et detrahentium
linguis stimulatus, dolo occidere meditatur. Sed industria
Hunoldi² fidelissimi satellitis per murum Ticinensem^g fune
depositus in Franciam ad Dagobertum^h fugitⁱ mortisque pericul-
ulum evasit.
- ib. V, 30. Per idem tempus Theodorus archiepiscopus et Adrianus abba
doctissimus a Vitelliano papa missi sunt in Britanniam^k plurimasque
ecclesias Anglorum doctrinae aecclesiasticae fruge fecundarunt. E
quibus Theodorus archiepiscopus peccantium iudicia, quantis scilicet annis
pro uno quoque peccato quis penitere debeat, mirabili et discreta consi-
deratione describit.
- ib. V, 6. His diebus Constantinus augustus Italiam a Langobardorum manu
eripere cupiens Constantinopolim egressus Athenas^l venit, inde mare
ib. V, 7. transgressus Tarentum applicuit. Inde Beneventum³ intravit omnes-
que pene civitates Langobardorum, per quas venerat, cepit. Luceriam^m
usque ad solum prostravit. Deinde Benevenⁿ cum omni exercitu cir- * p. 551 b.
ib. V, 8. cundedit, ubi Rumaldus filius Grimaldi regis se incluseratⁿ. Impe-
ib. V, 9. rator, accepta obside predicti Romaldi^o sorore, soluta obsidione Nea-
ib. V, 11. polim proficiscitur. Inde^p Romam perrexit; cui sexto ab urbe miliario
Vitellianus papa cum sacerdotibus et populo Romano occurrit. Qui op-
tulit beato Petro pallium auro textile; et manens apud Romam diebus
XII omnia, quae fuerant antiquitus instituta ex aere in ornamentum
civitatis, deposuit in tantum, ut etiam basilicam beatæ Mariae, quae
aliquando Pantheon^q vocabatur, discooperiret tegulasque aereas inde
auferret. Post haec Neapolim reversus itinere terreno^r perrexit civi-
tatem Regium^s ingressusque Siciliam habitavit in Siracusa. Mansit
ib. V, 12. autem in Sicilia VI annos^t; ubi post plurimas et inauditas de-
predationes in balneo a suis extinctus est. Post huius mortem
Mezecius in Sicilia regnum arripuit, sed absque orientalis exercitus volun-
tate^u. Contra quem Italiae milites, alii per Istriam^v, alii per Campa-
niam, alii vero a partibus^w Africae^x et Sardiniae [venientes^y in] Siracusa,
eum vita privarunt. Constantinopolim caput^z falsi imperatoris
deportatum est.
- ib. V, 13. Haec audiens gens Sarracenorum^a, quae iam Alexandriam et Egyptum^b
pervaserat, subito cum multis navibus venientes Siciliam invadunt, Siracusa
ingrediuntur multamque^c stragem faciunt populorum, auferentes
quoque predam nimiam et omnem illum, quem Constantinus a Roma
abstulerat, ornatum in aere et diversis speciebus, ad^d Alexandriam re-
versi sunt.

a) chloth. B 2. b) catercinam A 2. c) angavensem B 3. d) petrogiricum A 2.
e) pyreinos A 2. f) suspiciens B 2. 3. g) ticinonsem B 2. h) dagabertum B 2.
i) fugiit A 2. k) in britannia A 2. l) anthenas B 3. m) lucenariam B 2. n) in-
clauserat A 2. B 1; incl. se B 3. o) rumaldi B 2. p) indeque A 2. q) panteon B 2.
r) tyrreno A 2. s) regiam A 2. t) annis A 2. u) voluntatem A 2. v) histriam A 2;
hystriam B 3. w) parentibus B 3. x) affricae B 3. y) venientes in *desunt in codd.,*
ex Paulo suppleta. z) capud B 3. a) saracenorum B 3. b) egyptum et alex. B 2;
egiptum A 2. c) que deest B 3. d) deest A 2. B 3.

1) Hairb. *Gesta Dag. semper.* 2) Unulfus (Hunulfus) *Paulus.*
3) Beneventanorum fines *Paulus.* 4) ab indictione septima usque in
duodecimam *Paulus.*

605—611.

(668—685).

Anno dominicae incarnationis DCV. Constantinus filius Beda.
Constantini superioris augusti regnavit annos^a XVII. Donus^b papa¹
apostolicam sedem tenet; quo defuncto Agatho papa ordinatur. G. p. R.
Constantinus augustus CL episcopos congregari fecit in urbe regia², P. D. VI, 4.
inter quos etiam fuerunt legati sanctae Romanae ecclesiae missi ab
Agathone papa, Iohannes diaconus et Iohannes Portuensis^c episcopus.
Qui omnes heresim dampnaverunt, quae unam operationem et voluntatem
in domino Iesu Christo asseverabat. Ea hora tantae araneorum telae in
medio populi ceciderunt, ut omnes mirarentur; ac^d per hoc significatum
est, quod sordes hereticae pravitate depulsae essent. Et Georgius qui-
dem patriarcha Constantinopolitanus² correctus est, ceteri vero in
sua defensione perseverantes anathematis^e sunt ultione percussi. Recta
autem fides et vera haec est, ut in domino nostro Iesu Christo, sicut
duae sunt naturae, hoc est dei et hominis, sic etiam duae credantur esse
voluntates sive operationes.

His temporibus solis eclipsis facta est V. Non. Mai. moxque sub- ib. VI, 5.
secuta est gravissima pestis tribus mensibus Iulio, Augusto^f et Septembri.
Tunc visibiliter multis apparuit, quia bonus et malus angelus noctu per
civitatem pergerent^g, et ex iussu boni angeli malus angelus, qui videbatur
venabulum manu ferre, quoties^h de venabulo hostium cuiuscumque domus
percussisset, tot de eademⁱ domo sequenti die homines interirent.

Per idem tempus Dagobertus rex Brunulfum avunculum Heri- G. Dag. 21.
berti fratris sui propter infidelitatem suam interfici^k iussit; qui ab Amal-
gario et Arneberto^l ducibus et Willibado^m patricio interfectus est.

Post discussum igitur beati Arnulfi adhuc consilio Pippini maiorisⁿ ib. 22.
domus et Chuniberti^o.³ pontificis urbis Coloniae^p Dagobertus utens,
ab ipsis fortiter admonitus, prosperitatis et iustitiae amorem complexus,
universarum sibi gentium subditarum favoribus extollebatur. Habuit
filium ex quadam puella nomine Regintruda^q.⁴, quem frater eius ib. 24.
Heribertus Aurelianis^r veniens de sacro fonte suscepit^s. Namque
dum eundem puerum Amandus episcopus benediceret eumque caticumini
faceret, finita oratione cum nemo respondisset Amen, aperuit Dominus
ost^t pueri, qui non amplius quam XL dies habebat, et cunctis audientibus
respondit Amen. Vocatus est idem *puer Sigibertus.

[Arnulfus episcopus et Romaricus abba clari habentur^u.]

Vita Arn.

Eo anno legati regis Dagoberti Servatus et Paternus a Constan- G. Dag. 24.
tinopoli^v regressi sunt, petiitque imperator Dagobertum, ut
omnes Iudeos regni sui secundum fidem catholicam baptizare preciperet
aut de regno expelleret, siquidem in siderum signis cognoverat,
quod a circumcisis gentibus divino nutu eius imperium esset vastandum.
Et rex quidem hoc^w summo^x peregit studio, sed imperatori non de
Iudeis, sed de Sarracenis circumcisis^y fuerat demonstratum.

Post haec Heribertus moritur relinquens filium parvulum nomine ib. 25.
Helpricum^z, qui etiam paulo post moritur. Regnum, quod tenerat,
ad Dagobertum transiit.

Grimaldus^z rex Langobardorum cum Dagoberto pacis P. D. V, 32.
firmissimae foedus iniit^a. Quod cum profugus Bertarius cogno-

a) annis A 2. b) Domus B 2. c) patuensis A 2. d) et B 2. 3. e) anathemati B 3.
f) et augusto A 2. g) pergens *codd.* h) quotiens A 2. i) eodem B 2. k) infici B 1.
l) et a heriberto A 2. m) uillibado B 2. n) maior B 2. o) chuniberti A 2; chunich-
berti B 3. p) ubscolone B 2. q) regindruda B 1; regindrudam B 3. r) aurilianis B 1.
s) quem vocavit Sigibertum B 3, *omissis verbis* frater—suscepit. t) hos B 3. u) habe-
bantur B 1. v) a constantinopolim B. w) haec A 2. x) summo hoc B 2. y) *deest* B 2.
z) Crimaldus B 1. a) init B 1. 3.

1) *Adeodatus temere omittitur.* 2) *Ex Gestis pont. Rom.* 3) *Chunib. Gesta Dag.* 4) *Ragnetrudem Gesta Dag.* 5) *Chilbericum Gesta Dag.*

- visset, metuens Grimaldum, egressus a Gallia ad Britanniam insulam properare disponit^{a.*}. Interea Grimaldus moritur, cumque iam Bertarius navim ingressus aliquantum per^b pelagus navigasset, vox a litore audita est: 'Revertatur Bertarius in patriam suam, quia tertius dies est hodie, quod^c Grimaldus rex^d mortuus est.' Qui statim reversus regnum Langobardorum optinuit atque Cunichbertum^{e.1} filium suum consortem regni facit.
- G. p. R. Agathone papa decedente Leo iunior locum eius obtinuit; post hunc Benedictus ordinatur.
- G. Dag. 27. Dagobertus rex cum Sclavis conflictavit eosque superavit, ib. 36. quibus preerat tunc^f dux nomine Samo. Wascones etiam rebellantes^g ferro conpescuit. Huni et Vulgares^{h.2} inter se prelia conserunt. Huni Vulgares superant: qui devicti et de Pannonia expulsi novem milia cum uxoribus et liberis regem Dagobertum expetunt, terram ad manendum requirunt. Quos rex ad hiemandum inⁱ Baioariam recipere precepit dispersosque per domos omnes una nocte cum mulieribus et liberis interficere fecit.
- ib. 29. Circa^k haec tempora defuncto Sisebodo rege Hispaniae Sisenandus quidam ex proceribus Dagobertum regem expetiit, ut ei auxilium ferret, quatinus regnum Hispaniae optinere posset; in huius^l beneficii recompensatione missorium aureum regi dare^m promittit, pensantemⁿ auri pondera quinquaginta. Rex exercitum misit cum Abundantio^o et Venerando ducibus regnumque viribus Francorum Sisenandus optinuit. Missorium Gothis contradicentibus non transmisit, sed ducenta milia solidos pro missorio regi Dagoberto persolvit; quod argentum rex sancto Dionisio^p dedit.
- Beda. Hediltrudis^{q.3} regina et virgo apud Anglos clara habetur.
- P. D. VI, 10. Gens Sarracenorum ex Aegypto in Africam cum nimia multitudine pergens, obsessam Cartaginem cepit et crudeliter depopulatam ad solum usque prostravit.

(685—695).

612—631⁴.

- Beda. Anno dominicae incarnationis DCXII.^r Iustinianus minor, G. p. R. filius Constantini, regnavit annos^s X. Iohannes, Conon et Sergius P. D. VI, 11. Romanam regunt ecclesiam.* Iustinianus Africam a Sarracenis abstulit et cum eisdem pacem terra marique fecit. Hic Sergium pontificem, quia in errore^t illius sinodi, quam Constantinopolim fecerat, favere et subscribere noluit, misso Zacharia protospatario suo Constantinopolim deportari iussit: sed militibus repugnantibus iussa principis perficere non potuit.
- ib. V, 36. Adalgisus⁵ tyrannus, dux Tridentinae civitatis, adnitentibus ib. V, 38. Aldone et Grausone Brixianis^u civibus et aliis multis ex Langobardis, contra Cunichbertum^v regem rebellat^w eumque de regno expellit^x. Sed resumptis viribus Cunichbertus^y prefatum tyrannum in prelio interfecit.

*) Bituricas Sulpitius episcopus agnoscitur *add. B 3.***) Kilianus^z episcopus Wirziburgensis^a, Arnval eius discipulus clarescit *add. B.*

a) disposuit A 2. b) *deest* B 1. c) quo A 2. d) *deest* A 2. e) chunibertum A 2 (*at* cunichberto *Ann. Magd.*); cunibertum B 1; cunichberti B 3. f) tunc preerat A 2. g) debellantes B 2. h) bulgares A 2. i) *deest* B 2. k) Carca B 2. l) cuius B 3. m) *deest* B 2; se dare A 2. n) pensanti B 3. o) habund. B 1. 2. p) dyonisio A 2. B 2. q) ediltrudis B 2. r) DXII. *codd.* s) annis A 2. t) quia nerone B 2. u) bristanis B 3. v) chunib. A 2. w) debellat B 2. x) exuellit B 2. y) Chunigb. A 2. z) Kylianus B 2; Kil. — clarescit *desunt* B 1. a) uuirziburgensis B 3.

1) Cuninepert *Paulus.* 2) Chuni, Bulgari *Paulus.* 3) Aedilthruda *Beda.* 4) *Viginti annos pro decem Regino huic tribuit.* 5) Alahis (Alachis) *Paulus.*

Dagobertus rex Mettis veniens cum consilio pontificum et procerum G. Dag. 31. filium suum^a Sigibertum in regno Austriae sublimat eumque Cunichberto^b episcopo Coloniensis ecclesiae et Pippino^l duci commendat.*

* p. 552b. *Sequenti anno ei filius natus est ex Nantilde^c regina, quem ib. 32. Ludovicum^d appellavit; cui regnum Nepticum atque Burgundiae dandum post suum discessum denominavit^e.

Post haec idem Dagobertus^f moritur et in basilica sancti ib. 42. Dionisii sepelitur: fuit autem providus in consilio, cautus^g in iudicio, ib. 43. strenuus in militari disciplina^g, largus in elemosinis, studiosus in com- ib. 42. ponenda pace ecclesiarum et precipue devotus in ditandis sanctorum coenobiis. Qui quamvis omnia loca sancta^h excoluisset, tamen ib. 44. pre ceteris monasteria sanctorum Dionisii, Martini atque Mauricii excoluit et omni ecclesiastica dignitate nobilitavit. Regnum eius, sicut ipse vivens dividerat, filii eius tenuerunt, ib. 46. Ega maior domus cum Nantilda regina regnum Ludowici ad- ib. 45. ministrat.

Circa haec tempora, cum in castro Cassino vasta solitudo existeret, P. D. VI, 2. venientes de Celmanicorumⁱ vel Aurelianensium regione Franci venerabilis patris Benedicti eiusque germanae Scolasticae^k corpora auferunt, et in suam patriam abspertant. Corpus sancti Benedicti in territorio Ado. Aurelianensi^l in monasterio, quod vocatur Floriacus^m, sepultum est. Porro sanctae Scolasticae in partibus Cenomanensiumⁿ religiosorum devotione conditum².

Rege Cunichberto^o mortuo de regno Langobardorum inter P. D. VI, 17—21. principes magna fit controversia, plurimi interficiuntur, nonnulli excecantur; mulieres etiam, quae se reginas fore iac- ib. VI, 22. taverant, naso et auribus abscessis deturpantur: ad extremum Heribertus³ dux Taurinensium regnum optinuit.

632—634.

(695—698).

Anno dominicae incarnationis DCXXXII.^p Leo augustalem P. D. VI, 12. dignitatem arripiens Iustinianum regno privavit eumque exsulem in Ponto servavit regnumque Romanorum tribus annis rexit.

Sergius^q papa in sacrario beati Petri apostoli magnam portionem Beda. ligni dominicae crucis reperit, quae ex tempore illo ab omni populo in basilica Constantiniana die exaltationis eius osculatur ac adoratur. In Britannia^r Cudbertus^s Lindisfarnensis ecclesiae episcopus clarus G. Dag. 51. habetur; in Galliis Audoenus Rotomagensis, Eligius^t Novio- G. Dag. 51. mensis^u,⁴ Sulpicius^v Bituriacensis^w episcopi clari habentur. His Beda (Iust.) etiam temporibus venerabilis vir Willibrordus^x cognomento Clemens,

*) Nuveliae^y Gerdrudis filia Pippini et Treveris^z Modesta clarescunt add. B.

a) deest A 2. b) chunigberto A 2; cunniberto B 2; chucniberto B 3. c) nantilda A 2. d) ludovicum B 1. e) nominavit B 2. 3. f) dagabertus B 2. g) cautus — disc. desunt B 3. h) sancta loca A 2. i) cinnomannicorum A 2. k) solasticae B 1. l) aurilianensi B 3. m) florianus B 1. n) cinnomanensium A 2. o) chunib. A 2; cunib. B 2. p) DXXXII. *codd.* q) Serius B 1. r) britannica B 1. s) chunigb. A 2. t) elegius B 3. u) novimensis B 2. v) sculpicius B 2. w) bituricensis A 2; bituriacensis B 2. x) unillebodus A 2; unillibordus B 1. y) nivella B 3; Nuveliae — clarescunt desunt B 2. z) mettis B 3.

1) Adalgisum ducem palatii instituit *Gesta Dag. 31; sed infra c. 46 cum Chuniberto pontifice Pippinus maior domus saepius dicitur.* 2) *Ado V. Id. Iul.* 3) *Aripert Paulus.* 4) *Cf. Vitam Eligii (D' Achery, Spicilegium V, 176), 'Neues Archiv' XV, 317.*

de Britannia gentis Anglorum ob gratiam evangelii^a in Gallias transiens a Sergio papa episcopus Fresonum consecratur atque in eandem gentem ad predicandum^b dirigitur.

(698—705).

635—641.

P. D. VI, 13.

Anno dominicae incarnationis DCXXXV.^c Tiberius regn. annos^d VII. Hic contra Leonem insurgens regnum eius invasit eumque toto, quo ipse regnavit, tempore in eadem civitate in custodia tenuit.

Beda.

Gisulfus dux^e Beneventum et Campaniam igne, gladio et captivitate vastavit. Iohannes Romanam regit ecclesiam: hic universos captivos, quos Gisulfus ceperat, redemit atque Langobardos domum redire fecit. Cui successit alius Iohannes.

G. Dag. 52.

Ludovicus rex corpus beati Dionisii^f discooperiens minus religiose, licet cupide, os^g brachii eius^h fregit et rapuit: confestimque stupefactus in amentiam incidit et post duos annos vitam cum regno finivit.

P. D. VI, 14.

Hoc tempore synodus Aquileiae facta ob imperitiam fidei quintumⁱ universale concilium suscipere diffidit^k; quae synodus facta fuerat temporibus Vigili^l papae contra hereticos, qui beatam Mariam solum hominem, non deum et hominem genuisse adfirmabant. In qua synodo catholice institutum est, ut Maria semper virgo theotocos diceretur, quia non solum hominem, sed vere deum et hominem genuit.

V. Landeb.

Ea aetate claruit Lambertus Tungrensis ecclesiae episcopus; qui, dum regiam^m domum zelo religionis accensus increpasset, ab iniquissimo Dodone et aliis viris de palatio missis improvide conclusus intra domum ecclesiae in Leodio vico occiditur^l.

(705—711).

642—647.

Beda.

* Anno dominicae incarnationis DCXLII.ⁿ Iustinianus^o se- * p. 553 a.

P. D. VI, 31.

cundo cum Tiberio^p filio regnavit annos VI^q. Hic regnum rursus recipiens eos, qui se expulerant, patricos occidit^r; Leonem quoque et Tiberium, qui locum eius usurparant, cepit et in medio circo omni populo iugulari precepit. Gallicinum vero patriarcham Constantinopolitanum erutis oculis Romam misit Cirumque^s abbatem, qui eum in Ponto exulem aluerat, episcopum in loco Gallicini^t constituit.

G. p. R.

P. D. VI, 31.

Sisinnius et Constantinus Romanam^u regunt ecclesiam. Hunc Constantinum^v ad se venire iubens Iustinianus honorifice suscepit ac remisit; quem prostratus in terram pro suis peccatis intercedere rogans cuncta ecclesiae privilegia renovavit. Qui cum exercitum in Pontum^w mitteret^x ad comprehendendum Philippicum, quem ibi relegaverat^y, multum eum isdem papa prohibuit, sed tamen inhibere non potuit.

ib. VI, 32.

Exercitus, qui missus contra Philippicum fuerat^z, ad partem eius se contulit et eum imperatorem fecit. Qui Constantinopolim contra Iustinianum^a veniens cum eo ab urbe miliario duodecimo pugnavit et eum occidit regnumque adeptus est. Imperavit autem, ut premisimus, hac secunda vice VI annos^b. Quem Leo in expulsionem ipsius naribus detruncavit; qui post iterum assumpto imperio, quotiens defluentem guttam reumatis manu deterisit, pene totiens aliquem ex his, qui contra eum fuerant, iugulari^c precepit.*

*) Reganasburh Hemmerammus episcopus clarus habetur *add. B 3.*

a) ewangelii B 2. b) ad eand. g. predicandam A 2. c) DXXXV. *codd.* d) annis A 2. B 3. e) *deest* A 2. f) beati dion. corpus B 1. g) hos B. h) *deest* A 2. i) quam tum A 2. k) diffudit B 2. l) iulii A 2. m) regi a B 3. n) DXL. *codd.* o) Iustianianus B 2. p) tyberio A 2. B 2. q) annis A 2. B 3. r) patricio succidit B 2. s) cyrumque A 2. t) gallicinii A 2. u) romam B 1. v) constantinus B 2. w) in ponto A 2. x) mittere B 2. y) religaverat B 2. 3. z) qui c. Ph. fuerat missus A 2. a) iustianum B 2. b) annis sex A 2. c) iugulā B 1.

1) *Ex vita Landeberti auctore Godescalco (Acta SS. Sept. V, 474).*

Dum^a haec in oriente aguntur, Ansbrandus, qui apud Baioriam^b VIII exulaverat annos, cum Baiuariis Italiam venit pugnavitque cum Heriberto^c rege eumque vicit; qui dum in Franciam^d fugere vellet, Ticinum fluvium ingressus eum cum equo transnatare conatus est, sed quia auro gravatus erat, aquis suffocatus extinctus est. Ansbrandus regnum optinuit tres tantummodo menses. Post cuius interitum^e Liutbrandus filius eius in regali constituitur solio. P. D. VI, 35.

Apud Francorum quoque gentem Pippino vita exempto eius filius Karolus^f in principatu successit, licet per multa bella et certamina de manu Reginfridi eundem principatum sustulerit. Nam cum in custodia teneretur, divino nutu ereptus aufugit ac primum contra Reginfridum cum paucis bis terque certamen iniit^g, ad extremum eum apud Vinciacum magno certamine superavit. Cui tamen unam^h, ut ferunt, hoc est Andegavensem civitatem ad habitandum concessit, cunctam vero Francorum gentem ipseⁱ gubernandam suscepit. ib. VI, 42.

648—649.

(711—713).

Anno dominicae incarnationis DCXLVIII.ⁱ Philippicus Beda. regnavit annum I^k et menses VI^l. Hic postquam in imperiali dignitate confirmatus est, Ciro^l de pontificatu abiecto^m ad gubernandum monasterium suum in Pontum redire precepit. Hic Constantino papae litteras pravi dogmatis direxit, quas ille respuit; statuitque populus Romanus, ne heretici imperatoris nomen aut cartas aut figuram solidi susciperent. Contra hunc Anastasius, qui et Artemiusⁿ dictus est, insurgens eum regno expulit oculisque privavit. P. D. VI, 34.

650—653².

(713—716).

Anno dominicae incarnationis DCL.^o Anastasius regnavit Beda. annos III^p. Hic litteras Constantino papae per Scolasticum patricium et exarcum^q Italiae direxit, quibus se fautorem catholicae^r fidei et sexti concilii predicatorem esse declaravit. Defuncto Gisulfo duce Beneventano Romaldus filius eius locum eius optinuit. P. D. VI, 34. ib. VI, 39.

Circa haec tempora Petronax, civis Brixianae^s urbis, divino amore compunctus castrum Cassinum petiit et monasterium sancti Benedicti, quod iam tunc^t centum et decem annos destructum manebat, reaedificavit^u multorumque monachorum pater ibi extitit. ib. VI, 40.

Gregorius papa constituitur; hic Bonifacium ex Britannia ortum episcopum ordinavit et per eum in Germaniam^v verbum salutis predicavit et gentem illam sedentem in tenebris evangelica^w luce illustravit. G. p. R.

Carolus^x princeps contra Ratbodum regem Fresonum multa certamina conserit³. Qui tyrannus^y divino nutu percutitur anno prefati principis quarto. Ann. S. Am. 716.

a) Cum A 2. b) baiorium B 2. c) herigberto A 2. d) frantiam B. e) interitum B 2. f) iniit cert. A 2. g) ut ferunt, unam, id est A 2. h) deest A 2. i) DXLVIII. codd. k) anno uno A 2. l) cyrum A 2. m) abiectum A 2. n) arthemius B 2. 3. o) DL. codd. p) annis tribus A 2. q) exarchum A 2. r) chatholicae B 3. s) braxianae B 2. t) deest A 2. u) et tunc aedificavit A 2. v) germania A 2. w) ewangelica B 2. x) Karolus A 2 semper. y) tyrannus B.

1) Qui pro pleno anno numerantur; cf. a. 575. 2) 653 = 650 + 3; cf. a. 263. 3) Annales S. Amandi (SS. I, 6—12) a. 716: quando Radbodus venit in Colonia mense Martio.

Ann. S. Am.
719. 720.

Anno V^oa regni sui pugnavit idem Carolus adversum^b Saxones¹ eosque vicit.

P. D. VI. 36.

Anastasius imperator classem in Alexandriam^c contra Sarracenos direxit. Exercitus de medio itinere reversus Theodosium ad imperatorem elegit^d atque coactum in solio imperii confirmavit. Qui Theodosius apud Micenas civitatem Anastasium gravi prelio vicit; septem milia de exercitu ceciderunt. Datoque sibi sacramento eum clericum fieri, presbiterum^e fecit ordinari.

716 — 718).

654.

Beda.

P. D. VI. 36.

Anno dominicae incarnationis DCLIII.^f Theodosius re-
gnavit annum I^o. Hic postquam regnum accepit mox in regia urbe imaginem illam, in qua sancta sinodus erat depicta et a Philippico^h fueratⁱ deicta, pristino in loco erexit. His diebus^k ita Tiberis fluvius inundavit, ut ultra alveum suum egressus multa Romanae fecerit excidia civitati^l, ita ut in Via lata ad unam et semis staturam excresceret atque a porta sancti Petri usque ad pontem Molvium^m aquaeⁿ se descendentes coniungerent.

(718 — 741).

655 — 718. ²

Beda.

P. D. VI. 47.

Anno dominicae incarnationis DCLV.^o Leo regn. annos VIII^p. Huius^q temporibus Sarracenorum gens cum immenso exercitu veniens Constantinopolim circumdedit ac^r per continuum triennium obsedit^t, donec civibus multa^s instantia ad Deum clamantibus plurimi eorum fame^t, frigore, bello pestilentiaque perirent ac sic pertesi obsidionis abscederent. Eorum maxima multitudo tempestate in mari^u periit; intra Constantinopolim vero tempore obsidionis trecenta milia hominum pestilentia interierunt^v.

Beda.

P. D. VI. 49.

Liutbrandus rex ossa sancti Augustini episcopi a Sardinia transtulit et in urbem Ticinensem^w cum debito honore sepelivit. Idem rex Ravennam obsedit, Classem invasit atque destruxit.

Ann. S. Am.
725.

Carolus princeps X.^x anno regni sui^y cum Baiocariis^z pugnavit eosque vicit.

ib. 730.

Idem rex quintodecimo anno regni sui Alamanniam ingressus contra Lantfridum^a dimicavit et sibi eandem gentem subiecit^b.

ib. 731.

Sexto decimo anno regni sui Wasconiam^c ingressus Eudonem^d ducem Aquitaniae bello perterruit.

ib. 732.

P. D. VI. 46.

Septimo decimo anno Sarraceni ex Hispania cum uxoribus et parvulis venientes Aquitaniam Galliae provinciam^e quasi in ea habitaturi intrant^f. Carolus^g quidem, ut dictum est, cum Eudone Aquitaniae principe tunc discordiam habebat; qui tamen in unum se coniungentes contra eosdem Sarracenos pari consilio dimicaverunt. Nam irruentes

a) vero A². B 1. 3. b) adversumque B 2. c) in alexandria A 2. d) eligit B 1.
e) presbiterumque A 2. f) DLIII. *codd.* g) anno uno A 2. h) philippo B 2.
i) erat B 1. 3. k) temporibus A 2. l) exterminia civitatis A 2. m) molui B 3.
n) M. aquae *desunt spatio vacuo relicto et vocabulo qui interposito* A 2. o) DLV. *codd.*
p) annis XIII A 2. q) His B 1. r) ac — obsedit *desunt* A 2. s) mula B 1. t) *deest spatio vacuo relicto* A 2. u) in mare B 2. 3. v) perierunt A 2; et interierunt B 2.
w) tycinensem B 2. x) LX. *corr.* XIII. A 2. y) sui regni B 1. z) baiocaris B 1.
a) lanfridum B 3. b) subiugavit A 2. c) uwasconem B 2. d) eudone duce A 2; heudonem B 3. e) provintiam B 2. 3. f) intraverunt A 2. g) Carulus B 1.

1) *Ann. S. Am. a. 719: Radbodus obiit; a. 716 igitur Regino Caroli primum posuit, fortasse propterea quod exemplum annalium id, quo usus est, ab hoc anno exordiebatur.* 2) *V. infra p. 37.*

Franci super eos CCCLXXV^a milia ex eis interfecerunt. Eudo quoque super eorum castra irruens pari modo multos interficiens omnia devastavit. Mille quingenti tantum ex Francis ceciderunt. ut in epistola G. p. R. ab Eudone missa Gregorio papae de^b eadem victoria continetur.

Ea tempestate Leo imperator sanctorum imagines depositas incendit P. D. VI, 49. Romanoque pontifici Gregorio similia^c facere, si suam vellet habere gratiam, mandavit. Sed pontifex hoc facere contempsit. Omnis quoque Ravennae exercitus vel Venetiarum talibus iussis^d uno animo restiterunt et, nisi eos pontifex prohibuisset, imperatorem super se constituerent.

Per idem tempus Liutbrandus rex^e castra Emiliae, Feronianum^e et Montebellium, Buxeta et Perticeta, Bononiam^f et Pentapolim Auximumque invasit, sed post aliquos^g dies Romano pontifice elaborante Romanis reddita sunt.

Leo Augustus ad peiora progressus est ita, ut compelleret omnes Constantinopolim habitantes tam vi quam blandimentis sanctorum imagines deponere, et, quascunque invenire potuit, in medio civitatis^h incendio concremavit. Et quia plerique ex populo tale scelus fieri prohibebant, aliquanti ex eis capite truncati, aliiⁱ parte corporis multati sunt. Cuius errori Germanus patriarcha non consentiens a propria sede depulsus est et eius in loco Anastasius presbiter ordinatus.

* p. 554a. Circa haec tempora Carolus princeps Pippinum filium suum ad ib. VI, 53. Liutbrandum regem direxit, ut eius iuxta morem capillum incideret: qui eius cesariem incidens ei pater effectus est multisque eum ditatum regiis muneribus genitori remisit.

Carolus octavo decimo anno regni sui cum exercitu in Wi- Ann. S. Am. stracha venit eamque suae ditioni subiecit. 733.

Anno vero XX° regni sui iterum cum valida manu Was- ib. 735. coniam ingressus est et Eudonem regno simul et vita privavit.

Sequenti anno contra filios eiusdem Eudonis dimicavit. ib. 736.

Anno vicesimo secundo regni sui Sarracenorum exercitus ib. 737. rursum in Galliam introiens multam devastationem fecit; contra quos P. D. VI, 54. Carolus non longe a Narbona bellum committens eos sicut et prius maxima caede prostravit.

Anno XXIII. regni sui iterato Sarraceni Gallorum fines in- A. S. A. 739. gressi usque ad Provintiam venerunt et capta Arelato omnia circum- P. D. VI, 54. quaque demoliti sunt. Tunc Carolus ad Liutbrandum regem mittens auxilium contra Sarracenos exposcit; qui nihil moratus cum omni Langobardorum exercitu in eius adiutorium properavit. Quo comperto gens Sarracenorum mox ab illis regionibus aufugit.

Anno XXVI. regni sui Carolus bellicosissimus et victo- Ann. S. Am. riossimus^k princeps Francorum moritur. 741.

Fiunt igitur, ni fallor, anni ab incarnatione Domini computati a quadagesimo secundo anno imperii Octaviani usque ad ultimum Leonis Augusti annum, qui temporibus Caroli principis regnasse cognoscitur, DCCXVIII, menses III, dies II.^l

Discernamus etiam, si placet, eosdem annos Domini per tempora pontificum Romanorum et videamus, quomodo sibi

a) CCCLXXXV B 1. 3. b) deest A 2. c) idem A 2. d) visis A 2. e) rex—feronianum desunt A 2 lacuna relicta. f) pertibononiam A 2; bononianum B 2. g) all-quot A 2. h) in media civitate B. i) deest B 3. k) victoriossimus B 2.

l) *Anni, menses, dies, quos Regino exhibet, recte consummati sunt anni 715 et menses 5.*

tempora principum et presulum adinvicem^a comparata respondeant.

Gesta p. R. Beatus^b Petrus apostolus Romae in episcopali cathedra sedit annos^c XXV, menses II, dies III^d.

Linus	sedit annos	XI,	menses	III,	dies	XIII ^{e. 1} ,
Cletus	sedit annos	XII,	mensem	I,	dies	XI,
Clemens	sedit annos	VIII,	menses	II,	dies	X,
Anacletus	sedit annos	VIII,	menses	II,	dies	X,
Ewaristus ^f	sedit annos	VIII,	menses	X,	dies	II ^g ,
Alexander	sedit annos	X,	menses	VII,	dies	II ^h ,
Xistus ⁱ	sedit annos	X,	menses	II,	diem	I,
Telesphorus ^k	sedit annos	XI,	menses	III,	dies	XXI,
Yginus	sedit annos	III,	menses	III,	dies	III ^l ,
Pius	sedit annos	XVIII,	menses	III,	dies	III,
Anicetus	sedit annos	XI,	menses	III,	dies	III,
Sother	sedit annos	VIII,	menses	VI,	dies	XXI,
Eleuther	sedit annos	XV,	menses	III,	dies	II,
Victor	sedit annos	X,	menses	II,	dies	X,
Zepherinus	sedit annos	VIII,	menses	VI ² ,	dies	X,
Calistus	sedit annos	VI,	menses	II,	dies	X ^m ,
Urbanus	sedit annos	III,	menses	X,	dies	XII ⁿ ,
Pontianus	sedit annos	VIII,	menses	V,	dies	II,
Antheros ^o	sedit annos	XII,	mensem	I,	dies	XII ^p ,
Fabianus	sedit annos	XIII,	menses	XI,	dies	XI,
Cornelius	sedit annos	II,	menses	II,	dies	III,
Lucius	sedit annos	III,	menses	III,	dies	III,
Stephanus	sedit annos	VII,	menses	V,	dies	II,
Xistus ^q	sedit annum	I,	menses	X,	dies	XXIII ^r ,
Dionisius ^s	sedit annos	VI,	menses	II,	dies	III ^t ,
Felix	sedit annos	III,	menses	III,	dies	XXV,
Eutichianus ^u	sedit annum	I,	mensem	I,	diem	I,
Gaius	sedit annos	XI,	menses	III,	dies	XII,
Marcellinus ^v	sedit annos	VIII,	menses	III,	dies	XVI ^w ,
Marcellus	sedit annos	V,	menses	VII,	dies	XXII ³ ,
Eusebius	sedit annos	VI,	mensem	I,	dies	III,
Melciades	sedit annos	III,				
Silvester	sedit annos	XXIII,	menses	X,	dies	XI ^x ,
Marcus	sedit annos	II,	menses	VIII,	dies	XX,
Iulius	sedit annos	XV ^y ,	menses	II,	dies	VI,
Liberius ^z	sedit annos	VI,	menses	III,	dies	III,
Felix	sedit annum	I,	menses	III,	dies	II,
Damasus	sedit annos	XVIII,	menses	III,	dies	XI ^a ,
Siricius	sedit annos	XV,				
* Anastasius	sedit annos	III,			dies ^b	X,
Innocentius	sedit annos	XV ^b ,	menses	II,	dies	XXI,
Zosimus ^c	sedit annum	I,	menses	III,	dies	XI,
Bonifacius	sedit annos	III,	menses	VIII,	dies	VII,

* p. 554 b.

a) princ. romanorum adinvicem B 1. b) Annos — III beatus — sedit B 2. c) annis A 2 semper. d) duos A 2; XII B 3. e) XII A 2. B 3. f) Eunarestus A 2. g) Ewar. — II desunt B 1. h) d I B 2. i) Xixtus A 2. k) Telesporus B 2; Thelesphorus B 3. l) III B 2. m) Calistus — X desunt B 1. n) XIII B 2. o) Antherus B 1. p) II A 2. q) Xixtus A 2; Xxistus B 2. r) XXI B 3. s) Dyionisius A 2. B 2. t) III A 2. u) Euticianus A 2. v) Marcellianus B 2. w) XXV B 2. x) X B 2. y) XI B 1. z) Tiberius A 2. a) XII B 1. b) dies X, Inn. s. a. XV desunt A 2. c) Zozimus A 2.

1) dies XII *Gesta pont. Rom.* (XIII cod. B 2). 2) menses VII *Gesta*. 3) dies XXI *Gesta*.

Celestinus	sedit annos VIII,	menses X,	dies XVII.
Xistus ^a	sedit annos VIII,		dies XVIII ^b ,
Leo	sedit annos XXI,	mensem I,	dies XIII ^c ,
Hilarius ^d	sedit annos VI,	menses III ^e ,	dies X,
Simplicius	sedit annos XV,	mensem I,	dies VII,
Felix	sedit annos VIII,	menses XI,	dies XVIII ¹ ,
Gelasius	sedit annos IV,	menses VIII,	dies XVIII,
Anastasius	sedit annum I,	menses XI,	dies XXIII,
Simmachus ^f	sedit annos XV,	menses VII,	dies XXVII,
Hormisda	sedit annos VIII ^g ,		dies XVII,
Iohannes	sedit annos II,	menses VIII,	dies XVI ² ,
Felix	sedit annos III,	menses II,	dies XIII ^h ,
Bonifacius	sedit annos II,		dies XXVI,
Mercurius	sedit annos II,	menses III,	dies VI ⁱ ,
Agapitus	sedit ^k	menses XI,	dies XVIII,
Silverius	sedit annum I,	menses V,	dies XI ¹ ,
Vigilius	sedit annos XVII ^m ,	menses VI ⁿ ,	dies XXVI,
Pelagius	sedit annos XI,	menses X,	dies XVIII ^o .3,
Iohannes	sedit annos XII,	menses XI,	dies XXVI,
Benedictus	sedit annos III,	mensem I,	dies XXVIII,
Pelagius	sedit annos X,	menses II,	dies X,
Gregorius	sedit annos XIII ^p ,	menses VI,	dies X,
Sabinianus	sedit annum I,	menses V,	dies VIII,
Bonifacius	sedit	menses ^q VIII,	dies XXII,
Bonifacius ^r	sedit annos VI,	menses VIII,	dies XIII.
Deusdedit	sedit annos III,		dies XXIII ^s ,
Bonifacius	sedit annos V ^t ,		
Honorius	sedit annos XII,	menses XI,	dies XVII ^u ,
Severinus	sedit	menses II,	dies III,
Iohannes	sedit annum I,	menses VIII,	dies XVIII ^v ,
Theodorus	sedit annos VI,	menses V,	dies XVIII,
Martinus	sedit annos VI ^w ,	mensem I,	dies XXVI,
Eugenius	sedit annos II ^x ,	menses VIII,	dies XXIII,
Vitellianus	sedit annos XIII,	menses ^y VI,	
Adeodatus	sedit annos III,	menses II,	dies V,
Donus	sedit annum I,	menses V,	dies X,
Agatho	sedit annos II,	menses VI,	dies III,
Leo	sedit	menses X,	dies XVII ^z ,
Benedictus	sedit	menses X,	dies XII,
Iohannes	sedit annum I,		dies VIII,
Conon ^a	sedit	menses XI,	
Sergius ^b	sedit annos XIII,	menses VIII,	dies XXIII ^c ,
Iohannes	sedit annos III,	menses II,	dies XII.
Iohannes	sedit annos II,	menses VI,	dies XVII ^d ,
Sisinnius	sedit		dies XX ^e ,
Constantinus	sedit annos VII ^f ,		dies XV,
Gregorius	sedit annos XVI,	menses VIII,	dies XI,
Gregorius	sedit annos X,	menses VIII,	dies XXV ^g ,
Zacharias ^h	sedit annos X,	menses III,	dies XIII.

a) Sixtus A 2; Xistus B 2. b) VIII A 2. c) XIII A 2. d) Hilarius B 2.
e) mens I A 2. f) Simachus B. g) VIII A 2. h) XIII B 2. i) annos II,
dies XXVI B 2. k) annos VIII A 2. l) menses XII, dies XII A 2. m) XVIII B 2.
n) *desunt* A 2. o) XVII A 2. p) XIII B 2. q) annos B 2. r) Bonifacius — annos V
desunt B 2. s) XXXIII *codd.* t) XI B 1; annos V, dies XXXIII A 2. u) XIII B 2.
v) VIII B 3. w) ann I B 2. x) ann I B 2. y) XIII, menses *desunt* B 2. z) XII A 2.
a) Cenon B 1. b) Serius B 1. c) XXII A 2. d) dies XVII *desunt* B 2. e) XV B 1.
f) VI A 2. g) XXI B 1. h) Zacharius A 2.

1) dies XVII *Gesta*. 2) dies XVII *Gesta* (XVI *cod.* B 2). 3) XXVIII *Gesta*.

Fit^a ergo, ut arbitramur, summa horum a temporibus^b beati Petri apostoli usque ad Zachariam^c papam, qui principio^d regni Pippini Romanam gubernabat ecclesiam, anni DCCIII^e, menses VIII, dies XXVI^f.¹ Quibus si addamus quindecim annos^g Octaviani, XXIII Tiberii, III Gai, similiter III^h Claudiiⁱ, quia quarto Claudii anno Petrus apostolus Romam venit et ipse iam annus in pontificatu^k eius computatur, colliguntur anni DCCXLVII; supercrescunt itaque anni pontificum annos principum Romanorum XXVIII annis^l. Quid horum potius^m sequendum sit, prudens lector videat. Illud tamen pro certo scimusⁿ, quod nec augustorum nec antistitum numerus annorum ciclis Dionisii concordat, siquidem in alio plus, in alio minus invenitur; nam secundum Dionisium anno dominicae incarnationis DCCXLI. Carolus princeps moritur et Pippinus suscepit principatum. Potest autem fieri, ut vitio scriptoris numerus depravatus sit^o annorum.

Haec^p idcirco ab ipso incarnationis Domini^q anno exordium capientes usque huc^r perduximus, ut, quia sequens libellus a nostra parvitate editus per eiusdem incarnationis dominicae annos tempora principum et gesta declarat, iste nihilominus, quo tempore, quo in loco vel quid sub unoquoque principe actum sit, summam demonstrat, triumphos quoque sanctorum^s martyrum^t et confessorum, quibus in locis^u vel sub quibus regibus coronam gloriae perceperunt, nominatim aperiatur. Igitur ubi iste finitur, ille consequenter initium capiat et, ubi ille incipit, iste finem sortiatur^v.

EXPLICIT LIBER^u PRIMUS.

INCIPIIT LIBER^v DE GESTIS REGUM FRANCORUM^w.

Ann. Laur.

Anno dominicae incarnationis DCCXLI. Carolus^x filius Pippini^y, maior domus et bellicosissimus dux Francorum, defunctus est^z.

Anno dominicae incarnationis DCCXLII. Carlomannus^a et Pippinus^b filii eius duxerunt exercitum contra Hunoldum^c ducem Aquitanorum et ceperunt^d castrum, quod vocatur Lucas, et in eodem itinere diviserunt regnum Francorum inter se in loco, qui dicitur Vetus Pictavis; posthaec^e Carlomannus^f eodem anno Alamanniam cum exercitu vastavit.

a) Fuit B 1. b) Sunt igitur a temporibus *incipit codex* A 3 (a. 742). c) ad hunc Zachariam anni *omissis mediis verbis* A 3. d) in princ. A 2. e) DCCIII B 2. f) XXV A 2. g) quindecimum annum A 2. h) tertium A 2. i) Claudii B 2. k) annus I. pontificatus A 3. l) annos B 2. m) potius itaque B 3. n) scitur A 3; sumus B 1. o) sit deprav. B 2. p) Haec — Francorum *desunt* A 3. q) dominicae A 2. r) *deest* A 2. s) martirum B. t) *sotiatur* B 1. u) libellus B 1. 2. v) libellus B 1. 2; liber secundus A 2. B 3. w) de g. r. Fr. *desunt* A 2. x) Karlomannus A 2; Karolus A 3; Carlomannus B. y) pippini A 3; pypini B 2. z) obiit A 3. a) Karlomannus A 2. 3; Carlomannus B 2. b) pypinus B 2. c) hunaldum A 2. 3; hunoldum B 3. d) cooperuerunt A 2. e) posthace — vastavit *desunt* A 3. f) Karlom. A 2.

1) *Rectius computati anni 725, menses 5, dies 16.*

Anno dominicae incarnationis DCCXLIII. Carlomannus^a et Pippinus^b contra Odilonem ducem Baioariorum^c duxerunt exercitum^d et inierunt pugnam et victores effecti. Carlomannus^e absque fratre in Saxoniam perrexit et cepit castrum, quod dicitur Hocseoburch^f, per placitum et pacis conditionem et Theodericum Saxonem obsidem accepit; qui sacramentis datis in patriam dimissus^g est redire, sed posthabito sacramento fefellit.*

Anno dominicae incarnationis DCCXLIII. iterum^h Carlomannus et Pippinus Saxoniam cum exercitu ingressi suntⁱ, et rursum^k captus est supradictus Theodericus.

Anno dominicae incarnationis DCCXLV. Carlomannus^l confessus est suo germano^m Pippino, quod mente disposuisset seculumⁿ relinquere et pro amore Dei regnum terrenum deserere, ut in futura vita centuplicatam^o reciperet possessionem^p. Et in^q hoc anno nullam fecerunt expeditionem, sed preparaverunt^r se uterque, Carlomannus ad iter, quod decreverat, et Pippinus, ut germanum suum^s ad locum destinatum^t honorifice cum muneribus et debita munificentia prosequeretur.

Anno dominicae incarnationis DCCXLVI. Carlomannus Romam perrexit, ibique se totondit et in Sarepte^u monte monasterium aedificavit in honore sancti Silvestri. Ibique aliquod^v tempus moram faciens exinde ad sanctum Benedictum in Cassinum usque pervenit, et ibi monachus effectus est. Fertur autem^w de hoc sancto viro exemplum memorabile. Cum adhuc Romae positus in monasterio, quod sibi aedificaverat, ab omnibus propter regiam nobilitatem et, quod maius est, propter contemptum regni terreni^x et gloriam presentis seculi veneraretur et laudibus extolleretur, timens vir Deo plenus favorem laudis humanae, qui tanta pro Christo reliquerat, fugam magis arripere disposuit, quam vanae gloriae subiacere. Et hoc tantummodo uno fido socio confessus, quem ab infantia in omnibus fidelem probaverat, cum eo noctu omnibus insciis^y aufugit et ad Cassinum montem usque pervenit; nihil secum portans ex omnibus bonis, quae corpori erant necessaria, nudus Christum secutus est^z. Et iuxta morem portam monasterii pulsans colloquium patris monasterii expetiit; in cuius presentia^a cum venisset, mox in terram corruit, se homicidam esse, se reum omnium criminum protestans misericordiam exposcit, poenitentiae locum exquirat. Pater, cum hominem peregrinum esse cognovisset, interrogat, cuius patriae aut gentis esset; at ille confessus

*) His temporibus fundari coeptum est Fuldense coenobium a sancto Bonifacio archiepiscopo in solitudine Boconia *add. B 2b*.

a) Karlom. A 2. 3; carrom. B 2. b) pipinus A 3 saepius. c) bawar. A 3 semper. d) deest B 2. e) Karlom. A 3 semper; carrom. B 2. f) hocseoburh B 1. 2. g) permissus A 3. h) Item A 2. i) ingressus et B 3. k) rursus A 3. B 3. l) Karlom. A 2. 3. m) est fratri A 3. n) sec. — et desunt A 3. o) centuplicatum A 3. p) deest A 3. q) deest A 3; etiam hoc A 2. r) preparabantur Karl. A 3; preparavit B 1. 2. s) fratrem A 3. t) deest B 2. u) sarepti A 2; soracti A 3; sarapte B 2. v) per aliq. A 2. 3. w) deest A 3. x) hinc incipit post tres fasciculos amissos quintus quaternio codicis A 1. y) aufugit insciis B 2. z) deest B 1. 3. a) presentiam A 3.

est, se Francum esse et ex Francia pro talia scelera^a migrasse, exilium libenter ferre paratum, tantum ut^b patriam caelestem non amitteret. Spiritualis^c pater eius precibus annuens precepit eum in cella novitiorum recipi una cum suo collega ibique probari, secundum quod regula iubet, et tanto artius, quanto barba^{*rae} et ignotae gentis homo erat, implens^d illud^{*} p. 555 b. apostolicum: *Probate spiritus, si ex Deo sunt*^e. Itaque probatus in omni patientiâ sociatus est congregationi una cum collega post emensum anni circulum, professus stabilitatem, conversionem^f morum et^g obedientiam secundum^h regulam sancti Benedicti. Cœpit autem inreprehensibiliter inter fratres conversari, omnibus virtutibus pollens. Accidit autem, ut, iuxta quod mos est, ad quoquinaeⁱ officium ebdomadarius^k deputaretur; quod cum libenter quidem faceret, sed in multis ignoranter offenderet, cocus^l vino exaestuans^m eiⁿ alapam dedit dicens: 'Ita te fratribus deservire oportet?' Cui ille nil motus placido vultu respondit: 'Indulgeat tibi Dominus, frater, et Carlomannus^o'. Neque enim cuiquam nomen suum prodiderat, ne ex vocabulo agnosceretur. Rursus^p cum in quibusdam cibariis administrandis errasset, iterum a coco percussus est, cui eadem, quae supra, imprecatus est. Et cum^q tertio a coco^r crudeliter cederetur, indignatus ille comes individuus^s suae peregrinationis, quod tantus vir a tam vili persona tam contumeliose afficeretur, iam ferre non valens arripuit pilum^t, unde panis in holera fratrum mittendus conterebatur, et eum omni annisu percussit dicens: 'Nec tibi Deus parcat, serve nequam, nec Carlomannus^u indulgeat.' Fratres hoc audito felle commoti sunt, quod homo alienigena^v et pro misericordia receptus talia facere presumpsisset. Protinus itaque custodiae mancipatur, ut die sequenti talis presumptio acrius vindicaretur. In crastinum productus de custodia^w in medio conventu sistitur; percunctatus, cur manus extendere in fratrum^x ministrum^y ausus fuisset, respondit: 'Quia', inquit, 'vidi servum nequiorem^z omnibus virum meliorem et nobiliorem omnium, quos in terra conversari scio^a, non solum verbis dehonestari^b, sed etiam plagis affici^c. Furore nimio exagitati, quod eum, qui peregrinus venerat, caeteris pretulisset, interrogant, quis esset ille, qui bonitate et nobilitate omnes anteiret, cur^d saltem patrem monasterii non excepisset. Ille necessitate compulsus celare non valens,

a) talibus sceleribus A 2; tali scelere A 3. B 3. b) deest B 3. c) Tunc spir. A 2; spiritalis B 1. 3. d) iuxta A 3. e) sicut A 2. f) conversationem B 3. g) deest A 2. 3. B 3. h) sec. reg. desunt A 2; sec. sancti reg. ben. A 1. i) coquinae A 2. 3. B 2. k) ebdomad. A 1. l) coquus A 2. m) aestuans A 3. n) alapam ei A 2. B 2. o) carolom. A 1. B 1; Karlom. A 3 semper. p) Rursum A 2. q) cum iam B 2. r) coquo A 2. s) induuius B 2. t) pistillum A 2. u) carolom. A 1. v) aligena A 1; aligena B 1. w) carcere A 3. x) fr̄m B. y) ministris B 3. z) nequam virum A 3. a) suo B 2. b) dehonestare A 3. c) afficere A 3. d) et cur A 2.

quod Deus iam manifestari^a volebat, ait: 'Iste est Carlomannus quondam rex^b Francorum, qui pro Christi amore regnum et gloriam mundi dereliquit, qui de tanta excellentia ita^c se humiliavit, ut modo a vilissimis personis non solum contumeliis afficiatur^d, verum etiam verberibus affligatur^e'. Quo audito tremefacti a sedibus surgunt, pedibus eius se prosternunt, veniam postulant de contemptu, ignorantiam profitentur; ille econtra in terram provolutus cum lacrimis negare coepit, haec non esse vera, non se^f esse Carlomannum, sed^h hominem peccatorem et homicidam, collegam suum timore^h perterritum propter commissum piaculum haec excogitasse. Quid plura? cognitus ab omnibus cum magna reverentia est observatus. Haec non passi sumus pretereire; nunc ad chronicamⁱ revertamur.

Anno dominicae incarnationis DCCXLVII.^k Gripho fugit in *Ann. Laur.* Saxoniam, et Pippinus iter faciens per Turingiam^l.¹ in Saxoniam introivit usque ad fluvium Missaha^m in loco, qui dicitur Scahaningiⁿ; et Gripho collecta manu una cum Saxonibus super fluvium Obacro^o sedit in locum^p, qui dicitur Horaheim^q.²

Anno dominicae incarnationis DCCXLVIII.^r Gripho de Saxoniam egressus^s in Baioariam pervenit ipsumque ducatum sibi subiugavit, Hiltrudem cum Tassilone^t cepit et suae ditioni subiecit. Suidger^u venit in solatium supradicti^v Griphonis^w. Haec^x audiens Pippinus cum exercitu illuc venit omnesque supranominatos sibi subiugavit, Griphonem et Lanfridum^y secum adduxit^z in Franciam^a, Tassilonem^b ducem Baioariorum constituit. Griphonem^c vero in partibus Neustriae misit et ei XII comitatus dedit; inde iterum^d Gripho^e fugiens *Wasconiam petiit et ad Waipharium^f ducem Aquitanorum pervenit.

p. 556 a.

Anno dominicae incarnationis DCCXLVIII. Burchardus Wirziburgensis^g ecclesiae episcopus et Folradus capellanus missi sunt Romae ad Zachariam papam, ut interrogarent de regibus in Francia^h, qui illis temporibus non habentes regiamⁱ potestatem reges tamen vocabantur, si bene esset an non? Et prefatus^k papa mandavit Pippino, melius sibi videri, illum regem vocari, qui^l potestatem^m haberet, quam illum, qui sine regali potestate manebat; et neⁿ perturbaretur christianitatis ordo, per auctoritatem apostolicam iussit Pippinum regem creari et sanctae unctionis^o oleo inungi^p.

a) manifestare B 3. b) dux A 3. c) *deest* A 2. 3. d) afficitur A 1. 2. e) affligitur A 2. f) esse se B 2. g) sed se esse A 3. h) *deest* B 2. i) cronicam A 1. 2.; chronica A 3. k) DCCXLII. A 1. 2. l) turingam B 2. 3. m) missacha B 2.; mosaha B 3. n) scanigge A 3; scahannigi B 1; scaningi B 2. o) ob agro B 3. p) loco A 2. 3. B 1. q) horheim A 3; horahem B 2. r) DCCXLIII. A 1. 2.; DCCXLVII B 2. s) egressus est B 2. t) tassilione B 2. u) Suidger B 2. v) predicti A 2; *deest* A 3. w) grifon. A 1 *saepius*. z) Post haec autem A 2. y) lanfridum A 1. 3. z) duxit B 2; in fr. add. A 2. a) frantiam A 1. B 2. 3. b) thassilonem A 1. c) Griphoni v. more ducum in p. N. XII c. dedit, sed ille tali beneficio non contentus fug. A 3. d) grofo A 1. e) *deest* A 2. f) Waipharium A 2. 3. g) nuircib. A 1. 2; nuircib. A 3; Wirziburgensis A 1. B 3. h) frantia A 1. B 2. 3. i) pot. reg. A 2. k) Zacharias A 3. l) vocarique potestatemque habere A 1. m) hab. pot. A 2. n) Ut vero non A 2. o) unccionis B 2; creationis B 3. p) ungui A 2.

1) Toringam *Ann. Laur.* 2) Orhaim *Ann. Laur.*

Ann. Laur.

Anno dominicae incarnationis DCCL. Pippinus secundum morem Francorum electus in regem et unctus per manum^a sanctae memoriae Bonifacii Mogociacensis^b urbis archiepiscopi et^c elevatus est a Francis in regno in Suessionis^d civitate. Hildericus vero, qui falso rex vocabatur, adtonsus est et in monasterium^e missus.

Anno dominicae incarnationis DCCLII.¹ Pippinus rex in Saxoniam iter fecit, et Hildegarius episcopus occisus est a Saxonibus in castro, quod dicitur^f Vigbergh^g.², et tamen Pippinus rex victor extitit et pervenit usque ad locum, qui dicitur Rimiae^h, et reversus est in Franciamⁱ; ubi ei nuntiatum est, quod Gripho, qui^k in Wasconiam fugerat, germanus eius, occisus esset^l. Eodem^m anno Stephanus papa in Franciamⁿ venit, solatium et adiutorium quaerens pro iusticiis sancti Petri. Venit autem et^o Carlomannus^p, monachus et germanus supradicti regis, per iussionem^q abbatis sui in Franciam, quasi ad conturbandam petitionem apostolicam. Hoc anno natalem^r Domini in Theodonis villa, pascha in Carisiaco^s domnus rex celebravit.

Anno dominicae incarnationis DCCLII.³ supradictus^t papa^u Stephanus confirmavit Pippinum unctione^v sancta in regem et cum eo inunxit^w duos filios eius Carolum^x et Carlomannum ad regiam dignitatem. Eodem anno sanctus Bonifacius archiepiscopus adnuntians Dei verbum in Fresia a paganis interfectus martyr Christi occubuit.

Vita Walfr.

Waltfredus^y abba^z in Italia clarescit.

Ann. Laur.

Anno dominicae incarnationis DCCLIII.^{a.5} Pippinus^b rex per apostolicam invitationem Italiam ingressus est, iustitiam Petri apostoli quaerens. Haistulfus rex Langobardorum supradictam iusticiam contradicendo Thermophilas^c, id est^d clusas, Langobardorum petiit et obviam Pippino regi et Francis venit; et commisso prelio Domino auxiliante et beato Petro intercedente Pippinus cum Francis victor extitit. Eodem anno Stephanus papa reductus est ad suam sedem per missos regis Pippini, Folradum^e et aliis plurimis; incluso vero Haistulfo^f rege in Pavia civitate, necessitate ductus iusticiam sancti^g Petri pollicitus est^h faciendamⁱ. Ex hac promissione rex Pippinus obsides XL recepit^k et cum sacramenta firmata reversus est in Franciam.

Nec superfluum iudicavimus, si^l epistolam eiusdem papae Stephani hac de causa scriptam huic operi inseramus^{m.6};

Revel.

continet enim hunc modum: 'Stephanus episcopus servus servorum Dei. Sicut nemo seⁿ debet iactare de suis meritis, sic non debet^o opera Dei, quae in illo per suos sanctos^p fiunt sine suis meritis, silere, sed predicare, quia sic angelus admonet Tobiam. Unde ego pro oppressione sanctae ecclesiae a rege atrocissimo et blasphemo et nec dicendo Haistulfo

a) manus A2. b) magontiacensis A2; mogontiensis A3; mogontiacensis B3. c) *deest* A2. d) sessionis B2. e) in monasterio A3. f) qui A3. g) wigberg A3; uigberhc B1; uigber B2. h) rimae A2. i) frantiam A1. B2. 3. k) qui—fugerat *desunt* A3. l) est *erasum* B2. m) F. a. *desunt* B2; Eodem—apostolicam *desunt* A3. n) frantiam A1. B1. 3. o) *deest* A2. p) carolom. A1. q) uisionem A1. r) natale A. s) carasiaco B2. t) suprad.—occubuit *desunt* A3. u) steph. papa A1. B3. v) s. unct. B2. w) unxit A. x) Karolum et Karlom. A. y) Walfridus B2. z) clarescit in Italia A; claruit A3. a) DCCXLII. B2. b) Pippinus—Franciam *desunt* A3. c) termophilus B2. d) idem A2. e) folrandum A1. f) anistulfo A1; ahistulpho B1; anistolpo B2. g) sancto petro A2. h) pollicē B1. i) se facturum A2. k) accepit A2. l) *deest* A3. m) inserere A3. n) se nemo A2. o) debent B2. p) sanctos suos A2.

1) *Ann. Laur. a. 753.* 2) Iuberg (Viberg?) *Ann. Laur.* 3) *Ann. Laur. a. 754.* 4) *In Monte Viridi in Etruria; v. Vitam eius in Actis SS. Febr. II, 842.* 5) *Ann. Laur. a. 755.* 6) *Ex 'Revelatione facta sancto papae Stephano' (Surius, de prob. sanct. hist. V, 658); cf. Simson, 'Forschungen z. D. Gesch.' XIX, 175—180.*

ad optimum et sancti Petri fidelem dominum Pippinum christianissimum regem in Franciam veni, ubi aegrotavi usque ad mortem et mansi aliquod^a tempus apud pagum Parisiacum in venerabili monasterio sancti martyris Dionisii^b. Quo cum iam me^c medici desperarent, fui sicut in oratione in ecclesia eiusdem beati martyris subtus campanas^d et vidi ante altare dominum Petrum et magistrum gentium dominum Paulum, et nota^e mente illos recognovi *de illorum surcariis, et ter^f beatum dominum Dionisium ad dexteram domni Petri subtilem et longiorem. Dixitque bonus pastor dominus Petrus: 'Hic frater noster postulat sanitatem'. Et dixit beatus Paulus: 'Modo sanabitur'. Et adpropinquans misit manum suam ad pectus domni Dionisii amicabilem respexitque ad dominum Petrum; et dixit dominus Petrus ad dominum Dionisium hilariter: 'Tua gratia est sanitas eius'. Et statim beatus Dionisius turribulum^g incensi et palmam in manu tenens cum presbitero et diacono, qui in parte stabant, venit ad me et dixit mihi^h: 'Pax tecum, frater, noli timere: non morierisⁱ, donec ad sedem tuam prospere revertaris. Surge sanus et hoc altare in honore Dei et apostolorum eius^k Petri et Pauli, quos vides, dedica, missas gratiarum agens'. Moxque sanus factus sum et volebam implere, quod mihi preceptum erat; et dicebant, qui ibi aderant, quod dementabam. Quapropter retuli illis et regi suisque omnibus ex ordine, quae videram et quomodo sanatus^l fuerim, et implevi, quae^m iussa sunt mihi, omnia'. Gesta sunt autem haec anno ab incarn. Domini DCCLIII. V. Kal. Aug., quoⁿ Christi roboratus virtute inter celebrationem consecrationis prefati altaris et oblationem sacrificii unxit in reges Francorum regem Pippinum et duos filios eius Karolum et Carlomannum^o. Sed et Bertradam coniugem ipsius regis indutam cicladibus regis gratia Spiritus sancti septiformis consignavit in Dei nomine; atque Francorum proceres^p apostolica benedictione sanctificans auctoritate sancti Petri sibi a Christo tradita obligavit et obtestatus est, ut nunquam de altera stirpe per succedentium temporum curricula ipsi vel quique ex eorum progenie orti regem super se presumant aliquo modo constituere, nisi de eorum progenie, quos et divina providentia ad sedem apostolicam tuendam eligere et per eum, videlicet sancti Petri vicarium, inno domini Iesu Christi, in potestatem regiam dignata est sublimare et unctione sacramentissima consecrare.

His^q interpositis ad chronicam redeamus. Cum Pippinus rex, ut supra expressum est, Italiam ingressus esset, Carlo-Ann. Laur. mannus monachus Vienna civitate remansit una cum Bertrada regina, ubi^r languore correptus diem clausit extremum.

Anno dominicae incarnationis DCCLV. 1, cum audisset Pippinus rex, ea non esse vera, quae Haistulfus^s promiserat de iusticiis sancti Petri, iterum Italiam ingressus Papiam obsedit. Haistulfum^t obsidione cinxit et^u rursus de iusticiis sancti Petri firmitatem^v dedit, ut stabiles permanerent; et insuper Ravennam cum Pentapoli^w et omni Exarcato conquisivit et sancto Petro tradidit. Cum autem reversus esset Pippinus rex in Franciam^x, meditabatur supradictus Haistulfus^y ea fallere^z, quae promiserat. Quadam vero die, cum venationibus inserviret, percussus est Dei iudicio vitamque cum

a) aliquot A 2. B 1. 2; per al. A 2. b) dyonisii A 2. B 2. c) deest A 2. B 2. d) campanes B 1. e) tota A 3. f) tertium B 3. g) turribulum A 1. B 2. h) ad me B 2. i) moriens B 2. k) deest B 2. l) sanus A 2. B 1. m) omnia, quae i. s. mihi A 2. n) quo die A 3. o) Karlom. A 2. 3. p) principes A 3. q) His — extremum desunt A 3. r) deest A 2. s) istulphus B 2. t) aistulfum B 1. 2. u) et — tradidit desunt A 3. v) dedit firm. A 2. w) neapoli A 2; rav. pentapolim et B 3. x) frantiam B. y) aistulfus B 2. z) fefellere A 2.

Ann. Laur. regno finivit; quo^a modo vero missus est Desiderius in regno, in subsequen-
tibus dicemus.

Anno dominicae incarnationis DCCLVI.¹ misit Constantinus imperator regi Pippino cum aliis donis organum. Et^b rex Pippinus tenuit placitum suum in Compendio; ibique Tassilo venit dux Baioariorum et suus effectus est per manus sacramentaque multa iuravit Pippino et filiis eius supra^c corpus sancti Dionisii et^d sancti Germani et sancti Martini; similiter et eius homines meliores fecerunt.

Anno dominicae incarnationis DCCLVII.² Pippinus rex in Saxoniam iter fecit et in munitiones Saxonum per virtutem introivit; et in loco, qui dicitur Sitma^e, multae strages factae sunt de populo Saxonum. Et tunc promiserunt se omnem voluntatem regis facturos, tributum etiam presentandum, equos scilicet CCC per singulos annos.

Anno dominicae incarnationis DCCLVIII.^{f.3} natus est Pippino regi filius. cui supradictus rex nomen inposuit^g suum; qui^h vixit * p. 557 a. annos duosⁱ et in tertio defunctus est. Eodem anno celebravit natalem^k Domini in Longolare et pascha in Iopila.

Anno dominicae incarnationis DCCLIX. Pippinus^l rex cernens Waifarium ducem Aquitanorum minime consentire, ut iustitias faceret ecclesiis, quae erant in Francia, de rebus et possessionibus illarum, quae in suo ducatu erant, iniit consilium^m cum Francis, ut iter pergeretⁿ in Aquitaniam et supradictas iustitias quaereret; et pervenit usque in^o locum, qui dicitur Theodoat^p. Quod cum cognovisset Waifarius, timore perterritus mittit legatos Otbertum^q et Dawinum et^r dedit obsidem Adalgarium suum propinquum et mandavit Pippino se^s omnia redditurum, quicquid supradictus rex quaerebat in causis ecclesiasticis; et celebravit natalem^t Domini in Carisiaco et pascha similiter.

Anno dominicae incarnationis DCCLXI. Waifarius minime cogitans de obsidibus et sacramentis datis, ut se vindicaret^u de iniuria, quam a Francis preterito anno fuerat perpessus, exercitum misit, qui usque ad Cabillonem^v civitatem venerunt vastantes omnia. Et cum supradictus rex sinodum teneret in villa, quae dicitur Duria, nunciatum est ei, quid Waifarius perpetrasset; protinus exercitum movit et Aquitaniam ingressus multa castella cepit, scilicet Burdellum^{w.4}, Clarum montem, Cantela^x, Arvernum^y, et pervenit usque Lemodicas^z vastando omnia. Et celebravit natalem Domini in Carisiaco, et pascha similiter.

Anno dominicae incarnationis DCCLXII. tertio^a Pippinus Aquitaniam cum exercitu vastavit et cepit civitatem Bituricas^b et castrum, quod dicitur Toarcis; et celebravit natalem Domini in villa Gentiliaco et pascha similiter.

a) cui Desiderius successit A 3. b) Et—filiis eius ex *Ekkeharde* commutavit A 3. c) super A 2. d) et s. Mart. et s. Germ. A 2; et s. Germ. *desunt* A 3. e) sitnia (*Ann. Laur.*) A 3. f) D ac XLVIII *eraso* ac B 3. g) suum impos. A 2. 3. h) qui — est ex *Ekkeharde* mutavit A 3. i) annis duobus A 2. k) natale A 2. l) Pippinus — ducatu erant *desunt* A 3. m) *deest* B 2. n) faceret A 2. o) ad A 2. p) theodoat A 1; theodad B. q) othierum A 3. r) et — mandavit *desunt* B 3. s) omnia se A 2. t) natale A 2. 3. u) vincendicaret B 2. v) cabillonem A 2. 3. w) bartellum B 1. x) cantelam A 3. y) avernum A 2; arvennum B 1. z) leomodicas B 2. a) rex B 2. b) bituricas B 3.

1) *Ann. Laur. a. 757.* 2) *Ann. Laur. a. 758.* 3) *Ann. Laur. a. 759.*
4) Burbonnis, Clarmontis, Cantelam et in Alverno alia multa castella
Ann. Laur.

Anno dominicae incarnationis DCCLXIII. rex Pippinus habuit placitum suum in Nivernis^a et quarto ingressus est Aquitaniam; ibique Tassilo, dux Baioariorum postpositis sacramentis fraudulenter se inde subduxit, omnia beneficia oblitus, quae rex avunculus eius ei fecerat et Baioariam regressus amplius noluit videre faciem^b supradicti^c regis. Rex autem Aquitaniam perlustrans usque ad Caduriciam^d venit et per Lemodicas reversus in Franciam venit. Et factae^e est hiemps valida; et celebravit rex natalem Domini in villa, quae dicitur Longolare^f, et pascha similiter.

Anno dominicae incarnationis DCCLXIII. rex Pippinus habuit placitum suum in Wornatiis^g et causam diligenter pertractavit inter Waifarum et Tassilonem; et^h celebravit natalem Domini in Carisiaco et pascha similiter.

Anno dominicaeⁱ incarnationis DCCLXV. rex placitum suum habuit apud Attiniacum et eodem anno, sicut et superiori, nusquam profectus est. Celebravit autem^k natalem Domini in Aquis villa et pascha similiter.

Anno dominicae incarnationis DCCLXVI. rex Pippinus perrexit in Aquitaniam et placitum suum habuit in Aurelianis^l civitate et restauravit Argentomum^m castrum, quod antea Waifarius destruxerat. ibique Francos dimisit ad continendamⁿ Aquitaniam; similiter et in Bituricas fecit et celebravit natalem Domini in Salmoniaco^o et pascha in Gentiliaco.

Anno dominicae incarnationis DCCLXVII. rex in^p supra dicta villa sinodum^q magnam habuit inter Romanos et Grecos de sancta trinitate vel de sanctorum imaginibus. Et post haec Aquitaniam ingressus est per^r Narbonam; cepit autem Tolosam et Gavalданem et celebravit pascha in civitate Vienna. Eodem anno mense^s Augusto iterum Aquitaniam ingressus^r usque Bituricas venit ibique sinodum tenuit et inde profectus usque ad Garonnam venit^t, multas rupes et speluncas cepit nec non etiam castra Scorialiam^u, Torinnam^v et Petrociam et reversus est Bituricas. Ubi^w nuntiatum est ei de obitu Pauli papae; ibi etiam celebravit natalem Domini.

Anno dominicae incarnationis DCCLXVIII. rex Pippinus iter faciens Remistagnum cepit, ad Cantones^x civitatem usque pervenit et ibi cepit matrem Waifarii et sororem^y eius et neptas eius. Inde perrexit in loco, qui dicitur Montes; ibi Heriwicus^z venit ad eum, qui habebat aliam sororem Waifarii; et inde reversus pascha celebravit in castro, quod dicitur Sels. Post haec adsumens secum Bertradam reginam ad Sanctonas^a civitatem pervenit ibique reginam^b cum famulis dimisit et Petrogorico perrexit et interempto Waifario cum triumpho victoriae ad Sanctones^c reversus est. Ibi^e moram faciens post aliquot dies aegrotare coepit et inde profectus Turonis venit et ad^d orationem ad sanctum Martinum perrexit. Inde egressus Parisius ad sanctum Dionisium vix pervenit ibique diem clausit extremum VIII. Kal. Octobr. Ete^e domnus Carolus et Carlomannus elevati sunt in regnum, Carolus in Noviomio civitate, Carlomannus in Suessionis VII. Id. Octobr.; et celebravit Carolus^f natalem Domini in Aquis, pascha in Rodomo civitate.

a) in nivernis; B 2. b) *deest* (A.) A 1. 2. (B.) B 2. 3, in *cod. B 1 supra lineam additum*. c) *deest* A 3; supradictum regem *corr.* B 3. d) cadurciam A 3. e) factum B 3. f) langolare B 3. g) uarnatiis A 1. h) *deest* A 1. i) ab incarn. dni B 2. k) *deest* A 2. l) aurilianis B 1. m) argenteinum A 1; argentomacum A 2; argentomachum A 3. n) contuendam A 2. o) salmontiaco A 2. p) *deest* A 1. q) sinodum habuit ventilataque quaestione Aquitaniam A 3. r) per narb. — ingressus *desunt* B 1. s) in mense A 2. t) pervenit A 2. 3. u) scocialiam A 2. v) torinnam A 3; torinna B 1; et torinnam B 2. w) ibi B 2. 3. x) santonas A 3. y) sorores B 1. z) herevicus A 3; heuuiricus B 1. a) santonicas A 3. b) reginam — Waifario *mutavit* A 3. c) sanctonas A 2. 3. d) *deest* A 2. e) Et—Octobris *desunt* A 1. 2.; Et—civitate *desunt* A 3. f) Karlomannus A 2; Karolus B 3.

Ann. Laur.

Anno dominicae incarnationis DCCLXVIII. Carolus^a rex Aquitaniam cum exercitu intravit. eo^b quod Hunaldus disposuisset rebellare, et totam Aquitaniam et Wasconiam auxiliante Deo in deditionem^c recepit et Hunaldi^d iniqua consilia dissipavit. Inde digressus ad Ecolensinam^e.¹ civitatem venit et inde sumpsit plures Francos^f cum armis et omnibus utensilibus eorum et abiit^g super flumen Dorndoniam^h et aedificavit ibi castrum, quod diciturⁱ Frontiacus^k, et^l in predicto presidio Francos collocavit. Deinde missos^m direxit ad Lupumⁿ Wasconem, mandans, ut sibi Hunaldum cum uxore representaret, qui ad eum confugerant^o. Adductus est predictus Hunaldus cum uxore ad nominatum castrum; quem cum recepisset^p, in Franciam reversus est. Et celebravit natalem Domini in Duria et pascha in Leodio vico publico.

Anno dominicae incarnationis DCCLXX. Carolus^r habuit sinodum in Wormatia civitate; et^s Berta regina perrexit in Baioariam^t et inde Italiam ingressa est. Et rex celebravit natalem Domini in Mogontia^u et pascha in Heristellio.

Anno dominicae incarnationis DCCLXXI. Carolus^v rex^w sinodum^x habuit ad Valentianas^y; et eodem anno Carlomannus rex defunctus est in villa Salmontiaci II. Non. Decembr. Venit autem Carolus ad villam Corbaniacum^z, ubi venerunt ad eum Folcarius et Folradus capellani cum aliis episcopis et sacerdotibus, Werinus et Adalhardus^a comites cum aliis primatibus, qui fuerunt Carlomanni; uxor vero Carlomanni cum perpaucis^b Francis partibus Italiae perrexit. Et celebravit rex natalem Domini in Adtiniaco^c et pascha in Heristellio.

Anno dominicae incarnationis DCCLXXII. Carolus^d rex sinodum^e habuit^f in Wormatiag; et inde perrexit partibus^h Saxoniae et primo impetu Heresburghⁱ castrum cepit et ad Hermensul^k usque pervenit et ipsum fanum^l destruxit et aurum et argentum, quod ibi repperit^m, abstulit. Erat autem tunc siccitas magna, ita ut aqua deficeret in supra dicto loco; et dum vellet ibi rex duos aut tres dies manere, ut predictum fanum funditus destruere posset, et aqua exercitui deesset, subito divina largiente gratia omnibus insciis in quodam torrente aquae effusaeⁿ largissimae, ita, ut omnis^o exercitus sufficienter haberet. Destructo fano rex super Wiseram^p fluvium venit et ibi cum Saxonibus placitum habuit et accepit XII obsides et reversus est in Franciam^q. Et celebravit natalem Domini in Heristellio et pascha similiter.

Anno dominicae incarnationis DCCLXXIII. rex perrexit^r ad hiemandum in Theodonis villa, ubi eum adiit missus Adriani papae, nomine Petrus, invitans eum una cum Francis, ut pro Dei amore seu^s pro iusticia sancti Petri acquirenda super Desiderium et Langobardos veniret. Venit prefatus legatus per mare usque Mas-

a) Karlomannus A 1. 2; Karolus A 3 (ex Ekkehardo). b) eo—rebellare desunt A 3. c) deditionem B 1 (corr. deditionem). B 2. d) hunoldi A 3 semper. e) ecolonensem B 2. f) francorum B 2. g) habiit A 1. 2; habuit B 2. h) dorndoniam B 1; dorndoniam B 2; dorndoniam B 3. i) deest A 2. k) frontiacum A 1; fronticus B 2. l) ibique Francos A 3. m) misit ad A 3. n) lupem B 3. o) fugerant A 1. 2; fugerat A 3. p) repisset A 1. q) DCCLXVIII. B 2. r) Karolus A. s) et—est ex Ekkeh. mutavit A 3. t) baioariam B 1. u) magontia (A) A 2. 3; maogontia A 1. v) Karolus A 2. 3. w) deest A 2. x) conventum A 2. y) valentinianus A 1. 3. B 2. z) carboniacum A 3. a) adalardus A 3. B 1; adalht B 2. b) paucis A 2. 3. B 3. c) attiniaco A 2. 3. d) Karolus A 2. 3. B 2. e) generalem conventum A 3. f) tenuit B 1. g) uormatia A 2. h) in partes A 3. i) heresburgh A 1; heresburch A 2. 3. k) hemensul A 1. 2; ormensul B 2. l) phanum A 2 semper. m) repperit A 1. n) effusae sunt A 2. 3. o) omni exercitui sufficienter A 3. p) Wisaram A 3. q) frantiam B. r) pervenit B 2. 3; dum iret —, adiit eum A 3. s) s. P. iusticias defensurus adversus D. A 3.

siliam^a, inde per terram usque ad^b regem; et ideo per mare Ann. Laur. venit, quia viae clausae fuerunt a Langobardis Romanis. Tunc rex fideles consuluit, utrum *petitionibus apostolici assensum preberet: omnibus hoc conlaudantibus, illis in partibus profectus est Genevamque civitatem veniens sinodum tenuit et ibi exercitum divisit in duas partes. Ipse cum una parte per montem Cinisium perrexit et misit Bernardum^c avunculum suum cum reliqua parte per montem Iovis; coniunxerunt autem se uterque exercitus ad clusas. Quod cum cognovisset Desiderius, regi et Francis cum armatis occurrit. Tunc rex castra posuit ad easdem clusas^d et misit occulte unam scaram^e de electis viris per montana. Hoc sentiens Desiderius statim clusas^d reliquit et, quam citius potuit, Papiam ingressus est. Rex autem cum omnibus auxiliante^f Domino et intercedente beato Petro sine lesione Italiam ingressus est et, cum ad Papiam pervenisset, Desiderium intrinsecus^g latitantem obse- dit; ibique in sua castra celebravit natalem Domini et pascha in Roma.

Anno dominicae incarnationis DCCLXXIII. rex^h dumⁱ in^k illis partibus pro^l huiuscemodi^m negotio moram faceret, Saxones occasione accepta, postpositis sacramentis, in finibusⁿ Francorum impetum fecerunt et usque ad castrum, quod nominatur Buriaburgh^o, venerunt; quorum adventum incolae loci presentientes in iam dicta munitione se receperunt. Igitur cum prefata gens seviens coepisset forinsecus villarum aedificia concremare, venerunt ad quandam basilicam in loco, qui^p dicitur Fridislar^q, quam sanctae memoriae Bonifacius martyr consecravit, atque per^r prophetiae spiritum predixit, quod numquam incendio cremaretur^s. Ceperunt^t autem prefati Saxones omni intentione certare adversus eandem basilicam, quemadmodum eam per quodlibet ingenium igne cremare potuissent. Et dum haec agerent, apparuerunt^u quibusdam christianis, qui erant in castello, similiter^v quibusdam^w paganis, qui in eodem erant exercitu. duo^x iuvenes in albis vestimentis^y, qui ipsam basilicam ab igne protegebant: et propterea non potuerunt neque interius neque^z exterius ignem accendere. Interea nutu divinae^a maiestatis pavore perterriti in fugam conversi sunt, nemine persequente. Inventus autem est^b postea unus ex eisdem Saxonibus mortuus iuxta ipsam basilicam, flexis genibus adclinis supra pedes, habens ignem et ligna in manibus et velut^c ore^d flaret ipsam^e basilicam crematurus.

Dum^f haec aguntur, Carolus a Roma reversus Papiam venit ipsamque civitatem armis cepit, insuper Desiderium regem cum uxore sua et filia omnemque^g thesaurum palatii; ibique^h venientes omnes Langobardi de cunctis civitatibus Italiae eius se subdiderunt dominationi. Adalgisus veroⁱ filius Desiderii regis fuga lapsus mare introiit^k et Constantinopolim perrexit. Carolus^l subiugata Italia et ordinata custodiam Francorum in Papiam dimittens cum magno triumpho in Franciam reversus est; et cum venisset in locum, qui dicitur Hengilnheim^m, misit quatuor scarasⁿ in Saxoniam: tres pugnam cum Saxonibus inierunt et Deo auxiliante victores extiterunt, quarta vero scara^o non

a) masiliam A 1. b) deest A 2. c) Barnardum A 2. d) clusas A 1. B 1. 2. e) scalam A 2; turmam A 3. f) auxiliante B 3. g) intrinsecum A 1. B 2. h) Interea Saxones A 3. i) cum A 2. k) in illis in partibus A 1. B 1; illis in partibus A 2. l) moram fac. pro h. neg. A 2. m) huiusmodi B 2. n) fines A 3. o) buriaburg A 1; buriaburch A 3. p) deest A 1. q) fridislar A 3. r) prophetico spiritu A 2. s) cremari posset A 2. t) Ceperunt—potuissent desunt A 2. u) aparuerunt B. v) simul A 1. B 1. 3. w) et quibusd. A 2. 3. x) duos A 1. B 1. 2. y) vestibus A 2. 3. z) n. ext. desunt B 3. a) divino A 1; Dei A 3. b) deest B 2; est autem A 2. 3. c) velud oret A 1. B 2. d) sufflaret ore A 2. e) deest A 3; basil. ipsam A 2. f) Post haec igitur A 3. g) et omnem A 2. 3. h) ibi A 1; venientesque A 3. i) deest A 2. 3. k) introiit A 1. B 3. l) Karolus A. m) henglinheim A 2; hengilnheim B 2. n) scalas A 2; turmas A 3. o) scala A 2; vero sc. desunt A 3.

Ann. Laur. habuit pugnam, sed capta^a magna^b preda reversi sunt in Franciam. Et celebravit rex natalem Domini in Carisiaco^c et pascha similiter.

Anno dominicae incarnationis DCCLXXV. rex habuit sinodum in villa, quae dicitur Duria, et inde Saxoniam pergens Sigiburgh^d castrum cepit, Heresburgh^d reaedificavit. Super Wisaram fluvium venit in loco, qui dicitur Brunisbergh^e, ubi occurrerunt ei Saxones volentes ripam supradicti fluminis defendere: auxiliante Domino et Francis decertantibus, fugatis Saxonibus Franci ambas ripas occupaverunt et multi Saxones occisi sunt. Tunc rex dividens exercitum sumpsit secum partem perrexitque usque ad Obaccrum^f fluvium, ubi omnes orientales Saxones venientes cum Hassinon duce eorum^{*} dederunt obsides, iuxta quod ^{p. 558 b.} placuit regi, et iuraverunt sacramenta. Similiter eo revertente venerunt Angrarii^g in pago, qui dicitur Bucki^h, una cum Brunoneⁱ duce eorum et fecerunt, sicut orientales Saxones fecerant. Interea cum Francis, qui super fluvium Wisaram^k remanserant, Saxones pugnam commiserunt; et^l Deo largiente Franci victoria potiti sunt et plures ex Saxonibus interfecti sunt. Haec audiens rex, iterum super Saxones cum exercitu irruens multam stragem fecit et predam copiosam cepit super Westfalios^m; et coacti obsides dederunt. Obsidibus itaque receptis et preda multa captaⁿ rex in Franciam reversus^o. Ubi ei nuntiatum est, quod Rotgaudus^p Langobardus postponens fidem et sacramenta adversus eum rebellare disponderet: statim illis in partibus iter arripuit et celebravit natalem Domini in villa, quae dicitur Slezizstat^q in Elisatio.^{r.*}

Anno dominicae incarnationis DCCLXXVI. Carolus rex Italiam ingressus Foroiulanorum^s partes petivit, Rotgaudum rebellem captum decollare^t iussit, ad Tarvisium civitatem venit ibique pascha celebravit; et ordinatis rebus derelictisque^u custodibus ex Francis in civitatibus, quae adversus eum senserant, in Franciam cum prosperitate reversus est. Interea Saxones cognita absentia regis more solito ruptis sacramentis in unum conglobati Heresburgh^v castrum adgrediuntur, fraudulentem Francis suadent,

*) Eodem tempore Veneciae dux propter invidiam et insidias aliquantum Venetiarum, dantes occasionem ei, ut Carolo regi Veneciam tradere vellet, a suis hominibus^w captus est et Constantinopolim ad Constantinum imperatorem in exilium transmissus est. Quam rem idem imperator diligenter exquirens et fraudulentem insidias Venetiarum aperte cognoscens, illorum incusationes pro nichilo duxit et eundem ducem Anthipatrum patricii fecit. Quem cum legato et epistola sua ad Venetiam remisit et in propria sede eum honorabiliter restituit. Nam post mortem eiusdem Constantini predicti rebelles ducem interimere conabantur. Quorum consilium dux procaciter providens Nicoforo imperatori ilico nunciandum misit; animadvertens autem imperator hoc facinus mox Nicetam patricium ad investigandam causam in Venetiam misit; qui illo veniens, patefactis culpis, duodecim ex illis infidis comprehendit; quos secum reducens iussu imperatoris in ergastulum cum vita destinavit *add. A 1 a.*

a) cum A 3. b) preda magna A 1. 2. c) carisio A 2; karisiaco A 3. d) -burch A 1. 2; -burh A 3. e) brunesberh A 3; brunisgerh B 2. f) obacrum A 2. B 1. 2. g) *deest* A 2; angarii A 3. h) buchi A 2. i) branone B 3. k) uuisara A 1. l) sed A 2. m) estfalios B 2; de westfalais A 3. n) coacta A 1. 2. o) reversus est A 2. 3; est rev. B 3. p) rotgaudus A 1. q) slezizstat A 1. 2. r) elizatio A 1. 3. s) foroiulanorum A 3. t) decollari A 2. 3. u) que *deest* A 1. v) heresburgh A 1; heresburgh A 2. w) omnibus A 1 a.

ut de castro exeant et cum pace in patriam pergant. Sed¹ Ann. Laur. cum illi fallacibus monitis^a minime assensum preberent. machinas preparant. munitionem obsidione cingunt et summis viribus certant, sed nihil proficiunt. Quadam itaque die cum iterum redivivo certamine bellum parassent, apparuit gloria Dei^b manifeste supra domum ecclesiae, quae erat infra ipsum castrum, videntibus multis tam christianis quam paganis. Nam duo scuta apparuerunt supra prefatam basilicam sanguineo colore flammantia et velut in prelio quibusdam motibus agitantia. Itaque pagani hoc signum aspicientes timore et formidine repleti mox in fugam conversi sunt et in tanta amentia^c devenerunt, ut strictis gladiis mutuis se armis confoderent. Quanto vero illi plus pavore perterriti fugerunt^d, tanto magis christiani confortati omnipotentem Deum^e laudabant, qui salvos facit sperantes in se. Ex² predicto igitur loco cum tanta confusione discedentes venerunt ad aliud castrum, quod appellatur Desuburgh^f; ubi volverunt similiter facere, sed Deo auxiliante Francisque eis viriliter repugnantibus nihil prevaluerunt. Opidanis vero persecuti sunt eos usque ad flumen, quod Lippa³ dicitur, et multos ex eis interfecerunt. Itaque rex WORMATIAM^h veniens sinodum placitumque publicumⁱ ibi tenuit et concilio^{*} soluto mox Saxonum fines penetravit et, velut ingens tempestas omnia prosternit, munitiones irrumpit. Saxones perterriti ad locum, ubi Lippa oritur, venerunt, ibi se suamque^k patriam regi tradiderunt et sponderunt se christianos esse debere. Tunc rex una cum Francis restauravit Heresburgh^l castrum et aliud castrum super Lippam; ubi venientes Saxones una cum uxoribus et parvulis innumerabilis multitudo baptizati sunt^m in nomine sanctae Trinitatis. Post haecⁿ obsides, quantos rex expetiit, dederunt. Reformatis autem castellis custodiisque dispositis Carolus in Franciam revertitur et celebravit natalem Domini in Heristellio et pascha in Niumaga^o.

Anno dominicae incarnationis^p DCCLXXVII. rex Saxoniam ingressus placitum tenuit in loco, qui dicitur Padresbrunna^q; ubi omnes Saxones convenerunt excepto Widichindis^r, qui cum paucis Saxonibus in partibus Nortmanniae^s confugit^t. In eodem etiam loco venerunt Sarraceni de partibus Hispaniae, quorum haec sunt nomina: Ibin al Arabi^u et filius Deiuzefi, qui Lammeioseph^{v.4} nominabatur, et gener eius.* Ubi etiam multitudo Saxonum baptizati sunt^w et sacra-

*) ibique se cum omnibus, quos regebant, ditioni regis Karoli subdiderunt *add. man. saec. XII. in cod. B 3.*

a) moniti sunt A 1. b) Domini A 2. c) in tantam amentiam A 2. 3. d) fugierunt A 1. e) dominum B 2. f) desuburg A 3. g) oppidani A 2. 3. h) uormatiam A 2. i) pullicem B 1; publicum B 2. k) suam A 1. B 3; et suam B 2. l) heresburg A 2. m) baptizata est A 2. n) hoc A 2. o) niumago A 3; pascha similiter A 2. p) deest A 1. q) padorbr. A 3. r) unitchindis A 2; widikindo A 3. s) nortmanniae A 1; normanniae A 2; nordm. A 3. t) confugit B 1. u) ibina iarabi A 1. 2. v) iammeioseph B 2; latine ioseph in B 3 corr. man. s. XII. w) baptizata est A 3. B 2.

1) *Ea, quae sequuntur usque ad verba sperantes in se, Regino ex aditamento quodam Annalium Laur. (Dum enim per placita — — servos suos) sumpsit, quod in eo exemplari, quo noster usus est, ita in margine adiectum videtur fuisse, ut ille ea verba non post prevaluerunt, sed post destruxerunt inserenda esse putaret.* 2) *In Ann. Laur. haec ita leguntur: Inde pergentes voluerunt de Siiburgi (Sigiburgo) similiter facere, auxiliante Domino Francis eis viriliter repugnantibus nihil prevaluerunt.*

3) *Lippiam Ann. Laur.* 4) *latine Ioseph Ann. Laur.*

Ann. Laur. menta secundum consuetudinem dederunt, ut perderent ingenuitatem et omnem hereditatem, nisi conservarent susceptam christianitatem et promissam fidelitatem regis et filiorum eius nec non etiam et Francorum. Carolus in Franciam reversus celebravit natalem Domini in Duciaco et pascha in Aquitania in villa, quae dicitur Casinogilo.

Anno dominicae incarnationis DCCLXXVIII. Carolus^a cum exercitu Hispaniam ingressus est. Venit vero primo ad Pampilonem civitatem, deinde ad Cesaraugustanam urbem perrexit. Ubi innumerabilis multitudo de partibus Burgundiae^b et Austrasiae^l vel Boioariae^c seu Provinciae^d et Septimaniae, pars etiam Langobardorum in auxilium Francorum convenerunt^e. Obsidione itaque cincta^f civitate territi Sarraceni obsides dederunt et immensum pondus auri. Eiectis itaque Sarracenis de Pampilona murisque eiusdem civitatis dirutis Wasconibusque^g * subiugatis in Franciam revertitur.

Interea Saxones audientes, quod Carolus cum Francis tam longa^h terrarum spacia ab eis esset separatus, suadente Widi-chindo secundum consuetudinem iterum rebellati suntⁱ et ad Duciam² castrum, quod Coloniae civitati contiguum est, usque venerunt, cedibus, rapinis et incendiis omnia devastantes. Quod cum nuntiatum esset regi revertenti et iam commoranti Autissiodoro^k civitati^l, misit idem princeps scaram^m unam ex electis viris, quae eorum violentiae resisteret. Saxones audientes incolomitatemⁿ regis et adventum Francorum in fugam conversi sunt; quos Franci e vestigio sequentes reppererunt^o eos super fluvium, cuius vocabulum est Adarna, in loco, qui dicitur Lihesi. Ubi pugna cepta^p et finita Franci auxiliante Deo^q victores extiterunt; et multitudo Saxonum ibi occisa est. Et celebravit rex natalem Domini in Heristellio et pascha similiter.

Anno dominicae incarnationis DCCLXXVIII. Carolus^r venit in villa^s, quae^t dicitur Compendium, ubi se obtulit Hildebrandus Spolitanorum^u dux cum^v muneribus eiusque dominationi^w se subdidit. Eodem anno sinodum tenuit in Duria et post haec Saxoniam ingressus usque ad Lippam venit. Conati sunt autem Saxones resistere in loco, qui dicitur Buochol³, sed nihil prevaluerunt. Aperta autem via Westfalvos^x subiugaverunt et omnes Saxones, qui ultra Wisaram^y commorabantur. Veniens autem rex in loco^z, qui vocatur Medofulli, accepit obsides et sacramenta a Saxonibus, qui^a ab eo defecerant, et reversus est in^b Franciam. Et^c celebravit natalem Domini in Wormatia civitate et pascha similiter.

Anno dominicae incarnationis DCCLXXX. Carolus^d Saxoniam ingressus ad Heresburgh^e venit et inde ad locum, ubi Lippa consurgit, et ibi sinodum tenuit. Inde * progressus ad Alviām^f fluvium venit; * p. 559 b.

*) et Nabarris *add. m. s. XII. in B 3.*

a) Karolus A. b) purgundiae B 2. c) bawar. A 3 *semper*. d) provintie B. e) venerunt B 2. f) cuncta B 2. g) que *deest* B 3. h) longo t. spatio A 2. 3. i) rebellaverunt A 2. k) autissioro A 1; autissiodoro A 2. B 2; autissioro B 1. 3. l) civitate A. m) scalam A 2; agmen A 3. n) incolom. A 2. 3. o) reppererunt A 2. 3. p) cepta B. q) domino B 2. r) Karolus A. s) villam A 1. 3. B 2. t) qui B 3. u) *deest* B 2. v) cum multis mun. A 3. B 1. w) se domin. A 2. 3. x) uuestfalao A 3. y) uuisera A 2; uuisara B 3. z) locum B 2. a) quae A 1. b) in fr. *desunt* B 2. c) *deest* A 2. d) Karolus A. e) heresburch A 3. B 1; heresbuch B 2. f) albiām A 3.

1) Austriae *Ann. Laur.*

2) Diviciam *Ann. Laur.*

3) Bohholt

Ann. Laur.

et in ipso itinere Bardongavenses^a et multi de Nortliudis^b baptizati sunt Ann. Laur.
in loco, qui dicitur Horheim^c, ultra Obacrum fluvium et pervenit usque
ad locum, ubi Iora^{d.1} confluit in Albia. Dispositis itaque tam Saxo-
nibus quam Sclavis in Franciam reversus est. Inito autem consilio,
ut Romam pergeret orationis causa una cum coniuge Hildegarda.
celebravit natalem Domini in Papia civitate.

Anno dominicae incarnationis DCCLXXXI.^e Carolus iter per-
gens celebravit pascha in Roma. Et ibi baptizatus est filius eius Pip-
pinus ab Adriano papa, qui et ipse eum de sacro fonte suscepit; et duo
filii eius a supradicto pontifice inuncti sunt in regem^f, idem^g Pippinus
super Italian, Ludovicus^h super Aquitaniam. Inde reversus venit
Mediolanum; ubi baptizata est filia eius Gislaⁱ ab archiepiscopo Thoma^k,
qui et ipse eam a sacro fonte levavit. His ita peractis reversus
est in Franciam^l. Per idem tempus legati apostolici Formosus et
Damasus episcopi cum missis regis Siculfo^{m.2} capellano et Euardo
magistro pincernarumⁿ directi sunt ad Tassilonem^o ducem, commo-
nentes et^p contestantes ex auctoritate apostolica, ut recordaretur
priorum sacramentorum et non aliter faceret, nisi sicut iureiurando iam
dudum promiserat Pippino regi et filiis eius. His admonitionibus
consensit Tassilo^q et sumptis obsidibus a rege venit Wormatiam^r,
ubi renovavit sacramenta et dedit duodecim obsides; sed^s non diu
prefatus Tassilo^t promissa conservavit. Celebravit autem rex natalem
Domini in Carisiaco et pascha similiter.

Anno dominicae incarnationis DCCLXXXII. Carolus^u Colo-
niam^v veniens Rhenum^w transiit et synodum tenuit, ubi Lippa con-
surgit; ubi omnes Saxones convenerunt, excepto rebellis Widichindus^x.
Illic^y etiam venerunt legati Godefridi^{z.3} regis Nortmannorum^a,
Aldeni¹ et Hosmundus^b, nec non etiam legati Avarorum^c missi
a Cacano⁵ et Iugurro^d. Peracto placito reversus est rex in Franciam.
Saxones iterum^e fidem violant, arma corripunt, suadente Widichindo^f.
Rex autem ea tempestate miserat nuntios suos Adalgisum^g et
Geilonem atque Conradum⁶ viros potentes, ut ducerent exercitum
Francorum et Saxonum super Sclavos paucos^h, qui adhuc rebelles erant.
Supradicti vero principes, cum iam in itinere essent, audientes,
quod Saxones rebellassentⁱ, super eos arma verterunt et commisso
prelio multos ex eis interfecerunt^k; in qua pugna duo duces ce-
ciderunt, videlicet Adalgisus et Geilo, in monte, qui dicitur Suntedal.
Hoc audiens imperator cum Francis, quos sub celeritate congregare
potuit, illuc perrexit et pervenit usque ad locum, ubi Alara confluit in
Wisara. Tunc omnes Saxones iterum convenientes subdiderunt se sub
potestate supradicti regis et reddiderunt seditiosos, qui illam rebel-
lionem maxime terminaverunt^l, ad^m occidentum quatuor milia quin-
gentos viros. Widichindusⁿ vero partibus Nortmanniae^o aufugit.

a) bardogav. B 2. b) norliudis A 2; norhl. B 2. c) hordeim A 2; horham B 3.
d) ora A 3. e) DCCLXXX. B 1. f) reges A 2. 3. g) id est A 2. h) lodouicus
A 3; lodouicus B 1. i) glisla A 1. k) toma A 1. B 1. l) frantiam B. m) sigulfo B 3.
n) deest B 2. o) thasilonem B 3. p) et cont. desunt B 3. q) thasilo B 3. r) uorm. A 2.
s) sed — conservavit desunt B 2. t) thass. B 3. u) Karolus A. v) comam B 3.
w) renum B 3. x) uindichindis A 2; exceptis sociis r. widikindi A 3. y) illuc A 3.
B 2. z) gotdefr. A 2. a) normann. A 2. B 1. 3; nordm. corr. B 1. b) hosmondus B 3.
c) avarum A 2. d) iugorro B; cacanoorigorro A 2. e) igitur B 2. f) widik. A 3
semper. g) ad adelg. B 3. h) paucos — in qua pugna ex Ekkeh. mutavit A 3.
i) rebellantes corr. rebellant B 3. k) occiderunt B 3. l) minaverunt B 3. m) ad
occ. desunt A 2. n) Vuindich. A 2. o) norm. A 2. B 3.

1) Ora Ann. Laur. 2) Riculfum Ann. Laur. 3) Sigifridi Ann. Laur.
4) Halpdani cum sociis suis Ann. Laur. 5) Non vidit noster Caganum
non nomen, sed titulum regis Avarorum fuisse; v. infra a. 796.
6) Woradam Ann. Laur.

Ann. Laur. Interfectis^a itaque seditiosis exilioque dampnatis rex in Franciam reversus est et celebravit^b natalem Domini in Theodonis villa et pascha similiter.

Anno dominicae incarnationis DCCLXXXIII. obiit^c Hildgardis regina pridie Kal. Mai., quod evenit tunc in vigilia ascensionis Domini*; et rex iterum Saxoniam ingressus est, eo quod Saxones rursum^d rebellassent, et cum paucis Francis ad Thietmalli^e venit. Ibi^f Saxones paraverunt pugnam in campo viriliter. Tunc rex cum Francis super eos irruit et magnam stragem ex eis fecit, ita ut perpauci fuga laberentur. Post peractam victoriam venit rex ad Paderbrunna, ubi coadunato exercitu denuo super Saxones irruit, qui se sociaverant super fluvium, cuius vocabulum est Asa. Ibi iterum pugna inita non minor numerus Saxonum cecidit, quam in superiori prelio ceciderat^g. Tunc rex Wisaram^h transiit et ad Albiamⁱ usque pervenit; post haec in Franciam^k revertitur. Eodem anno obiit Berta regina IIII.^l Id. Iul.**: et cum Wornatiam^m pervenissetⁿ rex, sociavit sibi^o in matrimonium Fastradam regiⁿam; et celebravit^p natalem Domini in Heristellio et pascha similiter. * p. 560 a.

Anno dominicae incarnationis DCCLXXXIII.^p Carolus ingressus est Saxoniam, eo quod iterum rebellassent et cum eis aliqua pars Fresonum, et pervenit usque ad Huculvi^q circumeundo et vastando omnia. Erat autem nimia inundatio aquarum. Ipse igitur per Turingiam^r ab orientali parte intravit super Hostfalaos^s, porro filium Carolum dimisit cum valida manu contra Westfalaos. Itaque^t rex Turingiam ingressus pervenit usque ad fluvium Albiae^u et inde ad Tagnpfurt^v.¹, deinde ad Scaininge^w, ex quo loco reversus est in Franciam. Westfalai vero congregaverunt se iuxta Lippam, quibus occurrit filius regis in pago, qui dicitur Dragini; et inierunt pugnam. Quibus viriliter superatis reversus est Wornatiam ad genitorem suum. Rex itaque consultis fidelibus, iterato hiemis tempore Saxoniam^x intravit et celebravit natalem Domini iuxta^y Skidrioburch^z.² Wizzagawi^a super fluvium Ambra in villa, quae dicitur Liuhidi^b.

Anno dominicae incarnationis DCCLXXXV. rex usque ad Rinec^c.³ pervenit^d super fluvium Wisaram^e, ubi confluit Wachna^f.⁴ et propter nimiam inundationem aquarum inde reversus est Heresburch^g. Ubi uxorem suam Fastradam cum filiis et filiabus venire iussit et ibi tota^h hieme resedit. Ibi etiam pascha celebravit et multis vicibus scarasⁱ super Saxones misit et eorum castra depredatus est; et in Maio⁵ sinodum ad Paderbrunna^k habuit^l et inde iter pergens nullo contradicente totam Saxoniam circumvit. Venit autem in Bardengawi

*) et sepulta est in basilica S. Arnulfi in urbe Mettensi *add. m. s. XII. in cod. B 3 (Mettensi)*.

**) et sepulta est in Cauciaco, sed inde translata Parisius sepulta est in ecclesia sancti Dionisii martiris *add. m. s. XII. in B 3*.

a) Interf. — rev. est *desunt* A 3. b) cel. rex B 3. c) obiit — Domini ex *Ekkeh. mutavit* A 3. d) iterum A 2. B 2. 3. e) thietmalli A 2. f) ibique A 2; ubi B 2. g) cecidit B 2. h) uuiseram A 2. B 3; uizaram A 3. i) albam A 2. k) frantiam B. l) IIII. id. iul. *desunt* A 3. m) uorm. A 2. n) venisset B 2. o) *deest* A 1. 2. p) DCCLXXXIII. A 1. q) huculvi B 2. r) thuringiam A 3 *semper*. s) Ostfalaos A 3. t) Igitur B 2. u) abbiae B 1. 3. v) tagnofort A 3. w) scainninge A 1. 2; scainninge A 3. x) saxonam A 1. y) *deest* B 1. 2. z) kidriob. A; kidrioburch A 1; kidrioburh A 3. a) uuzauui B 3. b) liuhidi B 3. c) roie B 3. d) *deest* A 2; venit B 2. e) wizaram A 3; uuisara B 2. f) uuahna A 1. 2; euuhanna B 3. g) heresburgh B 3; hereburgh A 2. h) totam femem B 3. i) scalas A 2. k) paderbrunno A 3; paderbronna B 3. l) habiit A 2.

1) Stagnfurt *Ann. Laur.* 2) Skidr. in pago Wizz. *Ann. Laur.*
3) Rimie *Ann. Laur.* 4) Waharna (*Werne*) *Ann. Laur.* 5) dum tempus congruum venisset *Ann. Laur.*

et inde misit post Widichindum^a et Abbionem^b et utrosque ad se Ann. Laur.
fecit venire; quos sacramento firmavit, ut in Franciam ad eum
venirent. Qui acceptis obsidibus ad^c Adtiniacum ad regem venerunt
ibique baptizati sunt; et^d tunc tota Saxonia subiugata est Francis.
Et in eadem villa celebravit rex natalem Domini et pascha similiter.

Anno dominicae incarnationis DCCLXXXVI. Carolus^e misit
exercitum suum partibus Britanniae^f una cum misso suo Odufo prin-
cipe cocorum^{g.1}; ubi multa castella^h adquisierunt Franci et eorum
primates representaverunt Wormatiamⁱ regi in publico conventu.
Tunc rex videns se ex omni parte pacem habere, Romam perrexit
orationis causa et, ut ibi cum missis imperatoris colloquium haberet;
et celebravit natalem Domini in Florentia civitate.

Anno dominicae incarnationis DCCLXXXVII. Carolus^k Roman
venit et a pontifice Adriano honorifice^l susceptus est; ubi aliquot
dies moratus est. Quod cum audisset Herigisus^{m.2} dux Beneventanorumⁿ,
timore^o perterritus misit Romaldum filium suum cum magnis
muneribus ad regem, postulans pacem et^p promittens se omnem
voluntatem eius facturum. Sed his suasionibus minime apostolicus
credidit, sed magis hortatus est regem, ut Beneventi fines
intraret, quod et fecit. Et cum Capuam venisset, Herigisus^q reliquit
Beneventum et in Salernum secessit ibique se munivit. Ex-
inde misit filium suum^r Grimaldum — nam^s Rumaldum^t rex secum
retinebat, — cum magnis muneribus, offerens obsides et pro-
mittens omnem fidelitatem, tantum ut ab impugnatione ces-
saret. Tunc rex cum consultu^u fidelium et sacerdotum, ne
penitus episcopia et monasteria devastarentur, elegit XII obsides
et tertium decimum filium supradicti ducis Grimaldum^v; et accepta^w munera
iuraverunt^x ei^y omnes Beneventani. Et reversus est Romam ibique
celebravit pascha cum presule sedis apostolicae. Venerunt etiam
in eodem loco missi Tassilonis^z Arnus^a episcopus et Hunricus abba^b,
rogantes papam, ut pacem faceret litemque terminaret inter Ca-
rolum regem et Tassilonem ducem. Ex^c qua causa multum certatus
est^d apostolicus. Rex autem ad postulata respondit, se hoc^e per
multa tempora quaesisse, *sed minime optinere^f potuisse: ne tamen
inoboediens videretur esse^g monitis apostolicis, asseruit se
in presentia^h eiusdem papae cumⁱ eisdem missis pacem velle firmare.
Illis autem renuentibus atque dicentibus non se audere pro
seniore definitivam^k proferre sententiam neque se ad hoc^l
destinatos esse, videns apostolicus ficta^m mendacia et cognoscens
instabilitatem ducis iratus anathematizavit predictum Tassi-
lonem et omnes illi faventes, nisi fidelitatem, quam regi
Pippino et filio eius Caroloⁿ promiserat, per omnia observaret;
contestans per eosdem missos eundem virum et monens, ne per
eius obdurationem et perfidiam sanguis christianorum fun-
deretur et terra devastaretur. Et si ipse dux nullatenus oboedire
vellet, tunc Carolusⁿ et exercitus eius absoluti essent a Deo et sancto

* p. 560 b.

a) widik. A 3. b) albionem A 3. B 2; albonem A 2; abionem B 1. c) deest B 2.
d) et tunc tota et in — similiter Saxonia — Francis B 1 (corr. et in — similiter. Et
tunc t. Sax. — francis). 2. e) Carolus — cocorum ex Ekkeh. mutavit A 3. f) brin-
tanniae B 2. g) coquorum A 2. h) castra B 2. i) uorm. A 2. k) Karolus A.
l) deest A 1. m) erengisus B 3. n) beneventorum B 2. o) et tim. B 2. p) deest B 2. 3.
q) erigisus B 3. r) deest B 1. 2. s) nam — retinebat desunt B 3. t) romaldum A 2. 3.
u) consulto A. v) grimandum B 3. w) accepti A. x) Et iur. A. y) et B 2.
z) thasil. B 3 semper; mistassilonis B 2. a) artus B. b) abbas A. c) Ex —
respondit ex Ekkeh. mutavit A 3. d) decertavit B 2. e) deest A 1. f) obtinere A.
g) deest A 2. h) in eiusd. p. pres. A. i) cum — neque se ad desunt A 2. k) difi-
nitivam B 1; diffin. B 2. l) haec A 2. m) facta B 2. n) Kar. A semper.

1) sinescalco Ann. Laur. 2) Arigis Ann. Laur.

Ann. Laur. Petro; et, quicquid in ducatu eius perpetratum esset in incendiis et homicidiis vel qualicumque malitia, totum hoc super^a Tassilonem et socios eius verteretur^b, et rex et Franci essent^c innoxii. His verbis absolutis missis Tassilonis rex oratione ad limina apostolorum completa et benedictione percepta in Franciam^d apertum dirigit et Wormatiame^e, ubi erat Fastrada^f coniunx eius, pervenit. Ubi sinodum congregavit et manifestavit sacerdotibus et optimatibus regni causas itineris et, qualiter versutia Tassilonis coram summo pontifice esset deprehensa. Misit itaque cum consultis fidelium ad eundem Tassilonem monens, ut apostolicis adhortationibus obtemperaret. Qui cum nollet obedire, rex partibus Baioariae^h exercitum movit et venit in loco, qui dicitur Lechfeldⁱ, super civitatem Augustam; et venerunt orientales Franci et Thuringi^k et Saxones super Danubium in^l loco^m, qui dicitur Faringa. Porro Pippinus rex de Italia cum exercitu venit adⁿ Tridentum. Tunc perspicuens se Tassilo^o ex omni parte esse circumdatum et videns, quod Baioarii^p magis essent fideles Carolo^q quam^r sibi, undique coartatus venit ad eum tradens se manibus eius ad servitium, reddens^s ducatum sibi^t commissum a Pippino rege, et se in omnibus peccasse et male egisse confessus est; et denuo renovans sacramenta dedit XII obsides electos et XIII. filium suum Thiodonem^u. Rex receptis obsidibus reversus est in Franciam^v et celebravit natalem Domini in Engilinheim^w et pascha similiter.

Anno dominicae incarnationis DCCLXXXVIII. rex congregavit sinodum in prefata^x villa; ibique venit Tassilo. Coeperunt autem eum Baioarii^y accusare, quod fidem promissam violasset suadente uxore Liutberga. Et^z obiecta Tassilo denegare non potuit, sed^a comprobatus^b est se^c ad Avaros postea^c transmisisse et in vitam fidelium regis consiliasse^d. Ad ultimum^e confessus est se dixisse, etiam^e si decem filios haberet, omnes mallet^f amittere, quam ita maneret, sicut iuraverat. Ex his et aliis multis ab omnibus diiudicatus est ad mortem. Et cum omnes capitalem sententiam proclamarent, rex misericordia motus, eo quod consanguineus eius esset, obtinuit ab ipsis Dei et suis fidelibus, ne^g moreretur. Interrogatus ergo a rege, quid agere vellet, terrae prostratus licentiam in monasterium intrandi expetiit, ut ibi peccata sua deplorare potuisset; similiter et filius eius^h Thiodoⁱ fecit. Igitur attonsi sunt et in monasterium missi; pauci Baioarii^k, qui cum Tassilone senserant, in exilium sunt missi.

Eodem anno commissum est bellum inter Grecos et Langobardos. ducibus Hildebrando^l de Spoleto^m et Grimaldo de Beneventoⁿ et Winegiso a rege directo cum Francis: et fugati sunt Greci et victores extiterunt Franci et Langobardi. Per idem tempus pugna commissa est inter Avaros et Francos, qui in Italia habitabant: et Deo largiente victoriam optinuerunt Franci. Tertia pugna commissa est inter^o Avaros et Baioarios^p in campo Ibore^l, et fuerunt ibi

a) in A 2. 3. b) vertatur A. c) persistent A. d) frantiam B. e) norm. A 2 f) frastada B 3. g) consulto A. h) bauuariae A; baioriae B 1; baiouariae B 3. i) lehfild A 1. 2; lechfelt B. k) tyringi A 1; turingi A 2. l) in — Faringa desunt A 3. m) locum B 2. n) deest A. o) tassilo se A. p) bauuarii A 2. 3; baiouarii B 3. q) Kar. A semper. r) q. sibi desunt A 2. s) reddensque A 3. t) a Pipp. r. sibi comm. A 2. u) theodonem A. v) frantiam B. w) inglenheim A 1. 3; inglehin A 2; engilnhlem B 3. x) eadem A 2. 3. y) bauuarii A; baiouarii B 3. z) Obiecta vero A. a) sed — est desunt A 3. b) convictus A. c) deest A. d) consiliatus fuisse A. e) Ad ultimum tamen A 1. 2; et ad ult. A 3. f) magis vellet B. g) ut non B. h) deest A 2. i) theodo A 2; thiedo B 2; theudo B 3. k) bauuarii A 2. 3 semper; baiorii B 1. l) ilderando B 1. m) spoletino A 1. 2; spolitano A 3. n) beneventano A. o) in B 3. p) bauuar. A 2. 3.

1) Ibore (*Ips*) Ann. Laur.

* p. 561 a. missi regis Grahaman^a nus^a et Odacer^{b.1} cum aliquibus Francis. et Deo Ann. Laur. auxiliante victoria fuit Francorum seu Baioariorum. Haec omnia supra-dictus Tassilo et uxor eius Liutbirgis^c terminaverant^d. Quarta pugna fuit contra Avaros, qui voluerunt vindicare eos, qui in proelio superius dicto ceciderunt^e, sed Deo adiuvante victoria christianis cessit. Post haec Carolus ad Reganesburgh^f venit ibique marcas et fines Baioariorum disposuit. Indeque^g reversus est in Franciam et celebravit natalem Domini in^h Aquis palatio et pascha similiter.

Anno dominicae incarnationis DCCLXXXVIII. rex Rhenumⁱ ad^k Coloniam transiit et Saxoniam ingressus usque^l ad^m Albiam fluvium venit. Ibiq^{ue} duos pontes construxit et ex utraqueⁿ parte pontis castra aedificavit^o ex lignis et terra; et inde progressus Sclavorum fines intravit et Sclavos cognomento^p Wilzi^q suo dominio^r subiugavit. Fuerunt^s cum eo in eadem^t expeditione Franci et^u Saxones, Fresones autem^v navigio venerunt per Habola^w fluvium. Fuerunt etiam cum eo Sclavi Surbi^x et Abotridi^y, quorum princeps vocabatur Witzan^z. Obsidibus itaque receptis reversus est in Frantiam; et celebravit natalem Domini in Wormatia^a et pascha similiter.

Anno^b dominicae incarnationis DCCXC. nullum iter fecit rex^c, sed in supradicta^d civitate rex^e celebravit natalem Domini et pascha similiter.

Anno dominicae incarnationis DCCXCI. Carolus partibus^f Baioariorum perrexit et ad^g Reganasburgh^h venit, ubi etⁱ exercitum suum convenire^k iussit. Ibiq^{ue} cum consilio optimatum regni disposuit ire in Avarorum regnum propter malitiam intolerabilem, quam in Galliarum populos gesserunt^l et in ecclesiis^m Dei. Venit ergo cum exercitu usque ad Anisamⁿ fluvium; ubi triduanum ieiunium^o cum letaniis fecerunt, postulantes pro salute exercitus et adiutorio Dei et vindictam inimicorum. Rex itaque litora^p Danubii de australi parte tenuit, Saxones autem cum quibusdam Francis et plurima multitudine Fresonum de aquilonali^q, et ita pergentes pervenerunt^r, ubi iam dicti Avari^s munitiones habebant^t paratas, de australi parte ad Cuumberg^{u.2}, de aquilonali^v vero ripa in loco, qui dicitur Camp; sic enim nominatur ille fluvius, qui ibi influit in Danubium^w. Itaque Avari^x cum ex utraque ripa^y vidissent^z exercitum et classem per medium fluvium venientem, tantus terror Deo faciente super eos cecidit^a, ut dimissis presidiiis munitionum fugae latibula quaerent; et sic Christo duce uterque exercitus absque lesione Pannoniam^b introivit. Pervenit autem rex usque

a) gahamannus A 2; garhamannus A 3. b) odacar B 1. 2; eodagar B 3. c) liut-burgis A 3; liutbirga B 2; liutberga B 3. d) terminaverunt B 2. e) ceciderunt B 1. 3. f) radasonam A 1. 2 *semper*; ratisponam A 3 *semper*; -burch B 1; -burg B 2; regalesb. B 3. g) idemque A 2; que *deest* B; Et inde B 3. h) *deest* A 2. i) renun A 3. B 2. 3. k) coloniae A. l) *deest* A 3. B 2. m) *deest* A 1. B 3. n) utra A 1; ex utr. constr. B 1. o) fecit A. p) vocabulo A 1. 2; qui vocantur A 3. q) uulzi A 2; uniltzi B. r) domino A 1. s) Fuerunt autem A 1. 2. t) *deest* A 2; in eodem exercitu B 1. 3; in eod. loco exercitu B 2. u) *deest* B. v) vero A 2. w) habolam A; abola B 3. x) survi B. y) auitrizi B 1. 3; autirici B 2. z) unizan A 2. a) uormacie A 1; uormatie A 2; in uuarm. civitate B 3. b) Anno — similiter *desunt* B 3. c) rex fecit A 2. 3. d) predicta A 2. e) *deest* A 2. f) ad partes A. g) *deest* A. h) reganasburch B 1. 3. i) *deest* B; ex exerc. B 2. k) venire B 3. l) commiserunt B 2. m) et ecclesias A. n) anisum B 2; insam B 3. o) cum let. fec. iei. A 2. p) littora B. q) aquilonari A 1. 2. r) venerunt B 2. s) avaros B. t) habebant mun. A 1. 3; habitabant mun. A 2. u) -berch (B.) B 2; -brech B 1; -berth B 3. v) aquilonari A. w) in danubio B 1. x) avaros B. y) parte A 1 (*superscr.* vel ripa). 2; parte ripa B 3. z) vidissent ex utr. r. B. a) illos invasit A. b) in pann. B 3.

Ann. Laur. ad fluvium, qui vocabatur^a Raba^b, omnia cedibus, incendiis^c rapinisque devastans; et inde reversus Reganasburgh^d celebravit ibi natalem Domini et pascha similiter.

Anno dominicae incarnationis DCCXCII. Feliciana heresis* condemnata est. Quem Felicem Engilbertus in presentiam^e Adriani pontificis adduxit; et post confessionem heresim abdicavit. Eodem^f anno nulla expeditio facta est, sed tantum pons^g super naves ad flumina transeunda^h compactus est anchoris et funibus ita coherens, ut iungi et dissolvi possit. Et celebravit rex natalem Domini in eodem loco, id est Reganasburghⁱ.

Anno dominicae incarnationis DCCXCIII. Carolus de^k Reganasburghⁱ proficiscens ad fossatum magnum inter fluvios^l Almonia^m et Radenza venit, ibique summi pontificis missi cum magnis muneribus in presentiam^e eius venerunt; ibi etiam nuntiatum est ei, Saxones iterum more solito fidem et promissa violasse. Inde navigio per Radenzaⁿ Mohin^o ingressus natalem Domini celebravit in Wirzaburgh^{p.**}

Anno dominicae incarnationis DCCXCIII. celebravit rex pascha in Franconfurt^q ibique congregavit^r sinodum magnam episcoporum Galliarum, Germanorum, Italarum^s; ubi fuerunt missi apostolici Theophilus^{t.1} et Stephanus episcopi. In hac sinodo tertio condemnata est heresis Feliciana, quam dampnationem per auctoritatem sanctorum patrum in libro conscripserunt; *quem librum omnes sacerdotes^u manibus propriis subscripserunt^u. Eodem^v tempore obiit^w Fastrada regina et in monasterio sancti Albani honorifice sepulta est. Pseudosinodus Grecorum, quam pro adorandis imaginibus fecerunt, a pontificibus reiecta est. Post^x haec rex diviso in duas partes exercitu, Saxoniam ingressus est: ipse per Thuringiam^y, Carolus vero^z filius eius ad Coloniam^a Rhenum^b transivit^c. Saxones^d vero congregantes se^e in loco, qui dicitur^f Finisfelt², preparaverunt se ad pugnam. Cum vero audissent se ex duabus partibus esse circumdatos, dissipavit Deus consilia eorum; et, quamvis fraudulentem, christianos se esse et fideles regi fore^g promiserunt. Rex in Franciam reversus celebravit natalem Domini in Aquis palatio^h et pascha similiter.

Anno dominicae incarnationis DCCXCV. rex venit Magoniamⁱ ibique tenuit placitum suum in villa. quae dicitur Cuffinstein^{k.3}, in suburbio eiusdem urbis^l. Audiens vero, quod Saxones secundum^m consuetudinem^m promissionem suam^m, quam de observanda christianitate et fidelitate regis tenenda fecerant, irritamⁿ fecissent^o, cum exercitu^p Saxoniam intravit et usque ad fluvium Albia^q

*) apud Ragenesburc *add. m. s. XII. in B 3.*

**) apud Sanctum Kilianum *add. m. s. XII. in B 3.*

a) dicitur A. b) rabba B 3. c) ac inc. B 1. 2. d) reganasburc B 1; -burgh B 2; reginesburth B 3. e) presentia B 1. 3. f) Et eodem A 1. g) deest A 1; pontes A 2. h) transire B. i) reganasburc B 1; reganesbuth B 3. k) deest A 1. 2; a A 3. l) deest B. m) almonam et radinzam A. n) radinzam A 1. 3; radizan A 2; radenzam B 1. o) mogonium A; mohim B 3. p) uuirze- A 1. 2; uuirce- A 3; uuurza- B 2; nuirza- B 3; -burch A 1. B 1; -burg A 3; -burh B 2; burhc B 3. q) -ford A 2; -vord A 3. r) congavit A 1. s) italarum A 1. t) theophilus B 2. u) conscr. A 2. B 2. v) Eodem — Post haec ex *Elkeh. mutavit* A 3. w) fastr. reg. ob. A. x) Rex autem post haec A. y) tyringiam A 1; turingiam A 2. B 3. z) deest B. a) coloniae A. b) renum B 3. c) transit A. d) Tunc Sax. congr. A. e) deest A 2. f) q. d. *desunt* A 1. B 2. g) deest A. h) palatii B 3 *saepius*. i) mogontiam A 3. B 3; mogontia B 2. k) cufstein A 1. 3; cufsteim A 2; cuffistein B 3. l) civitatis A. m) deest A. n) irrita B 2. 3. o) haberent A. p) cum hoste A (hostiliter A 3). q) albiā A.

1) Theofilactus *Ann. Laur.* 2) Sinitfelt *Ann. Laur.* 3) Cuffinstagn *Ann. Laur.*

pervenit ad locum^a, qui dicitur Hliuni^b, in quo hisdem diebus Wizzan^c Ann. Laur. Abrotidorum^d rex a Saxonibus occisus fuerat. Ibi etiam venerunt missi Thudun^e, qui in gente et regno Avarorum^f magnam potestatem habebat. affirmantes^g, quod idem Thudun^h cum terra et populo suo se regiⁱ dare vellet^k et^l eius ordinatione christianam fidem suscipere. Rex itaque afflictis magna ex^m parte Saxonibus eorumque terra vastata acceptis obsidibus in Franciam rediit et celebravit natalem Domini Aquis et pascha similiter.

Anno dominicae incarnationis DCCXCVI. Adrianus papa obiit et Leo mox in pontificatuⁿ successit. Statimque misit regi legatos cum muneribus, claves^o etiam confessionis sancti Petri et vexillum Romanae urbis direxit. Henricus^p dux Foroianorum^q missis hominibus suis cum Wonomiro Slavio in Pannonia^r Iringum^s.¹ gentis Avarorum principem longis retro temporibus quietum^t, civili bello fatigatis inter se principibus, inprovise^u expoliavit. Caganus et² Iuguro^v intestina clade interempti sunt; thesaurum priscorum regum multa seculorum prolixitate collectum idem dux Carolo ad Aquis palatium misit. Quo accepto peracta largitori omnium bonorum gratiarum actione magnam partem inde Romam ad limina apostolorum misit per Angelbertum^w abbatem. Porro reliquam partem optimatibus, clericis sive laicis, ceterisque fidelibus suis largitus est. Per idem tempus Thudun secundum promissionem suam cum magna parte Avarorum^x ad regem venit et se cum populo suo et patria regi tradidit; et ipse et populus eius baptizatus est, et muneribus susceptis redierunt ad propria. Eodem^y tempore rex cum exercitu Saxoniam ingressus est^z, et Pippinus rex in Pannoniam^a cum exercitu introivit^b. Venit autem legatio Pippini regis ad patrem in Saxoniam, quae dixit^c, quod^d Avares^e post interfectionem priorum ducum super^f se constituissent regem nomine Kaiam³ et⁴ Pippinus contra eum certare disponderet. Rex peragrata Saxoniam in Franciam se recepit et in Aquis palatio filium suum Pippinum^e h Pannonia redeuntem et partem thesauri, quae remanserat, adducentem laetus aspexit. Et¹ celebravit in^k eodem loco natalem Domini et pascha similiter.

Anno dominicae incarnationis DCCXCVII. Barcelona¹ civitas Hispaniae, quae iam pridem a Francis disciverat^m, per Thathun¹ prefectum ipsius Francis est reddita: nam ipse ad palatium veniens civitatem cum semetipsoⁿ regi tradidit^o. Eodem^p tempore expeditio facta est in Saxoniam, et usque ad oceanum trans omnes paludes et invia loca pertransiit^q exercitus. Et rex de^r Adulohoc^s.⁵ regressus^t — hoc enim loco^u nomen est, ubi^v oceanus Saxoniam alluit, — tota

a) in loco A 2. b) hliuni B 3. c) witzan A 3. d) abotrid. A 1. 2; abodrit. A 3. e) thuduno A 1; tudun B 3. f) avarum B. g) deest A. h) thudu B 2; tudun B 3. i) regi se A 1. 3; regi dare se A 2. k) vellet affirmantes A. l) se A 2. m) ex p. desunt A 2. n) pontificatum B 2. o) portantes cl. conf. A 1. 2; cui et cl. conf. A 3. p) henricus A 3; einricus B. q) foroianorum A 1. r) pannoniam A. s) irigum B 3. t) qui et tum B 1; qui eum B 2. u) inprovisis B 3. v) iuguro A 3; iuguro B. w) engilbertum B. x) avarum B. y) Eo B 2. z) intravit A. a) deest A 2; pannonia B 2. b) rex pann. hostiliter invasit A. c) quae retulit (A) A 1; qui ret. A 2; referens A 3. d) deest A; quia B 3. e) avaros A. f) regem sibi constituisse A. g) et quod A 3. h) a B 2. 3. i) Et — similiter desunt B 2. k) nat. Dom. in eod. l. A 2. l) barcinona B 3. m) desciverat A 1. 3; descisserat A 2. n) cum sem. desunt A 3; secum (A.) A 1; se cum civitate A 2. o) dedit A 2. p) eo B 2; post haec A 3. q) transiit A. r) deest A 2. s) adulohog A; adulohoo B 1. t) deest A. u) loci B 3. v) ubio oc. B 1.

1) hringum (i. e. urbem) Ann. Laur., unde temere Regino principis nomen fecit. 2) Falso noster ex Iuguro Cagano, i. e. rege, duos principes fecit; v. supra a. 782. 3) Ann. Laur.: occurrisset ei Kaganum cum ceteris optimatibus, quem sibi Avares post interfectionem priorum constituerunt. 4) Zatum Ann. Laur. 5) Haduloha Ann. Laur.

Ann. Laur. Saxonum gente in deditionem per obsides accepta in^a Aquis palatio^{a'} reversus est. Ubi Abdellam Sarracenum^b, filium Ibinmagae^c regis, qui a fratre regno pulsus in Mauritania exula^{*bat}, ipso^d semetipsum^e com- * p. 562 a.
mendante suscepit. In eodem loco et legatus Nicetae^f, qui tunc Sicilia-
m regebat, nomine Theophilus, venit imperatoris epistolam portans;
quem honorifice suscipiens post aliquot dies absolvit. Ipse vero
Novembri^g mense mediante ad hiemandum cum exercitu Saxoniam in-
travit^h positisque castris iuxta Wisaramⁱ fluvium locum^k castrorum
Heristellium vocari iussit. Illuc legati gentis Avarorum^l cum mune-
ribus^m magnis venerunt. De eodem loco Abdellam Sarracenum cum
filio suoⁿ Ludowico^o in Hispaniam^p ire iussit et filium suum Pippinum
in Italiam remisit; ipse^q ad disponendam Saxoniam totum hiemis tempus
impendens^r ibi natalem Domini, ibi^s pascha celebravit.

Anno dominicae incarnationis DCCXCVIII.^t venit ad regem
legatus Haldifonsi^u regis Galliciae et Austriae^{v.1}, nomine Frola, papi-
lionem mirae magnitudinis presentans. Et in ipso paschae tempore
Nortliudi^w trans Albiam sedentes seditione commota legatos regios, qui
tunc ad iustitias faciendas apud eos conversabantur, comprehenderunt,
quosdam ex eis trucidantes^x, ceteros^y ad redimendum reservaverunt^z.
Rex itaque collecto exercitu de Heristelli^a ad locum, qui Minda dicitur,
perrexit et facto consilio, in desertores arma corripuit et totam^b inter
Albiam et Wisaram Saxoniam depopulando peragravit. Nortliudi^c contra
Transachonem^d ducem Abrothidorum^e et Ebroinum^{f.2} legatum regis
commissio prelio victi sunt. Caesa^g sunt ex eis in eo prelio^h quatuorⁱ
milia; ceteri, qui fugerunt, de pacis conditione tractare coeperunt^k.
Rex^l acceptis obsidibus a Saxonibus^m in Franciam reversus est et Aquis
perveniens legationem Grecorum a Constantinopoli missam suscepit.
Erant enim legati Michahelⁿ patricius quondam Frigiae^o et Theophilus
presbiter, epistolam Hirenae^p imperatricis ferentes. Nam filius eius Con-
stantinus imperator a suis comprehensus et excecatus est; haec tamen
legatio tantum de pace fuit. Quos cum absolvisset, absolvit etiam cum
eis et^q Sisinnium^r, fratrem Tharasii^s Constantinopolitani episcopi, iam
dudum in Italia prelio^t captum. Hoc anno sidus Martis in toto celo
non comparuit. Insulae Baleares a Mauris et Sarracenis depredatae
sunt. Adefon^u rex Galliciae et Austriae^v predata Olisipona^w ultima
Hispaniae civitate loricas, mulos captivosque Maurois regi per legatos
Froiand^x et Basiliscum^y hiemis tempore misit. Et celebravit rex natalem
Domini in eodem loco et pascha similiter.

Anno dominicae incarnationis DCCXCVIII. Romani^z Leo-
nem papam letania maiore captum excaecaverunt ac linguam eius
radicitus absciderunt; qui in custodia^a missus noctu per murum
evasit et ad legatos regis, qui tunc apud basilicam sancti Petri erant,
Wirundum scilicet abbatem et Winigisum^b Spolitanorum ducem veniens

a) deest A. a') palatium A. b) sarrachenum B 3. c) ibinmagne B 2. d) ipse A 3.
e) semetipso A 1. B 2. 3. f) niteta B 1; niceta B 2. g) mediante nov. mense A.
h) venit (superscr. vel intravit) A 1. i) uicoram A 1; uuiseram A 2. k) loca A 1. 2.
l) avarum B. m) magnis mun. A. n) sub A 1. o) hludowico A 1. B 1. 3.
p) hispania A 2; hispanias B 1. q) Ipse vero A. r) moravit B 3. s) dni celebravit
et pascha similiter A (similiter deest A 1). t) DCCLXXXVIII. B 2. u) haddifonsi
A 1. B 1. 3; haidulfi A 2. v) asturiae A 3. w) nordliudi A 1; norliudi A 2. x) truci-
daverunt B 2. y) quosdam A. z) servantes A; servaverunt B 2. 'a) heristello A 2;
heristellio B 3. b) totam sax. inter alb. et uuis. A. c) nordliudi A 1. 2. d) trasa-
chonem A 1; thrasaconem A 2. e) abotridorum A 1. 2; abodritorum A 3. f) (hebroi-
num B?) hebruinum B 1. 2. g) Cesa B. h) bello A. i) decem A 2. k) tracta-
verunt B 3. l) Rex au A 1; autem A 2. m) saxonom obsidibus A 1. 3; obs. saxo-
num A 2. n) michael A 1. 3. B 3. o) phrlgiae A 2. p) hirine B 1; herene B 3.
q) deest A. r) sisinnium A 2. s) tharisii B 2. t) in prelio A 2. u) aldefonsus
B 2; addefon B 3. v) asturiae A 3. w) olisepona A 2. x) floram B 3. y) basi-
licum B. z) Romani — qui ex Ekkeh. mutavit A 3. a) custodiam A. b) uinegisum A.

Spoletum ductus est. Rex Saxoniam ingressus apud Paderbrunna^a Ann. Laur. castris positus consedit et inde diviso exercitu Carolum^b filium suum cum medietate ad^c colloquium Sclavorum et ad recipiendos Saxones, qui ex Nortliudis^d venerunt, in Bardengawi^e direxit. In eodem loco Leonem^f papam summo cum honore suscepit ibique^g redditum Caroli filii sui expectans Leonem pontificem^h simili, quo susceptus est, honore dimisit; qui statim Romam profectus est. Receptoⁱ cum prosperitate filio Aquis^k repedavit, ubi legatus Michaelis^l Siciliae prefecti, nomine Danihel, ad eum venit atque inde cum magno honore dimissus est. Eodem anno gens Avarorum^m a fide, quam promiserat, defecit, et Einricusⁿ.¹ dux Foroiulanorum post tot victorias prospere gestas iuxta Tharsicam^o Liburniae^p civitatem insidiis civium oppressus est. Per^q idem tempus Geroldus^r comes et Baioarum^s prefectus commisso cum Avaris^t prelio interficitur^{*}; de quo in visione Wettini^u.² legitur, quod inter martyres sit adnumeratus. Insulae Baleares, quae a Mauris et Sarracenis depredatae sunt, postulato et accepto a Francis auxilio a predonum incursione de^{fensati}^v sunt; signa quoque Maurorum in pugna sublata regi presentata sunt. Wido comes, qui marcem contra Brittones tenebat, cum sociis^w Britanniam ingressus totamque perlustrans in deditionem^x recepit^y et rege^z de Saxonia revertenti arma ducum, qui se tradiderant, inscriptis singulorum nominibus presentavit. Tota itaque Britannia, quod nunquam antea fuit, Francis subingata est. Eodem anno monachus quidam de^a Hierosolimis^b veniens reliquias multas attulit regi ex parte patriarchae Hierosolimitani^c. Azan prefectus civitatis, quae dicitur Osca^d clavis³, regi munera misit. Celebravit^e rex^f natalem Domini in eodem palatio.

Anno dominicae incarnationis DCCC.^g rex, absolutum^h Hierosolimitanum monachum, misitⁱ cum eo Zachariam presbiterum de^k palatio suo et^l per illum multam pecuniam misit per^m illa sancta loca, ubi Dominus conversatusⁿ est corporaliter. Ipse^o medio Martio de Aquis egressus litus oceani Gallici perlustratus est et in ipso mari, quod tunc a piratis infestabatur, classem instituit, praesidia^p disposuit. Pascha apud sanctum Richarium celebravit; indeque iterum per litus oceani ad Rotomagum^q civitatem pervenit ibique Sequana amne transmissio Turonis ad sanctum Martinum orationis causa profectus est.^{**} Ibi aliquot dies moratus est propter adversam Liutgardae^r coniugis validitudinem^s, quae ibidem et^t defuncta et humata est. Obiit autem pridie Non. Iunii.^u Inde^v per^w Aurelianis^x ac Parisius^y

*) et in Augia sepelitur *add. B 2i (cod. Augiensis).*

***) Ibi omnium Brittonum duces et comites cum donis ad eum venerunt *add. manus s. XII. in cod. B 3.*

a) paderbronna B 3. b) Karolum A. c) ad coll. Sci. ex Ekkeh. mutavit A 3. d) nordl. A; nordliudi A 2. e) -gouui A 1. 3; -gaui B 2; bardegauui B 3. f) Leonem — profectus est ex Ekkeh. mutavit A 3. g) que deest A. h) papam A. i) Rex vero recepto A. k) aquas A 1. l) michahelis B 1; mihahelis B 2. m) avarum B; avarum superscr. vel avarorum A 1. n) heinricus A; einmicus B 2. o) tarsicum B 3. p) liburtine B 3. q) Per — adnumeratus ex Ekkeh. mutavit A 3. r) giraldus B 3. s) bauuariae A 2; baiouariae B 1; baiouariae B 3. t) avaribus B; avaribus superscr. vel avaris A 1. u) uuitini A 2. B 2; uuitini A 3 (a. 797). v) defensatae A 2. 3. B 1. w) snis B 3. x) inde ditionem B 2. y) accepit B 3. z) regi A. a) de — veniens desunt A 3. b) ierosolimis A 2. B 3. c) ieros. A 2. 3. d) osca A 1; esca A 2. e) Et cel. A. f) deest A 1. 2. g) DCC.XC.VIII. A 1. h) absoluto ierosolimitano mouacho A. i) deest A 2. k) presb. palatii A. l) per quem A. m) per loca sancta A. n) est corp. conv. A. o) Ipse vero mediante A. p) predia A 1; prelia A 2. q) rothom. A 3; totom. B 2. r) val. L. con. suae A; burgardae A 2; liutkarde B 2. s) valet. A 1. 3. B 2. t) deest A 2. 3. u) iul. A 2. B 3. v) Inde autem A 1. w) deest B 3. x) auril. B 1. y) parisiu B 1; parisiuen B 2.

1) Ericus Ann. Laur. 2) auctore Heitone c. 27 (MG. Poetae lat. II, 274). 3) claves urbis cum muneribus Ann. Laur.

Ann. Laur. regressus^a Aquis palatium venit. Eodem anno pridie Non. Iul. contra morem et naturam aspera^b et gelu concreta fuit pruina et VII. Id. Iul. similiter, sed tamen nullam incommoditatem fructibus attulit.

Mense Augusto Mogontia^c placitum tenuit et inde movens cum exercitu Ravennam venit; ubi VII dies moratus Romam gressum direxit, filium^d suum Pippinum cum exercitu in Beneventum misso^e. Itaque cum Romam^f venisset, occurrit ei pridie Leo^g papa et senatus Romanorum apud Nomentum, duodecimo ab Urbe lapide, et summa eum humilitate summoque honore suscepit, prandens cum eo in eodem loco. Igitur statim eum ad Urbem precessit et in^h crastinum in gradibus basilicae beati Petri apostoli stans, missis obviam Romanae urbis vexillis cum crucibus atque reliquiis, ordinatis etiam atque dispositis per congrua loca tam peregrinorum quam civium turmis, qui venientiⁱ laudes dicerent, ipse cum clero et episcopis ante gradus ecclesiae eum humiliter suscepit dataque benedictione in basilicam^k beati^l Petri apostoli^m cunctis psallentibusⁿ introduxit. Hoc autem factum est VIII. Kal. Decembris. Post septem vero dies rex contione vocata, cur Romam venisset, patenter indicavit et inde^o cotidie^p ad ea, quae venerat, facienda operam dedit; inter quae, quod maximum et difficillimum erat, de discutiendis criminibus, quae summo pontifici obiecta erant. Causa itaque ventilata, cum nullus probator aut testis legitimus appareret, qui locum controversiae subire presumeret, prefatus pontifex coram omni populo in domo sancti Petri apostoli evangelium portans ambonem conscendit^q invocatoque sanctae Trinitatis nomine iureiurando ab^r obiectis se criminibus purgavit^s. Eadem die Zacharias presbiter cum duobus monachis, uno de monte Oliveti, altero de Bethleem Romam venit; quos episcopus Hierosolimorum^t ad regem direxit, qui benedictionis causa claves sepulchri^u Domini ac loci calvariae, claves etiam civitatis cum vexillo detulerunt. Quos rex benigne suscipiens aliquot dies secum detinuit et mense Aprili remuneratos absolvit. Et celebravit ibi rex natalem Domini.

Anno dominicae incarnationis DCCCI., cum rex ipso die natalis Domini ante confessionem sancti Petri ab oratione surgeret, Leo papa coronam capiti eius imposuit; et a cuncto Romanorum populo ter adclamatum est: 'Karolo Augusto a Deo coronato, magno et pacifico imperatori Romanorum, vita et victoria!' Et post laudes more antiquorum principum^v adoratus est * et ablato patricii nomine imperator et^w augustus est appellatus^x. Post paucos autem dies iussit eos, qui anno superiori^y pontificem deposuerant, exhiberi; et habita de eis questione secundum legem Romanam ut maiestatis rei^z capitali sententia dampnati sunt. Pro quibus tamen papa pio affectu apud imperatorem intercessit: nam vita^a et membrorum integritas eis concessa est, ceterum pro facinoris magnitudine exilio deportati^b sunt. Huius factionis fuere principes Paschalis nomenclator^c et Campulus sacellarius^d et multi alii nobiles Romani, qui omnes eadem sententia dampnati sunt. Ordinatis itaque Romanae urbis totiusque Italiae non tantum publicis, sed etiam ecclesiasticis et privatis rebus et^e negotiis missoque^f iterum super Bene-

* p. 563 a.

a) deest A 1. 3. b) deest A 2. c) mogontiae A; moguntiae A 3. d) filio suo pippino A. e) misit B 3. f) roma A 2. B 2. g) papa leo A 1. 2; leo papa pridie B 1. h) deest A 2. i) venientes B 3. k) basilica A 2. B 3. l) sancti A 3. B 3. m) deest B 3. n) spallent. B 1. 2. o) deinde A 1. 2. p) cottide A 1; quotidie A 2. 3. q) ascendit B 1. r) deest B 3. s) expurg. A 1. 3. t) ieros. A. B 3; heros. B 1. u) sepulchri A 2. 3. v) deest A 1. 2. w) deest A 2. B 3. x) appellatus est A 1. 2. B 2. 3. y) superiore B 1. 2. z) re A 1. a) et vita B. b) deputati B 3. c) numenculator A 3; numiculator B. d) saccellarius A 1. 2. e) rebus et desunt A; et deest B 1. 2. f) missaque A.

ventanos cum Pippino filio hostilem^a expeditionem ipse post pascha Ann. Laur IV.¹ Kal. Mai. Romam^b egressus est et^c venit Spoletum. Et dum ibi moraretur, II. Kal. Mai. hora noctis secunda terraemotus ingens factus est, quo tota Italia graviter concussa est; quo motu tectum basilicae beati Pauli^d apostoli magna ex parte^e cum suis trabibus corruit. Eodem anno loca quaedam circa Rhenum^f et in Gallia et in Germania^g terrae motu tremuerunt, et pestilentia propter molliciem hiberni temporis facta est. Imperator de Spoletio Ravennam veniens aliquot dies ibi moratus Papiam perrexit. Ibi nuntiatum est ei, legatos Aaron Amir Munmilin^{h.2} regis Persarum portum Pisae intrasse; quibus obviam mittens inter Vercellis et Eboreiamⁱ eos sibi fecit presentari. Unus enim ex eis erat Persa de oriente, legatus regis Persarum, alter Sarracenus de Africa, legatus Admirati Abraham^k, qui in confinio Africae in Fossato^l presidebat^m. Qui Isaacⁿ Iudeum, quem imperator ante quadriennium ad regem Persarum cum Lanfrido^o et Sigimundo miserat, reversum cum magnis muneribus nuntiauerunt. Nam Lanfridus^p et Sigimundus in itinere defuncti sunt. Misit itaque rex Erchenbaldum^q notarium in Liguriam ad naves parandas, ubi elefans^r et ea, quae deferebantur, subveherentur; ipse vero celebrato die nativitatis sancti Iohannis baptistae apud Eboreiam^s Alpes transgressus in Galliam reversus est. Ipsa aestate capta est Barcelona^t civitas^u Hispaniae, iam tunc minus plus bienni obsessa; Zaton^v prefectus eius et alii quam plures Sarraceni comprehensi sunt. Et in^w Italia Theate^x civitas similiter capta et flammis exusta est eiusque prefectus Rotselmus^y comprehensus est. Castella, quae ad illam civitatem aspiciebant, in deditionem^z recepta sunt. Zaton et Rotselmus exilio dampnati sunt. Mense Octobrio Isaac Iudeus de Africa cum elefanto^a regressus portum Veneris intravit et, quia propter nives Alpes transire non potuit, Vercellis^b hiemavit^c. Imperator Aquis^d natalem Domini celebravit.

Anno dominicae incarnationis DCCCII. Hirene^e imperatrix de Constantinopoli misit legatum nomine Leonem ad imperatorem de pace confirmanda inter Francos et Grecos, et imperator Constantinopolim misit Iesse episcopum Ambianensem et Helmgaudum^f comitem, ut pacem cum ea statuerent. Pascha celebratum est in eodem palatio. Eodem anno XIII. Kal. Aug. venit Isaac cum elefanto^g et ceteris muneribus a rege Persarum missis in presentiam imperatoris; nomen elefantis erat Ambulabat.^{h.3} Ostonaⁱ civitas in Italia in deditionem^k recepta est. Luceria^l quoque frequenti obsidione fatigata et ipsa in deditionem^k venit, presidiumque Francorum in ea positum est. Imperator aestatis tempore in Arduenna^m venationibus operam dedit et misso in Saxoniam exercituⁿ transalbanos Saxones vastavit. Grimaldus Beneventanorum^o dux in Luceria Winigisum^p comitem Spoleti, qui presidio preerat, adversa validudine fatigatum obsedit et in deditionem accepit captumque cum magno honore tenuit^q. Imperator Aquis natalem^r Domini celebravit.

a) hostili expeditione A. b) roma A 2; a roma A 3. B 1. 3. c) egr. e. et *desunt* A 3.
d) petri B 2. e) magne B 3. f) renum B 2. g) germinia B 1. h) amirmulin B 2.
i) iporeiam A 2. k) habraham B 1. 2. l) fessati A 2. m) possidebat A 1. n) isahac B 1.
o) lanfrido A 2. B 3. p) lanfridus A 2. B 1. 3; lamfridus B 2. q) erchaub. A 1;
erkenb. A 3; herchenb. (B.) B 3; herthenb. B 1. 2. r) elephas A 1. 2; elephans A 3. B 2.
s) iporeiam A 2; eboreiam B 2. t) parcilona A 1; barcelona B 2. 3. u) civ. barc. B 2.
v) Natun B 1. w) *deest* A 2. x) Teate A 3. y) rothelmus A 1; rothelinus A 3.
z) indedictionem B 2. a) elefante A 1; elephante A 2. 3. b) in vercellis B 1. 2.
c) iemavit B 3. d) in aquis B 3. e) Hirena A 2. f) heling. A 3; elmg. B 1. 2;
ing. B 3. g) elefante A 1; elephante A 2. 3; elephanto B 2. h) ambulat A 1;
ambulath A 2; amhulat A 3. i) Ostolia A 2; Ortona A 3. k) dedit. B 2. l) lucerna B 2.
m) arduenca A 1; harduenca B 3. n) cum ex. B 2. o) dux ben. A. p) uunigisum A.
q) retinuit A 1. r) natale A.

1) VII. Ann. Laur. 2) Amir al Mumminin Ann. Laur. 3) Abul Abat Ann. Laur.

Ann. Laur.

Anno dominicae incarnationis DCCCIII. terrae motus Aquis palatio factus est et mortalitas subsecuta est*. Winigisus^a a Grimaldo^b redditus est^c. Missi imperatoris ^a Constantinopoli regressi sunt^d, et ^e venerunt cum eis legati Nichofori^e imperatoris, qui tunc rem publicam regebat; quorum haec sunt nomina: Michahel^f episcopus, Petrus abbas. Calistus^g et Candidatus^h. Qui venerunt ad imperatorem in Germania^h super fluvium Sala in loco, qui dicitur Salz, et pactum faciendae pacis in Christo² susceperunt; inde dimissi cum epistola imperatoris Romam venerunt, indeⁱ Constantinopolim regressi^k sunt.** Imperator autem Baioariam^l profectus*** dispositis^m Pannoniarumⁿ causis Aquis reversus est; ibi natalem Domini celebravit.

Anno dominicae incarnationis DCCCIII. imperator Aquis hiemavit†, aestate vero in Saxoniam cum exercitu perrexit omnesque, qui trans Albiam et^o in Wihmodi^p habitabant, Saxones cum mulieribus^q et infantibus transtulit in Franciam et pagos transalbianos Abrotidis^r

*) Imperator post pascha ab Aquis profectus ad Magontiam venit ibique solito more conventum Francorum habuit *add. man. s. XII. in cod. B 3.*

**) Venitque Fortunatus patriarcha de Grecois, afferens secum inter cetera dona duas portas eburneas mirifico opere sculptas *add. m. s. XII. in B 3.*

***) *In B 3 loco raso m. s. XII. ita pergit:* venationem bubalorum, ceterarum ferarum per saltum Hircanium exercuit, ceterum exercitum per apertiores vias ire permisit. Inde ad Regenesburc veniens dispositis his, que utilia videbantur esse, adventum exercitus de Pannonia redeuntis prestolabatur. Quibus reversis obviam illis ad Ragenesburc venit. Ibi etiam cum illis Zodan princeps Pannoniae veniens imperatori se tradidit. Multi quoque Sclavi et Huni in eodem conventu fuerunt et se cum omnibus, quae possidebant, imperatoris dominio subdiderunt. Constitutisque omnibus utilitatibus, quae illis partibus necessaria erant, per Alemanniam et per Wormatiam hiemis tempore ad Aquis palatium venit ibique natalem Domini celebravit.

†) *In B 3 man. s. XII. in margine haec addit:* et ab Aquis proficiscens venit ad palatium, quod dicitur Niumagum. Ibi veris manens pascha etiam ibidem celebravit incipientemque aestatis tempore ad Aquis palatium revertens exercitum in Saxoniam misit. Transito Reno generalem conventum Francorum habuit iuxta Lippiae fontem; sumptoque inde itinere per Saxoniam profectus castra metatus est in loco, qui dicitur Boldonstat. In quibus castris etiam Sclavorum principes affuerunt, quorum causis discussis et secundum arbitrium dispositis regem illis Trasiconem constituit. Missis inde exercitibus suis per diversas partes Saxoniae, tam perfidos illos, quos ultra Albiam transierat, quam illos, qui in Wigmoti manebant et frequentibus maleficiis populum Saxonum a via veritatis averterant, cum mulieribus et infantibus Deo auxiliante sapientissima dispositione de Saxonia per diversas vias dirigens funditus exterminavit et per Gallias ceterasque regiones regni sui sine ulla lesione exercitus sui dispersit.

a) uiniegisus A. b) grimoldo B 2. c) redditur A. d) sunt regr. A. e) nichofori A 1. 3; nicofori A 2. f) michael A 2. B 3. g) calixtus A 1. 3. h) gernia A 1. i) indeque A. k) sunt reversi A. l) bauuariam A. m) disp. — celebravit *erasa in B 3.* n) pannioniorum B. o) *deest* A. p) wicmodi A 3; uihmodi B 2; uuibmodi B 3. q) muneribus B 3. r) abotridis A 1. 2; abodritis A 3. B 3.

1) Calistus candidatus scholaris in palatio *Ann. Laur.* 2) in scripto *Ann. Laur.*

dedit. Eodem tempore Godefridus^a rex Danorum venit cum classe sua et omni equitatu regni sui ad locum, qui dicitur Sliestorp^b, in confinio regni sui et Saxoniae; promisit enim se ad colloquium imperatoris venturum, sed consilio suorum territus, propius non accessit, sed, quicquid voluit, per legatos mandavit. Nam imperator super Albiam fluvium sedebat in loco, qui dicitur Holdunsteti, et missa ad Godefridum^a legatione pro fugitivis retentis^l mediante^c Septembrio Coloniam venit; deinde Arduenna^d ingressus venationum^e iocis exercitatus Aquis reversus est. Medio^f Novembrio nuntiatum est ei, Leonem papam cum eo natalem Domini celebrare^h velle, ubicumque illiⁱ placuisset; quod^k gratanter suscepit. Et statim misso^l filio^m suoⁿ Carolo ad sanctum Mauricium, eum honorifice^o suscipere precepit; ipse vero obviam^p illi Remorum civitate profectus est ibique susceptum ad Carisiacum usque perductum^q cum eo ibi natalem Domini celebravit. Deinde Aquis perduxit et honoratum magnis muneribus per Baioariam^r ire volentem a suis deduci^s fecit usque Ravennam. Causa^t adventus eius haec fuit: nuntiatum est imperatori, Iesu Christi domini nostri sanguinem in Mantua civitate fuisse repertum; et imperator ad papam direxit, rogans, ut veritatem rei^u perquireret. Qui accepta occasione Roma^v exeundi primo in Langobardiam, quasi pro inquisitione predicta profectus est, deinde arrepto itinere subito ad imperatorem usque pervenit mansitque apud^w illum dies octo et, sicut dictum est, Romam repedavit.

Anno dominicae incarnationis DCCCCV. Caganus^x princeps Avarorum^y imperatorem adiit, postulans sibi locum^z dari ad habitandum inter Sabariam et Carantanum², quia propter infestationem Sclavorum in pristinis sedibus manere non poterat; quem imperator benigne suscepit eiusque precibus favit. Eodem tempore misit exercitum cum filio suo^a Carolo^b super Sclavos, qui vocantur^c Behemi^d; qui omnem terram eorum depopulantes ducem eorum, qui appellabatur Lecho^e, occiderunt. Imperator Theodonis villam^f venit indeque ad Romarici montem^g profectus ibi^h venationibus exercitatus est. Indeⁱ Theodonis villam^k reversus natalem Domini celebravit.

Anno dominicae incarnationis DCCCCVI. venerunt Willarius^l et Beatus duces Venetiae, nec non et Paulus dux Iaderae^m atque Donatus eiusdemⁿ civitatis episcopus, legati Dalmatiae, in presentiam^o imperatoris cum magnis donis; et ordinatis tam Venetiis quam Dalmatiis, eorum^p missis absolutis, imperator cum primoribus et optimatibus Francorum de pace constituenda et conservanda inter filios suos et de partitione regni placitum habuit. Et divisione facta in tres partes imperium suum partitus est inter tres filios, ut scilicet unusquisque sciret, quam partem tueri et regere debuisset, si illum superviveret. De hac divisione testamentum fecit, et sacramentis interpositis a Francis confirmatum est et Leoni papae transmissum, ut haec decreta manu^q sua firmaret; quod et factum est. Posthaec imperator dimisso utroque filio in re^{gnum} sibi deputatum, Pippino

a) gotdefr. A 2. b) sliesvuich A 1; silesuuih A 2; slieswic A 3; sliestori B 1; flies-torp B 3. c) medio B 1. d) arduennam A. e) venenationum B 2. f) Mediante A. g) deest B 1. 2. h) velle cel. A. i) sibi A 2; plac. illi B 1. k) quod et A. l) mittens A 1. 3; misit A 2. m) filium suum Karolum A. n) deest B 1. 2. o) suce. hon. A. p) Rem. civ. obv. illi A. q) perduxit et A. r) bauuariam A 2. 3; baio-riam B 1. s) duci B 3. t) Causa autem A. u) ei A 2. v) a roma B 1. 2. w) cum illo A. x) Caganus B. y) avarum B 1. 2. z) dari locum A. a) deest B. b) Karolo A. c) dicuntur A; vocatur B 2. d) boemi A. e) letho B 2. f) villa B 3. g) montem usque B 2. h) deest A. i) Indo B 2. k) villa B 1. 2. l) uuilharius A 1. 2. m) iadore B 2. n) civ. eiusd. A. o) in presentia B 1. 3. p) eorumque A. q) sua manu B 1.

1) reddendis *Ann. Laur.* 2) Carnuntum *Ann. Laur.*

Ann. Laur. scilicet et Ludowico^a, de Theodonis villa profectus navigio per Mossellam Rhenum^b ingressus ad Niumagam^l in Batua venit ibique tota quadragesima fuit et sanctum pascha celebravit. Et^c inde Aquis rediens, Carolum filium^d in terra Sclavorum, quae dicitur Rorabi^e.², super Albiam fluvium cum exercitu misit; in qua congressione Miliduoh^f Slavus occisus est duoque castella ab exercitu constructa sunt, unum super ripam fluminis Salae, alterum super Albiam. Sclavisque compressis ex hac parte in^g Behemi^h cum Baioariis atqueⁱ Alamannis ingreditur^k eorumque terram ex permaxima^l parte vastavit. Eodem anno in Corsicam insulam contra Mauros, qui eam vastabant, classis^m de Italia a Pippino missa est; cuius adventum Mauri non expectantes abscesserunt. Unus tamen ex Francis Hadermarusⁿ nomine, comes civitatis Genuvae^o, cum imprudenter pugnaret, occisus^p est a Mauris. In Spania vero Navari et Pampilonenses, qui superioribus annis ad Sarracenos transierant, in fidem recepti sunt. Classis a Nicophoro imperatore, cui Geta^q.³ patricius preerat, ad recipiendam Dalmatiam mittitur; et legati, qui fere ante quatuor annos^r ad regem Persarum missi sunt, per ipsas Grecarum navium stationes transvecti ad Tarvisium nullo adversariorum sentiente pervenerunt. Imperator celebravit natalem Domini Aquis palatio. Eodem anno fuit eclipsis lunae IIII. Non. Septembr.; erat statio solis tunc in XVI. parte Virginis, luna autem morabatur in XVI. parte Piscium.

Anno dominicae incarnationis DCCCXVII. eclipsis solis facta est III. Id. Febr., stante utroque sidere in XXV.^s parte Aquarii; et in eodem mense IIII. Kal. Martii eclipsis lunae facta est, et in eadem nocte apparuerunt^t acies in celo mirae magnitudinis, sole^u morante in XI. parte Piscium et luna in XI. parte Virginis. Iterum XI. Kal. Septembr. eclipsis lunae facta est hora noctis tertia, sole posito in V^{ta} parte Virginis et luna in V^{ta} Piscium. Ratbertus missus imperatoris, qui de oriente revertebatur, defunctus est, et^v legatus regis Persarum nomine Abdella cum monachis^w de Ierusalem, qui legatione Thomae patriarchae fungebantur; quorum nomina fuere^x Georgius et Felix. Georgius^y abba erat de monte Oliveti et^z erat natione Germanus et a parentibus Engilbaldus vocatus est^a. Pervenerunt itaque Aquis ad imperatorem munera ferentes, quae predictus rex caesari miserat, scilicet^b papilionem et tentoria atrii vario colore respersa mirae magnitudinis et pulchritudinis. Erant enim omnia bissina, tam^c tentoria quam et funes eorum diversis tincta coloribus. Fuerunt etiam munera prefati regis pallia oloserica multa et valde^d pretiosa et odoraamenta et balsamum atque unguenta. Misit preterea horologium ex auricalco arte mechanica mirifice compositum, in quo XII horarum cursus ad clepsidram^e vertebatur, cum totidem aereis pilulis, quif^{ad} completionem horarum decidebant et casu suo subiectum sibi cimbalum resonare faciebant^g, additis in eodem horologio eiusdem^h numeri equitibus, qui per XIIⁱ fenestras completis horis exibant et in cursu egressionis suae totidem fenestras, quae prius erant apertae, claudabant; nec non et alia multa erant in prefato horologio. Fuerunt etiam^k

a) Iodovico A 3; Iudouuico B 1. b) renum B 3. c) deest A. d) filium suum A 2. B 1. e) sorabi A 3. f) miliduohs A 2; miliduoch A 3; miliduoch B. g) deest A 1. 3. h) boemos A; behemicum B 3. i) et A. k) aggred. A 1. 3. l) maxima A 1. B 3; proxima A 3. m) de it. cl. A. n) ademarum B 1. 3; ademarus B 2. o) genuensis A 1; geneuensis A 2; genuensis A 3. p) a M. occ. est A. q) getra A 3. r) deest B 2; ante a. qu. A. s) vicesima A 2. t) aperuerunt B 2. u) deest (B) B 2; post mor. add. B 1; morante sole B 3. v) legatus autem A. w) et monachi A. x) hec fuere B 1. y) georgius vero abbas A; georius A 1. z) et erat desunt A. a) vocatur A 1; vocatus A 3. b) pap. scil. A. c) bissinatum B 2. d) pret. valde A 2. e) clysidram A 2. f) quae A 1. g) faciebat B. h) eius A 1. 2. i) XL et I A 2. k) interea B.

1) Noviomagum *Ann. Laur.* 2) Sorabi *Ann. Laur.* 3) Niceta *Ann. Laur.*

inter predicta munera duo candelabra ex auricalco mirae magnitudinis et proceritatis, quae omnia Aquis reposita sunt. Imperator^a legatum et monachos per aliquod tempus^b secum retinens postmodum eos^c in Italiam direxit atque ibi tempus navigationis expectare iussit. Eodem anno Burchardum comitem stabuli sui, quod corrupte constabulum appellamus, cum classe misit in Corsicam, ut eam a Mauris defenderet, qui predas illic exercebant. Qui iuxta consuetudinem suam de Hispania egressi primo Sardiniam appulsi sunt ibique cum Sardis prelio commisso et multis suorum amissis — nam^d tria milia ibi cecidisse perhibentur, — in Corsicam recto cursu venerunt^e; ibi iterum in quodam portu eiusdem insulae cum classe, cui Burchardus preerat, prelio decertarunt^f victique ac fugati sunt, amissis tredecim^h navibus et plurimis suorum interfectis. Adeo illo anno in omnibus locis adversa fortuna fatigati sunt, ut ipsi sibi idcirco hoc accidisse testati sint. eo quod anno superioreⁱ contra omnem iustitiam de Patalaria^k insula LX^l monachos asportatos in Hispania vendiderunt; quorum aliqui per liberalitatem imperatoris iterum in sua^m loca reversi sunt. Niceta patricius, qui cum classe Constantinopolitana sedebat in Venetia, pace facta cum Pippino rege et induciis usque ad mensem Augustum acceptis statione soluta Constantinopolim regressus est. Et celebravit imperator natalem Domini Aquis et pascha similiter.

Anno dominicae incarnationis DCCCVIII. hiemps mollissima et pestilens fuitⁿ. Vere inchoante imperator Niumaga^l profectus est^o et celebrato ibi pascha iterum Aquis repedavit. Ubi nuntiatum est^p ei, Godefridum^q regem Danorum copias in Abrotides^r traiecisse. Adversus quem Carolus^s filium suum cum exercitu misit, iubens vesano regi resistere, si Saxoniae terminos aggredi temptaret. Godefridus expugnatis^t aliquantibus Sclavorum castellis, cum magno copiarum suarum detrimento in patriam reversus est. Nam licet Drasconem^u ducem Abrotidorum^r loco pepulisset, Godelaibum^v alium ducem dolo captum patibulo suspendisset, Abrotidorum^r duas partes sibi vectigales fecisset, optimos tamen militum suorum et manu promptissimos amisit, et cum eis filium fratris sui^w, nomine Reginbaldum², qui in oppugnatione cuiusdam oppidi cum plurimis Danorum primoribus interfectus est. Imperatoris filius Albiam^x ponte^y iunxit et exercitum, cui preerat, in Linones^z et Smeldingos, qui et ipsi ad^a Godefridum regem defecerant, quanta potuit^b celeritate transposuit populatisque^c circumquaque eorum agris transito iterum flumine cum incolumi^d exercitu in Saxoniam se recepit. Fuerunt cum Godefrido in predicta expeditione Sclavi, qui dicuntur Wilzie, qui propter antiquas inimicitias, quas cum Abrotidis^r habere solebant, sponte se copiis^f eorum iunxerunt ipsoque in regnum revertente cum preda, quam in Abrotides^g coeperant, et ipsi domum reversi sunt. Godefridus vero, priusquam reverteretur, destructo emporio^h, quod in oceani littoreⁱ constitutum erat et lingua Danorum Rich dicebatur et magnam regno illius commoditatem vectigalium persolutione prestabat, translatisque inde negotiatoribus soluta classe ad portum, qui Sliestorph^{k.3} dicitur, cum universo exercitu venit. Ubi per aliquot

a) Imp. igitur A. b) aliquamdiu A. c) *deest* A. d) namque A 2. 3. e) per-
 venerunt A 2. 3. f) *corr.* decertassent A 2; decertaverunt B. g) victi A 2. h) XII^oim A 1.
 i) priore A. k) palataria A 2. l) *erasum* B 2. m) loca sua A 2. n) erat A.
 o) niumagam adiit A 1. 3; niumaga abiit A 2. p) *deest* A 1. q) gotdefr. A 2 *semper*.
 r) abotrid. A 1. 2; abodrit. A 3. s) filium suum Karolum A. t) aliqu. exp. A 2.
 u) drasaconem A. v) godelibum A 2. w) sui fr. A 1. 2. x) *deest* A 1; albiae A 2.
 y) ponto B. z) hilinones B 2. a) a rege gotdefr. A 2. b) posuit A 2. c) popu-
 latis A 2; depop. B 1. 3. d) incolomi A 1. B 1. e) uulzi A 2; uulzi B 1; uulzi
 B 2; uulzi B 3. f) corpus B 2. g) abotridis A 1. 2; abodritis A 3. h) emporio A 2.
 i) litore A. k) sliesuich A 1; liesuich A 2; sliesuic A 3; liestorph B.

1) Noyiomagum *Ann. Laur.* 2) Reginoldum *Ann. Laur.* 3) Sliestorp
Ann. Laur.

Ann. Laur. dies moratus limitem regni sui, qui Saxoniam respicit, vallo munire constituit, et modo, ut ab orientali maris sinu, quem illi Hostarsalz^a dicunt, usque ad occidentalem oceanum totam Egidorae fluminis aquilonarem^b ripam munimentum valli pretereret^c, una tantum porta dimissa, per quam carra et equites emitti^d et recipi potuissent^e. Diviso itaque opere inter duces domum reversus est. Interea rex Nordanimbrorum^{f.1} de Britannia insula, nomine Eardulf^g, regno et patria pulsus ad imperatorem, dum adhuc Niumaga moraretur, venit et patefacto adventus sui negotio Romam proficiscitur; Romaque rediens per legatos Romani pontificis et imperatoris in regnum suum reducit. Fuit autem legatus apostolici Adulfus^h diaconusⁱ de ipsa Britannia, natione Saxo, et cum eo ab imperatore missi abbates duo, Rotfridus notarius et Nantarius de sancto Otmaro^{k.2}. Imperator aedificatis per legatos suos super Albiam duobus castellis presidioque in eis contra Sclavorum incursiones disposito Aquis natalem Domini celebravit et pascha similiter.

Anno dominicae incarnationis DCCCVIII. classis de Constantinopoli missa primo Dalmatiam, deinde Venetiam appulit; cumque ibi hiemaret, pars eius ad Cumaculam³ insulam venit commissoque prelio contra presidium, quod in ea positum erat, a civibus victi atque fugati sunt. Dux autem, qui classi preerat, nomine Paulus, cum de pace inter Francos¹ et Grecos constituenda, quasi sibi hoc esset iniunctum, apud Pippinum regem agere moliretur, Willario et Beato Venetiae¹ ducibus omnes conatus eius impredientibus atque ipsi etiam insidias parantibus, cognita eorum fraude discussit.

Dum haec in Italia aguntur, Ludovicus^m rex in occiduis partibus cum exercitu Hispaniam ingressus Tortosamⁿ civitatem super ripam Hiberi fluminis sitam obsedit; consumptoque in expugnatione illius aliquanto tempore, postquam^o eam tam cito capi non posse vidit, dimissa obsidione cum incolumi exercitu in Aquitaniam se recepit. Postquam Eardulfus rex Nordanimbrorum^p in regnum suum restitutus est, cum missi reverterentur, Adulfus diaconus captus est a piratis, sed postea redemptus est Romamque reversus. In Tuscia Populonium civitas^q maritima a Grecis, qui Orobitae⁴ vocantur, depredata est; Mauri quoque de Hispania Corsicam ingressi in ipso sabbato sancto paschae civitatem quandam depredati sunt et preter episcopum et paucos senes atque infirmos nihil in ea reliquerunt.

Interea Godefridus rex Danorum per quosdam negotiatores mandavit duci, qui Fresiam^r providebat, audisse se, quod ei^s imperator esset iratus, eo quod in Abrotides^t duxisset exercitum et suas ultus esset iniurias, addens velle se denegare, quod ei obiciebatur, quod^u foedus^v promissum inrupisset; mitteret imperator suos missos trans Albiam iuxta terminos regni sui et ipse cum suis ibi veniret invicemque discussis causis, quaeque^w emendationis digna erant, absque contradictione ibi corrigerentur. Quod cum imperatori nuntiatum esset, non abnuit; colloquiumque est habitum^x cum primo-

a) ostarsalz A; hortarsalz B 3. b) aquilonalem B. c) precingeret A 2. d) mitti A. e) possent (A.) A 2. 3; possint A 1. f) ita Regino videtur scripsisse; cf. infra a. 809; nordanhimbrorum (A.) A 2; nordanhimbrorum A 1. 3; nordandidorum B 1; nordanimbrorum (B.) B 2; nordanimbrorum B 3. g) eardul B 1. h) adulfus A 1. 3. i) deest A 2. k) othmaro A 3. l) frangos B 2. m) hludouuicus A 1; hidouu. B 2. n) tortuosam B 2. o) postquam — recepit desunt A 2. p) Nordanhimbrorum A 2; nordanimbrorum (B.) B 1. 2; nordanimbrorum B 3. q) civitatis B 2. r) frosiam B 2. s) eum p̄ esset iratus A 1. t) abrotidos A 1. 2; abodritos A 3. u) deest A. v) prom. videlicet foedus irruptum; petivit etiam imperatorem trans albiam missos suos iuxta terminos regni sui mittere, quibus ipse cum suis obviam veniret A. w) quae emendatione digna iudicarentur, absque ulla ibi contradictione corrigerentur A; iudicentur, corrigantur A 1. x) abitum A 2.

1) Nordanhimbrorum *Ann. Laur.* 2) Audomaro *Ann. Laur.* 3) Comiaculum *Ann. Laur.* 4) Orobiotae *Ann. Laur.*

ribus Danorum trans Albiam, multisque hinc inde prolatis minime ad *Ann. Laur.* effectum res perducta est.

Thrasco^a dux Abrotidorum, postquam filium suum postulanti Godefrido obsidem dederat^b, collecta manu et auxilio^c a Saxonibus contracta vicinos suos Wilzos^d aggressus agros eorum ferro et igne vastavit. Regressusque^e domum cum ingenti preda accepto iterum a Saxonibus validiori auxilio Smeldingorum maximam civitatem expugnat, atque his prosperis successibus omnes, qui ab eo defecerant, ad suam societatem redire coegit^f.

Imperator itaque, cum ei multa de iactantia et superbia regis Danorum nuntiarentur, statuit trans Albiam civitatem aedificare Francorumque in ea ponere^g presidium, eumque ad hoc per Galliam atque Germaniam homines congregasset armisque ac ceteris ad usum necessarium rebus instructos ad locum destinatum ducere per Fresiam iussisset, Thrasco^h dux Abroditorumⁱ in emporio Rerich^k ab hominibus Godefrido dolo interfectus est. Imperator^l, postquam locus civitatis^m constituendae fuerat exploratus, Egbertumⁿ comitem huic negotio^o exequendo proficiens Albiam traicere et locum iussit occupare. Est autem locus super ripam Sturiae^p fluminis, vocabulo Essesfelt^q. Occupatus est itaque ab Egbertor^r et comitibus Saxonibus et circa Idus Martii muniri coeptus.

Dum haec circa Danos aguntur, Aureolus^s comes, qui in confinio Hispaniae atque Galliae trans Pireneum^t contra Oscam et Caesar-Augustam residebat, defunctus est; et Amoroz prefectus in locum eius intravit missaque ad imperatorem legatione se cum suis omnibus eius obsequio traditurum promisit. Eclipsis lunae accidit VII. Kal. Ianuar.

Anno dominicae incarnationis DCCCX. Amoroz prefectus colloquium imperatoris expetiit in confinio Gallici et Hispanici limitis; in eo^u colloquio se promisit cum *suis^v omnibus imperatoris manibus commendaturum. Quod licet imperator annuisset, multis intervenientibus causis remansit infectum^w. Mauri de tota Hispania maxima classe collecta primo Sardiniam, deinde Corsicam applicuerunt nulloque^x in ea invento presidio insulam pene totam depopulati sunt. Dum haec aguntur, Pippinus rex perfidia ducum Venetiorum incitatus ipsam insulam^y bello terraque^z marique vexabat; subiectaque Venetia ac ducibus eius in deditionem receptis eandem classem ad Dalmatiae^a litora^b vastanda misit. Sed cum Paulus Cefalaniae^c prefectus cum orientali classe ad auxilium Dalmatiis^d ferendum adventaret, regia classis ad propria regreditur. Ruodtrud^e filia imperatoris, quae natu maior erat, VIII. Id. Iun. moritur. Imperator Aquis morabatur, ubi nuntiatum est ei, classem ducentarum navium de Nortmannia^f in Fresiam^g applicuisse ternaque^h prelia cum Fresonibus commisisse Danosque victores tributum victis imposuisse et iam centum libras argenti a Fresonibus esse solutas; regemque Godefridum haec omnia agere^{i. l.} Qui nuntius adeo imperatorem concitavit, ut missis in omnibus circum-
 quaque regionibus ad congregandum exercitum nuntiis ipse sine mora

a) Thrasacho A 1; Trasacho A 2; Trasaco A 3; Trasco B 2. b) desiderat B 2. c) auxilia a S. contracta B. d) uulzos A 2. B 3. e) regresque B 2. f) reducere coepit A 2. g) pres. ponere A 2. h) trascho A 1; trasaco A 3; thasco B 1; trasco B 2. i) abrotidorum A 2. B 2; abodrit. A 3. k) rerih A 1. 2. l) Imperator autem A. m) civitati A 3. B 3. n) egobertum A 1. o) negotium B 3. p) strariae B 1. q) essesfelt B 3. r) egoberto A 1; egeberto B 2. s) auleolus B 3. t) pyrineum A 1. 2; pireneum B 3. u) quo A 1. 3. v) omn. suis A 2. w) imperfectum A 2. x) nullo A; et nullo A 3. y) deest B 1. z) que deest A. B 3. a) dalmiciae B 2 b) litera B 1; littora B 2. 3. c) cefaloniae A 3. d) dalmatis A 2. 3; darmatiis B 1. e) Rodtrudis (A.) A 1; Rotrudis A 2. 3; Ruodthrud (B.) B 1. 2. f) nordmannia A 1. B 2; normannia A 2. 3. g) fresia B 1. 3. h) terrenaque B 2. i) agere dixit B.

1) Godofridum domo esse *Ann. Laur.*

Ann. Laur. palatio exiens illas in partes tendere coepit^a. Transito itaque Rheno flumine in loco, qui Lippia^{b.1} dicitur, copias, quae nondum convenerant, statuit operiri^c. Ubi cum^d aliquot dies moraretur, elefans^e ille, quem ei Aaron rex Sarracenorum transmiserat, subita morte periit. Congregatis tandem copiis, quanta potuit celeritate, ad Alaram^f fluvium contendit^g castrisque^h positis minarum Godefridi regis prestolabaturⁱ eventum; nam ille tyrannus superbiae spiritu inflatus se iactavit arroganter, cum^k imperatore^l congredi velle^m. Sed dumⁿ imperator in loco memorato resideret^o, diversarum rerum legationes ad eum perferuntur: nam et classem, quae Fresiam vastabat, domum reversam et Godefridum a quodam suo satellite interemptum et castellum vocabulo Huobbuoki^{p.2} Albiae flumini contiguum, in quo Odo^q legatus imperatoris erat, et erat orientalium^r Saxonum presidium, a Wilzis^s captum et Pippinum filium eius, regem Italiae, VIII. Id. Iul. de corpore migrasse duasque legationes de diversis terrarum partibus, unam de Constantinopoli, alteram de Corduba, pacis^t causa adventare nuntiabatur. Quibus ille acceptis disposita^u pro temporis conditione Saxonia Aquis revertitur. Tanta fuit^v in ea expeditione boum pestilentia, ut pene nullus tanto exercitui superesset, quin omnes usque ad unum perirent; et non solum ibi, sed etiam per omne imperium huius generis animalia perierunt. Aquis veniens mense Octobrio^w memoratas legationes suscepit pacemque cum Nicophoro^x imperatore et cum^y Abulaz rege Hispaniae fecit; siquidem^z Venetiam Nicoforo^a reddidit et Heinrichum^b comitem dudum a Sarracenis captum Abulaz remittente recepit. Eo anno sol et luna bis defecerunt, sol V. Id. Iun. et pridie Kal. Decembr., luna XI. Kal. Iul., et XVIIIII.^c Kal. Ianuar. Corsica insula iterum a Mauris vastata est. Amoro^d ab^d Abdiraman filio Abulaz de Cesaraugusta expulsus et Oscam intrare^e compulsus est. Godefrido, ut diximus, mortuo Hemmingus^f filius fratris eius in regnum successit pacemque cum imperatore fecit.

Anno dominicae incarnationis DCCCXI. absoluto atque dimisso Arsafo spatario, legato Nicofori augusti, eiusdem pacis confirmandae gratia legati ab imperatore Constantinopolim mittuntur^g Haido episcopus Basiliensis^h et Hugⁱ comes de Turonis et Aio Langobardus^k de Foroiulo^l et cum eis Leo quidam spatarius natione Siculus et Willarius dux Venetiae; quorum alter ante annos X Romae ad imperatorem, cum ibi esset, de Sicilia profugit et redire volens patriam^m remittitur, alter propter perfidiam honore spoliatus Constantinoⁿpolim ad dominum suum duci iubetur. Conducta ab imperatore et Hemmingo rege Danorum pax^o propter hiemis asperitatem, quae inter partes comeandi^o viam claudebat, in armis tantum iurata servatur, donec redeunte veris temperie viis apertis, advenientibus ex utraque parte, Francorum scilicet et Danorum, duodecim primoribus, super fluvium Egidoram^p datis vicissim secundum ritum ac^q morem suum sacramentis pax confirmaretur. Proceres autem de parte Francorum hi fuere: Walach^r, Burchardus, Bernhardus^s, Egbertus, Theotheri^t, Avo, Osdag^u, Wichman^v, omnes comites; de parte

* p. 566 a.

a) coepisset A. b) lippa A2; q. d. L. A1. c) operire A2. 3; opperire A1. d) deest B1. e) elefas A. f) alarum A3. g) venit A2. h) castrisque B2. i) prest. — spiritu desunt B2. k) quod B1. 2; quod cum B3. l) c. imp. se A2; se imperatori A3. m) vellet B. n) cum B3. o) residet B1; sederet B2. p) huobboki A. q) oddo B3. r) or. erat A. s) uulzis A2. B3. t) causa pacis A; adv. pacis causa B. u) disposit B2. v) in ea fuit A1. w) octobris B3. x) nicephoro A3; michoforo B1. y) deest B2. z) ven. siqu. A. a) nicoforo A1; nicephoro A3. b) heinricum A3; heimericum B3. c) XVIII. A3. d) et B2. e) intra B1. 3. f) henningus B1. g) mittantur B2. h) de basala B. i) hugo A2. 3; hugh B. k) longob. B2 semper. l) foro iulii A3. m) ad patriam A; patria B2. n) rex B2. o) comeandi B2. p) agidoram B1. 2. q) hac B2. r) uualah A. s) deest A2; bernardus B1. 3. t) Theothericus A1. 2; Theoderus A3. u) osdach A3. v) Uuilihan A1. 2; Uuigman A3.

1) Lippeham Ann. Laur. 2) Hohbuoki Ann. Laur.

vero Danorum in primis fratres Hemmingi, Ancwin^{a.1} et Anganseob^b, Ann. Laur. deinde ceteri honorabiles inter suos viri, quorum nomina superfluum duximus annotare. Imperator itaque pace cum Hemmingo firmata et placito generali secundum consuetudinem Aquis habito in tres partes regni sui totidem exercitus misit, unum trans Albiam in Linones, qui et ipsos vastavit et castrum Hobbuochi^c superiori anno a Wilzis^d destructum restauravit, alterum in Pannoniam ad controversias Hunorum ac Sclavorum finiendas direxit, tertium super Brittones ad eorum perfidiam puniendam misit; qui omnes rebus prospere gestis domum reversi sunt. Ipse autem imperator ad classem videndam, quam precedenti anno fieri et fabricari iusserat, ad^e Bononiam venit farumque^f ibi ad navigantium cursus dirigendos antiquitus constitutam^g restauravit et in eius^h summitateⁱ nocte ignem accendit. Inde ad Scalt^k fluvium veniens in loco, qui vocatur Gant, naves ad eandem classem aedificatas aspexit et circa medium Novembrium Aquis venit; ubi obviaverunt ei legati Hemmingi regis, Aovin^{l.2} et Hebbi^m, munera regisⁿ et verba pacifica^o deferentes. Fuerunt etiam Aquis adventum eius prestantes, qui de Pannonia venerunt, Canizauci^p princeps^q Avarorum^r et Thudun^s et alii principes ac duces Sclavorum circa Danubium habitantium, qui a ducibus Francorum, qui in Pannonias missi fuerunt^t, ad presentiam principis iussi sunt venire. Interea Carolus filius imperatoris, qui maior natu erat, obiit II. Non. Decembr.

Anno dominicae incarnationis DCCCXII.^u Hemmingus Danorum rex moritur. Cui cum Sigifridus^v nepos Godefridi et Anilo nepos Herioldi^w succedere voluissent^x neque^y inter eos de divisione regni conveniret, comparatis copiis et commisso prelio ambo moriuntur. Pars tamen Anilonis adepta victoria fratres eius Herioldum^z et Reginfridum reges sibi constituit^a; quam necessario pars victa secuta eosdem sibi imperare non abnuit. In eo prelio decem milia nongenti quadraginta viri cecidisse memorantur. Nicophorus^b imperator post multas et insignes victorias in Moesia provincia^c commisso cum Bulgaris^d prelio moritur; et Michahel^e gener eius imperator factus legatos domni imperatoris, qui ad Nicoforum^f imperatorem^g missi fuerunt^h, suscepit in Constantinopolimⁱ et absolvit. Cum quibus et suos legatos direxit, Michahelem^k scilicet episcopum et Arsafium^l atque Theognostum^m protospatarium, et per eos pacem a Nicoforoⁿ coeptam confirmavit; nam Aquisgrani, ubi ad imperatorem venerunt, cum^o scriptum pacti ab eo in ecclesia suscepissent, more suo, id est greca lingua, laudes ei dixerunt, Imperatorum eum et Basileum ap^ppellantes. Et in^p revertendo Romam venientes in basilica sancti Petri apostoli eundem pacti seu federis libellum a Leone papa denuo susceperunt. Quibus dimissis imperator generali conventu Aquis sollempniter habito Bernardum^q filium Pippini nepotem suum in Italiam misit et propter famam classis^r, quae de Africa^s et Hispania ad vastandam Italiam ventura

* p. 566b.

a) ancuuin B 1. 3; ancuun B 2. b) angans cum eo B 3. c) hobuochi (A.) A 3; hobouchi A 1; obuochi A 2; hocbuchl B 1. d) uulzis A 2. B 3. e) deest B 3. f) fanumque B 2. g) constitutum A. h) deest A 3; eiusdem B 2. i) summitatem B. k) salz A 2; sclat B 2. l) ancuuin A; acuvin A 2. m) ebbi A; helbi B 1. n) regi A 2. 3. B 3. o) pac. verba A 2. p) canizave A 3. q) principes B 1. r) avarum B. s) thudun A 1. t) fuerunt missi B 2. u) DCCCXIII. A 1; Anno—DCCCXII. hoc loco desunt A 2. v) sigefridus A 3 B 3. w) herioldis A 2; heriboldi B 1; heriholdi B 3. x) voluit. Anno d. i. DCCCXII A 2. y) Sed cum neque A 2. z) heriholdum B 3. a) constituunt A 2. b) nicoforus A 1; nicephorus A 3; nichophorus B 1. 2; nichoforas B 3. c) provintia A 2. B 1. 2. d) vulgaris B 1. 2; burgaris B 3. e) michael A 2. 3. B 2. 3. f) nicophorum A 2; nicephorum A 3. g) deest B 2. 3. h) fuerant A 2. i) susc. constantinopoli A 2. k) michael A 2; michaellem A 3. B 2. 3. l) arsaphium A 2. 3. m) theonostum A 2; theodnostum B 3. n) nicophoro A 1. 2; nicephoro A 3. o) conscriptum B 2. p) deest A 2. q) bernh. A 1. 3. r) clausis B 2. s) defrica B 2.

1) Hancwin et Agantheo Ann. Laur. 2) Aowin Ann. Laur.

Ann. Laur. dicebatur, Walonem^a filium Bernardi^b patruelis sui cum illo esse iussit, quousque rerum^c eventus securitatem suis adferret^d. Haec classis partim in Corsicam, partim in Sardiniam venit, et ea quidem pars, quae ad Sardiniam venit, pene deleta^e est. Classis Nortmannorum^f Hiberniam^g insulam aggressa, commissioque cum Scottis^h prelio multiⁱ ex eis interfecti^k, ceteri fuga lapsi sunt. A Grimaldo^l duce Beneventanorum XXV milia solidorum auri pro tributo imperatori soluta sunt. Eodem anno expeditio facta est in Wilzos^m, et ab eis obsides accepti. Herioldusⁿ et Reginfridus reges Danorum missa ad imperatorem legatione pacem petunt et fratrem^o suum Hemmingum sibi remitti rogant. Hoc anno Id. Mai. post meridiem solis eclipsis fuit.

Anno dominicae incarnationis DCCCXIII. imperator Aquis hiemavit et incipiente vernali temperie^p Hamalarium^l, qui episcopatum Treverensem tenebat, et Petrum abbatem monasterii de Nonantulas^q propter pacem cum Michaele^r confirmandam Constantinopolim misit. Ac deinde habito^s generali conventu, evocatum^t ad^u se de Aquitania Ludovicum^v filium, coronam^w illi imperialis dignitatis imposuit; Bernardum^x nepotem suum Italiae prefecit regemque^y appellari iussit. Concilia quoque iussu eius super statu ecclesiarum per totam Galliam ab episcopis celebrata sunt, quorum unum Mogontiaez, alterum Remis, tertium Turonis^a, quartum Cabillonis^b, quintum Arelate^c congregatum est, et constitutiones, quae in singulis factae sunt, ab imperatore confirmatae sunt; quas qui nosse voluerit, in supradictis civitatibus invenire poterit, quamquam et earum exemplaria in archivo palatii habeantur^d.

Eodem tempore missi sunt trans Albiam quidam Francorum et Saxonum proceres ad terminos Nortmannorum^e, qui pacem cum eis secundum petitionem ipsorum facerent et fratrem regum eis redderent; iuramentis itaque ex utraque parte datis pax firmata est. Tamen ea tempestate reges domi non erant, sed ad Westerfalt^{f.2} cum exercitu perrexerant, quae regio ultima regni illorum erat inter septentrionem et occidentem sita, contra^g aquilonem Britanniae summitatem respicit^h; cuius principes ac populus eorum dominationem dedignabantur. Quibus perdomitis cum reversi essent et fratrem ab imperatore missum recepissent, filii Godefridi regis et nonnulli ex primoribus Danorum, qui iam dudum relicta patria apud Sueonesⁱ exulabant, attractis^k undique copiis bellum eis intulerunt et confluentibus ad se passim ex omni Danorum terra populorum turmis commisso cum eis prelio, eos regno paterno expulerunt.

(Ann. Prum.)

Eodem^l anno Carolus imperator obiit et Aquis in basilica sancti Salvatoris et sanctae dei genitricis Mariae honorifice sepultus est; quam basilicam ipse mirifico opere a^m fundamento aedificariⁿ fecit. Ludovicus^o filius eius imperialia sceptrata suscepit.

a) uallonem A 1. B 2. 3. b) bernh. A 2. 3. c) reum A 1. d) afferret A. e) delata B 2. f) N. classis A; Nordem. A 1; Norm. A 2. g) hiberniam B 2. h) scotis A 1. B 1. 3. i) multis B 2. k) interfeci B 2. l) grimaldo A 1; grimoaldo A 3. m) uulzos A 2. B 3; uiulzos B 1. n) herih B 3. o) fremen B 2. p) tempore A. q) nonantuas A 2; nonantulis A 3; nonantula B 1. r) michaele A 2. 3. B 3. s) habitu A 1. B 1. 2. t) evocato A 2. u) ad B 1. v) ludouico filio A 1. 2; lodouicum A 3. w) coronam — iussit ex Ekkeh. mutavit A 3. x) bernhardum A 1. B 1. y) regem B 1. 2. z) mogontiae B 1; mogontia B 2. 3. a) tironis B 2. b) caballonis A 1. B 1. 2; cabillonis A 2. c) arelatum B. d) hebeantur B 1. e) norm. A 2. f) ueesterfalth A 2. g) et contra B 3. h) respexit A 1. i) successionem A 2. k) attractis A. l) Eodem — melius et proferimus desunt A 3. m) deest B 2. n) aedificare A. o) hlud. A 1.

Haec^a, quae supra expressa sunt, in quodam libello repperi^b plebeio et rusticano sermone composita^c; quae ex parte ad latinam regulam correxi, quaedam etiam addidi, quae ex narratione seniorum^d audiui. Cetera, quae secuntur^e, meae parvitatis studio descripta^f sunt, prout in^g chronicorum^h libris¹ adnotata inveniⁱ aut ex relatione patrum auditu percipere potui. Et de Ludowici^k quidem imperatoris temporibus perpauca litteris comprehendi, quia nec scripta repperi^l, nec a senioribus, quae^m digna essent memoriae commendanda, audiui; de Hlothariiⁿ vero^o imperatoris et fratrum eius regum *Francorum gestis plura descripsi. Ubi vero ad nostra tempora ventum est, latius narrationis sermonem protraxi: 'aliter enim', ut Ieronimus ait², 'narrantur visa, aliter audita; quae^p melius scimus^q, melius et proferimus'.

818.

Anno dominicae incarnationis DCCCXVIII.^r Bernardus^s (Ann. Prum.) filius Pippini, rex Italiae^t, Aquis evocatus^u ad imperatorem^v dolo capitur et primo oculis, post vita privatur³. Habuit autem iste Bernardus^s filium nomine Pippinum, qui tres^w liberos genuit, Bernardum^s, Pippinum et Heribertum; qui Heribertus⁴ Rodulfum^x comitem⁵ filium Balduini^y interfecit nostris temporibus et non multum post⁶ occisus est a Balduino^z, satellite Balduini^z fratris Rodulfi^x, qui^a Balduinus hucusque⁷ in Flandris^b ducatum tenet.

829.

Anno dominicae incarnationis DCCCXXVIII. Tancradus^c (Ann. Prum.) secundus^d abba^e monasterii^f Prumiensis obiit, et^g Marcwardus ei in regimine successit⁸, vir prudens et sacrae religioni deditus.

a) Anno incarn. Domin. DCCCXIII. Haec A 1. b) reperi A 1. B 3. c) excomposita A 2. d) servorum A. e) sequuntur A 2. B 2. f) scripta B 2. g) deest B 3. h) chronicorum A 2; theonicorum B 2. i) repperi A. k) hludouui B 1. 2. l) reperi B 1. m) qui B 2. n) lotharii A 2; hlothario B 3. o) deest B 3. p) Quod et B 3. q) melius scimus B 2. r) DCCCXIII. B 1. s) bernhard. A 1. 3. t) ut aliq B 1. u) vocatus A. v) ab imperatore A 3. w) ters B 2. x) rodolfum, rodolfi A 3. B 1. y) balduini, balduino, balduinus A 1. 3. z) balduuin. A 1. 3. a) qui — tenet desunt A 3. b) flandis A 1. c) Tranchradus A 2. d) secundus abba — non adeo prevaluit desunt in B 3, ubi plus quam quattuor linearum spatium vacuum relictum est. e) abbas A. f) Prum. mon. A 2. g) et — successit desunt A 3.

1) *Annalibus Prumiensibus antiquis et epistularum quadam collectione; v. praef. p. VIII et 'Neues Archiv' XV, 318 — 324.* 2) *Contra Rufin. l. II, 25 (Opp. ed. Vallarsius II, 520): Aliter enim audita, aliter visa narrantur. Quod melius intelligimus, melius et proferimus.* 3) *Ex Annalibus Prumiensibus perditis, e quibus Ann. Stabulenses (SS. XIII) et Prumienses (SS. XV, 2) derivati sunt; Bernhardus non occisus, sed ex vulnere mortuus est.* 4) *Viromandensis comes.* 5) *Cameracensem, filium Balduini I. comitis Flandriae, a. 896 Iun. 28; v. Ann. Blandin. (SS. V), v. Kalkstein, 'Gesch. des franz. Königtums' I, 104.* 6) *Inter annos 900 et 908; cf. Dümmler, 'Geschichte des ostfränkischen Reichs' 2 III, 520 n.* 7) *Balduinus (II. Calvus) Rodulfi frater in Flandris annis 879—918 ducatum tenuit. P.* 8) *Quae in Ann. Stabulensibus ad a. 826, Prumiensibus ad a. 828 ponuntur.*

836.

- (818). Anno dominicae incarnationis DCCCXXXVI.^a Brittones foedera violant^b et rebellare incipiunt cum duce eorum^c nomine Murmano; contra quos imperator exercitum producit^{d.1}, sed non adeo prevaluit.

837.

- (818). Anno dominicae incarnationis DCCCXXXVII. Murmanus rex Brittonum moritur, et Numenoio apud Inglenheim^e ab imperatore^f ducatus ipsius gentis traditur.

838.

- (833). Anno dominicae incarnationis DCCCXXXVIII.^g Ludovicus^h a suis imperio privatur et privatusⁱ custodiae traditur, regnique monarchia Lothario^k filio eius per electionem Francorum^l datur; rursumque^m a filio Ludowicoⁿ et a Francis de custodia eruitur ac in^o imperiali sede^p restituitur². Fuit autem haec deiectione ex permaxima^q parte facta^r propter multimodam fornicationem^s Iudith^t uxoris eius.³

839.

- (834). Anno dominicae incarnationis DCCCXXXVIII. Lotharius^u derelicta Francia Italiam petiit^{v.4}. Ebbo episcopus Remorum^w in generali sinodo deponitur ac multi alii exilio dampnantur, qui in deiectione imperatoris conspiraverant^{x.5}.

840.

(Ann. Prum.). * Anno dominicae incarnationis DCCCXL. Ludovicus^y * p. 568.

imperator, dum filium Lodovicum^z trans Rhenum^a persequitur, morbo gravatur^b et in navi^c missus per Moinum^d fluvium^e in Rhenum deducitur ibique in insula iuxta Inglenheim^f vita decedit⁶. Inde Mediomatrici^{g.7} deportatus in basilica sancti Arnulfi honorabiliter sepulturae^h mandatur. Statimqueⁱ Lotharius^k Italia egressus^l imperium arripuit.

a) DCCCXXXVII. B 1. b) violare B 1. c) suo A. d) produxit A 2. 3. e) inglenheim A 3; hengillinheim B. f) ab imp. *desunt* A. g) DCCCXXXVIII. B 1. h) lodovicus A 3. i) privatae A 2. k) hloth. A 1. B 3. l) fratrum A. m) sursumque B 1. n) hlud. A 1; lod. A 3. o) *deest* B 2. p) et in sedem imperialem A. q) maxima A 3. r) *deest* A 3. s) multimodas fornicationes A 2. t) iudith A 1. u) hloth. A 1; Loth.—conspiraverant *desunt* A 3. v) petit B 1. 2. w) ebo remorum ep. A. x) conspiraverunt B 2. y) hlud. A 1; lod. A 3. z) hlud. A 1. a) renum B 1. 2. b) gravatus A 3. c) navim A. d) mogonum A. e) *deest* B 1. 3. f) inglenheim A 2; hengillinheim B. g) ad mediomatricorum civitatem A. h) sepelitur A 3. i) statim A 1. 2. k) hloth. A 1. l) regressus A.

1) *De hac expeditione a. 818 facta, in qua Mormanus occisus est, cf. Simson, 'Jahrbücher Ludwigs d. Fr.' I, 128—136.* 2) *Quae non a. 838, sed 833—834 facta esse constat; Dümmler, 'Geschichte d. ostfr. Reichs' 2I, 65—95.* 3) *Adulterii cum Bernhardo duce Septimaniae commissi insimulabatur.* 4) A. 834; *Dümmler 2I, 100—101.* 5) A. 835; *Dümmler 2I, 108—111.* 6) *Iun. 20; cf. Dümmler 2I, 136—138.* 7) *Metz.*

841.

Anno dominicae incarnationis DCCCXLI. Ludowicus^a et Carolus^b indigne ferentes^c, quod regno paterno per omnia privati essent, exercitum^d undequaque contrahunt ac^e mox fratrem bello adgrediuntur apud Fontaniacum¹. In qua (Ann. Prum.). pugna ita Francorum vires adtenuatae^f sunt ac famosa virtus infirmata, ut non modo ad amplificandos regni terminos, verum etiam nec^g ad proprios tuendos in posterum sufficerent^h. Tandemⁱ non sine gravi dispendio suorum Carolus^b et Ludowicus^a vicerunt².

842.

Anno dominicae incarnationis DCCCXLII. tres supradicti fratres imperium Francorum inter se dividerunt³. Et (843). Carolo^b occidentalia regna cesserunt^k a Britannico oceano usque ad Mosam¹ fluvium, Ludowico^a vero orientalia, scilicet omnis Germania usque Rheni^m fluenta et nonnullae civitates cum adiacentibus pagis trans Rhenum^m propter vini copiam. Porro Lothariusⁿ, qui et maior natu erat et^o imperator appellabatur, medius inter utrosque incedens regnum sortitus est, quod hactenus^p ex eius^q vocabulo Lotharii^r nuncupatur⁴, totamque Provintiam nec non^s et omnia regna Italiae cum ipsa Romana urbe, quae et modo ab omni sancta ecclesia propter presentiam apostolorum Petri et Pauli speciali quodam veneratur privilegio et quondam propter Romani nominis invictam potentiam orbis terrarum domina^t dicta fuerat.

847.

Anno dominicae incarnationis DCCCXLVII.^u Hetti^v (Ann. Prum.). Trevirorum^w episcopus^x ex hoc seculo transiit, et Thietgaudus^y cathedram eius optinuit.

851.

Anno dominicae incarnationis DCCCLI. obiit Hirmingardis^z (Ann. Prum.). regina⁵, coniunx^a Lotharii^r imperatoris, venerabilis et Deo acceptabilis matrona, quae tres filios Lothario^s genuerat, videlicet Ludowicum^b, Lotharium^r et Carolum^c.

a) hlud. A 1; lod. A 3. b) Kar. A. c) ferens B 2. d) exertitum B 1. 2. e) ac—fontan. ex Ekkehardo A 3 mutavit. f) atten. A. g) deest A 3. h) vix suff. A 3. i) Tamen A 1. 2. k) concesserunt A 2. l) moram B 2. m) reni, renum B 2. n) hloth. A 1. B 3. o) deest A. p) actenus B 3. q) eo B 1. r) hloth. A 1. s) deest A 1. t) dontina A 1. u) DCCCXLVI. A. v) Heti B 2. w) Treverorum B 1. 2. x) archiepiscopus A; episc. Trev. B. y) thietgaudus A 2; tiehtgaudus B 2; Hietgaudus B 3. z) irmingardis A 1. a) coniuux A 2. B 1. b) hlud. A 1; lod. A 3. c) Karolum A.

1) *Rectius Fontanetum, hodie Fontenoy en Puisaye; cf. Dümmler I, 154 sqq.* 2) 841 Jun. 25. 3) *Virduni mense Augusto a. 843; de quo foedere Dümmler I, 201—215.* 4) *Non ab illo tantum, sed et a filio eius Lothario Lotharingia nomen accepit.* 5) 851 Mart. 20; Dümmler I, 397.

853.

- (843). Anno dominicae incarnationis DCCCLIII. Nortmanni^a Brittanicum mare navigio girantes ostia^b Ligeris fluminis occupaverunt¹ et repentina irruptione civitatem Namnetis² * p. 569. invadunt omniaque caedibus, incendiis ac rapinis depopulantes pontificem civitatis³ ipso die sabbato sancto^c paschae⁴, cum baptismum^d ex more celebraret, in basilica interficiunt clerum-
853. que trucidant; omnemque circumquaque regionem devastantes
(Ann. Prum.). primum Andegavensem, deinde Turonicam occupant urbem⁵ ac, velut^e inmanis^f tempestas cuncta prosternit^g, ita cuncta consumunt. Templum etiam precellentissimi pontificis Martini incendio cremant. Tunc^h primum Nortmannorumⁱ classis, ut aiunt, Ligeris^k attigit^l litora^m.
(Ann. Prum.). Eodem anno Egil abbaⁿ monasterii^o Prumiensis^p constituitur⁶.
(852). Circa^q haec tempora⁷ Carolus Pippinum regem Aquitaniae, nepotem suum, cepit^r, ipsis Aquitanis eum prodentibus^s, eo quod pace soluta eadem provintia a suis indigenis devastaretur^t et multa illic mala impune^u patrarentur; et^v captum cum consilio episcoporum ac^w procerum attondit^x et habitu monachico indutum Suessionis^y.⁸ in monasterio^z sancti
(853). Medardi misit. Inde duobus monachis in hoc^a consentientibus simul et opem ferentibus fuga dilapsus est⁹; sed iterum captus in Silvanectis^b.¹⁰ castro munitissimo custodiae mancipatur. Fuit vero iste Pippinus filius Pippini, filii Ludowici^c imperatoris, de quo ferunt^d, quod eum pater*, dum adhuc puerilis esset aetatis, voluerit ad clericatus officium promoveri ac Drogoni episcopo Mettensi^e.¹¹ avunculo^f videlicet suo, commendare erudiendum liberalibus simul et ecclesiasticis disciplinis. Sed paternis votis^g Lotharius^h eiusdem pueri fraterⁱ obvius nequaquam permisit eum adtondi, sed vi abstraxit de manu patris: erat enim isdem puer, ut aiunt,

*) videlicet Ludowicus imperator *add. A.*

a) Nordmanni A 1; Normanni A 2. b) hostia B. c) scē B 1. 3. d) baptismum B 1. e) velud A 2. f) unanimis A 3. g) prosternunt A 3; ubi ita c. cons. *desunt.* h) Tunc — Eodem anno *desunt* A 3. i) nordm. A 1. B 2; norm. A 2. k) legens B 3. l) adtigit B. m) littora B 1; litera B 3. n) Egilalba B. o) monasterio B 3. p) prunensis A 2. q) Circa — fecimus *desunt* A 3. r) coepit A; *deest* B. s) tradentibus A 2. t) devasteretur B 1. u) impune B. v) cepit et B. w) et B. x) adtondit B 1. 3. y) sessionis A 1. z) monasterium A 1. a) in hoc *desunt* A. b) silvanectensi A 2. c) hlud. A 1; luduici B 3. d) fertur A 2. e) metensi B; mettensi episcopo, fratri suo, patruo videlicet pueri, commendare A. f) avunculo B 1. 3. g) vocis B 3. h) hloth. A 1. i) fr. eiusd. p. B 1. 2.

1) Anno 843; *Dümmler I, 198 sq.* 2) *Nantes.* 3) *Gunthardum episcopum 835—843.* 4) *Immo die S. Iohannis a. 843; sed a. 853 eadem urbs iterum ab eis vastata est.* 5) *Angers et Tours; Dümmler I, 386.* 6) *De quo cf. Dümmler I, 391, n. 3.* 7) *A. 852; Dümmler I, 355 sq.* 8) *Soissons.* 9) *A. 853.* 10) *Senlis, a. 864; Dümmler II, 104.* 11) *Episcopo 823—855, fratri Ludowici imperatoris, patruo Pippino; avunculi nomine Regino semper utitur loco patris.*

ingentis^a pulchritudinis^b. Cui postmodum¹ pater* Aquitaniam (817). provinciam tantum^c concessit. Sed non ei in^d prosperum cessit^e, quod a Dei cultura^f et servitio revocatus^g est; ebrietatibus enim et comessionibus^h die noctuqueⁱ vacans ad extremum mente captus in amaniacam^k incidit passionem et presentem vitam cum dedecore amisit², successorem re- (838). linquens Pippinum filium, de quo paulo¹ superius mentionem fecimus.

855.

Anno dominicae incarnationis DCCCLV. Lotharius^m CONVO- (Ann. Prum.). catis primoribus regniⁿ imperium filiis suis divisit^o; Ludowico^p Italiam tradidit eumque^q imperatorem appellari^r fecit, equivoc^s vero, id est^t Lothario^u, regnum, quod ex suo nomine vocatur, concessit, Carolo autem, qui iunior^v natus erat, Provinciae regnum largitus est. Dispositis^w itaque atque ordinatis regni negotiis valedicens suis reliquit seculum^x atque^y in Prumia monasterio veniens^z comam capitis deposuit habituque sanctae conversationis suscepto, in religionis professione diem clausit extremum III.^a Kal. Octobr.³ Sept. 29.

856.

Anno dominicae incarnationis DCCCLVI. Lotharius^b rex (855). Thietbirgam^c reginam sibi in matrimonium iunxit^{d.4}; ex qua coniunctione maxima ruina non illi solum^e, sed etiam omni regno eius accidit^f, sicut in subsequentibus luce clarius apparebit⁵.

858.

Anno dominicae incarnationis DCCCLVIII.^g Carolus^h rex, (863). filius Lotharii^b imperatoris, moritur⁶, qui Provinciam regebatⁱ; et ex^k regno, quod tenuerat, facta est non modica controversia inter Lotharium^b regem et avunculum¹ eius Carolum⁷.

*) Ludowicus imperator, pater suus, cum inter filios suos imperium divideret, A.

a) mirae A. b) pulcrit. B 1. 3. c) tantum provinciam A. d) *deest* B 1. e) *deest* B 1. 2. f) cult. et *desunt* A. g) subtractus A. h) comess. A. i) nocteque A 1. k) amaniacam B 3. l) *deest* A. m) hloth. A 1. n) regni—divisit *desunt* A 3. o) imp. suum inter filios div. B. p) hlud. A 1; lodowico A 3; et lud. B. q) et imp. constituit A 3. r) app. imp. A 2. s) equiv.—est *desunt* A 3. t) idem A. u) hloth. A 1; lotharium B 2. v) maior A 2. w) Disp.—negotiis *desunt* A 3. x) sec. rel. B. y) *deest* B 1. z) attonsus A 3; ubi veniens—suscepto *desunt*. a) IIII. A 3. b) hloth. A 1. c) thiethb. A 2; thietbergam A 3; tietb. B 3. d) in matrimonio sumpsit A 3. e) *deest* B 1. 2; non solum illi A 2. B 3. f) accedit B 1. g) DCCCLVIII. B 1. 2. h) Karolus A. i) rex provinciae A 3. k) de A 3. l) patrum A.

1) A. 817; *Dümmler I*, 21—23. 2) 838 Dec. 13; *Dümmler I*, 130. 3) *Quibus de rebus cf. Dümmler I*, 391. 4) Anno 855; *Dümmler II*, 5. 5) *Cf. infra p.* 89. 6) 863 Ian. 24; *Dümmler II*, 49. 7) *Immo inter Lotharium et fratrem eius Ludowicum imperatorem.*

859.

* Anno dominicae incarnationis DCCCLVIII. Lotharius^a * p. 570.
Hucberto abbati ducatum inter Iurum^b et montem Iovis
commisit¹, eo quod tunc fidelissimus putaretur, utpote affini-
tate coniunctus propter sororem Thietbirgam^c.

860.

(Ann. Prum.).

Anno dominicae incarnationis DCCCLX. Egil abbatiam
Prumiensem^d sua^e sponte dimisit², et Ansbaldus in regimine
successit, vir omni sanctitate et bonitate conspicuus. His
(846). temporibus Ludowicus^f senior^g, frater Lotharii^a imperatoris,
(855). plurima bella strenuissime gessit adversus Sclavorum gentes^h.³;
(864). siquidem Marahensium regna ingressus armis cuncta per-
(870). domuit, capto eorum principe nomine^e Rastizⁱ.⁴, cui etiam
propter violata foedera oculos effodere^k iussit.

Ea tempestate inter principes Caroli¹ magnum discor-
diarum ac litium efferbuit incendium. Denique Lambertus^m,
(851). qui ducatum tenebat inter Ligerim etⁿ Sequanam, Vivianum
potentem virum⁵ dolo interfecit; rursus^o eundem^e Lamber-
(852). tum^p Gauzbertus^q comes cum aliis aequae^r dolo trucidavit.
(853). Isdem^s Gauzbertus^q iussu Caroli¹ decollatus^t est⁶. Desti-
tutam terram principibus et consilio nudatam^e perspicientes
(851). Brittones arma corripunt, finesⁿ regni^e Francorum invadunt,
Ligerim transeunt et usque Pictavis progrediuntur⁷, caedibus,
rapinis ac^e incendiis omnia depopulantes, oneratique^v ingenti
preda ad propria redeunt. Ad compescendam vero^w huius^x
presumptionis^e insolentiam Carolus¹ cum magno^y exercitu

a) Hloth. A 1. b) Iuram A 3. c) thiethbirgam A 2; thiethbergam A 3. d) pruniensem A 2. B 2. e) deest A 3. f) hlud. A 1; lod. A 3. g) sen.—imp. desunt A 3. h) adv. scl. g. gessit A 2. i) raszi A 2. k) erui A. l) Kar. A. m) lanbertus (B.) B 1. 2; lantbertus B 3. n) ac A 3. o) rursusque A 3. p) lanb. B 1. 2; landb. B 3. q) gausbertus A 3; gozbertus B. r) deest A 1. s) qui A 3. t) decollatus B 2. u) regni fines A 1. v) onoratique B 2. w) deest A 3. B. x) hanc A 3. y) ingenti A 3.

1) Non Lotharius demum Hugberto Agaunensi abbati (St. Maurice) ut uxoris fratri ducatum hunc dedisse, sed illius affinitas ut viri potentissimi propter id ipsum a rege expetita videtur esse; cf. Dümmler II, 6.
2) Archiepiscopus enim Senonicus (860—870) factus est. 3) Annis 846, 855, 864; cf. Dümmler I, 298, 388—390, II, 86. 4) Rastislavus dux (846—870) a Suentopulco nepote suo proditus a. 870 Karlmanno Ludowici filio traditus est; cf. Dümmler II, 294 sq., 301 sq. 5) Vivianus exercitus Francorum dux a Bretonibus, cum quibus Lambertus Namnetensis marchio perfidus stetit, in eadem pugna, de qua noster paulo infra narrat, occisus est, Lambertus a Gauzberto Cenomanensi comite a. 852 captus et interfectus; Dümmler I, 351—353. 6) A. 853; Dümmler I, 380. 7) A. 851 Bretones non usque ad urbem Pictaviensem (Poitiers) illi quidem, sed urbibus Rennes, Nantes, Le Mans, vastatis usque ad monasterium Glonnam (St. Florent) in finibus Pictaviensibus (Poitou) ad Ligerim situm progressi sunt; qua in expeditione Nomenoii rex mortuus est. Cf. Dümmler I, 342 sq.

Brittanniam intravit. Pugna committitur¹, Saxones, qui conducti fuerant^a, ad excipiendos velocium equorum^b anfractuosos^c recursus in prima fronte ponuntur, sed primo impetu spiculis Brittonum territi in acie se recondunt. Brittones more solito huc illucque^d cum equis ad huiuscemodi^e conflictum exercitatis^f discursantes^g modo confertam^h Francorum aciem impetunt ac totis viribus in medioⁱ spicula torquent, nunc fugam simulantes^k insequentium nihilominus pectoribus spicula figunt. Franci, qui comminus^l strictis gladiis pugnare consueverant, attoniti stabant, novitate ante^m inexperti discriminis percussi, nec ad insequendum idonei nec in unum conglobati tuti. Nox superveniens bellumⁿ diremit^o. Multi ex Francis interfecti, quamplurimi vulnerati, innumerabiles equi perierunt. Sequenti die rursus pugna inchoatur, sed graviori^p infortunio finitur. Quod cernens Carolus nimio terrore dissolutus noctu^q inscio exercitu clam aufugit, derelicto^r papilione, tentoriis et omni^s regio apparatu. Mane facto, cum exercitus fuga lapsum regem comperisset, nimia formidine repletur^t nihilque^u aliud nisi^v de fuga meditatatur. Brittones cum clamore irruunt et^w castra Francorum omnibus divitiis referta^x invadunt omnemque belli copiam capessunt^y, fugientia Francorum agmina insecuntur^z, obvios quosque^a aut ferro cedunt aut vivos capiunt; reliquos fuga servavit. Ditati itaque Brittones opibus Francorum armisque instructi in sua se recolligunt.

861.

Anno dominicae incarnationis DCCCLXI. Carolus pla- (853).
 * p. 571. citum habuit in Compendio² ibi³que cum optimatum consilio Rodberto^b comiti ducatum inter Ligerim et Sequanam adversum Brittones commendavit³, quem cum ingenti industria per aliquod tempus rexit⁴.

862.

Anno dominicae incarnationis DCCCLXII. Nomeneius^c (851).
 rex Brittonum moritur, divino nutu percussus⁵. Nam cum

a) erant A 3. b) equorum A 1. B 1. 2. c) amfr. A 1; anfrant. B 1; anfract. corr. anfrant. B 2; anfract. corr. anfract. B 3. d) illuc B 2. e) huiusmodi A 3. f) exertitis B 2. g) discursans B 1. h) consertam A 2. B. i) medium A. k) deest A. l) cominus A 3. m) deest A 3. n) prelium B. o) dirimit A 2. p) priori B 3. q) nocte A 1. 3. r) relicto A 3. s) omnem regium apparatus B. t) repletus est A 2. u) nil A 3; nichilque B 1. 2. v) quam A 3. w) deest A 3. B. x) referta divitiis A. y) capescunt B 1. z) insequuntur A. a) deest A 3. b) rotberto A 2. B 2; ruotberto B 1. 3. c) nometieus A 1; Numeneius B.

1) *In quarto Caroli contra Bretones expeditione 851 Aug. 22. inter urbes Mayenne et Vilaine; Dümmler I, 351.* 2) *Compiègne.* 3) *In conventu Silviacensi (Servais) a. 853 (LL. I, 426) Robertus comes, natione Saxo cum Dodone episcopo Andegavensi et Osberto comite missus regius in Cinnomannio (Maine), Andegavensi (Anjou) atque Turonico (Touraine), Corboniso et Sagiso (= Normandie) nominatus est; cf. Dümmler I, 450.* 4) *Usque ad a. 866; v. infra a. 867.* 5) *A. 851 Mart. 5; v. supra a. 860.*

ecclesias Dei devastaret et confinia crudeliter^a depopularetur, eo quod Carolo debitam fidelitatem servarent, quadam die, cum equum ascendere vellet, ut coeptam^b malitiam consummaret^c, repente vidit ante se sanctum Maurilionem episcopum astare sibi^d haec torvo vultu et terribilibus oculis ingeminantem: 'Desine iam, crudelis predo, ecclesias Dei devastare^e'. His dictis baculum^f, quem manu gestabat, elevans^g eum in capite percussit; qui a suis in domo^h reportatus vitam cum regno finivit. Fuit autem^g iste Maurilioⁱ episcopus Andegavensis^k urbis^l.¹, cuius civitatis termini coherebant finibus Britanniae et ideo^m ab eis graviter depopulabanturⁿ. Filius Nomenoi^o Herispoius regnum paternum obtinuit^p.

863.

(851). Anno dominicae incarnationis DCCCLXIII. Carolus iterum^q cum immenso exercitu fines Brittonum intravit^r, sed minime, ut optaverat, prevaluit; novissime cum eis pacem^s fecit². Datis itaque^t ex utraque parte obsidibus et sacramentis Herispoius rex^g ad eum venit eiusque^u dominationi se^v subdidit. Carolus vero^w magnis muneribus honoratum Herispoium in regnum abire permisit; ipse^x in Franciam revertitur.

864.

(857). Anno dominicae incarnationis DCCCLXIII. Lotharius^y rex coepit^z occasiones quaerere³, qualiter Thietbirgam^a reginam a suo consortio separare potuisset^b. Quam exosam habebat propter Waldradam, quae eius fuerat concubina, cum adhuc^c adolescens esset in domo paterna^d: hanc siquidem^e diabolo inflammante nimio diligebat amore. Guntarium^e itaque Coloniensis urbis^f pontificem⁴, qui eo tempore erat archicapellanus, rex^c primo per subintroductos^e missos^g, deinde per semetipsum^b super huiusmodi^e discidio omni arte aggreditur. Et ut facilius assensum preberet, promisit

a) crud. conf. A 1. b) ceptam B. c) consumaret A 2. B 2. 3. d) sibi que A 3. e) vastare A 2. f) baculo A 3. g) deest A 3. h) a suis domum A. i) maurilius B 3. k) andagavensis A 1. l) civitatis A. m) ideoque B. n) depopulabatur A 1. 2; vastabantur A 3. o) nomine A 2; nomeni A 3; numenoi B. p) opt. B. q) item A 3. r) invasit A 3. s) pacem c. eis A 1. t) datisque A 3. u) eius B 1. 2. v) se dom. A. w) deest B. x) ipse autem A 1. 2; et in A 3. y) Hloth. A 1. z) cepit B. a) thiet- A 2; tiet- B 3 plerumque; thietbergam A 3 semper. b) separaret A 3. c) deest A 3. d) patris A 3. e) cuncharium B 1. f) coloniensem A 3. g) submissos A 3. h) se A 3.

1) *Mortuus c. a. 427; Acta SS. Sept. IV, 60.* 2) *Carolus a. 851 iam quartum contra Bretones profectum esse supra commemoravimus. Clade illa accepta eodem anno in urbe Andegavensi pacem iniit, qua Erispoius, quamquam Carolus dominum agnovit, tamen cum regis nomen a patre arrogatum tum fines Redonenses (Rennes), Namnetenses (Nantes), Ratiatenses (Retz) ab eodem expugnatos possessionem legitimam adeptus est; Dümmler I, 351 sq.* 3) *Inde ab a. 857; Dümmler II, 6 sq. 4) A. 850—864.*

se^a eiusdem^b episcopi^a neptem in^a matrimonium^c accepturum, tantum ut predictam^a Thietbirgam^d eius aliorumque episcoporum^e auctoritate et^a licentia^a repudiare quacumque^a ratione^a potuisset. Qui, ut erat levis animo ac^f inconsideratus actione, protinus^a omni intentione in rem introducitur^g, vana spe, ut postea claruit, seductus. Rursus^a idem Guntarius^b Thietgaudumⁱ archiepiscopum Treverensem^{k.1} hac de^l causa alloquitur^m et, sciensⁿ esse^a virum simplicem nec adeo in^o divinis scripturis eruditum canonicisque sanctionibus exercitatum, ex utriusque testamenti paginis quasdam sententias profert^a, quas^a aliter, quam ecclesiastica regula^p docet, edisserens virum improvidum secum in foveam trahit, Matth. 15, 14. caecus caeco ducatum prestans.

Quid plura? facta sunt omnia, quae huic commento (860). videbantur esse^a necessaria. Concilium Mettis convocant², reginam quasi canonicè evocatam^q in medio statuunt, testes producunt una^r cum scriptis, qui valde^a gravia crimina imponentes inter^a alia^a protestati sunt, quod eadem Thietbirga confessa fuisset, semetipsam fratris germani incestuoso concubitu esse pollutam. Continuo statuta patrum^s de incestuosis recitantur, et non solum a legitimo viro separatur, verum etiam^a omnis copula *maritalis inhibetur, poenitentia iuxta modum culpae indicitur, et tali^t nefaria machinatione diu exoptata voluntas^u regis adimpletur^v.

Non multo post interiecto^w tempore^w iterum conventum (862). synodalem Aquis coadunant^{x.3}, ubi^y rex^w libellum suae proclamationis^z obtulit, ubi continebatur, qualiter^a in quadam femina, Thietbirga nomine^w, factiosis perfidorum hominum argumentis fuerit^b defraudatus, immo non mediocriter repetivit^c, quod iudicio episcoporum discidii sententiam pertulisset. Quae si idonea esset coniugali thoro et pestifera incestus pollutione fœdata non fuisset nec^d vivae vocis confessione publice condempnata, sponte eam retineret: porro se incontinentem esse professus est et sine copula juvenilis aetatis ardorem ferre

a) deest A 3. b) neptem eiusd. ep. A 1. 2; n. eius A 3. c) matrimonio A 3. d) thietbergam A 3. B 1. e) deest B 1. f) et A 3. g) introductus est A 2. h) guntarius A 1. i) tieth- B 2 saepius. k) trevir. B 2. l) de hac A 1. m) loquitur B 3. n) sciensque A 3. o) in canonicis sanct. A 3. p) pagina A 3. q) vocatam A. r) unum A 1. s) patrum statuta A. t) iam A. u) voluptas A 1. 2; voluptas B 1. 3. v) impletur A 3. w) deest A 3. x) adunavit A 3. y) Ibi A 2. z) proreclam. A 1; reclam. A 2. a) quod A 3. b) fuerat B. c) repetiit B. d) et B 1. 2.

1) A. 847—864. 2) *Non Mettis, sed Aquisgrani duabus synodis a. 860 Ianuario et Februario mensibus habitis Thietberga regali conubio indigna declarata est. Quibuscum synodis noster, cum ad haec narranda maxime epistola Nicolai papae (Nr. LVIII) ad episcopos regni Francorum orientalis 867 Oct. 31 directa (Mansi, 'Conciliorum collectio' XV, 333—342; Floss, 'D. Papstwahl unter d. Ottonen', Urk. 37—58) fonte uteretur, confudit concilium Mettense a. 863 praesentibus Rodaldo et Iohanne legatis apostolicis habitum; cf. 'Neues Archiv' XV, 322. 3) 862 Apr. 29; Dümmler II, 31 sq. Cuius synodi acta (ed. Mansi XV, 611—630) Reginoni praesto fuisse apparet.*

non posse¹. Allatis^a itaque diversorum conciliorum voluminibus² multa de incestuosis replicata sunt; quibus recitatis hanc diffinitivam^b sententiam protulerunt³: 'Credimus illam non fuisse idoneam^c ac legitimam coniugem neque a Deo preparatam esse^d uxorem^d, quae publica confessione incestuoso^e fornicationis^d crimine denotata probatur. Quocirca glorioso principi nostro pro sua in divino cultu devotissima affectione atque victoriosissima regni tuitione, cui non solum nos, verum etiam^f canonica auctoritas interdixit^g incestuosum coniugium, legitimum matrimonium a^h Deo illi concessum non denegamus, iuxta indulgentiam dicentis apostoli: *Melius est nubere, quam uri*'.
 1. Cor. 7, 9. His ita patratis Waldrada iam in publicum procedit stipata obsequentium multitudine, omnisque regia aula^d resultat Waldradam reginam esse⁴. Guntariiⁱ episcopi^d neptis ad regem^k accersitur ac semel, ut aiunt, ab eo¹ constupratur atque^m cum cachinno et omnium derisione ad avunculum remittitur. Igitur agentibus fratribus Thietbergae reginae^d haec omnia ad notitiam Nicholaiⁿ papae deferuntur, qui^o eo tempore Romanae presidebat ecclesiae⁵.

1. Cor. 7, 9.
 Nic. ep. LVIII.

865.

Anno dominicae incarnationis DCCCLXV. missi sunt (863). Hagano^p et Rodoaldus apostolicae sedis legati⁶ in Galliam ad discutiendum^q, utrum res ita se^r haberet, sicut summo pontifici nunciata^s fuerat: qui in Franciam venientes^t pecunia corrupti magis faverunt iniquitati quam aequitati⁷. Tamen ad regem pervenientes^u, cum ei^v declarassent legationis suae causas, tale^v responsum ab^v eo^v acceperunt⁸, se nihil aliud^v egisse, nisi quod episcopi ipsius regni in generali sinodo sibi agendum premonstrassent. Dederunt autem idem legati consilium regi^v, ut illos episcopos, qui illi sinodo^x prefuerant, ad sedem apostolicam destinaret, qui verbis ac^v scriptis universali^v papae satisfacerent. Legati immensis^v ditati opibus Romam regressi sunt nunciaveruntque presuli, quae^z in Galliis viderant et audierant, adicientes se nullum^a sapien-

a) Allatis—sunt *desunt* A. b) definitive A 2; definitivam A 3. B 1. c) dignam A 3.
 d) *deest* A 3. e) incestus A 3. f) omnis A 3; etiam omnis A 1. 2. g) interdicit A 2.
 h) a—concessum *desunt* A 3. i) guntharii A 1. k) ad regem *desunt* A. l) a rege A 3.
 m) et A 3. n) nicolai A 1. 3. o) qui—eccl. *desunt* A 3. p) hagano B 3. q) discutiendum A 2.
 r) ita se res A. s) nuntiatum A 2. t) in fr. ven. *desunt* A 3.
 u) venientes A 3. v) *deest* A 3. w) autem ei consilium A 3. x) ut episcopos, qui eidem sinodo A. y) et A 3. z) *deest* A 1; in galliis quae A 2. 3. a) nullum se A 3. B 1. 2.

1) *Mansi XV, 612, IV.* 2) *Mansi 613, VII: Allato it. div. conc. volumine.* 3) *Mansi 613 sq., X.* 4) *Cf. Nicolai epistolam Nr. LVIII, Mansi XV, 335 D.* 5) *A Carolo rege adiuti Hugbertus et Thietberga a. 862 auxilium Nicolai I. papae (858—867) adierunt; Dümmler II, 61.* 6) *Rodoaldus Portuensis et Iohannes Cerviensis episcopi; Hagano Bergamenus episcopus legatus imperatoris concilio Mettensi adfuisse videtur. V. de hoc anno Dümmler II, 62—75, 'Neues Archiv' XV, 323 sq.* 7) *Ex Nicolai epistula LVIII (Mansi XV, 335 E—336 A).* 8) *In synodo Mettis a. 863 mense Iunio habita.*

tem^a episcopum in regno Lotharii^b invenisse, qui ad liquidum canonicis esset institutus disciplinis. Interea Thietgaudus et Guntarius archiepiscopi Romam profecti sunt ea animi^a intentione, ut et regem innoxium in^a supradicto^a facto^a demonstrarent^c et se cum ceteris^a coepiscopis ecclesiastica atque^c apostolica exercuisse decreta^d; stultitiae^e elogio^f denotandi, qui illam^a Petri^g sedem aliquo^a pravo dogmate^h fallere posse arbitrati sunt, quae nec fefellit nec ab aliqua heresi umquamⁱ falli potuit. Itaque^a cum in presentiam Nicholai^k papae venissent, libellum obtulerunt, in quo continebantur gesta sinodalia, quae Mediomatrico et^l Aquis ab eis statuta^m fuerant. Quiⁿ cum a notario coram omnibus recitatus essetⁿ, interrogavit pontifex, si haec scripta^a verbis confirmarent. Responderunt inconveniens videri, ut, quod propriis^a manibus roboraverant, infirmare^o verbis mallent. Et sic nec repulsa nec admissa eorum assertione iussi sunt^p ire ad hospitia sua, quousque revocarentur^q. Paucis^r interpositis^s diebus ad sinodum^l, quam^t papa con^{greg}averat, sunt accersiti, ubi eorum dampnata^u et anathematizata sunt scripta et ipsi omnibus adiudicantibus episcopis, presbiteris ac diaconibus sunt^a depositi et omni ecclesiastica dignitate privati. Qui^v tam^w turpiter dehonestati Ludovicum^x imperatorem, fratrem Lotharii^y regis, adeunt^z, qui ea tempestate Beneventanis morabatur in partibus^z, scriptis ac dictis vociferantes, se iniuste^a esse^b depositos, ipsi imperatori et omni sanctae^b ecclesiae iniuriam esse^b factam, cum numquam^c auditum sit vel uspiam lectum, quod ullus metropolita^d sine conscientia principis vel presentia aliorum metropolitanorum fuerit degradatus. Adiecerunt insuper^b multa alia blasphemantes^e eundem papam, quae hic^b superfluum duximus^f enumerare, existimantes se^g eiusdem^b imperatoris adminiculo simul^b et intercessionis ope et criminis obiecti abolere^h notam et pristinae dignitatis recuperareⁱ statum. Sed spes eorum frustrata est, quamvis imperator omnibus votis illis opitulari voluisset³. Thietgaudus depo- (864).

a) deest A3. b) hloth. A1. c) monstrarent A1. 2. c') et A3. d) decreta B2. e) stult. quidem A. f) elogie B2. g) beati Petri A1. 2. h) dogmate B1. i) umqu. her. A. k) nicolai A1. 3. l) in mediomatricorum urbe vel A. m) gesta A3. n) Quae cum — recitata essent A3. o) verbis infamari B1. 2; infirmari B3. p) deest B; iussit B3. q) vocarentur A3. r) Paucis ergo A1; P. igitur A2. s) interiectis A. t) quam p. congr. desunt A3. u) deest A2. v) deest B. w) Tunc B3. x) hlud. A1; lod. A3. y) hloth. A1; luth. B2. z) qui tunc in beneventi part. mor. A3. a) iniuste se A1. 2. b) deest A3. c) quod nusquam A2. d) metropolitanus B3. e) blasphem. B2. f) est A3. g) eiusdem se B2. h) aboleri B. i) recuperari B1. 2.

1) Lateranensem a. 863 mense Octobri. 2) Epistula eorum hanc ob rem ad imperatorem directa, quae non servata est, Regino ad hunc annum principali fonte usus videtur esse. 3) A. 864 imperator cum exercitu Romam profectus episcopos depositos restituere frustra conatus est.

sitionis suae a^a sede apostolica prolatam sententiam patienter ferens iuxta precedentem consuetudinem nihil omnino^b de sacro ministerio contingere presumpsit; Guntarius vero superbiae spiritu inflatus vetitum sibi officium usurpare ausu^b temerario^b non expavit, parvipendens apostolicam excommunicationem. Revertuntur igitur in Franciam debita confusione respersi. Et dum iterum atque^c tertio sedem apostolicam ob reparationis^b et^b restitutionis gratiam adissent¹,
 (868). novissime in Italia infirmitate preventi peregrini et exules moriuntur², communione laicali sibi tantum concessa.

866.

Anno dominicae incarnationis DCCCLXVI.^d Arsenius^e episcopus^{f.3}, apocrisarius^g et consiliarius Nicholai^h papae, (865). vice ipsius directus est in Franciamⁱ; quo^k perveniens^b tanta auctoritate et^b potestate^b usus est¹, ac si idem^m summus presul advenisset. Convocato denique episcoporum conventu Lothariumⁿ regem alloquitur, ut unum e duobus eligat, aut propriae reconcilietur uxori abdicato Waldradae^o pellicis^p consortio, aut protinus anathematis gladio feriretur ipse omnesque ei^q in hoc scelere favorem prestantes. Hac necessitate constrictus, vellet nollet, Thietbirgam^r reginam in matrimonium^s recepit, interposito iurisiurandi^t sacramento, se illam ita in reliquum habere, sicut aequitatis iura dictant legitimam uxorem esse tenendam, nec eam a^u se separaret nec ipsa vivente aliam super eam induceret. Posthaec Waldradam^v ex auctoritate Dei^w et sancti Petri et verbo domni apostolici Romam ire iubet, ut pro se rationem reddere studeat^x.
 (Aug. 3).

Engiltrudam^y quoque^z, uxorem quondam Bosonis^a comitis, a sede apostolica excommunicatam esse omnibus declaravit, quia proprium deseruerat maritum et Wangerum^b suum vassallum in Gallias^c secuta fuerat^{d.4}; quam excommunicationem cum omnibus^e, qui aderant, episcopis renovavit. Posthaec eadem Engiltrudis^f predicto Arsenio in Wormatia^g

a) a—prol. *desunt* A 3. b) *deest* A 3. c) *ac* A 3. d) Anno—LXVI. *desunt* B 1. e) Arnesius B 1. f) *deest* A 2. g) apocrisarius A 2. h) nicol. A 1. 3. i) frantiam B. k) qui A 3. l) usus est ac potestate (A.) A 1. 2. m) ipse papa A 3. n) hloth. A 1. o) uualdreð B 1. p) pelicis B. q) *deest* A 3. r) thietbirgam B 2; thiethergam A 3. B 3. s) reg. matrimonio A 3. t) iurisiurandi B 3. u) a se *desunt* A 2. v) uuldr. corr. ualdr. B 1. w) Dei—verbo *desunt* A 3. x) debeat A. y) Engiltrudam B 1. 2; Engiltrudam A 1. 3. B 3; Engiltrudam uxorem quoque A 2. z) *deest* B. a) bosonis quondam A 2. b) uualgerum A 2. c) gallia A 2. d) est A. e) omni B 2. f) engldr. A 1; engldr. A 3. g) uormatia A 2.

1) Cf. *Dümmler II*, 139—141, 163, 224. 2) *Thietgaudus a. 868 ab Hadriano papa absolute accepta in Italia febri mortuus est; Guntarius, qui tum vix sanus inde evasit, postquam a. 869 in monte Cassino Hadriano papae se subiecit et laicalem communionem accepit, a. 871 demum mortuus est. Dümmler II*, 240 et 368. 3) *Ortensis; cf. Dümmler II*, 127—137. 4) *Ex Nicolai epistula LVIII (Mansi XV, 334 B).*

civitate se representavit^a, in quo loco prefatus episcopus^b Ludowico^c regi occurrerat. Iuravit igitur in presentia ipsius (865).
 missi sacramentum hunc modum continens^{d.1}: 'Ego Engil-
 trudis^{d'}, filia quondam Matfridi^e comitis, quae fui uxor Bosonis comitis^f,
 vobis^g domno Arsenio episcopo, misso et apocrisario^h summaeⁱ sanctae
 catholicae atque^k apostolicae sedis, et per^l vos^m domino meo Nicholaoⁿ,
 summo^o pontifici et universali papae, iuro per Patrem et Filium et
 Spiritum sanctum et^p haec quatuor Christi^q dei^r evangelia^s, quae ore
 osculor^t et manibus propriis^r tango, quia amodo^f relictam illam^f mali-
 ciam^u, quam in prenominato^f Bosone viro meo exercui, ut ovis, quae^r
 fuit^r perdita, ad sanctam catholicam atque^v apostolicam sub eadem^f
 obligatione, qua^w dominus Nicholausⁿ summus pontifex et^x uni-
 versalis papa me obligavit, revertar^y ecclesiam et in Italico regno^z
 aut vobiscum aut ante vos, quomodo^a provideritis, ibo et^b, quicquid
 * p. 574. dominus apostolicus iusserit vel^t terminaverit, adimplebo vel perficere non
 recusabo.' Sed tam horribile iusiurandum non adimplevit.
 Siquidem usque Danubii fluenta cum eodem Arsenio perrexit
 ibique ad quempiam consanguineum^c pro caballorum adminiculo^d ire
 condixit et ad Augustam civitatem ad eundem^e missum^f se rever-
 suram pollicita est. Tali occasione gressum retorquens ex Ala-
 mannia^g in Franciam^h repedavit; quod cum sepe dictusⁱ Ar-
 senius cognovisset^k, epistolam misit omnibus^l archiepiscopis et
 episcopis atque omnibus^m sanctae Dei^l ecclesiae fidelibus Galliae. Ger-
 maniae ac Neustriae commorantibus, obtestans omnes per auctoritatem
 Deiⁿ omnipotentis et beatorum^o principum^p Petri et Pauli et domni
 pontificis et universalis papae^q, ut nullus eam in sua parrochia^r reci-
 peret, sed eam funditus^s in omnibus^t ecclesiis suis predicare ex-
 communicatam et^u ab omni christianorum communione sequestratam,
 insuper et anathematis vinculo innodatam et^v inter impias et scelerosas
 dampnatam, donec de pestiferis factionibus suis atque perpetrato
 periurio ante domni^l apostolici presentiam dignam acciperet^w poeni-
 tentiam^x.

His^y summatis commemoratis revertamur ad Lotharii^z
 regis ingemiscendam causam.

Legatus^a itaque^l apostolicae sedis compositis in Gallia^b
 rebus Romam, unde^l venerat^l, reversus est; rursusque Wald-
 rada² eiusque complicibus decertantibus regis^c animus ad-
 versus Thietbergam^d commovetur. Excitantur irae et in so-

a) eng. se ei uormatae pres. A 3. b) arsenius A 3. c) hlud. A 1; lod. A 3; ludu-
 uico B 1. d) iuravit in pr. eius iuramentum cont. A 3. d') engldr. A 1; engldr. A 3.
 e) mahtfridi A 1. f) deest A 3. g) tibi A; iuro tibi A 3. h) apochrisario A 2. i) deest A;
 summae — atque desunt A 3. k) et A 1. 2. l) per vos desunt A 1. m) te A 2. 3.
 n) nicol. A 1. 3. o) s. pont. et desunt A 3. p) et per A. q) deest A 2. r) deest A.
 s) ewangelia B 2. t) osculo B 1. 2. u) relicta illa malitia A. v) et A. w) quam A 3.
 x) et un. p. desunt A 3. y) revertor A 3. z) in italicum regnum A. a) quoquomodo A.
 b) et — adimplebo desunt A. c) consanguineam B 2. 3. d) amminiculo B. e) eum A 3.
 f) deest A 2. 3. g) almania B 1. 3. h) frantiam B. i) deest A 3; supradictus B 2.
 k) recogn. A 3. l) deest A 3. m) omnibusque A; hominibus B 1. n) Dei — univ.
 desunt A 3. o) sanctorum A 2. 3. p) deest A. q) papae nicolai A 1; nicolai papae A 3.
 r) paroechia A 1; paroechia A 2. s) funditus — suis desunt A 3. t) omni B 1. 2.
 u) et — dampnatam desunt A 3. v) et — dampnatam desunt A. w) Legatet A 3.
 x) penitentiam B. y) His — causam desunt A 3. z) hloth. A 1. a) Legatis A 1.
 b) in galliā B 2. 3. c) lotharii regis A 3. d) thietbergam A 3; tietbergam B 3.

1) *Ex Arsenii epistola a. 865 ad episcopos Galliae, Germaniae, Neu-
 striae missa (Mansi XV, 326).* 2) *Quae, postquam Arsenio iubente
 iter in Italiam ingressa usque Papiam venit, exeunte a. 865 ad Lotha-
 rium reversa est; Dümmler II, 138.*

pitis discordiarum et odiorum cineribus denuo copiosus ignis accenditur. Despicitur, abominatur^a, reicitur, adulterii crimen inpingitur, omnique ingenii arte exquiritur, qualiter puniri quasi^b rea possit. Illa previdens^c imminere sibi mortis^d periculum latenter aufugit^e et ad Carolum^f perveniens eius se tuitioni^g commisit¹. Quod^h cum fama^d divulgante^d Nicholausⁱ papa cognovisset, misit Carolo^f regi epistolam collaudatoriam² haec continentem:

(867 Ian. 25).

Nic. ep. L.

‘Inter alios sanctae ecclesiae religiosos propugnatores et veritatis strenuos defensores neminem magis super Thietbirgae^k gloriosae reginae^l contritione sollicitum, neminem^m magis ipsius incommoditatibus condoluisse, quam vestrae pietatis affectum recolimus’. Et post congruentem exhortationem addidit: ‘Excellentiam vestram nolumus ignorare, adeo^d Lothariumⁿ regem Thietbergam^o coniugem suam diversis afflictionibus^p subdidisse et^q innumeris pressuris contra prestita^r iuramenta subegisse^d, ut nobis coacta nunc scriberet^s, regia se velle exui dignitate seu copula et sola^t privata vita fore contentam^u. Cui nos scripsimus^v, non hoc^w aliter fieri posse, nisi^x eandem vitam coniux eius Lotharius^y elegisset. Verum, sicut multorum^z relatu^a didicimus, ipse^d Lothariusⁿ conventum celebrare disponit^b et eandem^c Thietbergam^d examini proprio et iudicio subicere meditatur^e. Et siquidem eam prestigiis falsitatis^f suae^e vel argumentosis ambagibus potuerit exhibere, quasi non fuerit^g legitima suae^e uxor, vult eam penitus a se sequestrare. Sin autem, vult eam^e tamquam^h propriam quidem uxorem admittereⁱ, sed^e deinde, quasi mechata^k fuerit, insimulare atque pro^l hoc hominem suum et hominem^m Thietbirgaeⁿ ad monomachiam impellere; et si homo ipsius^e reginae ceciderit, disponit^e hanc sine dilatione perimere. Quae quantum^o sint omni^e divinae legi contraria, magnitudo^e prudentiae^p vestrae, credimus^e, iam^e advertit^q. Sed^r et nos hinc aliquid strictim volumus demonstrare, prius asseverantes, quod^s de^t retroacta controversia Thietbirgaⁿ non debet ulterius ad iteratam responsonem provocari, quoniam, quod bene semel definitum est et interpositis iuramentis^u deliberatum, nulla debet iteratione^v, nisi^w fortassis, ubi fuerit maior auctoritas, retractari; deinde^x, quod ecclesiae refugium quaerens, ecclesiasticum

a) abominatur A 1. 3. b) ut A 3. c) providens A 3. d) deest A 3. e) fugiens ad regem Karolum eius A 3. f) Kar. A 2. 3. g) tuitione se B. h) Quae A 3. i) nicol. A 1. 3. k) thietbergae A 3; tietbergam B 1. 2; thietbergam B 3. l) reg. glor. A 2. m) neminem—condoluisse desunt A 3. n) hloth. A 1. o) thietbergam A 3; tietbergam B 3. p) thietbergam adeo diversae afflictioni A 3. q) et inn. press. desunt A 3. r) prescripta A 1. 2; deest A 3. s) scripserit A 3. t) solam A 2. u) contemptam B. v) rescripsimus A. w) haec A 3. x) nisi coniux eius lotharius eandem vitam el. A; nisi loth. idem el. A 3. y) hlotharii A 1. z) mult. rel. desunt A 3. a) relatione A 1. b) disposuit corr. disponit B 2. c) eam A 3. d) deest A 3; tieth. B 1. 2; thietbergam B 3. e) deest A 3. f) falsis prest. A 3. g) leg. sua fuerit A 2. h) ut A 3. i) accipere A. k) mechata B. l) propter A 1. 2. B 1. m) atque hom. A 2; hominemque A 3. n) tieth. B 1. 2; thietberg. A 3. B 3. o) quam A 3. p) prudentia vestra A 3. q) advertat A 3. r) Sed—quod desunt A 3. s) qm qd A 1. t) Nam de A 3. u) sacramentis A. B 3. v) iteratione iterari A 2. w) ni A 1. 3. x) deinde—retractare sententiam desunt A 3; Denique B 3.

1) Thietberga, quae a. 860 et iterum Hugberto fratre eius mortuo a. 864 ad Carolum confugerat, postquam ab Arsenio reducta est, ex regno Lotharii non discessit; cf. Dümmler II, 19 sq., 110 sq. 2) Qua epistola minime collaudatoria a. 867 Ian. 25 data (Mansi XV, 318—321) papa ‘vehementer dolet et amarissime deplorat’. quod Carolum a Lothario, ut illum ad perdendam Thietbergam adiuveret, unius abbatae pretio corruptum esse audiverit, et severissime eum hortatur, ut a re tam incredibili desistat; Dümmler II, 158.

iudicium semper expetens, submitti^a non debet seculari^b iudicio. Post haec vero, cum nos ex utraque parte, id est tam a Lothario^c quam a^d Thietbirga^e, fuerimus provocati iudices nosque amborum controversiam executi^f simus, *ad nullos alios convenit super hoc negotio iudices convolare, cum secundum sacros canones a iudicibus, quos communis consensus elegerit, non liceat provocare et, ubi concessa est provocatio, non nisi, ubi maior est auctoritas^g, liceat^h provocare. Itaque, cum non sit apostolicae sedis auctoritate, quae amborum negotium executiⁱ est, usquam maior auctoritas, nescimus, si alicui liceat de eius iudicio iudicare vel eius retractare^k sententiam'. Et post pauca: 'Illud vero, quod Lotharius^l Thietbirgam^m de adulterio criminatur, quis non videat dolo esse plenum? Denique, siⁿ, ut ipse iactat, uxor eius non est, quid pertinet ad eum illi de adulterio calumniam texere, cum nec mechari^o potuit, si alicuius uxor non extitit^p? porro, si a Lothario^l de adulterio^q accusatur et^r, si convicta^s fuerit, ultio preparatur, necesse est, ut^t fateatur uxorem'. Et quibusdam interpositis: 'Preterea sive de coniugii foedere sive de adulterii crimine iudicium sit agitandum, nulla ratione patet Thietbirgam^u cum Lothario^l posse legalem inire conflictum vel^v legitimum controversiae subire certamen, nisi prius^t ad tempus suae fuerit reddita potestati, sed^t et suis consanguineis libere sociata. Inter quos etiam locus providendus est, ubi nulla sit vis multitudinis formidanda et non sit difficile testes producere vel ceteras personas, quae tam a sanctis canonibus quam a venerandis^t Romanorum legibus in huiuscemodi controversiis requiruntur. Verum haec^w non, ut fiant^x, dicimus, quae sine decreto^t et^t ordinatione nostra fieri non posse supra docuimus'.

Accensus itaque idem sanctissimus pontifex zelo Dei^t, quo^y fuerat Finees sacerdos^l quondam^z inflammatus, Waldradam ipso^t die purificationis sanctae Dei^t genitricis^t 866 Febr. 2. Mariae^a in basilica^b excommunicavit et ab omni christianorum consortio separavit, destinavitque^c epistolam omnibus^t (Iun. 13.) episcopis per Germaniam et Gallias^d constitutis causas^e et modum Nicol. epist. excommunicationis continentem². Cuius^f sensum^g quam verborum seriem causa brevitatis potius^h ponere placuitⁱ.

'Decreveramus^k quidem circa Waldradam moecham^l et pertinaciter in impenitentia^m permanentem vindictae modum minus districte temperare et, iuxta quod merebatur, non ita pro tanto^h scelere sententiam in eam iustaeⁿ punitionis proferre, nisi obstinato animo in moechiae^o volutabro^p

a) summitti B 1. 2. b) secularium B 1. 2. c) hloth. A 1; ad lotharium B 1. d) et A 2. e) thietberga B 3. f) exequuti A 1; exsecuti B 2. g) auctoritas est B. h) li B 2. i) exequuta A 2. k) sent. retr. A. l) hloth. A 1. m) tietb. B 2; thietbergam A 3. B 3. n) Si enim A 3. o) mechari B. p) fuit A 3. q) de ad. desunt A 3. r) et convictae ultio A 3. s) sicut victa A 1. t) deest A 3. u) tietb. B 1. 2; thietbergam A 3. B 3. v) vel—certamen desunt A 3. w) hoc A 2. 3. x) fiat A 1. B. y) quo vides, ualdr. A 3. z) quodam A 1. a) Mar. D. gen. A 2. b) in basilicam B. c) destinavit B. d) galliam A. e) hunc in fine sui sensum continentem A 3. f) Cuius—placuit desunt A 3. g) sensum potius A. h) deest A. i) placuit ponere B 2. k) Decr.—proposuisset desunt A 3. l) mecham B; mecha B 2. m) impudentia A 2. n) iuxta B 3. o) mechia B. p) volutabo A 1.

1) *Conf. Nicolai epistolam supra (a. 864) laudatam (Mansi XV, 333 D): 'Quando Phinees . . . imitati estis?' et eam, quae sequitur (Mansi XV, 382 A): 'ut alterius zelo Phinees iram Dei mitigantis'. 2) Quam epistolam 866 Iun. 13 datam et archiepiscopis et episcopis per Italianam, Germaniam, Neustriam et Gallias constitutis missam (Mansi XV, 380—382) non recte Regino post litteras ad Carolum missas posuit; cf. Dümmler II, 138.*

perenniter^a permanere proposuisset. Igitur, quia monita^b nostra et crebras exhortationes^c contempsit, quia culpam suam nec dum cognovit nec confessa est nec missa nobis legatione, qui causam ipsius exequendam suscepimus, veniam postulavit, postremo, cum recto itinere nos illi fuerat adeundum et beati Petri apostoli suffragia requirenda, retro^d est conversa post Satanam^e, nec non^f a^g Thietbirgae^h reginae Rom. 2, 5. cepta interitus meditatione non cessat: cumⁱ egregio apostolo dicimus, quod contra eam contraque^k eius similes sepius replicandum est, quia secundum duriciam suam et cor inpenitens thesaurizat sibi iram in die irae. Idecirco nos eam de factis suis excommunicavimus, donec^l ecclesiae Christi nobisque precipue^f, qui eius principaliter curam gerimus quique causam ipsius exequi ac investigare coepimus, satisfecerit, donec etiam omnem sinistram^m suspicionem consilium nostrumⁿ suscipiens^f adimat, a pretiosi corporis et sanguinis Domini perceptione atque ab omnimodo consortio sanctae ecclesiae^o sancti Spiritus beatorumque apostolorum Petri et Pauli iudicio et nostrae mediocritatis auctoritate^p fecimus^q prorsus cum universis complicitibus et^f communicatoribus fau- Febr. 2. toribusque^r suis prorsus extorrem^s. Hanc sententiam IIII. Non. Febr. a nobis promulgatam^t meminimus eamque^u scripto vobis destinavimus; et ne labor noster inanis constituatur, spiritualia nobiscum vestra fraternitas adversus^v iam dictam moecham^w et communicatores eius arma sustollat et in parrochia^x sua excommunicatam^y hanc fautoresque suos viva voce unusquisque^f denunciaret, donec nostro speciali^z iudicio dignae se poenitentiae^a submittat^r.

(867). * Dixit etiam^b Lothario^c regi^d idem reverentissimus * p. 576.

pontifex epistolam^l haec^e continentem: 'Audito revertente misso nostro correctionis tuae, ut ita dicamus, initio, gratias Deo condignas egimus et, ut tibi quoque grates competitibiles^f referremus, animum preparavimus. Sed heu^g adversa nuntia venientia huius intentionis nostrae propositum celeriter obviarunt^h. Quapropter compulsi sumus mutare vocem et, qui ad gratiarum actiones osⁱ aperire disposueramus, et^k in luctus et increpationes adhuc^f officium linguae coacti dirigimus. Didicimus enim^l te, qui^m prolixo tempore in scelere permanens ecclesiae Dei^k non modicum nocuisti, nocere adhuc et, qui in sordibus eras, sordescere adhuc; siquidem, ut opinamur, tibi non sufficit solum^l adulterium perpetrasse, nisi apponas, ut^l etiam^l animas hominum periurii laqueis irretitas in extremum demergasⁿ interitum. Sed quid mirum, si paucorum animabus per^o periurium exitium^p adquisisti, quando in tanta sublimitate positus per exemplum tuae moechiae tot hominum milia in perditionis^q chaos^r precipitaveris^s? Illud autem, quod^t Thietbirga^u, quasi Waldradae testimonium dicens, eam fuisse tuam legitimam uxorem volens aut invita frustra conatur astruere; quandoquidem^v illius nullo prorsus hinc testimonio quis indigeat, cum magis nos ita sentiamus, quod iustum

a) perenniter A 2. b) monita—requirenda desunt A 3. c) exortationes A 2. d) Igitur quia eadem Waldrada retro A 3. e) sathanan A 2. B 3. f) deest A 3. g) deest A. h) thietbergae A 3. B 3. i) cum—irae desunt A 3. k) contra A 1. l) excommunicavimus donec desunt B. m) omnem et sinistram A 2; sin. omnem B 2. n) consilio nostro A 3. o) sanctae ecl. desunt A 1. p) nostraeque auctoritatis A 3. q) extraneam fecimus A; extr. facimus A 3. r) fautoribus A 3. s) pr. ext. desunt A. t) promulgatam B 1. u) quam A 3. v) adv.—arma desunt A 3. w) mecham B. x) parrochia A 1; parroecia A 2. y) excommunicatam B 1. z) deest A. a) poenitentiae B. b) et A 3. c) hloth. A 1. d) regi—pontifex desunt A 3. e) haec—coacti dirigimus desunt A 3. f) deest A. g) heheu B 1. 2. h) obviaverunt B 3. i) os—increpationes desunt B 1. k) deest A 2. l) deest A 3. m) quia A 2. n) mergere A 3; dimergas B 1. 2. o) propter A 1. p) ad exitium B. q) perditionis B. r) cahos A 3. B 1. s) precipitasti A 3. t) quod et A 2. u) thietbirga A 3. B 3; tietbirgā B 2. v) cum A 3.

1) Mansi XV, 321—324. Nicolaus hanc epistolam a. 867 simul cum litteris ad Carolum directis misit; cf. Dümmler II, 159.

est, et intellegamus, quod aequum, ut etiam Thietbirga^a mortua tu nullis legibus, nullis regulis unquam^b Waldradam in^c uxorem possis aut^b permittaris^b assumere. Utrum ergo Waldrada legitima tua fuerit aliquando coniunx^d, ecclesiae Dei satisfactione Thietbirgae^a non eget^e. Unum tamen scimus, quoniam nec nos nec eadem^b ecclesia Dei auctore Deo, qui adulteros^f iudicabit, te, si Waldradam quancumque resumpseris, etiam Thietbirga^a decedente dimittet modis omnibus impunitum^g.

Et post pauca: 'Itaque summo studio pefatam^b Thietbirgam^a coniugem^g tuam tamquam^h propriam carnemⁱ fovere ac diligere^k procurato^b et, ne illam a te separare ullo pacto consentias, vigilantem^b attende^l; unde^m, si vult a te discedere, corripe, immo corripere eam etⁿ a tali intentione per omnia revocare satage. Iam vero si amore pudicitiae separationem quaerat et^o coniugalis conubii solutionem efflagitat^p, certum est apostolo dicente, *quoniam^q mulier sui corporis potestatem non habet*, 1. Cor. 7, 4.

sed vir; verum si et ipse pudicitiam^r sectatus religionis obtentu copulam dissolvere vis, tantum ne simulate fiat, concedimus. Nam licet sit scriptum:

Quod Deus coniunxit, homo non separet, Deus^s tamen et non homo

Math. 19, 6.

separat, quando divini amoris intuitu ex^b consensu utriusque coniugis matrimonia dissolvuntur. Si^t ergo hoc modo vis, gratuito permittimus animo celere^mque prebemus assensum; aliter autem fieri mutua^m vestram separationem prohibemus. Porro si sterilitas accusatur, cogita Saram nonagenariam, Annam quoque simul^b et Helisabeth^u; quam tamen sterilitatem fortasse non facit infecunditas, sed iniquitas. Ergo^v, gloriosissime rex, esto^w propria contentus uxore et preter illius alterius ne quaeras consortium. Igitur consilium nostrum accipe et monita nostra^c tamquam affectuosi patris amplectere atque ab omni pravitate mentem, linguam corpusque refrena, precipue Waldradae pellicis^x tuae et^y dudum a te repudiatae communionem declinans et eius consortium perpetuae oblivioni^z tradens^a. Excommunicata est enim et usque ad presentiam nostram ab omni christianorum contubernio sequestrata, sicut totus iam novit occidens et iam iamque per missos nostros minime^b cum plagis ceteris oriens ignorabit^c. Quamobrem cavendum est, ne cum ea pari mucrone percellaris sententiae ac pro unius mulierculae passione et brevissimi^d temporis desiderio vinctus et obligatus ad sulphureos foetores et ad perhenne traharis^e exitium'. Et paucis interpositis epistolam^f sic concludit: 'Haec autem nos tibi^g nunc scripsisse et quasi inter nos et te nostra^h verba excessus tuos corripientia discurrisse sufficiat; ceterum

Math. 18,
15—17.

precave, ne quando nobis secundum Domini preceptum duos aut^h tres testes adhibeamus, immo vero ne hoc ecclesiae sanctaeⁱ dicamus et, quod non optamus, de cetero fias^k sicut ethnicus^l et publicanus^l.

Ecce^m ex multis pauca notare curavimus, ut sic nescientibus ex parte fierent cognita, ut tamen scientibus non per omnia essent onerosaⁿ. Qualem^o vero exitum huius pestiferi morbi pernitens attulerit^p apostolico rennuens^q mederi antidoto, quantaque regni dispendia ex hac mortifera contagione,

a) thietberg. A 3. B 3; tieth. B 2. b) *deest* A 3. c) *deest* A 2. d) coniunx A 2. B. e) indiget A. f) adulteros A 1; adulteros B 1. g) coniugem B 1. h) ut A 3. i) fovere carnem B 2. k) fove ac dilige A 3. l) adtende B; vigilantem cave A 2. m) Nam A 3. n) et—satage *desunt* A 3. o) et—efflagitat *desunt* A 3. p) flagitet A. q) *deest* A 2. r) pudicitiam A 2; pudicitiam B 2. s) deus—separat *desunt* B 1. t) Si—prohibemus *desunt* A. u) elizabeth A 3; elisabeth B 1. v) Ergo—consortium *desunt* A 3. w) propria c. u. esto B 1. x) pellicis B. y) et—repudiatae *desunt* A 3. z) obliui B 1. a) contradens B. b) *deest* A 3. c) non ign. A 3; ignoravit B 1. 2. d) ac parvissimi A 3. e) perhenmi tartaris ducaris A 2; thraaris B 2. f) ep. sic concl. *desunt* A. g) tibi nos A 2. h) vra B 1. i) sanctae eccl. A. k) fias fias A 1. B 1. 2. l) ethnicus A 3; ethnicus B 1; hetnicus B 2. 3. m) Ecce—demonstrabitur *desunt* A 3. n) honorosa B. o) Qualiter A. p) adtulerit B. q) rennuenti A 2.

sicut sepredictus sanctissimus papa Spiritu sancto afflatus predixerat, illata sint, in subsequen-^a tibus suo loco demonstrabitur.

- (858). Circa haec tempora¹ Ludowicus^b rex fratris sui Caroli^c regnum cum exercitu ingressus est, gestiens^d occidentalia regna suo subiugare^e dominatui fratrisque^f preripere debitam portionem, quae ei sorte ac funiculo hereditatis competenter acciderat, oblitus germanitatis ac consanguinitatis foedera, oblitus pacti, quod iam^g dudum mutua conventionione pepigerant, immemor etiam^h sacramentorum, quibus se cum magnis execrationibus coram Deo obligaverat. Prebuerantⁱ ad hoc facinus peragendum talia^k occasionum^l incitamenta fomitem. Carolus^c, ut premisimus^m. 2, quosdam ex nobilioribus regni aut publice adiudicatos gladio percussit aut dolo deceptos perdidit. Ceteri formidantes, ne similia paterentur, Ludowicumⁿ regem trans Rhenum^o commorantem sollicitant eiusque animum ad^p optinendum fratris regnum illiciunt, promittentes semetipsos una cum regno eius ditioni^q tradituros^r. Hac persuasione, ut animi regum avidi et^s semper inexpleribiles sunt, facile^t in spem^u introductus cum valida manu, ut^v diximus^v, terminos regni^w intravit. Carolus^x, sentiens vires^y regni a se defecisse, in ultimis finibus Aquitaniae^z fugae latibulum quaesivit. Ludowicus^z, ut coeperat, regnum^a obtinuit ac^b usque Senonis civitatem^c pervenit. Dimisso^d vero^v exercitu in Germaniam ad^e propria redire^f, cum optimatibus regni coepit negotia disponere; sed subito fortuna mutatur: nam principes, qui eum in^v regnum^v introduxerant, videntes, quod longe aliter incederet^g erga eos, quam existimaverant, penititudine tacti ad Carolum^h revertuntur. Carolus^h ex desperatis rebus vires se recepisse congaudens contractis undique^v copiis fratrem bello aggredi temptatⁱ. Ille intuens, et^k a suis, quos secum adduxerat, et ab his, quos ibi adquisisse visus fuerat, se esse^v desti-
- (859).

a) *deest* A 2. b) *hlud.* A 1; *lod.* A 3; *luduouuicus* B 1. c) *Kar.* A 2. 3. d) *gesti-*
gens A 1. e) *subicere* A 3. f) *fratr.* — *acciderat desunt* A 3. g) *iam* — *conventione*
desunt A 3. h) *deest* B 1. i) *Prebuerunt* B 1; *Prebueri* B 2; *Preb.* — *fomitem desunt* A 3.
k) et alia A 2. l) *occasionem* A 1. m) *predictum est* A 3. n) *hlud.* A 1; *lo l.* A 2.
o) *renum* B 3. p) *sollie adque* A 3. q) *ei* A 3. r) *subdituros* A. s) *av.* et
desunt A 3. t) *fac. in sp. intr.* *desunt* A 3. u) *spe* A 2. v) *deest* A 3. w) *eius* A 3;
regni terminos A 1. 2. x) *Carolus* — *quaesivit desunt* A. y) *viros* B 2. z) *Hlud.* A 1;
Lud. ut *coep.* *desunt* A 3; *Loduouuicus* B 3. a) *regnumque* A 3. b) *et* A. c) *civi-*
tate B 2. d) *Demisso* B 2; *dimissoque* A 3. e) *ad pr. red.* *desunt* A 3. f) *repe-*
dere A 2. g) *erga eos inc.* A. h) *Kar.* A 2. 3. i) *parat* A 3. k) *et* — *fuerat*
desunt A 3.

1) A. 858 Sept. 1 *Ludowicus finem regni transiit; de hac invasione cf.*
Dümmmler I, 426—446. 2) *Supra ad a. 860. Gauzberto occiso Aquitani iam tum a. 853 Ludowicum adierunt; Dümmmler I, 381 sqq.*
3) *Carolus, cum Nov. 12 prope urbem Breone (Brienne le Château) acie iam instructa a suis destitutus ante initium proelii fugisset, non in Aquitaniam, sed in Burgundiam se contulit; Dümmmler I, 432.*

tutum, maturius fugam arripuit et cum debita confusione fines regni^a excessit¹.

Hac tempestate² Hucbertus^b abba, frater Thietbirgae^c (857). reginae, contra Lotharium^d regem rebellare exorsus^e est; collecta quippe^f predonum valida manu rapinas coepit^g exercere interfectisque aut fugatis Lotharii^d fidelibus, qui finitima possidebant loca, agros villasque eorum suae factionis sectoribus^h distribuitⁱ. Ad huiuscemodi^k temeritatem comprimendam Lotharius^d rex^l semel, iterum atque tertio exercitum produxit, frequenter etiam cum ducibus armatorum multitudinem direxit; sed minime hanc presumptionem extinguere potuit, quia loca inaccessibilia inter Iurum^m et Alpes Peninasⁿ seditiosis munitissimum^o prebebant^p receptaculum et regi exercituique eius^q propter concava vallium et prerupta montium artissima itinera^r difficilem ingressum. Attamen idem^s acephala³ Hucbertus^t novissime a Conrado^u comite⁴ peremptus est iuxta^v castrum, quod Urba^w dicitur⁵. (864).

Anno dominicae incarnationis DCCCLXVI.^{x.6} Herispoius (857). rex Brittonum a suis interficitur, et Salomon dux in^y loco eius subrogatur. Erat^z enim^a isdem vir strenuus et *bellicosus et tam forma quam animo ad regni gubernacula coaptatus^b. Carolus^c tertio super Brittones cum exercitu irruere disponit, sed cum ad terminos^d gentis appropinquasset^e, audito, quod ad resistendum totis viribus parati essent, subito mutata voluntate magis elegit pacem suscipere quam bellum inferre; facta itaque pactione cum Salomone, quam dudum cum Herispoio^f fecerat, discessit⁷.

a) regni fines A. b) hubertus A 1. c) thietbergae A 3. B 3; tietb. B 2. d) hloth. A 1. e) exhorsus B. f) collectaque A 3. g) cepit B. h) exequutoribus A 2. i) tribuit A 1. 2; dedit A 3. k) quam A 3; huscemodi B 1. l) rex—atque desunt A 3. m) iuram A 3. n) appenninas A 3. o) munitissima B 2; deest B 3. p) preb.—artissima desunt B 2. q) et exercitui A 3. r) it. et A 1. 2. s) deest B 3. t) hugbertus A 2. u) cuonrado B 1. 3. v) iusta B 3. w) orba B 3. x) DCCCLXVII. A 3. y) deest A 3. z) Erat—isdem desunt A 3. a) deest A 2. b) coaptatur A 1. B. c) Kar. A. d) conterminos A 2. e) adprop. B. f) herispogio A 3.

1) 859 mense Ianuario. 2) Iam a. 857 exeunte Lotharius, ut Thietbergam fratris auxilio privaret, contra Hugbertum quasi seditiosum expeditionem fecit, sed re infecta rediit. Deinde a. 859 Ludowico imperatori eas regiones permisit, ut ad illum bellum contra Hugbertum gerendum transferret: tamen Hugbertus a Carolo rege adiutus, qui eum a. 862 etiam abbatia St. Martini Turonensi donavit, sua defendit. Dümmler II, 9 sq., 38. 3) Qui caput suum, regem videlicet aut regulam monasticam, non agnoscit; rebellis aut clericus coniugatus. P. Conf. Isidor. Orig. V, 39, 39; VIII, 5, 66. 4) Konrado II. filio Konradi I. filii Welfi. Cui Konrado cum Carolus rex comitatum Autissiodorenses (Auxerre) admississet, Ludowicus imperator, ut sibi eum conciliaret, a. 864 ei comitatum Hugberti tribuit: eodem anno ille proelio victus cecidit; Dümmler II, 110. 5) Orbe in districtu Waadt. 6) A. 857; Dümmler I, 412. 7) Carolus ipse Bretones non aggressus est: Salomo, qui ab initio regni sui in seditione permansit, postquam a. 862 a Rotberto marchione cum Normannis coniuncto cladem accepit, tandem a. 863

867.

Anno dominicae incarnationis DCCCLXVII. Nortmanni^a ora^b Ligeris fluminis occupantes Namnetensem^c, Andegavensem, Pictavensem atque Turonicam provintiam iterato crudeliter^d depopulari¹ coeperunt. Contra quos² Ruotbertus^e, qui marcam tenebat³, et Ramnulfus^f dux Aquitaniae⁴ collecta^g multitudo^g aciem dirigunt. Illi sentientes se^h ab exercitu insequi cum summa acceleratione ad classem repedare contendunt; sedⁱ cum appropinquare insequentium multitudinem cernerent, cognoscentes se effugere non posse quandam villam⁵ ingrediuntur, ubi se, quantum hora permisit, communiunt. Erat autem in eadem villa basilica^k pergrandis ex lapide constructa^l, in qua^m maxima pars Nortmannorumⁿ introivit cum duce eorum^o nomine^g Hastingso. Ruotbertus^p et Ramnulfus cum^q sociis super eos^r irruunt^s, quoscumque extra basilicam repererunt^t, absque mora trucidant. Ad ecclesiam^u pervenientes^v, cum vidissent locum munitum et animadvertissent non modicam turbam paganorum intrinsecus^w latitantem, parumper deliberantes castra in circuitu statuunt^x, tentoria^x figunt, ut^y in crastinum exstructis aggeribus applicatisque machinis hostes totis viribus expugnarent; declinabat^z quippe iam^a sol ad occasum. Ruotbertus^b nimio calore exestuans, galeam et loricam deposuit, ut aura^x collecta^x paulisper refrigeraretur; cumque^c unusquisque in positione castrorum intenderet, repente Nortmanni^d a munitione exiliunt et cum ingenti^x clamore super Ruotbertum^e ac socios impetum faciunt. Sed^f quamvis repentini et subitanei casus etiam fortissimos viros in bello conturbare soleant, tamen arma quam^g citius corripunt, hostes viriliter excipiunt et cedentes in basilicam redire^x compellunt. Ruotbertus^h absque galea et lorica accurrens, cum incautius dimicaret^x et^x inimicos ultro^x insequeretur, interfectus est in introitu ipsius^x

a) Nordm. A 1; Norm. A 2; Nortmani B 1. b) oram A 3; hora B. c) nam netessem B 1. 2. d) *Hic finitur codex* A 2. e) rothbertus A 1; rodbertus A 3. f) ramnolfus A 3. g) *deest* A 3. h) se—acceleratione *desunt* A 3. i) sed appropinquante multitudo cernentes se A 3. k) Erat ibi A 3. l) lapidea A 3. m) in quam A 1; quam A 3. n) nordm. A 1. B 3; eorum A 3. o) suo A 3. p) rodbertus A; roubertus B 1. q) cum—eos *desunt* A 3. r) eos *deest* B 2. s) omnes v. bas. repertos trucidant A 3. t) repererunt A 1; reperierunt B 2. u) Ad ecel. vero A; basilicam A 3. v) venientes A 3. w) intus A 3. x) *deest* A 3. y) ut crastino agg. et mach. eos exp. A 3. z) declin.—occasum *desunt* A 3. a) sol iam B 3. b) Rodbertus quoque (A.) A 1; Rodbertus A 3. c) Cum A 3. d) nordm. A 1. e) rodbertum sociosque eius A. f) Sed—tamen *desunt* A 3. g) Qui arma quanto A 3. h) Rodbertus A; routh. B 2.

cum Carolo pacem fecit, qua fines eius parvis etiam additamentis aucti sunt; Dümmler II, 39. 50. 1) Hoc inde ab a. 843 quotannis fere fecerunt. 2) I. e. quadringentos ex eis, qui a. 866 urbem Cenomanensem diriperunt; Dümmler II, 150. 3) V. supra a. 861; a. 865 etiam Autissiodorensem comitatum Konrado demptum acceperat; v. supra a. 866 et Dümmler II, 110. 4) Comes Pictuviensis, qui ex a. 852 saepius cum Rotberto contra Normannos pugnavit. 5) Brissarthe.

ecclesiae; eius corpus iam^a exanime^a Nortmanni^b intrinsecus trahunt^{c.*}. Porro^a Ramnulfus, cum^a eminus stans eventum^a rei^a specularetur^a, a quodam Nortmanno^b per fenestram basilicae sagittae ictu^d graviter vulneratus est^a et a suis ex certamine eductus vix triduo supervixit. Tali^e infelici infortunio^f pugna commissa est et finita; exercitus amisso capite errore pariter^a ac merore repletus solvit eadem hora obsidionem et ad propria revertitur; Nortmanni^b ovantes ad^g classem dirigunt gressum.

Non multo post interiecto^a tempore^a Hugo abba¹ in^h (866). locum Ruotbertiⁱ substitutus est^{**}, vir strenuus^k, humilis, iustus, pacificus et omni morum honestate fundatus; siquidem Odo¹ et Ruotbertus^m, filii Ruotbertiⁿ, adhuc parvuli erant, quando pater extinctus est, et^o idcirco non est illis ducatus commissus.

Per idem tempus gens Sarracenorum^p in Benevento^q (841). ex Africa^r veniens² universam pene regionem illam^a invaserunt^a, caedibus, rapinis ac^a incendiis omnia depopulantes^s. Contra quos Ludowicus^t imperator exercitum contrahit^{u.3}, (866). et veritus, ne forte adversus innumerabilem hostium multitudinem vires regni non sufficerent, ad Lotharium fratrem in Gallias^v legatos^a mittit^w, omnino exposcens, ut ad prefatae nequissimae gentis vires extenuandas audaciamque refrenandam sibi cum Dei auxilio^x, virtute quoque Francorum, opitularetur. Qui nihil cunctatus exercitum cum ingenti industria undequaque^d contrahit fratrique, quanta potuit celeritate, in adiutorium venit. Ubi plurima^{*} bella gesta sunt, non solum fortiter, sed etiam feliciter, Deo opem ferente. Inter haec exercitus Lotharii^v gravi^a peste^a fatigatur^a; ex insueto quippe^a calore et intemperie aeris dissolutus dissinteriae^z vel clienteriae morbo corripitur, ex qua

*) Iste Robertus fuit nostris temporibus alter quodammodo Machabeus. Cuius prelia, quae cum Brittonibus et Normannis gessit, si per omnia scripta fuissent, Machabei gestis aequiperari potuissent *add. man. s. XII. in cod. B 3.*

***) busso blusso *add. man. s. XI. in margine cod. B 2.*

a) *deest A 3.* b) *nordm. A 1.* c) *rapiant A 3.* d) *sagitta A 3.* e) *Tali—finita desunt A 3.* f) *fortunio A 1.* g) *classem repetunt A 3.* h) *loco A 3.* i) *rodberti A; routberti B 1. 2.* k) *stren.—et desunt A 3.* l) *ōdo A 1.* m) *rodb. A; rüt. B 1; roth. B 3.* n) *rodb. A; roth. B 1. 2.* o) *et—commissus desunt A 3.* p) *sarac. B 1.* q) *in beneventum A 3.* r) *affrica A 3.* s) *depopulati sunt A 3.* t) *hlud. A 1; lod. A 3.* u) *contrahens ad loth. omissis mediis A 3.* v) *galliis B 1.* w) *misit, ut sibi virtute franc. opit. A 3.* x) *ausilio B 1.* y) *hloth. A 1.* z) *desinteriae A 1; dissent. A 3.*

1) *Filius Konradi I. et frater Konradi II. ad a. 866 commemorati: abbatias tenuit cum alias tum St. Martini Turonensem et S. Germani Autissiodorensis; Dümmler II, 151.* 2) *A. 841 Saraceni urbe Bari capta in Italia consederunt; Dümmler I, 192 sq.* 3) *De hac expeditione a. 866 suscepta et per sequentes annos continuata cf. Dümmler II, 235 sq. A. 871 etiam urbs Bari a christianis recuperata est; Dümmler II, 265 sq.*

plaga^a innumerabilis multitudo extincta est; plurimi etiam aranearum^b morsibus perierunt, ut iam tunc daretur intellegi^c, quod propter duriciam^d et cor inpoenitens^e Deus non solum Lothario^f, verum^g etiam omni regno eius adversaretur. Revertitur itaque in Franciam non^h sine gravi, utⁱ dictumⁱ estⁱ, dispendio suorum.

868.

(867 Nov. 13).

Anno dominicae incarnationis DCCCLXVIII.^k Nicholaus^l, sanctissimus et perbeatissimus^m papa post multosⁿ pro Christo labores et post^o multa pro sanctae ecclesiae inviolabili statu certamina migravit ad caelestia regna^{p.1}, recepturus^q pro administrata fideliter sibi credita dispensatione a largissimo Domino inmarcescibilem^r gloriae coronam: de cuius Deo placitis actibus plura poterant dici relatu digna, nisi brevitati studentes causas rerum magis summatim notare quam explanare proposuissemus. Denique post beatum Gregorium² usque^s in presens nullus presul in Romana urbe pontificali^t honore sublimatus illi videtur aequiperandus. Regibus ac tyrannis imperavit eisque ac si dominus orbis terrarum auctoritate pefuit; episcopis et^u sacerdotibus religiosis ac^v Domini mandata observantibus humilis, blandus, pius ac^o mansuetus apparuit, inreligiosis^w et a recto tramite exorbitantibus terribilis atque austeritate plenus extitit, ut meritoⁱ credatur alter Helias Deo^x suscitante nostris in^y temporibus exsurrexisse, etsi non corpore, tamen spiritu et virtute.

Huic sanctissimae^z memoriae viro Adrianus in pontificatu successit³. Quod^a cum Lotharius^b rex^c certa^d relatione comperisset, ei talia scripta^e direxit⁴: 'Infausta relatio et^f in ambiguo^g hactenus manens, ut ita dicamus, acriter nostrae serenitatis transverberavit aures, intimando^e, quod beatae recordationis domnus Nicholaus^h abⁱ hac lacrimarum valle vocante Christo decesserit, cum^k sanctis, ut credimus, inestimabiliter coronandus. Nec differt, ut omnis christiana religio de tanto pontifice doleat et omnis ordo ecclesiasticus^l de prudentissimo papa ingemiscat. Revera nos potius deflemus,

a) quorum A 3. b) a ranarum B 2. c) intelligi A 3. B 3. d) dur. cordis A. e) inpenitens B. f) hloth. A 1. g) sed omni A 3. h) cum gr. A 3. i) deest A 3. k) DCCCLXVIII. A 3. l) Nicol. A 1. 3. m) beatiss. A 1; sanctus papa A 3. n) multos — post desunt A 3. o) deest B. p) ad dominum A 3. q) rec. — propos. desunt A 3. r) inmarcessib. B 1. s) usque in pr. desunt A 3. t) pont. hon. subl. desunt A 3. u) ac A 3. v) ac — observ. desunt A 3. w) inreligiosis autem (A.) A 1; a recto autem tr. A 3. x) domino A 1; deo — tempor. desunt A 3. y) deest A. z) s. mem. viro desunt A 3. a) Haec A 3. b) hloth. A 1. c) deest A 3. d) certa rel. desunt A. e) verba A 3. f) et — dicamus desunt A 3. g) inambigua A 1. h) nicol. A 1. 3. i) ab — valle desunt A 3. k) cum — commisimus desunt A 3. l) deest B 2.

1) 867 Nov. 13; cf. *Dümmler II*, 210—217. 2) *Gregorium I. (Magnum)* 590—604. 3) *Hadrianus II*. 867 Dec. 14 papa consecratus est; *Dümmler II*, 222 sq. 4) *Hanc epistulam (Mansi XV, 831—832) Lotharius mense Februario a. 868 videtur misisse; cf. Dümmler II, 227.*

qui causas nostrae calumniae^a et fraudulentas aemulorum nostrorum quaerimonias tam benigno patri aequitatis ac iustitiae lance ponderandas ac determinandas ad tempus et in parte commisimus; sed, quod lugubriter replicamus, plus apud sanctitatem illius valere^b nostrorum inimicorum^c insidiae et simulatae deceptiones, quam nostra simplex et pura defensio. Nos enim litteris et verbis indesinenter proclamantes et diversis legationibus eadem repetentes humiliter postulavimus, ut nos et accusatores nostri iuxta divinas et humanas leges sui^d pontificii audientiam mere-remur, ut ratio docet, nostram presentiam exhibendo: sed semper repulsi sumus'. Et post pauca: 'Sed quia Deus omnipotens princeps pastorum in illa sancta^e sede vestri^f pontificatus apicem sublimavit, si tempus arriserit, vestrum multipliciter^g desideramus conspectum et vestris Deo dignis animari colloquiis ac melliflua benedictione potiri'. Et in fine ipsius epistolae: 'Interea modis omnibus obsecramus, ut de vestra optabili^h prosperitate litteris vestris celsitudinem nostram certam red-dentes carae filiationis munus nobis impertiri dignemini.

Ad haec supradictus papa rescripsit^l, sedem sanctiⁱ Petri semper paratam esse dignam satisfactionem suscipere^k nec, quod divinae humanaeque leges iuste decernunt, unquam reppulisse^l: itaque, si se immunem ab obiectis sciret, cum omni fiducia sedem apostolicam oporteret adire, ut ex-petitam benedictionem perciperet^m; si autem culpam recogno-sceret, nihilominus absque hesitatione venire festinaret, con-dignaⁿ poenitentiae^o remedia suscepturus.

* p. 580. * His^p temporibus gens Vulgarum^{q. 2} ferocissima^r ac belli- (864). cosa relictis idolis abrenuntiatisque^s gentilium superstitionibus in Christum ex permaxima parte credidit³; et abluta salu-tari baptismatis unda in religionem christianam transiit. Directi sunt autem a sede apostolica in eandem gentem sacerdotes ac viri religiosi, qui populum adhuc rudem divinis informarent preceptis et incultam barbariem sacris dogma-tibus excolentes Christo gratum habitaculum prepararent. Ut huius vere sanctae devotionis opus prosperum obtineret effectum, Ludowicus^t christianissimus rex, qui Germanis imperabat, non mediocre prebuit supplementum. Ferunt^u autem de huius gentis rege, quod a tanta perfectione post perceptam baptismi gratiam ceperit, ut^v diebus ornamentis^w

a) calumpniae B 1. 3. b) valuerunt A 3. c) deest A; aemulorum nostrorum A 3.
d) eius A 3. e) deest A 3. f) viri B 2. g) multiformiter A 3. h) obtabili A 1.
i) beati A 3. k) percipere A 1; recipere A 3. l) repulisse B 2. m) acciperet A 3.
n) condignae A 3. o) penit. B 1. 2. p) His—prebuit supplementum desunt A 3.
q) vulgorum A 1; bulgarum B 3. r) fortissima A 1. s) adren. B 1. t) hūd. A 1.
u) Fertur de eodem rege A 3 (a. 867). v) quod A 1. w) hornam. B 1.

1) De hac epistula alibi nihil comperimus; cf. Dümmler II, 228, 'Neues Archiv' XV, 321. 2) I. e. Bulgari, gens originis Finnicae, sed cum Sclavis mixta, quae Moesiam aliasque in dextra Danubii ripa regiones occupaverat atque etiam Marahensium regno, antequam Ungari intervenerunt, paene finitima videtur fuisse; cf. Dümmler I, 33 sq. 3) A. 864, ut videtur, Bogoris Bulgarorum rex baptismum cum nomine Michaelis accepit; quo facto etiam subditos suos christianos fieri coegit. Dümmler II, 187 sqq.

- regiis indutus^a coram^b populo^b procederet, noctibus vero^b sacco vestitus latenter ecclesiam intrans super pavementum ipsius^b basilicae^c substrato sibi^d tantum cilicio prostratus in oratione iaceret. Non^e post multum tempus divina inspiratione commonitus regnum terrenum dimisit, ut in caelis aeternaliter regnaret cum Christo; et ordinato in suo loco (889). regem filium suum maiorem^f natu¹, comam capitis deposuit habituque sanctae conversationis suscepto monachus effectus est, elemosinis, vigiliis et orationibus die noctuque^g intentus. Interea filius eius, quem regem constituerat, longe a paterna intentione et operatione recedens predas cepit exercere, ebrietatibus, comessationibus et libidinibus vacare et omni conamine ad gentilitatis ritum populum noviter baptizatum^h revocare. Quod cum pater audisset, nimio zelo accensusⁱ sacrum habitum deposuit et militiae cingulum resumpsit et cultu regio indutus, adsociatis sibi Deum timentibus, filium persecutus est: quem mox absque difficultate cepit, oculosque eius effodit, et in^k carcerem misit; deinde convocato omni regno suo filium iuniorem² regem constituit, interminatus (893). coram omnibus, similia fore passurum, si in aliquo a recta christianitate deviaret. His ita patrat, deposito cingulo et resumpto sanctae religionis habitu in^l monasterium ingressus in sancta conversatione reliquum vitae presentis tempus duxit.

869.

869. Anno dominicae incarnationis DCCCLXVIII.^m Lothariusⁿ Romam profectus est^o; quo cum pervenisset, ab Adriano pontifice^p honorifice susceptus est³. Qui^q ab eodem presule sciscitatus^r, si monita pii patris domni Nicholai^s cum omni vigilantia^t hactenus observata^u haberet^v et prestitum^b ius iurandum inviolato^b foedere^b custoditum^w, ab illo deceptus, qui in veritate non stetit, qui^x non solum mendax est, sed etiam pater omnis mendacii, respondit se ita omnia observasse^y, ac si divinitus sibi essent imperata. Cumque proceres et optimates, qui^z cum eo venerant, eadem testificentur nec ulla opposita persona inveniretur, quae^a adversus

Ioh. 8, 44.

a) indutas B 2. b) deest A 3. c) ecclesiae A. d) tantum sibi B 1. e) Non—tempus duxit desunt A 3. f) in suum locum rege filio suo maiore (A.) A 1. g) nocte—que A 1. h) pabtiz. B 1. i) accessus B 1. 2. k) oculisque erutis in A 1. l) deest A 1. m) DCCCLXX. A 3. n) Hloth. A 1. o) est—pervenisset desunt A 3. p) papa A 3. q) A quo interrogatus A 3. r) suscitatus B 2. s) nicol. A 1. 3. t) diligentia A 1; c. o. vig. desunt A 3. u) conservata (A.) A 1. v) conservasset A 3. w) custodisset A 3; custoditum. Qui A 1; custoditumque B 1; custoditum q. B 2. x) qui—mendacii desunt A 3. y) servasse A 3. z) q. c. e. ven. desunt A 3. a) qui B 1. 2.

1) Wladimiro, qui quattuor annos (c. 889—893) regnasse fertur; cf. Dümmler III, 354 sq. 2) Simeonem, qui a. 893—927 regno praefuit. 3) Quae hic narrantur, ea a. 869 Iul. 1 non Romae, sed in monte Cassino acciderunt; Dümmler II, 238—240.

regiam auctoritatem legitimum auderet controversiae inire 869. certamen^a, universalis^b papa talia^b prosequitur: 'Si vestrae testificationis^c verbis^b veritas suffragatur, cum omni alacritate mentis^b omnipotenti^b Deo multiplices^b gratiarum actiones referimus. Restat ergo, fili carissime, ut ad confessionem sancti Petri accedas, ubi Deo^b propitio^b salutarem hostiam^d pro tua non tantum corporis quam animae^e incolumitate^f immolabimus, ex qua te nobiscum participari oportet, ut per^g hanc participationem membris Christi, unde abscisus videbaris, merearis incorporari'. Finita igitur missarum sollempnia^h, invitat summus^b pontifex^b eundem^b regem ad mensamⁱ Christi acceptoque in manibus corpore et sanguine Domini ita eum alloquitur: 'Si innoxium te recognoscis a prohibito^b atque^b interdicto tibi a domno Nicholao^k adulterii^l scelere et hoc fixa mente statutum^l habes, ut nunquam diebus^b vitae^b tuae^b Waldradae pellicis^m tuae dudumⁿ a te repudiatae miscearis nefario concubitu, fiducialiter^b accede^b et^b sacramentum salutis aeternae tibi ad remissionem peccatorum profuturum percipe^o: si autem tua conscientia te accusat^b et^b loetali vulnere sauciatum proclamat, aut iterum redire mente^b disponis in mechiae volutabro^p, nequaquam sumere presumas, ne forte^b ad iudicium et condemnationem tibi eveniat, quod^q fidelibus ad remedium preparavit divina providentia'. Qui mente captus, obduratus^r pariter^b et obcecatus^s, absque retractatione communionem corporis^t et sanguinis Domini^u de manu pontificis sumpsit, non^v expavescens illam sententiam, quae dicit: *Horribile est^w incidere in manus Dei^x viventis. Qui enim manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit.* Deinde conversus isdem^y presul ad sequaces ac fautores regis, unicuique^z communionem obtulit in haec verba: 'Si domino ac regi tuo Lothario^a in obiecto adulterii crimine favorem non prestitisti neque consensum prebuidisti et Waldradae et aliis ab hac sede apostolica^b excommunicatis non communicasti, corpus et sanguis domini nostri Iesu^b Christi^b prosit tibi in vitam aeternam!' Igitur, quisquis in his se laesum sciens ausu^b temerario^b communionem sub tali contestatione porrectam sumere presumpsit, divino^c iudicio percussus ab hac luce subtractus est, antequam subsequentis anni rediret principium; perpauci, qui se a communionem subtraxerunt^d, vix mortis periculum evaserunt^e.

Hebr.10,31.

1.Cor.11,20.

a) confictum A 3. b) *deest* A 3. c) testificationi A 3. d) host. sal. A. e) pro corporis et animae tuae inc. A 3. f) incolumitate A 1. B 3. g) per h. part. *desunt* A 3. h) Finitis ig. miss. sollempniis A. i) missam B 3. k) nicol. A 1. l) hoc fixum A 3. m) pellicis A 3. n) dud. a te rep. *desunt* A 3. o) accipe A 3. p) volutabrum A. q) quod — providentia *desunt* A 3. r) obduratusque A 3. s) coecatus A 3. t) corp. — Dom. *desunt* A 3. u) *deest* A. v) non — bibit *desunt* A 3. w) *deest* B 2. x) domini A 1. y) idem A 1; *deest* A 3. z) unicuique A 1. a) hloth. A 1. b) *deest* A 3. c) dei A 3. d) subtrahere A 3. e) evasere A 1.

(Ann. Prum.).

Porro^a Lotharius^b Roma egressus morbo corripitur et Aug. 9. Placentia^c civitate^d perveniens diem clausit extremum VI. Id. Augusti¹. Tanta autem strages in prefati regis populo^e facta est, ut non peste perisse^a, sed hostili gladio corruisse virtus ac nobilitas totius^a regni^f videretur, quae^g eo tempore tantae fecunditatis erat, ut in modum densarum segetum pullulans veluti quodam examine imperii fines^h repleverit.

Carolusⁱ certa^a relatione^a comperiens, Lotharium^b regem obisse, mox^a regnum illius occupare nititur²: Mettisque perveniens^k ab Adventio prefatae^a urbis^a episcopo³ et^l non- (Sept. 9). nullis aliis^a primoribus favorabiliter^a exceptus^a in regnum (Oct.). sublimatur indeque^m digrediens^a Aquisgrani palatium ingressus est⁴, eoⁿ quod sedes regni esse videretur. Ubi multo (Dec.). plures ad eum confluerunt.

Carebat^o autem ea^a tempestate^a urbs Trevirorum^p et Colonia Agrippinensis^q pontificibus, siquidem^r, ut premisimus⁵, amborum^s presules in Italia ab^t hac luce subtracti sunt. (870 Ian.). Inito^u autem rex cum optimatibus consilio, Bertulfum^v nepotem supradicti^a Adventii episcopi ecclesiae Trevirorum^w prefecit. Actum^x est autem, ut iste vir episcopalem obtineret dignitatem, interventu et^y ope predicti Adventii, qui eo^a tempore^a plurimum apud regem^z poterat^a, eo quod illi assentando in adipiscendis regni negotiis ambiciosius faveret. Porro Coloniae Aprippinae^b rex^b Hilduinum abbatem⁶ preponere^c temptavit in^d pontificali cathedra, fecitque a Francone episcopo Tungrensis^e dioceseos⁷ in Aquis palatio presbiterum ordinari ad titulum sancti Petri predictae metropolis.

Dum^f haec in regno Lotharii^g aguntur, Ludowicus^h rex infirmitate detentus in Baioariorumⁱ finibus lecto decumbebat. Audiens itaque^k, a fratre sepe dictum regnum taliter^b invasum, aegre tulit et cum omni^b festinatione legatos direxit, qui

a) *deest* A 3. b) *hloth.* A 1. c) *placentiam* A; *plasentia* B 3. d) *civitatem* A 1; *deest* A 3. e) *in pop. eius* A 3. f) *deest* A 1. g) *Quo* B 3. h) *fines imp.* A. i) *Karolus* A. k) *veniens* A. l) *et a* A 1. m) *Inde* A. n) *eo—videretur* *desunt* A 3. o) *Karebant* A 1. p) *treveris* A 3. q) *agrippina* A 3; *agripinensis* B 1. 2. r) *presulibus quia* A 3. s) *ambo* A 3. t) *defuncti erant* A 3. u) *In.—consilio* *desunt* A 3. v) *Karolus Bertolfum* A 3. w) *treverensi* A 3. x) *Actum—dignit.* *desunt* A 3. y) *et o. prev.* *desunt* A 3. z) *eum* A. a) *valuit* A 1; *valebat* A 3. b) *deest* A 3. c) *preferre* A 3. d) *in pont. cath.* *desunt* A 3. e) *tungrensi episcopo in* A; *trungrensis* B 3. f) *Dum haec usque in finem anni in A 1 prius ommissa postmodo in duobus foliis addita sunt, quorum prius periit; Dum—aguntur* *desunt* A 3. g) *hloth.* A 1. h) *hlud.* A 1; *lod.* A 3. i) *bauariae* A 3. k) *audiensque* A 3.

1) *Ex Ann. Prum.; de morte Lotharii Dümmler II, 242—246.* 2) *De hac expeditione cf. Dümmler II, 281—294.* 3) *Qui sedit 855—875.* 4) *Mense Octobri et iterum, ut natalem Domini ibi celebraret; Dümmler II, 286 n. 2 et 289.* 5) *V. a. 865; Guntharius etiamtum vixit.* 6) *Sithiensem (St. Omer), fratrem aut certe propinquum Guntharii archiepiscopi depositi; Dümmler II, 290.* 7) *Sive Leodiensis (855—901): is enim unus ex quinque episcopis Coloniensis metropolis suffraganeis Carolo se dederat.*

eum obnixè rogarent, ut ab^a hac temeraria invasione cessaret nec solus indebita presumptione usurparet, quod utrisque haereditario iure aequaliter competebat; regno decederet^b, quousque Deo pristinam sospitatem^c reddente venire^d posset, ut pariter colloquerentur et de eiusdem regni statu, quod^e iustitiae et aequitatis iura dictabant, pari voluntate decernerent. His^f cum tali mandato premissis interim Liutbertum^g archiepiscopum Magontiacae^h urbisⁱ. 1 occulte Coloniam dirigit hortaturque^k, ut^l omni arte satageret^l ordinationem Hilduini^l prevenire et ex ipsius^l civitatis clero episcopum consecrare stu^lderet^l per electionem civium. Qui assumptis secum aliis (870). episcopis² recto^l itinere^l Diuzam^m castrum³ pervenit; et for- (Ian.). midans, ne forte^l insidiae sibi a Caroli fautoribus molirenturⁿ, nequaquam^o Rhenum transiit^p, sed destinatis missis^q mandavit, ut honestiores ex clero et nobiliores ex populo sibi ad eundem^r castrum occurrerent. Illis iussa complentibus episcopus ex parte regis eos^s alloquitur, ut sibi consulerent et quam citius^t ex proprio grege presulem eligerent; se ad hoc destinatum esse^u, ut, quemcumque communi consilio proficiendum decernerent^u, statim consecraret. Ad haec illi respondent, Hilduino^v episcopatum esse datum, iamque presbiterum ad ipsam sedem ordinatum, omnesque pene manibus datis eius dominationem susceptam haberent^w, nulla ratio permetteret, ut alium eligerent. Quibus ille econtra^x: 'Si electionem^y vobis a rege concessam despicitis, in arbitrio^l et^l potestate regis est^z, quem vobis velit dare episcopum; tamen^a pro certo scitote, quod ante triduum alium quam Hilduinum^b habebitis^c episcopum'. His auditis unanimiter (Ian. 7). elegerunt Willibertum, venerabilem virum, quem nimium rennuentem ac^d refugientem^d ordinavit predictus^e antistes cum aliis consacerdotibus^f. 4; et^g cum omni clero et populo Rheni fluentia transfretavit et eum honorifice in^h sede pontificali imposuit omnibusqueⁱ rite peractis sub omni celeritate recessit. Carolus comperta ordinatione nimio^d furore accenditur ac mox Coloniam proficiscitur; quippe dum haec age-

a) ab — usurparet *desunt* A 3. b) discederet A 3. c) sanitatem A 3. d) ven. p. ut *desunt* A 3. e) quod — dictabant *desunt* A 3. f) His — premissis *desunt* A 3. g) liutb. B 1; liudb. B 2. h) moguntiae A 3; mogontiacae B 1. 3; magontiae B 2. i) *deest* A 3. k) hortatus A 3. l) hilduvini A 3. m) diuzam A 3. n) tenderentur A 3. o) non A 3. p) transit B 1. q) destinans mandatos A 3. r) idem B 2; illuc sibi occ. A 3. s) Quos venientes ex p. r. all. A 3. t) quantocius A 3. u) ut electum ab eis A 3. v) hilduvino iam A 3. w) suscepisse A 3; ubi haberent — eligerent *desunt*. x) *deest* A 3; contra B 1. y) inquit *add.* A 3. z) erit A 3. a) tamen — episc. *desunt* B 2. b) hilduvinum A 3. c) habetis B 1. d) *deest* A 3. e) liutbertus archiepiscopus A 3. f) sacerdot. B 3. g) et rhenum transfretans eum A 3. h) sedi A. i) et sub. cel. A 3.

1) *Qui sedit* 863—889. 2) *Scilicet quattuor praeter Franconem Coloniensis ecclesiae suffraganeis, Liutberto Monasteriensi, Theoderico Mindensi, Egiberto Osnabrugensi, Odilbaldo Traiectensi, insuper etiam Altfrido infra commemorato.* 3) *Deutz.* 4) A. 870 Ian. 7.

rentur a^a missis Ludowici^b, Hilduinus^c apud Aquis palatium in regio^d obsequio morabatur. Willibertus^e episcopus et omnes, qui in^f eius ordinatione^g consenserant, Rhenum trans-euntes sevitiā regis declinaverunt. Rex, cum neminem repperisset, in^h quem suas iniurias ultum ireⁱ posset, via, qua venerat, regressus^k est. Interea^f iterum legati a Ludowico^l mittuntur, orantes, ut a regno discederet; sed^m cum minime adquiesceret, novissime Liutbertum archiepiscopum (Jan. 22). et Altfridum episcopum de Saxonia^l, prudentissimum virum, Ludowicusⁿ legatos dirigit, mandans, ut unum e duobus eligeret, aut cito a regno recederet aut sibi cum fratre pug-nandum foret^o. Qui eum tanta ingenii arte tantaque constantia adgrediuntur^p, ut absque dilatione recederet et^q in proprio regno se reciperet². Post^r haec supradicti reges conventum celebrare disponunt³ in loco, qui dicitur Marsana⁴, iuxta Mosam.

870.

870. Anno dominicae incarnationis DCCCLXX.^s Ludowicus^l (Aug. 8). et Carolus^t una^f cum optimatibus et^f proceribus^f suis ad Marsanam venientes regnum quondam Lotharii^u aequis partibus^v inter se^w dividerunt⁵. Qualiter^x autem haec divisio^y facta sit, quia omnibus pene notum est, supervacuum duximus adnotare.

Carolus^t conventu^f absoluto^f ad Heristellium^z.⁶ per-rexit, quia ei idem palatium^a in parte^b acciderat; Ludowicus^c vero^d ad Aquis palatium rediit, ubi duobus fere mensibus lecto decubuit, adversa^e valitudine preventus⁷. Denique cum a partibus orientis veniens Ribuariorum^f terminos intrasset, in quandam regiam villam, nomine Flameresheim⁸, ad hospiciū divertit. Cumque solarium domus conscendisset stipatus obsequentium multitudine^g, repente

a) a m. lud. *desunt* A 3. b) lod. B 1. c) hilduvinus A 3. d) regis A. e) Villi-bertus B 1. f) *deest* A 3. g) ordinationi A 3. h) *abhinc usque in finem anni in* A 1 *in folio post addito.* i) *ultuire* B 2; *ulciscere corr.* ulcisci B 3. k) *reversus* A 3. l) hlud. A 1; lod. A 3. m) *sed—recederet desunt* A 3. n) hlud. A 3. o) *sciret* A 3. p) *aggressi sunt* A 3. q) *seque in s. r. rec.* A 3. r) *Post—Mosam desunt* A 3. s) DCCCLXXI. A 3. t) Kar. A. u) kloth. A 1. v) *aeque* A 3. w) *inter se par-tibus* A 1. x) *Qual.—adnotare desunt* A 3. y) *div. haec* A 1. z) *haristallium* A 1; *haristallium* A 3. a) *idem pal. ei* A 1; *idem ei pal.* A 3. b) *sorte* A 3. c) hlud. A 1; lod. A 3. d) *deest* A 3. e) *adv. val. prev. desunt* A 3. f) *ad rib. fines venisset et in villa regia sol. ascendisset* A 3. g) *obsequentibus* A 3.

1) *Episcopum Hildesheimensem 847—874; Carolus tunc Aquis nuptias cum Richilde celebravit.* 2) *Praesertim cum Ludowicum reconvaluisse audivisset.* 3) *Mart. 6 reges Aquis constituerunt, ut regnum Lotharii partitione quam aequissima inter se divideretur.* 4) *Meersen.* 5) *De hac partitione 870 Aug. 8 facta Dümmler II, 297—300.* 6) *Herstal; ceterum Carolus non illuc, sed Liftinas (Estinnes) se contulit.* 7) *Cuius morbi causa casus ille fuit, qui hic paulo infra narratur; Dümmler II, 300.* 8) *Flamersheim prope Euskirchen.*

ipsum^a solarium, quod^a nimia^a vetustate erat^a putredine resolutum^b, trabibus^a fractis^a corruit, et inter^a ruinas^a eius^a rex graviter^c adtrit^{us} est, ita^a ut duae costae eius a sua compage^d disiungerentur. Et^e cum omnes accurrissent eumque perisse arbitrarentur^f, ipse a loco, in quo ceciderat, surgens suis se representavit, asserens se nihil mali passum, et ultra, quam credi potest, dissimulato languore sequenti die contra^g fratrem ad Marsana^h proficiscitur^{i. 1.} *Tanta^k huius principis duricia, tanta animositas fuit, ut, cum etiam^a fragor fractarum^a costarum adinvicem collidentium a nonnullis audiretur, nemo tamen propterea^l audierit eum suspirium trahentem^a vel^a gemitum^a emittentem.

Per idem tempus Carolus^m Carlomannum^u filium suum (873). oculis privavit^{2.} Siquidem predictus rex ex^o Hirmindrude^p regina tres filios susceperat, Carolum^m scilicet^a, Carlomannum^u et Ludovicum^q; sed^a duo ex his infeliciter perierunt. Nempe^r Carolus^m levitate iuvenili ductus³, temptare volens Albuini, (864). fratris^s Bivini et Bettonis, audatiam ac saepe laudatam constantiam, alium^t se esse simulans, cum ex venatione vespertinis horis idem^u Albinus quadam die reverteretur, super eum solus^a impetum fecit, veluti^v equum, in quo sedebat, violenter ablaturus. Ille^w nihil minus existimans quam filium regis, evaginato gladio ex adverso eum in capite percussit moxque terrae prostravit, deinde multis vulneribus confossum semivivum reliquit, arma pariter et caballum secum auferens; debilitatus ergo membris ac vultu deformatus paucis tempore supervixit^{4.} Albinus^x cognito, quod filius regis esset, in quem talia exercuerat, celeriter aufugit mortisque periculum declinavit^{v.}

Porro Carlomannusⁿ, cum^a adhuc esset^a puerulus, iussu (854). patris adtonsus^a clericus effectus^z est⁵; dehinc^b procedente tempore ad diaconatus officium, quamvis invitatus atque coactus, in presentia genitoris ordinatus est⁶ legitque publice evan- (860).

a) *deest* A 3. b) vet. et putr. res fuerat A; fuerat *deest* A 3. c) tantum A 3. d) compagine A 1. e) Et—passum *desunt* A 3. f) arbitr.—represent. *desunt* A 3. g) obviam fratri A. h) marsanam A 1; ad marsanam A 3. i) profectus est A 3. k) Tanta fuit animositatis A 3. l) propter hoc A 1; *deest* A 3. m) Kar. A. n) Karlom. A. o) Nam ex A 3 a. 873. p) irmandrude A 1; irmindrude A 3. q) hlud. A 1; lod. A 3. r) Nempe—ductus *desunt* A 1; Nam Kar. tempt. A 3. s) fratris—laudatam *desunt* A 3; fr. Biv. *desunt* B 2. t) alium—venatione *desunt* A 3. u) idem—revert. *desunt* A 3. v) veluti—ablaturus *desunt* A 3. w) quem ille non agnoscens interfecit A 3. x) Albinus A 1; postquam audiens filium regis esse fugiens mortem devitavit A 3. y) devitavit A. z) factus et post diaconus ordinatus est A 3. a) *deest* A 3. b) Deinde A 1; dehinc—ministr. *desunt* A 3.

1) *Casus ille accidit, non cum Marsanam, sed cum Marsana Aquasgrani Ludovicus proficisceretur.* 2) Anno 873; v. paulo infra. 3) Anno 864; Dümmler II, 103. 4) Mortuus est a. 866 Sept. 29; Dümmler II, 149. 5) Anno 854; Dümmler II, 320—322. 6) Anno 860 ab Hildegario Meldensi episcopo; eodem anno abbatiam St. Medardi Suessionensem, deinde a. 865 St. Germani Autissiodorensis, postea etiam St. Amandi et St. Richarii abbatias accepit.

- gelium et pontifici missam celebranti iuxta morem ministravit. Post haec^a per apostasiam recedens ab^b ecclesiastica religione, (870). abiciens ac spernens neglegenter gratiam, quae ei data erat per impositionem manus, alter Iulianus efficitur. Collecta^c quippe predonum non modica turba^d ecclesias Dei cepit devastare, ea, quae pacis sunt, inpugnare, cuncta diripere et inaudita mala perpetrare¹; pro quibus cum^e crebro a patre correptus^f fuisset^e nec tamen ullatenus a coepta^g pravitate (873). cessaret, novissime ex precepto patris ei oculi eruuntur^h, ut supra meminimus; iusto Dei iudicio lucem exterioram amittens, qui interioram, quae Christus est, a suo pectore effugaverat, in tenebras exteriores missus, qui interioribus sua sponte se tradiderat. Orbatus itaque Ludovicumⁱ avunculum^k suum adiit, miseriarum^l et^m calamitatum suarum aerumnas apud eum lugubriter deplorans; illeⁿ miseratione motus Abster-nacum^{o.2} monasterium sancti Willibrordi ei ad subsidium (881). vitae presentis concessit, ubi non multo post tempore^e mortuus est et sepultus^p.

871.

- (872). Anno dominicae incarnationis DCCCLXXI.^q Adrianus (Dec. 14). papa migravit ad Dominum, et Iohannes summi pontificii culmen^r adeptus est³.

871. His^e diebus^e Adalgisus dux Beneventanus^s Grecorum persuasionibus^t corruptus adversus Ludovicum^u imperatorem^v manum levavit. Etenim^e eius^w hortatu^x plurimae civitates provinciarum Samnii, Campaniae et Lucaniae a Ludovicoⁱ recedentes Grecorum dominationi se subdiderunt⁴. Quibus^e cognitis^e imperator in provincia Samnitica^y exercitum transfert^z petiturus^a harum provinciarum caput Beneventum ditissimam^b et^b opulentissimam civitatem. Adalgisus^c adventare

a) hoc A 3. b) ab hac eccl. A 1; ab—efficitur *desunt* A 3. c) Collectis predonibus eccl. vastabat et in. mala perpetrabat A 3. d) multitudine non modica A 1. e) *deest* A 3. f) corripere A 1. g) accepta B 2; accepta B 3. h) iussu eius oculis orbatus lod. A 3. i) hlud. A 1; lod. A 3. k) patrum A. l) mis.—deplorans *desunt* A 3. m) et cal. *desunt* A. n) Qui A. o) epternacum A. p) temp. post m. et sep. est A. q) DCCCLXXII. A 3. r) culmen pontifici A 1. s) benaventanus A 1. t) suasionem A 3. u) hlud. A 1; lod. A 3. v) imperarem A 1. w) cuius A 3. x) ortatu B 1. y) in provinciam samniticam A 3. z) transferet A 1. a) peritus B 2. b) *deest* A 3. c) Ad. vero territum ad A 3.

1) Anno 870 propter coniurationem detectam a patre honoribus privatus et in vincula coniectus est. Unde cum effugisset, et per unum annum cum turpissimis sodalibus latrocinii vitam degisset, a. 871 iterum in custodiam datus et a. 873 oculis privatus est; Dümmler II, 356—358. 2) Echternach, ubi mortuus est a. 881; cf. Ann. Ultraiect. (SS. XV, 1300). 3) Hadrianus a. 872 aut exeunte Novembri aut ineunte Decembri mortuus est, Iohannes VIII. Dec. 14 ordinatus usque ad a. 882 sedit; Dümmler II, 351. 4) De hac belli causa alibi nihil traditur: non contra Beneventanos, sed contra Sarracenos profectus Ludovicus a. 871 exercitum per fines Beneventanorum disperserat, cum subito Beneventani fortasse Engelbergae imperatricis avaritia et crudelitate lacessiti coniuratione facta eum aggressi sunt; Dümmler II, 271 sqq.

exercitum sentiens timore perterritus ad callida argumenta convertitur et Benevento egressus imperatori ultro se offert, paratum^a se esse et semper fuisse ad eius obsequium profiteretur, numquam defectoribus se^b assensum prebuisse iuramento confirmat; deinde muneribus regem^c sibi^d * conciliat^e ac mox in pristinam recipitur gratiam.

Imperator in^f Campaniam et Lucaniam ad civitates, quae defecerant, copias transponit^g; quas absque difficultate^h in^d deditionem^d recepit, exceptoⁱ Capuam, quae, quia quadro lapide erat^d constructa, audaciam repugnandi civibus^d prebuit¹. Cingitur itaque obsidione^k omnisque aditus intrandi^l vel exeundi penitus intercluditur, regio in circuitu vastatur, cuncta^m hostili rapacitate diripiuntur; novissime vites, oliveta et ceteraeⁿ fructiferae arbôres radicitus exciduntur. Capuani desperatis rebus episcopum civitatis adeunt: corpus sancti Germani episcopi, cuius^o animam venerabilis pater Benedictus in spera ignea ab angelis in caelum viderat^p deferri, in feretro levant et sic portis apertis supplices castra imperatoris petunt, orantes^q eiusdem sancti interventu sibi veniam largiri. Augustus, ut totus pietatis visceribus affluebat, misericordia motus erratus^d atque^d excessus benigne^d indulisit precepitque^r exercitui ab excidio retrahere manum^s. Expulsis itaque Grecis custodes ex numero satellitum^t in civitatibus, quas receperat, locat et sic^u Beneventum^v proficiscitur, ubi aliquantisper decreverat immorari. Exercitus longa civitatum^w obsidione fatigatus genitale solum cepit suspirare, post^x emensos labores quietem desiderare, coniugum ac liberorum dulces amplexus ante oculos mentis reducere et hac ex causa paulatim cotidie^y diffluere.

Interea^z Adalgisus, ut erat^a callidus^b ingenio^a, imperatorem alloquitur, cur vires suorum nullis existentibus causis profligaret, cur^c agros villasque suae dicioni subditas hostiliter depopulari permetteret; oporteret^d, ut et fessis optata^e quies concederetur et regio, quae^a iam pene devastata erat^a, clementia principis salvaretur. Flexus his suggestionibus^a imperator exercitum ex permaxima^f parte absolvit^g et ad

a) paratum—profiteretur *desunt* A 3. b) *deest* A 1; se defect. consensisse A 3. c) imperatorem A 3. d) *deest* A 3. e) concilians in gr. rec. A 3. f) in camp. et luc. *desunt* A 3. g) transmisit A 3. h) *diffic.* B 1; *dillic.* B 2. i) *excepta capua* A. k) *obsidine* B 1. l) *intr. — penitus* *desunt* A 3. m) *cuncta — dirip.* *desunt* A 3. n) *ceteraeque* A. o) *cuius—deferri* *desunt* A 3. p) *vidit* A 1. q) *orantes—largiri* *desunt* A 3. r) *precebitque* A 1. s) *manum retrahere* A; ut ab e. m. *retraherent* A 3. t) *ex suis* A 3. u) *deest* B 2. v) *in benev.* A 1. w) *civitatum* A 1. B 2. x) *post—reducere* *desunt* A 3. y) *cot. paul.* A; *quot.* A 3. z) *Interim* B 2. 3. a) *deest* A 3. b) *callidissimus* A. c) *cur—permitteret* *desunt* A 3. d) *oportere, ut f. requies conc.* A 3. e) *obtata* A 1. B 1. f) *maxima* A 3. g) *abs. et ad pr.* *desunt* A 3.

1) *Capua iam a. 868 expugnata est: tunc unum Tarentum, quod Saraceni tenebant, imperatori restitit.*

propria repedare^a permisit¹; ipse^b cum paucis in eodem loco remanet^c, nil adversi^d suspicatus. Adalgisus regem destitutum suorum viribus cernens, iamdudum^e conceptam iniquitatem (Aug. 13). parturit et cum suae^f conspirationis^e sectatoribus^g palatium, in quo imperator meridie quiescebat, occupare nititur. Rex^h a strepitu et clamore irruentium excitatus lecto desilit, arma corripit et cum perpaucisⁱ corporis sui^e custodibus ad^k hostium domus turbatus repentina inruptione procedit¹ aditumque ferro intercludens hostem a liminibus arcet. Adalgisus sentiens, non sine discrimine hostia^m domus esse penetranda, ab introitu pedem retrahit palatiumque flammis iubet exuri. Interea^e rexⁿ dextras sibi dari petit pacemque obnixè deprecatur; cui responsum est, non aliter petita^e impetraturum, nisi prius^e iureiurando devovisset, numquam se diebus vitae suae Beneventi fines intraturum neque ex calumnia, quam tunc patiebatur, vindictam aliquando exacturum². Allatis itaque sanctorum pignoribus, necessitate constrictus sacramentum, (Sept. 17). quod ab^e eo^e exigebatur, iuravit statimque postera^o die a Benevento exivit.

872.

872. Anno dominicae incarnationis DCCCLXXII.^p Ludovicus^q imperator Romam venit³ ibique conventum celebrans coram summo pontifice multa super Adalgisi tyrannide conquestus est. A^r senatu Romanorum idem^e Adalgisus tyrannus atque hostis reipublicae declaratur, bellum^s adversus eum decernitur. Iohannes^t papa⁴ imperatorem a iuramento, quo se obligaverat, auctoritate Dei et sancti Petri absolvit, affirmans nihil sibi obesse, quod ob mortis periculum evadendum coactus fecerat, nec sacramentum esse dicendum, quod contra salutem reipublicae, quamvis cum multis execrationibus, fuerit prolatum. His exhortationibus principis animum ad rediviva certamina provocat. Tamen, ne a suis periurus^u diceretur, nequaquam ipse contra tyrannum procedit, * sed reginam * p. 585.

a) redire A. b) Ipse vero A. c) permansit A 3. d) nihil mali A 3. e) deest A 3. f) suis A 3. g) sectoribus A 1. h) Imperator clamore A 3. i) paucis A 3. k) ad — inrupt. desunt A 3. l) procedens A 3. m) ostia A 3. n) Imperator A 3. o) a ben. post. die A. p) DCCCLXXIII. A 3. q) Hlud. A 1; Lod. A 3. r) Tunc a A. s) bellum etiam A. t) Iohannes autem A. u) peiurus B 1. 2.

1) Non domum dimissus, sed per urbes et castella ducatus exercitus distentus fuit, cum coniurati imperatorem opprimerent; v. supra. 2) Imperator, postquam per triduum in turri quadam firmissima se defendit, tandem Aug. 16 igne admissis coactus in deditionem venit et usque ad Sept. 17 in custodia tentus est; tum iureiurando huiusmodi interposito se non ulturum pollicitus domum dimissus est. Cf. Dümmler II, 271—273. 3) Ravenna, ubi hiemem degerat, imperator a. 872 ad pentecosten celebrandam Romam se contulit; Dümmler II, 341 sq. 4) Immo Hadrianus tunc nondum mortuus.

cum exercitu dirigit^{a.1}. Adalgisus certis^b indiciis colligens, bellum adversum se summis viribus parari hostemque se ac tyrannum esse denunciatum, suae nequiciae^c conscius metu percellitur et spem vitae in fuga ponens in Corsicam insulam secessit ibique ad tempus delituit^{d.2}.

873.

Anno dominicae incarnationis DCCCLXXIII.^e locustarum (Ann. Prum.) inaestimabilis multitudo mense Augusto ab oriente veniens totam pene pervastavit Galliam³. Quae maiores erant quam caeterae locustae habebantque^f sena^g alarum remigia, et, mirum dictu, ut castrorum acies distinctis ordinibus per aera ferebantur vel terrae incumbentes castra^h metabantur. Duces cum paucis exercitum itinere unius diei preibantⁱ, quasi loca apta multitudini provisuri. Circa horam nonam, ubi duces pridie venerant, insidebant, nec a loco occupato movebantur, quousque sol suum representaret ortum^k, tunc per turmas suas^l proficiscebantur, ut in parvis animalibus disciplinam militarem cerneret. Segetibus vescebantur, quae ab eis ita depastae sunt, ut veluti^l inmani^l tempestate consumptae viderentur. Spatium diurni itineris quatuor aut quinque milibus extendebatur. Pervenerunt autem^m usque^l adⁿ mare Britannicum superficiem terrae cooperientes, in quo^o Deo volente violento^p ventorum^l flatu^q impulsae^l atque^l in profundum absportatae dimersae^r sunt. Aestu vero atque refusione oceani reiectae littora maritima^l repleverunt; tantaque congeries facta est, ut ad^s instar montium cumulatae coacervarentur: ex earum foetore ac putredine aer corruptus diram pestem finitimis generavit, ex qua multi perierunt^t.

Per idem tempus^u Carolus^v Andegavensem obsidebat urbem⁴. Denique Nortmanni^w, postquam Ruotbertum^x et Ramnulfum^y et alios nonnullos generosae stirpis viros, qui patriae terminos armis tuebantur, Deo habitatoribus^z terrae

a) deest A 1; misit A 3. b) deest A 1. c) nequiae B 3. d) latuit A. e) DCCCLXXIII. A. B 1. 2. f) habebant A 1. g) sona B 3. h) castris A 1. i) prohibant B 3. k) sol oriretur A 3. l) deest A 3. m) vero A 3. n) deest B. o) britannicum, ubi A 3. p) violenti B 1; violati B 2. q) flatu ventorum A 1. r) demersae A 3. s) deest A. t) ex qua m. p. desunt A. u) P. tempus idem A 1. v) Kar. A 3. w) nordmanni A 1. B 3; northm. B 2. x) rotbertum A 3; rōtb. B 2. y) ramnulfum A. z) habitatores A 3.

1) Ludovicus ipse cum exercitu contra Adalgisum profectus Capuae consedit, quo Engelberga eum secuta est. 2) De fuga Adalgisi nihil notum est: ex contrario tunc ille, id quod noster temere quasi causam belli supra narravit, cum Graecis se coniunxit. Quo factum est, ut imperator re infecta tandem a. 873 cum eo pacem a Iohanne papa conciliatam iniret. 3) Haec omnia ex Ann. Prumiensibus pristinis sumpta esse videntur; ei, qui ad nos venerunt (SS. XV, 2), ad a. 874 exhibent: locustarum inestimabilis multitudo totam pervastavit Galliam. Ad rem ipsam cf. Dümmler II, 369 sq. 4) Dümmler II, 361 sq.

adversante occiderunt, cum nemo inveniretur, qui eorum violentiae resisteret, sollicitati paucarum civitatum vel regionum direptione^a, ex^b preda singularum, quantae opes universarum^c essent, animo^d prospicientes, Andegavis civitatem civibus fuga dilapsis^e vacuum reperientes ingrediuntur. Quam cum munitissimam et pro situ loci inexpugnabilem esse vidissent, in laetitiam effusi hanc suis suorumque copiis tutissimum receptaculum adversus lacessitas bello gentes fore decernunt. Protinus navibus per Medanam fluvium^l deductis muroque applicatis, cum^f mulieribus^g et parvulis veluti in ea habitaturi intrant, diruta reparant, fossas vallosque renovant et ex ea prosilientes^h repentinis incursionibus circumiacentes regiones devastant. Quod cumⁱ Carolo tam pernitiōsa pestis in visceribus regni interclusa nuntiata^k esset, ilico ex omnibus regnis, quae suae ditioni parebant, veluti ad commune incendium extinguendum exercitum^l colligit atque castris in circuitu positis civitatem obsidione cinxit^m. Et quia Medana fluvius a partibus Britanniae urbis murum alluebat, Salomoni regiⁿ Brittonum mandat, ut contractis auxiliis citius adventaret, ut communem hostem communibus viribus expugnarent^o. Qui assumptis secum multis Brittonum milibus super ripam fluminis Medanae tentoria figit^p. Igitur ex omnibus partibus urbe obsidione circumdata, multis diebus undique summa virtute dimicatur, nova et exquisita machinamentorum genera applicantur; sed conatus regis prosperitatis effectum non optinuit, quia^q et loci facies non facilem prebebat accessum et paganorum valida manus, quia pro vita res erat, summo resistebat conamine. Exercitus immensae multitudinis cum longe obsidionis tedio, fame et gravi pestilentiae morbo adtereretur, cernentes Brittones urbem inexpugnabilem conati sunt fluvium a suo alveo dirivare^r, ut exsiccato naturali meatu^s naves *Nortmannorum invadere possent. * p. 586. Ceperunt itaque fossam mirae profunditatis ac latitudinis aperire; quae res tantum^t formidinis metum Nortmannis ingressit, ut absque dilatione ingentem pecuniam Carolo^u pollicerentur^v, si soluta obsidione eis ex suo regno liberum preberet egressum. Rex turpi cupiditate superatus pecuniam recepit et ab^w obsidione recedens^x hostibus vias patefecit. Illi consensit^y navibus in Ligerim revertuntur et nequa-

a) deceptione B 2. b) et ex A 3. B 1. c) universarium A 1. d) deest A 3.
 e) lapsis A 3. f) mur. appl. cum desunt B 2. g) muneribus B 1. h) prosilientes B 2.
 i) Cumque Karolo A 3. k) nuntiatum B 3. l) exercitum A 1, B 1. m) cingit A 3;
 einxit B 1. n) rei A 1. o) expugnaret. Quia sumptis A 1. p) fixit B 2. q) qui B 2.
 r) derivare A 3. s) metu A 1. t) tantam formidinem A 3; tantae B 2. u) Kar. A 3.
 v) pollicerent B 1. 3. w) deest A. x) soluta A 3. y) consensus B 1.

quam, ut^a sponponderant, ex regno eius recesserunt; sed in eodem loco manentes multo peiora et inmaniora, quam antea fecerant^b, perpetrarunt.

874.

Anno dominicae incarnationis DCCCLXXIII^o. Ludowicus (875). imperator, qui Italiae regnum regebat, moritur¹. Fuit vero (Ann. Prum.?). iste princeps^d pius^e et misericors, iustitiae deditus, simplicitate purus^f, ecclesiarum Dei^g defensor, orphanorum^h et pupillorum pater, elemosinarum^s largus largitorⁱ, servis Dei humiliter se submittens^k, ut iusticia eius maneret in seculum^l et cornu eius exaltaretur in gloria^m.

Psalm. 92, 11.

Eodem anno Salomon rex Brittonumⁿ a Pasquitano^o et 874. Vurfando ducibus suis dolo interficitur²; post cuius mortem cum hii^p duo regnum eius inter se dividere vellent, sed in divisione dissentirent, eo quod maxima pars Pasquitani^q partibus faveret, bellum ab utrisque summis viribus instauratur. Pasquitanus^r, quamquam maiore multitudine habundaret, Nortmannorum tamen auxilia pecunia conducit eaque ad supplementum virium suo exercitui miscet et mox contra aemulum ad pugnam proficiscitur. Vurfandi satellites videntes, vires regni ad Pasquitanum^r concessisse, ceperunt ab eo diffugere, ut vix mille cum eo in acie remanerent^s, qui et ipsi coeperunt suadere, ut secederet mortisque periculum declinaret; se cum paucis innumeram multitudinem sustinere non posse. Ad haec ille respondit: 'Absit', inquit^g, 'optimi commilitones, ut hodie faciam, quod numquam feci, scilicet^g ut inimicis meis terga vertam et gloria nominis nostri^t infametur. Melius^u nobiliter mori, quam ignominia^v vitam servare; nec diffidendum de victoria. Fortunae vires cum hostibus experiamur; neque enim salus est in multitudine, sed potius^g in Deo'. Huiusmodi exhortationibus^w animatis sociis super triginta et eo amplius, ut ferunt, adversariorum milia irrui; clamor in caelum tollitur, pugna summa virtute conseritur. Vurfandus cum suis confertissimam hostium aciem irrumpit^x et, veluti herba pratorum recisa^y ante acumen falcis cadit et uberrimae segetes procella tempestatis dese-

a) *deest* B 2. b) *fecerunt* A 1. c) DCCCLXXV. A 3. d) *iste pr. vero* A 1. e) *Lod. It. imp. mor., vir pius* A 3. f) *simplex* A 3. g) *deest* A 3. h) *orfanorum* B. i) *largitor largus* A 1. k) *servorum Dei humilis servitor* B 2. l) *seculum seculi* A 3. *ubi et—gloria desunt.* m) *secula* A 1. n) *brittanorum* A 1; *britanniae* A 3. o) *pastiquano* A. p) *hi* A 3. B 2. q) *pastiquani* A. r) *pastquit.* A 1; *pastiqu.* A 3. s) *remanerunt* A 1. t) *mei* A 3. u) *Melius est* A 3; *est postmodo additum in* B 3. v) *ignominiosam* B 3. w) *exort.* A 1. B 1. x) *inrumpit* B 1. 3. y) *recita* B 3.

1) A. 875 Aug. 12; *Dümmler II*, 385 sq. *Tamen haud scio an haec quoque ex Annalibus Prumiensibus petita sint.* 2) *Salomon a. 874 a ducibus Pascwithen et Gwrvand aliisque coniuratis captus et oculis privatus Iun. 28 mortuus est; Dümmler II*, 363 sq.

viente^a prosternuntur^b, ita ferro caedit sternitque omnia. Raro^c in illo regno in ullo prelio tantum sanguinis fustum est. Pasquitanus^d, ut mactari suos more pecudum vidit, cum paucis^e, quos^f gladius necdum consumpserat^g, fugit. Porro Nortmanni, qui in auxilium fuerant^h evocatiⁱ, monasterium sancti Melanii episcopi^l ingressi sunt ibique se more solito communiunt et succedente nocte fuga dilapsi ad naves revertuntur. Fuit vero^k gestum hoc prelium in campis iuxta civitatem Redonis².

(868). Erat hic^l Vurfandus^m genere inter suos clarus, sed virtutum experimentis nobilitate clarior, quae tanta in illo fuitⁿ, ut animi magnitudine viriumque gloria inter^o suos, ut diximus, nulli videatur^p esse secundus; ad^a cuius audatiam mentisque constantiam^r demonstrandam unum e multis ponere placuit. Nam cum^s Salomon rex hiemis^t tempore aliquando contra Nortmannos castra posuisset³, ut ab eorum incursione fines regni sui tueretur, ibique multis diebus resideret, quadam die cum sermo inter socios tereretur^u de audacia^v et duricia Nortmannorum, predictus Vurfandus se^w ultra vires presumens arroganter iactavit, si rex cum exercitu recederet, se audere^x tantummodo cum suis in eodem loco remanere^k et^k tribus diebus post discessum^y regis immorari. Distabant vero castra Brittonum a Nortmannorum^z classe tantum octo milibus. Nunciata^a sunt verba, quae Vurfandus quasi leviter protulerat, nescio a quo, Hastingo paganorum^b duci^c. Non multo post interiecto tempore datis quingentis vaccis Salomon pacem cum Nortmannis fecit; et acceptis obsidibus cum redire in regnum disponeret, legatus Hastingi^d eum taliter alloquitur: 'Nuntiatum est Domino meo, te tantum^e virum^f habere, qui se iactet, quod te recedente solus^g cum suis hoc in loco audeat remanere. Si ergo tantus est, quantus sibi videtur, incunctanter remaneat, quia dominus meus vult eum videre audacisque viri desiderat^h notitiam habere'. Interrogatus autemⁱ Vurfandus a rege, utrum tale aliquid

a) desevente B 1. b) proteruntur A 3. c) Raro—est *desunt* A 3. d) pastiquanus A 3. e) c. p. fugit, quos gl. n. cons. B 3. f) qui superfuerant A 3. g) consepserat A 1. h) fuerunt A. i) convocati B 2. 3. k) *deest* A 3. l) huic A 1. m) uarfandus B 1. n) fuit in illo B 2. o) i. s. u. dix. *desunt* A 3. p) videretur A 3. q) ad—placuit *desunt* A 3. r) const.—multis *desunt* B 3. s) *deest* A 1. B 2. 3; sal. rex cum B 1. t) hyemis A 3. B 2. u) teneretur B 2. v) audacia A. w) de A 1; *deest* A 3. x) tant. aud. B 2. y) decessum A 1. z) nor mannorum B 1. a) nuntiata A. b) nortmannorum A 3. c) duci pag. B 2. d) hastigni B 2. e) talem A 3. f) virium A 1. g) solis B 2. h) et aud. v. vult A 3. i) *deest* A 3.

1) *St. Melaine prope Ligerim (département Maine et Loire)*. 2) *Rennes. Tamen, cum neuter alterum devincere posset, terra inter eos divisa mansit: charta quaedam a. 878 data est regnante Pascweten et Wihwant Britanniam (Dümmler II, 363 n.)*. 3) *A. 868 Salomonem cum Francis contra Hastingum Normannorum ducem bellum gessisse constat; Dümmler II, 279.*

professus^a esset, respondit se talia^b dixisse et haec^b eadem factis velle probare^c; protinusque licentiam ibi remanendi petit^d. Cum a principe obiurgaretur, cur tam fatua obstinatione detentus pro verbis inaniter in^b ventum^b prolatis vellet^e mori suosque morti tradere, nullatenus adquievit, asserens, nisi manendi^f licentiam daret, nequaquam illi fidelis in reliquum foret^g. Sed cum Salomon inrevocabilem eius animum perspexisset, dare ei solatium ex suis satellitibus voluit; quod^h rennuitⁱ suscipere, affirmans^k, si alios quam suos secum haberet, iam non essent vera, quae^l sponderat. Rex cum omnibus copiis in regnum recessit et^a Vurfandus in eodem loco cum ducentis fere viris remansit ibique quinque diebus expectavit. Sexta^m nocte Hastings quendam captivum a vinculis absolvitⁿ et eum ad Vurfandum direxit, mandans, ut sibi ad vadum cuiusdam torrentis inter tertiam et secundam^o supervenientis diei horam occurreret, ut mutuis colloquiis fruerentur. Qui nihil cunctatus arma corripere sociis imperat et ad condictum locum absque mora pergit; prospiciensque^p vadum torrentis inter suos et adversarios quasi limitem fore, nullo modo ibi consistere voluit, sed transvadato^q gurgite ultro obviam hostibus procedit. Nortmanni admirantes animositatem atque audaciam^r viri ab eo declinarunt nec eum bello lacescere^s ausi sunt. Ille^t usque^u sextam horam^v intrepidus expectans, cum neminem adversae partis venire cerneret, cum suis ad propria reversus est.

Nec illi animus minus in mortem invictus quam in hostem fuit. Denique post peractam victoriam morbo gravatus^w ad extremum deducitur^x; cuius invaliditatem cum persensisset Pasquitanus^y, resumptis viribus fautores eius^z bello adgredi parat^a. Qui timore perterriti^b ad ducem confugiunt et cum lacrimis ei minas Pasquitani^v aperiunt, petentes contra imminens^c periculum consilium. At ille hortatur, ut adversus hostem audacter^d procedant suum vexillum ferentes polliceturque victoriam. Qui cum respondissent, sine eius presentia non audere cum adversariis congregari, spiritum, qui una cum viribus corporis iam pene effugerat, resumens, quia nec pedibus neque^e equo poterat ire, iubet se in lecto portari et ante aciem inimicorum exponi et sic subire^f certamen. Quod cum satellites fecissent^g, mox hostes in fugam versi sunt. Patrata victoria cum eum reportare vellent ad^h domum,

a) profusus A 1. b) *deest* A 3. c) facere velle B 2. d) perit A 1; petere A 3.
e) velle B. f) remandi B 2. g) *deest* B 1. h) qui A 3. i) rennuit A 3. B 2.
k) adfirmans A 1. B 3. l) esset verum quod A 3. m) Quinta A 3. n) abs. a vine. B 2.
o) tertiam secundamque B 2. p) perspic. A 3. q) transvadato A 1.
r) audaciam A. s) lacescere A 1. t) Ille autem B 2. u) usque in A 3. v) sextam ad horam B 2.
w) gravatis A 1. x) ducitur A 3. y) pastiqu. A 3. z) ipsius A. a) adgreditur B 2. b) pert. tim. B 2. c) imminens B 3. d) audaciter A 1; *deest* B 2.
e) nec A 3. f) subicere A 1; subiri A 3. g) fec. eius B 2. h) *deest* A 3. B 2.

inter manus militum spiritum, qui tandummodo^a in pectore palpitabat, exalavit^b. Paucis^c interpositis diebus Pasquitanus^d et ipse defunctus est¹. Post horum duorum continuas mortes Vidicheil^e ex filia Herispoii regis natus² et Alanus frater memorati Pasquitani^d Britanniam inter se partiti sunt; inter quos etiam multa iurgia et bella^f fuerunt. Sed Vidicheile^g in prelio, quod contra Nortmannos magis audacter quam provide gesserat, interempto³, in ditione^h Alani omnis Britannia concessit, quiⁱ et hanc strenue hactenus gubernat⁴.

(Ann. Prum.?).

Eodem anno Carolus^k Romam perrexit et datis apostolico (875). Iohanne¹ et Romanis magnis muneribus imperator creatur⁵.

876.

Ann. Prum.

* Anno dominicae incarnationis DCCCLXXVI.^m Ludowicusⁿ * p. 58

Aug. 28.

rex apud Franconofurt^o palatium diem clausit extremum V. Kal. Septembris sepultusque^p est in monasterio sancti Nazarii, quod Lorasham^q nuncupatur⁶. Fuit autem iste princeps christianissimus, fide catholicus, non^r solum^r secularibus, verum^r etiam^s ecclesiasticis disciplinis sufficienter instructus; quae religionis sunt, quae pacis, quae^t iusticiae ardentissimus exsecutor, ingenio callidissimus, consilio providentissimus, in dandis sive subtrahendis publicis dignitatibus discretionis moderamine temperatus: in preliis^u victoriosissimus, armorum quam conviviorum apparatus studiosior, cui maximae^v opes erant instrumenta bellica, plus diligens ferri rigorem quam auri fulgorem. Apud quem nemo inutilis valuit, in cuius oculis perraro utilis displicuit, quem nemo muneribus corrumpere potuit, apud quem nullus per pecuniam ecclesiasticam sive mundanam dignitatem obtinuit^w, sed magis ecclesiasticam probis moribus et sancta conversatione, mundanam devoto servitio et sincera^r fidelitate. Habuit autem hic gloriosissimus rex, cuius memoria in benedictione est, reginam nomine Hemmam⁷ sibi^x in matrimonium

a) solo A 3. b) exhalavit A 3. B 2. c) Paucis autem B 2. 3. d) pastiqu. A 3. e) iudicheil A. f) pella A 1. g) iudicheile A; uidech. B 2. h) ditionem A 3. B 1. i) qui—gubernat *desunt* A 3. k) Karolus A 3. l) iohanni A 3. B 1. m) DCCCLXXXVI. A 1; DCCCLXXVII. B 3. n) Lod. A 3. o) francoveort A 3; francnafurt *corr.* B 2. p) sepultus A 3. q) lorasam B 2. r) *deest* A 3. s) et A 3. t) quaeque A 3. u) proelio B 2. v) maxime A 1. B 1. w) optinuit A 1. B 1. x) sibi—iunctam *desunt* A 3.

1) *Quae quando facta sint, non constat: certe inter annos 878 et 888.*
 2) *Quoniam Gwrvand gener Erispoii fuisse dicitur, haud scio an Vidicheil aut filius aut nepos illius fuit.* 3) *V. infra a. 890.* 4) *Obiit anno 907. P.* 5) *Carolus statim Hludowico imperatore defuncto anno 875 Romam ivit, et die natalis Domini coronatus est. P. Conf. Dümmler II, 388—390 et 397 sq. Fortasse haec quoque ex Ann. Prum. petita sunt.* 6) *Ex Ann. Prumiensibus; Dümmler II, 412 sqq.* 7) *Filiam Welfi comitis, quam a. 827 in matrimonium duxit († 976 Ian. 31); Dümmler I, 26 et II, 424 sq.*

iunctam, quae nobilis genere fuit, sed, quod magis laudandum, nobilitate mentis multo prestantior; ex qua tres filios suscepit^a excellentissimae indolis, videlicet Carlomannum^b, Ludowicum^c et Carolum^d, qui felici sorte post discessum^e patris imperii moderati sunt gubernacula.

Carolus^f audito, quod frater a seculo recessisset, nimia, ut aiunt, exultatione perfrusus est, arbitratus portionem regni Lotharii, quam^g isdem^h frater tenuerat, in suos libitosⁱ concessuram. Exercitum ergo^k, quanta potuit celeritate, adunavit^l et cum omnibus viribus regnum^k ingressus^k ad^k Aquis^l palatium venit; ubi paucis diebus moratus Coloniam profectus est^m.

Dumⁿ haec aguntur in memorato^o regno, Carlomannus^p primogenitus Ludowici^q Italiae fines intraverat^r, cupiens eam paterno suoque subiugare dominatui. Siquidem^s Ludowicus^q imperator iam, ut diximus, ab hac luce subtractus fuerat et Carolus^t imperatoris nomen reportans ex Italia excesserat; Carolus^t vero^k frater eius^u in Alamannia morabatur. Porro Ludowicus^q, qui ad patris obitum fuerat funerisque eius obsequia^v condigno honore celebraverat, apud Franconofurt^w principalem^k sedem orientalis regni residebat. Cui cum nuntiatum^x esset, quod Carolus^t avunculus^y eius iam regni paterni terminis occupatis circa Rheni fluentia castra posuisset, nimio furore accenditur^z statimque legatos ad eum dirigit, orans, ut memor esset germanitatis atque consanguinitatis, memor esset nominis^a domini nostri^a Iesu Christi, cuius mentionem coram nonnullis testibus facientes ipse et frater, quando regnum inter se dividerunt, terribili essent alternam pacem adinvicem^a pacto polliciti, et pertimescens^b tantum nomen^c in vanum accipere redderet Domino iuramenta sua, foedus, quod ad^d alterutrum pepigerant, inviolabile maneret^e; parceret gladio et humanum fundere sanguinem tam dira cupiditate infectus formidolosius^a exhorresceret; foret sua sorte contentus et funiculo hereditatis divinitus sibi collato pacifice frueretur, aliena iura non invadens, non subtrahens, non perturbans; non^f esset in tanto viro vanae gloriae tiphus^g, non^h supercilii fastus, non alterius usurpandi terminos ambitio; sed iusticia, caritas et concordia regnaret, ac^a summum pax^a inter illum et nepotes teneret omnino^a fastigium. Sed

a) habuit prestantissimae A 3. b) carolomannum A 1. B 1. f) Karolus A 3. B 1. g) quam—tenuerat *desunt* A 3. h) idem B 2; hisdem B 3. i) libitus A 3; libitos *corr.* libitus B 1. k) *deest* A 3. l) aquas A 1. m) venit A 3. n) Cum B 2. o) lodewici A 3. p) Karlom. A 3. q) lodew. A 3. r) intravit B 2. s) Nam A 3. t) Kar. A 3. u) suus A 3. v) obsequia *corr.* obsequium B 3. w) franconofort A 3. x) nuntiatum A. y) patruus A 3. z) succenditur A 3. a) *deest* A 3. b) permesticens A 1. c) nomen tantum A 1. d) *deest* A. e) manere sineret A 3. f) ne A 3. g) typus B 2. h) non—ambitio *desunt* A 3.

huiuscemodi monita Carolus^a spreuit, asserens se cum fratre, non cum nepotibus pepigisse.

Interim Ludowicus^b exercitum ex Saxonia, Turingia^c et orientali Francia congregat et, ut in filio non tantum paternos vultus^d, quantum animi subtilitatem artiumque ingenia recognosceres^e, castra e regione Coloniae contra castra Caroli^a super ripam fluminis magno apparatu collocat, ipse autem cum omni hostili^f virtute inter Confluentes et Andrenacum^g * p. 589. Rhenum transit. Nec^g defuit, qui ad aures Caroli^a perferret, nepotem cum omnibus copiis Rhenum transisse. Tunc primum animadvertit Carolus^a, se a castris Ludowici^b esse illusum. Movit vero^h absque mora exercitum et cum quinquaginta et eo amplius, ut ferunt, milibus in pago Meginense non longe ab Andrenaco¹ castelloⁱ adversus eum ad pugnam procedit; sed 'non salvatur rex in multa virtute, fallax^k enim^l equus ad salutem'. Siquidem inito certamine Reginarius comes, qui regium^m vexillum ferebat, primo impetu extinguitur; confertissimae acies aⁿ Ludowici^b sociis irrumpuntur^o, et, sicut ignis in stipula immissus furit^f et^f in momento cuncta devorat, ita vires adversariorum ferro^f conterunt, terrae prosternunt^p. Exercitus Caroli^a graviter caesus terga vertit, et Ludowici^b victoria fuit. Carolus^a videns suos fugere et ipse fuga vitam servavit, sero secum revolvens, quanti discriminis sit, aequitatis iura divinarum humanarumque legum institutionibus roborata immoderatae cupiditatis ambitione violari (Ann. Prum.) velle^f. Acta est autem haec strages VIII. Idus Octobris².

Post haec convenerunt tres supradicti fratres in loco, qui dicitur Sualifelt^{u.3}, et ibi dividerunt paternum regnum. (Nov.) Carlomannus^r sortitus est Baioariam^s, Pannoniam et Carnutum^t, quod corrupte Carantanum dicitur⁴, nec non et regna Sclavorum^u, Behemensium^v et Marahensium; Ludowicus^b orientalem Franciam^w, Turingiam, Saxoniam, Fresiam et partem regni Lotharii: porro Carolo^x Alamannia in^y partem^z cessit et aliquae^a civitates ex regno Lotharii.

877.

Anno dominicae incarnationis DCCCLXXVII. Carolus^a senior Romam secundo profectus est, ubi iam pridem^f impera-

a) Kar. A 3. b) lodew. A 3. c) thuringia A 3. d) paternum vultum A 3. e) recognoscens B 3. f) deest A 3. g) Non A 3. h) tamen A 3. i) castro A 3. k) fall. e. e. ad sal. desunt A 3; faclax B 1. l) deest B 2. m) deest A. n) lud. a B 2. o) inrumpitur B 3. p) conteruntur et prosternuntur A 3. q) sualivelt A 3. r) Karlom. A 3. s) bauuariam A 3. t) carantum A 3. u) slavorum A 3. v) beheimensium A 1. w) frantiam A 1. B 3. x) caroli A 1; karolo A 3; carof. B 2. y) in p. cessit desunt B 2. z) parte B 3. a) aliquot B 2.

1) *Andernach in pago Maienfeld.* 2) *Ann. Prum. (SS. XV, 2): Bellum Andrinaco VIII. Idus Oct.* 3) *Non in pago Schwalafeld, sed in Retiensi (Riess); Dümmler III, 60 sq.* 4) *Kärnten, quocum iam Paulus Diaconus (V, 22) Carnuntum illud Romanorum confundit.*

toris nomen a presule sedis apostolicae Iohanne ingenti pretio emerat; regnumque Italiae magis in^a transeundo vidit, quam fruendo potitus est¹. Ab urbe Roma in Langobardiam^b reversus, Bosoni² germano^c Richildis reginae Hirmingardem^d filiam Ludowici^e imperatoris in matrimonium iungit. Dies nuptiarum tanto apparatu tantaque ludorum magnificentia celebratus est, ut huius celebritatis^f gaudia modum excessisse ferantur. Dedit insuper eidem Bosoni Proventiam, et corona^g in^a vertice^a capitis^h imposita eum^a regem appellari iussit, ut more priscorum imperatorum regibus videretur dominari. Evolutis deinde paucisⁱ diebus Papiam ingreditur; in qua^k cum in disponendis publicarum^l rerum negotiis animum intenderet, repente nuntiatum est^a ei, Carlomannum^m cum ingenti armatorum multitudine Langobardorum terminosⁿ introisse. Mox pavore solutus, Ticianum^o Padumque transit^p et summo annisu in^a Gallias repedare contendit. Sed priusquam Alpium preminentia iuga angustaque itinera adtingeret, aegritudine pulsatur, quam protinus mors subsecuta finem vitae imposuit. Est autem fama, quod a quodam Iudeo, qui^q vocabatur Sedechias, poculum mortis ei^a propinatum^a sit^r, qui ei familiariter adhaerebat, eo quod in medendis corporum passionibus singularem experientiam habere diceretur^s; porro hic sicophanta^t erat et magicis prestigiis incantationibusque mentes hominum deludebat. Obiit vero (Ann. Prum.) pridie Non. Octobris³. Corpus eius^a levatum in feretro a (Oct. 6. suis extra Italiam deportatur; sed quia foetor intollerabilis^u ex putredine cadaveris baiulantes^v gravabat, compulsi sunt illud terrae mandare⁴. Post aliquantos annos ossa eius^w translata sunt et Parisius in monasterio sancti Dionisii honorifice sepulta. Cui successit^x in regnum filius Ludowicus^e.

878.

p. 590. * Anno dominicae incarnationis DCCCLXXVIII. eclipsis (Ann. Prum.) lunae magna facta est mense Octobrio, die XVI.^y Item eodem mense eclipsis solis accidit, die XXVIII. circa horam nonam.

a) deest A 3. b) in barcham B 2. c) germani A 1; germa in fine lineae B 2. d) iring. A 3. e) lodew. A 3. f) caelebratis A 1. B 2; celebratis corr. celebrationis B 1. g) coronam B 2. h) capiti A 3. i) pacis B 2. k) ubi A 3. l) publicarum A 1; pub plicarum B 2. m) Karlom. A 3. n) multitudinem B 2. o) ticinum B 3. p) transiit A 3. q) sed. qui vocatur A 1; nomine sedechia A 3. r) acceperit A 3. s) videretur in rasura B 3. t) siccapahta B 2. u) intolerab. A 3. B 3. v) portantes A 3. w) eius ossa B 2. x) suo cessit A 1. B 1. 2. y) XV. B 3.

1) Non longius quam Paviam processit: unde adventu Karlmanni fugatus cum Iohanne papa Tortonom rediit, ubi Richildis coniux eius imperatrix coronata est. Conf. Dümmler III, 47—54. 2) Buwini filio; Dümmler II, 286 n. 1. At non Caroli auxilio, sed post mortem eius ille Irmingardem vi raptam a. 877 uxorem duxit; Dümmler III, 78. 3) In vico Brides ad fluvium Arc prope montem Cenisium sito undecimo die, postquam medicinam illam potavit. 4) In monasterio Nantua.

(879). Paucis interiectis diebus¹ Ludowicus^a rex, filius Caroli^b, qui Balbus appellabatur, eo quod impeditioris et tardioris esset eloquii, ab hac luce subtractus est. Fuit vero iste princeps vir simplex ac mitis, pacis, iustitiae et^c religionis amator. Habuit autem, cum adhuc iuvenilis aetatis flore polleret, quandam nobilem puellam nomine Ansgard sibi coniugii foedere copulatam², ex qua duos liberos suscepit elegantis formae ac ingentis animi virtute prestantes: horum unus Ludowicus^a, alter Carlomannus^d vocabatur. Sed quia hanc sine genitoris conscientia et voluntatis consensu suis amplexibus sociaverat, ab ipso patre postmodum est ei^e interdicta et interposito iurisiurandi sacramento ab eius consortio in perpetuum separata. Tradita est autem eidem ab eodem patre^f Adalheidis^g in matrimonium, quam gravidam ex se^h reliquit idem rexⁱ, cum obiret; quae tempore pariendiⁱ expleto³ enixa est puerum, cui^k nomen avi imposuit eumque Carolum^b vocitari fecit.

879.

Anno dominicae incarnationis DCCCLXXVIII. Boso, de¹ quo pauloⁱ superius mentionem fecimus, audita morte Ludowici^a a Provincia egreditur totamque^m Burgundiam occupare nititur. Denique nonnullos episcopos partim minis partim suasionibus in societatis foedera colligit⁴ et Lugdunum⁵ ingressus ab Aureliano eiusdem urbis metropolitaⁿ et aliis pontificibus in regem super prefatum Burgundiae regnum inungitur^o, pro nihilo^p ducens adulescentes filios Ludowici^a et velut degeneres despiciens, eo quod iussu Caroli^b eorum genitrix spreta atque repudiata fuerit. Quae res illi magis attulit^q continuum cladum ac periculorum dispendium, quam gloriae et dignitatis emolumentum^r. Si quidem iam dicti adulescentes^s Ludowicus^a et Carlomannus^d industria ac studio Hugonis abbatis^t.⁶ et aliorum procerum in regnum sublimati sunt^u etⁱ eundem Bosonem diebus vitae suae omni instantia sunt persecuti. Nec solum^v illi^w, verum^x etiam alii reges Francorum⁷ per succedentia tempora adeo

a) Iodew. A 3. b) Kar. A 3. c) *deest* A. d) Karlom. A 3; carlonannus B 2. e) ei postm. est B 2. f) a patre suo A 3. g) adaltheidis A 1; adelheidis A 3; adaltheidis B 2. h) exe B 2; *desunt* A 3. i) xer B 2. i') *deest* A 3. k) nomen a. ei A 3. l) cuius A 3. m) egressus totam A 3. n) metropolitano A. o) inungitur A. p) nichilo B 1. 2. q) optulit illi magis cont. B 2. r) evolum. B 2. s) adulescentes B 2. t) et abbatibus A 1. u) sublimatis B 2. v) soli B 3. w) ipsi A 3. x) verax A 1.

1) A. 879 Apr. 10; *Dümmler III*, 113 sq. 2) *Filiam Hardwini comitis a. 862; Dümmler II*, 39. 3) A. 879 Sept. 17; *Dümmler III*, 121 sq. 4) *Mantatae (Mantaille) prope Viennam Oct. 15 a sex archiepiscopis et septedecim episcopis electus est; Dümmler III*, 122—126. 5) *Lyon; Aurelianus sedit c. a. 875—895*. 6) *Turonensis, de quo cf. supra a. 867*. 7) *Anno 880 Carolus Alemanniae rex cum auxiliis fratris Ludowici agnatos suos ad oppugnandum Bosonem adiuvit; Dümmler III*, 144 sq.

graviter nomen^a eius tulerunt atque exosum habuerunt, ut inrecuperabili eius deiectione et mortis exitio non modo principes^b ac duces, sed etiam eorum^c satellites sacramentis et execrationibus obligarentur^d. Fuit autem tam perspicacis ingenii, ut^e, cum a multis, ut dictum est^f, regibus et regnis assidue insectatus sit, a nullo tamen aut capi aut circumveniri aliquando potuerit; tantae moderationis, ut, cum sibi faventes^g proscriptionibus dampnarentur bonisque omnibus privarentur, numquam insidiis suorum militum fuerit^h petitus nequeⁱ fraude proditus, cum utrumque hostes saepe^k temptassent^l.

Per idem tempus Ludowicus^m, qui Austrasiisⁿ imperabat, (880.) cognita morte aequivoci^o sui regnum illud invadere disponit et transvadata Mosa imperii fines occupavit¹. Cui occurrerunt^p duo memorati fratres^q cum valida manu; sed intercurrentibus vicissim legationibus nequaquam pugna committitur, sed pax roboratur. Adulescentes, quippe ut^r foederatus ab eis recederet Ludowicus^m, portionem^s regni Lotharii, quam avus paterque tenuerat, ex integro illi concesserunt, addita insuper Atrabatis^t abbatia sancti Vedasti². Facta itaque pactione datisque sacramentis cum in regnum^u idem rex reverteretur, repente obviam habuit Nortmannorum^v innumeram multitudinem iuxta Carbonariam^w in loco, qui vocatur Thimiun^x.³ cum ingenti preda ad classem repetantem^y. Cum quibus absque mora confligit et^z Deo^a propitiante^a maximam ex^b eis partem gladio^a prostravit; reliqui fuga^c dilapsi in supradictum fiscum regium^d se communiunt. Ubi Hugo, filius regis ex pelice natus, cum incautius dimicaret^e, graviter vulneratus ab^a hostibus^a rapitur et inter adversariorum manus^f animam reddit. Rex existimans, quod adhuc filius^a vivus^a ab inimicis^g servaretur, exercitum^h ab impugnationisⁱ infestatione^a iubet cessare^k, ut quocumque pacto illum incolumem recipere^l posset^a. Interea nox superveniens^m regem cum^a suis^a redireⁿ ad castra compulit. Nortmanni cadavera suorum flammis exurentes noctu diffugiunt^o et^a ad classem

a) nomen eius gr. A 3; gr. nomen eius B 2. b) princeps A 1. c) deest A 2. d) se obligarent A 3. e) tu B 2. f) e B 2. g) faventes B 2. h) sit A 3. i) noque B 2. k) sepe B. l) certas sen B 2. m) lodew. A 3. n) qui austr. qui B 2. o) equitioti B 2. p) occurrerunt B 2. q) fr. memor. A. r) qu. agebant ut A 3; quippe tu B 2. s) et port. A 3. t) atrebatibus A 3. u) in regnum cum A 1. v) normann. B 2. w) cabon. B 2. x) thimuin A. B 3; thimiun B 2. y) repetentem A 3. z) confingens A 3. a) deest A 3. b) eorum A 3. c) deest A 3; in fugam B 2. d) in supradicto fisco regio A 3. e) natus c. inc. dim. desunt A 3. f) man. adv. B 2. g) hostibus A 3; imicis B 2. h) exercitus B 1. 2. i) impugnatione A 3. k) cesare A 1. l) reciperet A 3. m) desuper veniens B 2. n) adire A 3. o) fugiunt A 3; defugiunt B 2.

1) Anno 879 et iterum ineunte a. 880; Dümmler III, 117 sq. et 130—134.
2) St. Vaast in urbe Arras; qua in re auctorem errasse Dümmler III, 132 n. 4 existimat. 3) Thiméon prope fluvium Sambre; Dümmler III, 134 sq.

dirigunt^a gressum^a. Rex diluculo consurgens, cum filium extinctum reperisset, nimio dolore afficitur; corpus eius in loculo^b compositum ad Loresheim monasterium imperat deferri ibique tumulari.

880.

(Ann. Prum.).

Anno dominicae incarnationis DCCCLXXX. Carlomannus^c rex paralisi^d dissolutus diem^e clausit extremum VII. Non. Apr.¹ sepultusque^f est^a cum^a debito honore in Baioariam^g in^a loco, qui dicitur Hodingas^h.² Fuit veroⁱ iste precellentissimus rex litteris eruditus, christianae^a religioni deditus, iustus, pacificus et omni morum honestate decoratus; pulchritudo eius^k corporis insignis, vires quoque in homine^l admirabiles fuere; nec inferior animi magnitudine^m. Plurima quippe bella cumⁿ patre, pluriora sine patre in regnis Sclavorum^o.³ gessit semperque victoriae triumphum reportavit^p; terminos imperii sui ampliando ferro dilatavit; suis mitis, hostibus terribilis apparuit; alloquio blandus, humilitate ornatus, in ordinandis regni negotiis singulari sollertia^q praeditus, prorsus, ut^r nihil ei deesse regiae maiestatis^s competens videretur.

Huic ex legitimo matrimonio non est nata soboles propter^t infecunditatem coniugis, sed ex quadam nobili femina⁴ filium elegantissimae^u speciei^a suscepit, quem Arnolfum^v nominari iussit^w ob recordationem reverentissimi^x Arnolphi^y, Metensis^z ecclesiae^a episcopi, de cuius sancto^b germine sua aliorumque regum^c Francorum prosapia^d pullulaverat; quod^e non casu accidisse^f, sed quodam presagio portentoque futurorum ac titatum^g videtur. Siquidem ab illo genealogia^h regumⁱ caelitus provisa per intervalla temporum secundis incrementorum successibus coepit exuberare, quousque in magno Carolo summum imperii fastigium non solum Francorum, verum etiam diversarum gentium regnorumque^k obtineret. Post cuius decessum variante fortuna rerum gloria, quae supra vota fluxerat, eodem, quo^l accesserat, modo cepit paulatim

a) *deest* A 3. b) loco B 2. c) Karlom. A 3. d) parabsi B 2. e) obiit A 3. f) sepultus A 3. g) bauuaria A 3; baioaria B 1. h) huodingas A. i) vero—rex *desunt* A 3. k) ei B 1. 2. l) homines A 1. m) magnitudo A 3. n) cum—patre *desunt* A 3. o) slavorum A 3. p) semper triumphavit A 3. q) solr rellia B 2. r) tu B 2. s) maiestatis A. B 3. t) pr. inf. coni. *desunt* A 3. u) elegantissimum A 3. v) arnulfum A 3. B 3. w) vocavit A 3; iusti B 2. x) sancti A 3. y) arnolphi A 3. B 3. z) mettenthis B 2; mettensis B 3. a) *deest* A 3. b) sacro A 3. c) germanum B 2. d) psagio *corr.* psapia B 1. e) quod—marcescente *desunt* A 3. f) accidisset B 3. g) iacti tantum B 2; acitantum B 3. h) Siqu. genealogia B 2. i) regnum A 1. B 2. 3. k) renorumque B 2. l) quomodo acc. A 1.

1) *Corruptum pro* XI. Kal. Apr., quod *Ann. Fuld. et Ann. necrol. Prum. (SS. XIII) exhibent; alii tamen et maioris auctoritatis fontes Sept. 22 eum mortuum esse testantur. Dümmler III, 138 sq.* 2) *Alten-Oetting.* 3) *Bohemorum et Mararensium.* 4) *Nomine Liutswinda; Dümmler III, 140.*

diffuere, donec deficientibus non modo regnis, sed etiam ipsa regia stirpe partim inmatura aetate pereunte partim sterilitate coniugum marcescente hic^a solus de tam numerosa regum posteritate idoneus inveniretur, qui imperii Francorum scepra susciperet; quod^b in subsequenibus^c suo in loco lucidius apparebit.

Ludowicus^d comperto, quod frater^e obiisset^f, Baiariam^g ingressus¹ Reganasburh^h venit, ubi omnes optimates regni (879). ad¹ eum confluentes eius ditioni se subdiderunt. Concessit^k autem idem rex¹ Arnulfo^m Carantanum, quod ei pater iamⁿ pridemⁿ concesserat, in quo situm est castrum munitissimum, quodⁿ Mosaburh^o nuncupatur^p.², eo quod palude inpenetrabili locus vallatus difficillimum adeuntibus prebeat accessum.

881.

* Anno dominicae incarnationis DCCCLXXXI. Carolus^a de Alamannia^r egressus Langobardorum fines occupavit ac in paucis diebus totam Italiam in deditionem^s accepit³; et Romam perveniens a presule apostolicae sedis Iohanne et senatu⁴ Romanorum favorabiliter exceptus cum magna gloria (Ann. Prum.). imperator creatus est⁵.

Per idem tempus Nortmannorum^t classis Wal^u fluvium (880). ingressaⁿ Niumaga^v.⁶ palatio regio^w applicuit ibique castra posuit. Quod factumⁿ cum^x ad notitiam Ludowici^y perlatum esset^z, absque dilatione cum exercitu venit⁷ et munitionem obsidione clausit. Conserto nonnullis diebus certamine non adeo prevaluit, quia palatium^a ingentis magnitudinis mirique operis hostibus tutissimum prebebat^b receptaculum^c. In qua congressione captus est ab^d adversariis Everhardus^e Saxo^s, filius Meginardi^f comitis, et captivus ductus^g; quem^h postea mater Evesa magno pretio dato incolumem recepit. Postremo rex accepta pollicitatione, quod, si ab obsidione cessaret, Nortmanni continuo regno eius decederent, cum omnibus copiis recessit. Illoⁱ recedente pagani palatium una cum

a) Hic postmodum—inventus est A 3. b) quod—apparebit *desunt* A 3. c) sequentibus A 1. d) Lod. A 3. e) fr. eius B 2. f) obiisset A 3. B 3; obeisset B 2. g) bauariam A 3. h) regenesburh A 3. i) ad eum *desunt* A. k) Conces B 2. l) *deest* B 3. m) arnolfo A 1. n) *deest* A 3. o) mosaburch B 2. p) *deest* A 3; nunc cupatur B 1. 2. q) Kalolus A 3. r) almannia A 1. B 2. s) inde dictionem A 1; in dedicationem B 2. t) normann. B 3. u) per wal A 3. v) niumago A 3. w) regis A 3. x) ubi A 3. y) lod. A 3; liudouiti B 2. z) est A 3. a) paulatim A 1. b) pbeat B 2. c) habitaculum A 3. d) *deest* B 2. e) eberh. A 1. f) meginhardi A; meginardi B 2. g) et capt. d. *desunt* A 3. h) Quae A 1; qd B 2. i) Tunc pagani A 3.

1) *Iam vivo Karlmanno et ab illo ipso vocatus autumno a. 879; Dümmler III, 120.* 2) *I. e. Moorburg, hodie Zalavar ad fluvium Zala situm; Dümmler II, 176.* 3) *Iam a. 879 regnum Italicum occupaverat; Dümmler III, 106—112.* 4) *I. e. nobilibus.* 5) *In altera expeditione mense Februario a. 881; Dümmler III, 178—184.* 6) *Nijnwegen.* 7) *De hac expeditione a. 880 facta Dümmler III, 148 sq.* 8) *De quo cf. a. 885 et 898.*

munitione flammis^a exurentes navibus ascensis hostia Rheni repetunt.

881. Item^b eodem anno mense Novembrio¹ duo reges Nortmannorum, Godefridus et Sigifridus^c, cum inestimabili multitudine peditum et equitum consederunt^d in loco, qui dicitur Haslon^{e.2}, iuxta Mosam. Et primo quidem impetu finitima loca depopulantes Leodium civitatem, Traiectum^f castrum, Tungrensem^g urbem^{h.3} incendioⁱ cremant; secunda incursione Ribuariorum finibus effusi^k cedibus, rapinis ac incendiis cuncta devastant, Coloniam Agrippinam^l, Bunnam civitates cum adiacentibus castellis, scilicet Tulpiacum, Iuliacum^m et Niusa⁴, igne comburuntⁿ; post haec Aquis palatium, Indam, Malmundarias et^o Stabulaus⁵ monasteria in favillam redigunt.

882.

(Ann. Prum.). Anno dominicae incarnationis DCCCLXXXII. Arduen-
nam⁶ percurrentes Prumiam monasterium ingrediuntur^p ipso
Ian. 6. die epiphaniae Domini, ubi triduo commorantes omnem in
circuitu regionem depopulati sunt. In quo loco innumera
multitudo^q peditum ex agris et villis in unum agmen con-
globata eos quasi pugnatura^r adgreditur^s. Sed Nortmanni
cernentes ignobile vulgus non tantum inermes^t, quantum dis-
ciplina militari^u nudatum, super eos cum clamore irruunt
tantaque caede prosternunt, ut bruta animalia, non homines^b
mactari viderentur. His itaque^v patratis, honerati^v preda
ad castra redeunt. Illis discedentibus^w ignis, qui in diversis
habitaculis accensus^x remanserat, cum nullus esset, qui eum
extingueret, monasterium consumpsit.

(Ann. Prum.). Dum^y haec aguntur, Ludovicus^z rex morbo gravatus^a
Ian. 20. apud Franconofurt^b moritur XIII. Kal. Febr.^{c.7} sepultusque^d
est^a iuxta patrem^e in Lorasham^f coenobio. Habuit autem
Liutgardem^g reginam in matrimonium copulatam, ex qua
filium unicum suscepit, quem nomine suo Ludovicum^h ap-
pellavitⁱ. Sed cum^k, ut^a premisimus^a, post obitum fratris

a) exur. flamis B 2. b) deest A 3. c) sigefr. A 3. d) considant A 3. e) ahslon iusta B 2. f) traiectum B 2. g) tingr. B 2; trungr. B 3. h) tr. et tungr. urbes A 3. i) bicendio B 2. k) deest A 1. l) agr. et A 3; agrippinam B 1. m) vilpiacum B 2. n) comburitur B 3. o) estabulaus A 1. p) ingreuntur B 2. q) multitudine B 2. r) pugna B 2. s) aggr. A. t) inorme A 1. B. u) deest B 2. v) onerati A 3. w) discedentibus A 1. x) accessus A 1. y) Cum A 1. B 1. z) lod. A 3. a) deest A 3. b) franconeovord A 3. c) sept. (seß pro feß) codices. d) sepultus A 3. e) in lor. i. patr. B 2. f) lorashheim A 3; lorosam B 2. g) liutgardam A 1; liugardem B 2; Habuit ex liutgarde filium un. nom. lod. A 3. h) lod. A 3; liudovicum B 2. i) apellavit B 1; appellavit B 2. k) deest B 2.

1) Cf. Dümmler III, 157 sq. 2) Elsloo infra urbem Maastricht situm. 3) Lüttich, Maastricht, Tongern. 4) Bonn, Zulpich, Iulich, Neuss. P. 5) Cornelimünster, Malmédy, Stablo. 6) Eos scilicet montes, qui hodie Eifel appellantur, tunc autem pars Ardennici saltus putabantur. 7) Ita correxi contra codicum auctoritatem, cum noster paulo infra audita morte regis Normannos Trevirorum nob. civitatem Gall. Nonas Apr. vastantes faciat; cf. Dümmler III, 164.

ad optinendum^a regnum eius^b Baioariam^c intrasset^d et^b Reganasburh^e moraretur^l, idem puerulus de fenestra^f palacii^g cecidit et confractis^h cervicibus statim^b expiravit; quae non tantum immatura quamⁱ inhonesta mors non solum regi et reginae, verum^k etiam *omni domo^l regiae maximum luctum ingressit.

Nortmanni audita morte regis nimio exultant^m tripudio et iam non de conflictu, sed de preda cogitant². Igitur cum omnibus viribus a munitioneⁿ exiliunt^o et Trevirorum^p nobilissimam civitatem Galliarum Nonas Apr. die sacratissimae cenae Domini occupant. In qua usque sancto die^q paschae^r fessa ab itinere corpora recreantes omne territorium^s urbis circumquaque^b usque^b ad solum demoliti sunt; deinde civitatem flammis^b exurentes Mediomatrico dirigunt aciem. Quod cum comperisset^t eiusdem^b urbis antistes^u, adiuncto sibi Bertulfo^v episcopo et Adalardo^w comite³ ultro^b illis obviam ad pugnam^x procedit. Inito certamine Nortmanni victores extiterunt^y. Isdem^z Wala^a episcopus in prelio cecidit, ceteri fugerunt. Pagani iter^b, quod ceperant, deserentes cum ingenti preda summa celeritate^c ad classem revertuntur.

Ea tempestate Carolus^d imperator in Italia morabatur, ubi diversis legationibus Germaniae ac Galliae pulsatur, ut ad suscipienda regna sibi hereditario iure competentia^e festinaret et periclitanti imperio succurreret, quod capite amisso ludibrio hostibus erat. Qui nihil tardatus^f cum omnibus copiis in Franciam venit et cum Langobardis^g, Baioariis^h, Alamannisⁱ, Thuringis, Saxonibus, Fresonibus et^k omnibus regnis suae^l ditioni subditis Nortmannos^m in supradicto loco⁴ obsidere exorsusⁿ est; sed conatus eius parum effectum obtinuit^o, quamquam, ut^p diximus^p, ex diversis regnis et gentibus inestimabilis multitudo in unum confluxisset^q, indignatione caelesti super populum christianam^r religionem profanantem deseiente. Novissime* Godefridus^s rex^t Nortmannorum^u ea

*) Sigefredus et *add. man. s. XII. in cod. B 2i.*

a) obtin. A. b) deest A 3. c) bauvariae A 3. d) deest A 3; ingressus B 2. e) regnesburh A 3; regnasburh B 1; regnesburuht B 2. f) festra B 2. g) deest B 2. h) fractis A 3. i) sed B 2. k) sed A 3; ve B 2. l) domui A 3. m) exultabant B 2. n) c. omni amonitione B 2. o) exibunt B 1. 2. p) treverim A 3. q) in sanctum diem A 3. r) pascae B. s) tentorium B 2. t) Quo comperto A 3; reperisset B 2. u) episcopus A; antestis B 2. v) bertolfo A. w) adalardo A; adalrado B 1; adalardo B 3. x) bellum A 3. y) vicerunt A 3; extisterunt B 2. z) deest A 3; Hisdem B 3. a) uuala B 2. b) Paganiter B 2. c) c. ing. cel. preda onerati A 3. d) Kar. A 3. e) comperentia B 2. f) moratus A 3. g) longob. B 2. h) bauvariis A 3; bauariis B 1. i) alom. B 2; alem. B 3. k) et—subditis *desunt* A 3; et cum B 3. l) regni sui B 1. m) nordm. B 2. n) exhorsus B 1. 3. o) parum profecit A 3. p) deest A 3. q) confluit sed B 2. r) christi A 3. s) godofr. B 2. 3. t) rex god. B 2. u) norm. A 3.

1) A. 879; cf. supra a. 880 et Dümmler III, 120. 2) Conf. Dümmler III, 161 sq. 3) Wala episcopus Mettensis (876—882) cum Bertulfo archiepiscopo Treverensi (870—883) et Adalardo comite Mettensi; pugna ad vicum Remich prope Mosellam fluvium commissa est. 4) Haslon; de hac expeditione Dümmler III, 198—203.

conditione christianum se fieri pollicetur, si ei^a munere^b regis Fresia provincia^c concederetur, et Gisla filia Lotharii in uxorem daretur¹. Quae^d, ut^e optavit^e, adeptus baptizatus est^f et ex sacro^g fonte ab imperatore^h susceptusⁱ. Sigifrido^k et reliquis Nortmannis^l inmensum pondus auri et^m argenti expositum est, et tali tenore fines regni excedunt.

883.

(Ann. Prum.).

Anno dominicae incarnationis DCCCLXXXIII.ⁿ Ludovicus^o rex^p frater Carlomanni moritur² apud sanctum Dionisium ibique honorabiliter tumulatur, quem omnes Galliarum populi nimio planctu^q lamentati sunt. Fuit enim vir virtutis regnumque sibi^e subditum^c a paganorum infestatione potenter viriliterque^r defendit. Inter cetera, quae strenue gessit, illud precipue prelium commendatur, quod adversum Nortmannos^s in loco, qui vocatur Sodalteurt^{t.3}, summis viribus exercuit^u; in quo certamine^v, ut ferunt, plusquam octo^w milia adversariorum^x gladio^c prostravit. Carlomannus^v frater regnum illius optinuit.

(Ann. Prum.).

Eodem tempore Bertulfus^z Trevirorum^a episcopus migravit ad Dominum III.^b Idus Februar., cui successit in^c pontificali cathedra per electionem cleri et totius plebis Ratbodus^d reverentissimus^e antistes VI. Idus Aprilis. His etiam diebus Ruotbertus^f presul ab eodem archiepiscopo^g Ratbodo in Metensi^h ecclesia consecratur X. Kal. Mai.

Circa haec tempora Hugo filius Lotharii^{i.4} in spem recuperandi paterni regni ab aliquibus discordiarum ac litium sectatoribus^k introducitur; omnesque, qui iusticiam et pacem execrabantur, ad eum confluerunt, ita ut in paucis diebus innumera multitudo predonum eius dominationi se submiserit. Inter quos etiam nonnulli ex primo^{*}ribus regni vana spe se-

* p. 594.

a) en B 2. b) ab imperatore A 3. c) deest A 3. d) Haec A 3. e) opta venit A 1. B 2; deest A 3. f) baptizatur A 3. g) exacro B 2. h) imperare B 2. i) suscipitur A 3. k) sigifr. A 3. l) norm. B 2. m) atque B 1. 3. n) DCCCLXXXVIII A 1. o) Lod. A 3; Lid. B 2. p) rex fr. Carl. desunt A 3. q) plantu B. r) deest A 3; villiterque B 2. s) cum nortmannis A 3. t) sodalcurt A 3. u) execut B 2. v) ubi A 3. w) coto B 2. x) deest A 3; hominum B 2. y) Karl. A 3. z) bertolfus A 3; bertulfus B 2. a) treverensis A 3; tervirorum B 2. b) deest B 3. c) in—plebis desunt A 3. d) radbodus B 1; rabbodus B 2. e) reuene tissimus antites B 2. f) rothbertus A 3. B 3; rothbertus B 1; rutbertus B 2. g) episcopo B 2. 3. h) mettensi B 3. i) luth. B 2. k) scetat. B 2. l) accendunt B 2. m) stephenus B 2.

1) Gisla filia Lotharii et Waldradae a. 883 demum Godefrido nupsit; Dümmler III, 203 n. 2) A. 882 Aug. 5; Dümmler III, 204 sq. Ad a. 883 etiam Ann. Prum. (SS. XV) adnotant: Hludowicus rex. 3) Saucourt 881 Aug. 3; Dümmler III, 153—156. 4) Qui, cum ex Waldrada concubitu non legitimo genitus esset, patri non successerat; cf. supra a. 869. Iam a. 878 propter latrocinia continua excommunicatus est; Dümmler III, 86. 5) Frater Walonis, a. 901 occisus; v. infra a. 896 et 901.

bertus^a, Wichbertus, Thietbaldus^{b.1} comites, Albricus² et frater eius^c Stephanus; tantaque rapina et violentia ab his in regno fit, ut inter^d horum et Nortmannorum malitiam nil differret, preter quod a cedibus et incendiis abstinerent. Sic sic^e Deus^f omnipotens^e iratus regno Lotharii^g adversabatur et talibus incrementorum cladibus vires eiusdem regni radicibus exterminabat, ut prophetia sanctissimi Nicholai^h papae simul^e etⁱ maledictum, quod super eundem^k regnum protulerat, adimpleretur^{1.3}.

Hoc etiam tempore idem Hugo Wichbertum comitem^m, quiⁿ ab ineunte aetate sibi faverat, interfecit^o; paucis dehinc interpositis diebus Bernarium, nobilem virum sibi^p fidelissimum, dolo trucidari iussit^q, pulchritudine^r illius^s captus uxoris, quam absque momento sibi^t in matrimonium iungit⁴. Vocabatur autem mulier Friderada^u. Quae, antequam Bernario sociaretur, copulata fuerat Engilramno^v potenti viro⁵; ex quo filiam peperit, quam postmodum Richwinus^w comes⁶ in coniugium^x accepit, quam etiam^e propter stuprum commissum idem comes^e decollari iussit.

884.

Anno dominicae incarnationis DCCCLXXXIII. Nortmanni, qui ab Haslon recesserant, Somnam fluvium intrant ibique consederunt^y. Quorum creberrimas^z incursiones cum Carlomannus sustinere non posset, pecuniam pollicetur, si a regno eius recederent^{a.7}. Mox avidae gentis^b animi ad optinendam pecuniam exardescunt^c et^d XII milia pondera argenti puri^d atque^d probati exigunt totidemque^e annis pacem promittunt. Accepta tam ingenti pecunia funes a litore solvunt, naves conscendunt et marina litora repetunt.

Interea Carlomannus^f venatum^g perrexit, ubi ab^h apro graviter vulneratus post modicum vitam cum regno amisit⁸; (Dec. 12). sepultusqueⁱ est apud sanctum Dionisium. Aiunt autem qui-

a) ruodpertus A 1; rothbertus B. b) thiebaldus (A) A 3; thiebadus A 1; tietbaldus (B) B 1. 3; tiebaldus B 2. c) deest A 1. d) in B 2. e) deest A 3. f) omn. deus B 2. g) luth. B 2. h) nicolai A. B 2. i) etiam B 2. k) idem A 3. l) adimpleretur B 2. m) comitem — faverat desunt B 2. n) qui — virum desunt A 3. o) interimit B 2. p) sibi A 3. q) iusti B 2. r) pluchr. B 2. s) ipsius A 3. t) deest B 2. u) frideradat A 1. v) engelgrammo A 3; engilramno B. w) richuuuinus B. x) matrimonium A 3. y) considerunt A 1. z) crebrinas B 2. a) Karl. Nortm. ab H. per S. fl. ingressos pecuniis temptat, inc. non sustinens A 3. b) mentis B 1. c) animi inardescunt A 3. d) deest A 3. e) totidem ann. p. prom. et mar. lit. rep. A 3. f) Int. rex in venatu ab apro vuln. in brevi moritur A 3. g) venatu A 1. h) deest A 1. i) sepultus A 3.

1) Hugberti abbatis a. 864 occisi filius, qui Hugonis sororem Bertham in matrimonio habuit; Dümmler III, 130. 2) A. 896 a Stephano interfectus; v. infra. 3) Cf. supra a. 866 p. 89. 4) Quae quando facta sint, non constat. 5) Comiti Flandriae et camerario Karoli Calvi regis; cf. Dümmler II, 112 et 392. 6) Fortasse idem, qui a. 913 iniuria episcopatum Strassburgensem arrogavit; Dümmler III, 593. 7) Dümmler III, 228—230. 8) A. 884 Dec. 12; Dümmler III, 232.

dam^a, quod^b a quodam suo satellite¹ inprovidē arma ferenti vulneratus fuerit et, quia non sponte, sed invitus hoc facinus^c commiserat, idcirco a^d rege celatum sit, ne innoxius morti traderetur.

- (885). Nortmanni^e cognita morte regis protinus in regnum revertuntur. Itaque Hugo abba et ceteri proceres legatos ad eos dirigunt, promissionem et fidem datam violatam esse proclamant. Ad^f haec^f illi respondent, se cum^g Carlomanno rege, non cum alio aliquo foedus pepigisse; quisquis^h ille esset, qui ei in regnumⁱ succederet^k, eiusdem numeri et quantitatis pecuniam daret, si quiete ac pacifice imperium tenere vellet^l. Territi huiusmodi^f mandatis^f optimates^m regni ad Carolum imperatorem missos dirigunt eumque ultro
(Iun.). in regnum invitant; eique^f adveniēti ad Gundolfiⁿ villam² obviam^f procedunt^f et^f manibus sacramentisque iuxta^f morem^f datis^o eius ditioni se subiciunt.

- (883). Eodem^f anno^f Nortmanni, qui in Chinheim³ ex Deni-
marca^p venerant, adsentiente Godefrido Rhenum^a navigio^f ascendunt et^r Diusburh^s oppido^t occupato munitionem in eodem loco more solito construunt et in eo tota hieme^u resident.
884. Contra quos Henricus dux⁴ castra posuit^v et nullatenus predas agere permisit. Redeunte vernali temperie^w castris^x exustis maritimis locis se recipiunt.

- His^y etiam diebus⁵ Nortmanni a Somna exeunt et rursus in regno Lotharii revertentes in loco, qui dicitur Lovon⁶, castrametati sunt in confinio eiusdem regni et continuis^z incursionum infestationibus utraque regna fatigant. Ad^a quorum
(885). malitiam compescendam imperator semel et iterum⁷ exercitum misit, sed nihil dignum memoriae adversus^b tantam violentorum rapacitatem^c actum est.

a) *deest A.* b) ab invito sat. suo vulneratum rem celasse, ne inn. puniretur A 3. c) fatimis B 2. d) ad B 1. 2. e) Nortm. prot. redeunt; H. abba et cet. pr. per leg. fidem viol. procl. A 3. f) *deest A 3.* g) cum solo Karl. foedus pep. A 3. h) tantumdem pecuniarum a successore poscunt A 3. i) in r. ei B 2. k) succederent A 1. l) vellent A 1. m) imperatorem ultro invitant A 3. n) gundolfu A 1; gundulfi B 1. 3. o) dati A 1. B 2; dati *corr.* datis B 1. p) denemarca B 2. q) rhen B 2; yhen B 3. r) in diusburh per hiemem resident A 3. s) diusbuchure B 2. t) opido B. u) iheme B 2. v) ponens pr. ag. non perm. A 3. w) tempore A 3. B 3. x) castra exurunt A 3. y) Nortm. a S. regressi in regnum Lothariense in Lovon castrum utr. regna infestant A 3. z) cont. eiusdem regni infest. B 2. a) ad qu. mal. comp. *desunt A 3.* b) contra eos actum est A 3. c) *deest B 2.*

1) *Nomine Bertoldo.* 2) *Gondreville prope Toul; Dümmler III, 234.* 3) *Kinem sive Kenemerland ea Hollandiae pars appellabatur, quae a. 882 Godefrido permissa erat; Dümmler III, 222.* 4) *Comes Franciae, qui exercitum Austrasiorum duxit; cf. infra 885 et 887.* 5) *Scilicet cum Karlmannus reditum eorum argento emisset, autumno a. 884; Dümmler III, 232 sq. Eadem iterum narrantur a. 886.* 6) *Loewen.* 7) *Una tantum expeditio nota est a. 885 facta; cf. Dümmler III, 236 n. 2.*

885.

* p. 595. Anno dominicae incarnationis DCCCLXXXV.^a Hugo¹ rebellare^b disponens contra imperatorem legatos ad Godefridum in^c Fresia^c occulte dirigit^d, eo quod illi esset adfinitate coniunctus propter sororem, quam in coniugium acceperat, hortaturque, ut in patriam mitteret et auxiliorum^e validam manum undique^f contraheret et^g cum omnibus viribus sibi opem ferret, quatinus regnum paternum evindicare^h armis potuissetⁱ; et^k si id eius industria virtutisque suffragio prosperitatis effectum optineret, medietatem ipsius regni^c pro munere pollicetur. His^l suasionum promissionibus Godefridus veluti veneno infectus occasionis^m fomitem inquit, qualiter acsi iusta rationeⁿ a fidelitate imperatoris se subducere prevaleret. Statimque^o Gerulfum^p et Gardulfum, comites Fresonum, legatos^q ad cesarem dirigit^r mandatque^s, si vellet, ut^t in^u ea, quam pollicitus fuerat, fidelitate perseveraret finesque regni sibi commissos ab incursione propriae gentis defensaret, Confluentes, Andrenacum, Sincicha^{v.2} et nonnullos^w alios^c fiscos obsequiis imperialibus deditos^x sibi^y largiretur propter vini affluentiam^z, quae^a in his locis exuberabat^b, eo quod terra, quae^c munificentia principis possidenda^d perceperat, minime vini ferax esset. Agebat^e autem hoc ea animi intentione, ut, si petita sibi^f largirentur, suos in visceribus regni immisceri^g posset et varios eventus speculari^h; si autem etⁱ denegarentur^k, nihilominus^l offensus in sibi prohibitis^m quasi iusticia dictante rationabilius deservireⁿ posset rebellionisque^o causas^p suscipere.

Quorum^q callida machinamenta et factionum^r conspirationes cum persensisset^s imperator, cum Heinrico viro prudentissimo altiori^t consilio pertractat, quod^u ingenio hostem, quem in regni extremitatibus introduxerat, extinguere posset^v; et^w sciens esse^x loca inaccessibilia exercitui propter diversarum aquarum innumeros decursus^y et inpenetrabiles paludes, magis id arte quam virtute^z experiri^a statuit. Legatos igitur^b

a) DCCCLXXXV. A 1. b) repellere A 1; rebell. — legatos *desunt* A 3. c) *deest* A 3. d) mittens hortatur in patr. mittere, auxilia contrahere A 3. e) auxiliorum B 2. f) hndique contraeret B 2. g) et — potuisset *desunt* A 3. h) vindicare *corr.* vendicare B 3. i) posset B 2. k) et si eius ind. regnum paternum evindicaret A 3. l) Quo veluti ven. A 3. m) occ. — Statimque *desunt* A 3. n) iuxta rationem B 2. o) misit A 3. p) gerulfum et gardulfum A 1. B 2. q) leg. ad ces. dir. *desunt* A 3. r) dirigi A 1. B 2. s) mandans imperatori A 3; mandataque B 2. t) tum ea B 2. u) in eius fid. A 3. v) et sinc. A 1. w) nullos A 1. x) regios fiscos A 3. y) sibi que B 2. z) copiam A 3. a) qua A 1; cuius fresia ferax non esset A 3. b) exsub. A 1; erat B 2. c) que *corr.* quam B 1; que ex B 2. d) possidendam B 1. 2. e) intendens, ut suos A 3. f) *deest* A. g) immiscere A 3. h) speculari A 1. i) ei B 3. k) neg. A 3. l) nih. — posset *desunt* A 3. m) prohibitus A 1. n) deservire B 2. o) iustas rebellionis c. susciperet A 3. p) causa B 2. q) Quod sentiens imperator A 3. r) factionem A 1. s) pervenisset B 2. t) *deest* A 3. u) quo A 3; quod *corr.* quo B 3. v) hostem extinguat A 3. w) et — statuit *desunt* A 3. x) *deest* B 2. y) decursos A 1. z) quam ex virtute B 2. a) experire A 3. b) *deest* A 3.

1) *Lotharii filius. Dümmler III, 237—241.* 2) *Sinzig paulo infra Andernach ad fluvium Ahr situm.*

responso^a suspensos absolvit^b et^b ad Godefridum^c redire^d permisit, asserens per suos missos de^e omnibus legationum^f suarum causis ea responsa redditurum^g, quae sibi et eidem Godefrido essent decentia^h, tantum ut in ceptaⁱ fidelitate perseveraret. Post^k haec Heinricum ad eundem virum mittit et, ut fraus, quae struebatur^l, occultaretur, cum eo^m Willibertum venerabilem^b episcopum Coloniae Agrippinae^b. Qui^{n.1} suis satellitibus^o secreto imperat, ut per Saxoniam properantes^b non agmine facto, sed sparsim^p sibi occurrerent loco et die, quo eis^q condicit^r; ipse^b cum perpaucis^s Coloniam venit^b et^t assumpto secum^u prefato episcopo mox in Batuam^{v.2} proficiscitur.

Godefridus^w audito eorum adventu illis obviam procedit ad locum, qui dicitur Herispich^{x.3}, in^y quo Rheni fluentia et Wal uno se alveo resolvunt et ab invicem longius recedentes Batuam provinciam^b suo^b gurgite^b cingunt. Hanc^z insulam ingredienti episcopus et comes multa a^a Godefrido^a audiunt, multa ex parte imperatoris respondent, dies^b ad occasum vergitur, soluto colloquio insula excedunt, hospicia repetunt in crastinum reversuri. Heinricus episcopum hortatur^c, ut die subsequenti Gislam uxorem Godefridi extra insulam evocaret eamque^a ad pacis studium provocare satageret^a, interim^d ipse cum Godefrido causam Everhardi^e comitis⁴ agitaret^f, cuius rerum possessio ab eo violenter diripiebatur. Deinde^g persuadet eidem Everhardo^h, ut de iniusticia, quam patiebatur, in medio adsurgensⁱ se^a proclamaret et^k, cum a ferocis et barbarae^l gentis homine durius et contumeliosius^m verbum sibi esset prolatum, absque mora evaginato gladio eum summo annisu in capite percuteret, antequam a terra elevari possetⁿ. Quid plura? Ab^o Everhardo^p primo percussus et a^q satellitibus^o Heinrici confossus Godefridus^a moritur omnesque Nortmanni, qui in Batua reperti^a sunt^r, trucidantur. * p. 596.

a) responsis absolvit B 3. b) deest A 3. c) gofredum B 2. d) remittit asserens A 3. e) de—ea desunt A 3. f) legatio causis suarum B 2. g) redditurum A 1; raediturum B 2; reddere sibi et god. dec. A 3. h) decentia A 1. B 1. 2. i) in incepta A 3. k) Post—et desunt A 3. l) struebatur A 1. B 1. 2. m) eo A 1; heinrico A 3. n) Heinricus satell. clam imperans A 3. o) satellibus B 1; satellit. B 2. p) sparsim et quo die et loco sibi occ. A 3. q) quos ei A 1; desunt A 3. r) condicit A 1. B 1. 2; deest A 3; condicit corr. condixit B 3. s) paucis A 3. t) inde cum archiepiscopo batuum adiit A 3. u) deest B 2. v) bacuam B 2. w) God. in herispich occurrit A 3. x) herispich B 2. y) ubi rhenus et nual A 3. z) Ingressi episc. A 3. a) deest A 3. b) dies—excedunt desunt A 3. c) hort. gislam coniugem god. e. i. evocare A 3. d) ipse de causa A 3. e) euuardi A 1. B 1. 2; euehardi B 3. f) acturus, cuius possessiones diripiebantur a godefrido A 3. g) suavit ut A 3. h) euehardo B 2. 3; eueardo corr. euerardo B 1. i) surgens A 3. k) illoque contumeliose utpote barbaro . . . summo annisu A 3. l) barbere B 1. 2. m) in contumeliosus A 1. n) possit A 1; potuisset A 3. o) Ab e. primo desunt A 3. p) euehado corr. euehardo B 1; euehardo B 2. 3. q) a sat. heur. desunt A 3. r) erant A 3.

1) I. e. Heinricus. P. 2) I. e. Batavorum insulam. 3) Prope vicum Rindern; A. Dederich, 'Gesch. d. Römer u. d. Deutschen am Niederrhein' (Emmerich 1854), 215—220. 4) De quo cf. a. 881 et 898.

Non^a multis post interpositis diebus Hugo eiusdem Heinrici consilio ad Gundulfi^b villam^c promissionibus adtractus dolo^d capitur; et iussu^e imperatoris ab eodem^f Heinrico ei^f oculi eruuntur omnesque^g faventes dehonestantur. Post^h haec in Alamannia in monasterio sancti Galli mittitur^f, inde postea^f in patriam revocatur; novissime temporibus^f Zuendibolchiⁱ regis in Prumia^k monasterio^f manu^f mea^f adtonsus est^{l. 1.}; — eram enim tunc temporis in eodem loco dominici ovilis, quamvis non idoneus, tamen custos; — ubi non post multos^m annos moritur et sepelitur.

886.

Anno dominicae incarnationis DCCCLXXXVI. Nortmanni^{n. 2} a Somna fluvio exeunt et rursus in regno Lotharii revertentes^o in loco, qui dicitur Lovon, castra sedesque statuunt, scilicet in confinio utriusque regni, et continuis incursionum infestationibus utraque regna fatigant. Ad quorum ingenitam maliciam conpescendam imperator semel et iterum exercitum misit, sed nihil dignum adversus tantam violentorum^p rapacitatem^q actum est.

Eodem anno Ansbaldus abba Prumiensis coenobii^r, summae (Ann. Prum.). sanctitatis ac religionis vir, ad caelestem patriam transit^s III. Idus Iulii, cui^t successit in regiminis loco Farabertus Jul. 12. venerabilis pater VIII. Idus Augusti. Aug. 6.

887.

Anno dominicae incarnationis DCCCLXXXVII. Nortmanni^u a Lovon recedentes Sequanam ingrediuntur et Parisius applicantes castra ponunt et civitatem obsidione^v claudunt³; contra quos imperator Henricum^w ducem cum exercitu (885). vernali tempore dirigit, sed minime prevaluit. Erant enim, (886). ut ferunt^x, XXX et eo amplius adversariorum milia, omnes (Mart.). pene robusti bellatores.

Denuo aestivo tempore, antequam segetes in manipulis^y redigerentur, idem Henricus cum exercitibus utriusque regni Parisius^z venit et circumstantibus legionibus ipse cum per-

a) Hugoni quoque ad g. v. prom. attracto A 3. b) gandolfi A 1; gundolfi A 3. c) villa A 3. d) dolo — imper. *desunt* A 3. e) visu A 1. f) *deest* A 3. g) omnes A 3. h) Missus in mon. A 3. i) zeindibachi A 1; sub zuendibolcho rege A 3; zuendibochi B 1. 2; zuentibochi B 3. k) brumia A 3. l) est — annos *desunt* A 3. m) *deest* B 2. n) Nortmanni — Eodem anno *desunt* A 3; Normanni B 2. o) reuentes B 2. p) *deest* A 1. q) rapa civitatem B 1. r) coen. — patriam *desunt* A 3. s) migravit A 3. t) farabertus successit A 3. u) *Ea, quae sequuntur, in codice A 3 nimis in angustum coacta et amputata leguntur, quam ut omnes mutationes eius porro exhiberi possint.* v) obsidione A 1. w) henricum A 1. x) fuerunt A 1. B 2. y) manipulos A 1. z) parius A 1. B 2; parius *corr.* parisius B 1; *deest* A 3.

1) *Igitur inter a. 895 et 899.* 2) *Temere hoc loco eadem repetuntur, quae rectius iam ad a. 884 narrata sunt.* 3) *De hac obsidione mense Novembri a. 885 incepta et Henrici expeditionibus ad urbem liberandam vere et aestate a. 886 factis vide Dümmler III, 259—269.*

paucis propius accedens munitionem circuit, situm loci contemplatur aditumque perquirit^a, quo exercitui cum^b hostibus minus periculosus pateret congressus. Porro Nortmanni^c audientes adpropinquare exercitum foderant foveas latitudinis unius pedis et profunditatis trium in circuitu castrorum easque quisquiliis et stipula operuerant, semitas tantum discursui necessarias intactas reservantes; pauci igitur latrunculi, qui latitabant in concavis viarum itineribus, videntes Heinricum adpropinquare cito surgunt a locis, in quibus delituerant, provocantque virum^d telis et voce^e lacessunt. Ille animi magnitudine indignitatem rei non ferens super eos irruit, et mox in caecis^f foveis equus^g, cui insidebat, inepigit^h et cum ipso in terram corruit; hostes summa cum festinationeⁱ advolantes, antequam a loco elevaretur^k, eum terrae confodiunt et aspiciente universo exercitu absque mora trucidant, arma auferunt et spolia ex parte diripiunt. Agminibus autem impetum facientibus vix cadaver exanime eruitur et a suis usque Suessionis^l deportatum in basilica sancti Medardi sepelitur*. Exercitus amisso duce ad propria revertitur.

(Aug. 28).

(886).

(Mai. 12).

*Eodem tempore Hugo abba¹, magnae potestatis vir et^m * p. 597. magnaeⁿ prudentiae, Aurelianis moritur² et apud sanctum Germanum Autisiodoro^o tumulatur. Ducatus, quem^p tenuerat et strenue rexerat, Odoni^q filio Rotberti^r ab imperatore traditur, qui ea^s tempestate Parisiorum comes erat et cum Gozolino^t eiusdem urbis episcopo contra Nortmannorum^u assi-

*) *Codex B 2^a hic adnotat:* cuius epitaphium in fine huius libri invenies ad hoc signum ✠; *et in folio 131^b:*

✠ Heinrici magni Francorum germinis alti
hic recubat corpus: sit sibi vera salus.
Saxonibus, Francis, Fresonibus ille triarchos
prefuit, hinc trino stemmate fretus ovet.
5 Consiliis cuius res publica crevit et armis
pendula forte prius: idque repende, Deus.
Hostes si minuit, si se tulit obice nostros:
insigni palma hoc, pie Christe, nota.
Tu reddis longum pro te morientibus aevum:
10 huic pro te strato, rex, bona redde polo.
Martyrii testis sonipes perfossus et arma,
vir quoque traiectus: esto corona Deus.
Ecce hoc iusticium prelambens signa leonis
te tetigit virgo: laus in utroque Deo.
15 Dic aliquid, lector, copulans suspiria votis,
plange viri casum, quin magis immo virum.

a) percurrit B 1. b) cum host. *desunt* A. c) norm. *corr.* nordm. B 1. d) *deest* B 3.
e) voces A 1. f) *cetis* B 2. g) *aequis* A 1. h) *inpepigit* A 1. i) *fest. adv. ant.*
desunt B 2. k) *elevarentur* A 1. l) *sessionis* A 1. m) *virę* A 1. n) *magne*
magne B 2. o) *autisioduro* B 2. p) *Ducatusque* A 1. q) *adoni* B 2; *odini* B 3.
r) *Ruotberti* A 1; *rodberti* A 3. s) *quieta* B 2. t) *gozzilino* A 1; *gocelino* A 3.
u) *norm.* B 1.

duam inpugnationem civitatem totis viribus tuebatur. His etiam diebus predictus Gozlinus episcopus inter ipsas ob- (Apr. 16). sidionum pressuras migravit a seculo¹, in cuius loco^a substitutus est ab imperatore Haschiricus^b episcopus.

Post haec imperator Galliarum populos perlustrans (Oct.) Parisius cum immenso exercitu venit² ibique adversus hostes castra posuit, sed nil^c dignum imperatoriae^d maiestati in eodem loco gessit^e. Ad extremum concessis^f terris et regionibus. (Nov.) quae ultra Sequanam erant³, Nortmannis ad depredandum, eo quod incolae illarum sibi obtemperare^g nollent, recessit et recto itinere in Alamanniam perrexit.

Et primo quidem Liudwardum^h episcopum Vercellensemⁱ, 887. virum sibi percarum et in^k administrandis^l publicis utilitatibus unicum consiliarium, obiecto^m adulterii crimine, eo quod reginae secretis familiaris, quam oportebat, immisceretur, a (Iun.) suo latereⁿ cum dedecore^o repulit⁴. Deinde paucis interpositis diebus coniugem Richgardem^p — sic enim augusta vocabatur — pro eadem re in contionem vocat et, mirum dictu, publice protestatur numquam se carnali coitu cum ea miscuisse, cum plus quam decennio⁵ legitimi matrimonii foedere eius consortio esset sociata. Illa econtra^q non solum ab eius, sed etiam ab omni virili commixtione se immunem esse profitetur ac de virginitatis integritate gloriatur, idque se approbare Dei omnipotentis iudicio, si marito placeret, aut singulari certamine aut ignitorum vomerum^r examine^s, fiducialiter affirmat; erat enim religiosa^t femina. Facto discidio in monasterio, quod in proprietate sua construxerat^u.⁶ Deo famulatura recessit.

His ita gestis, imperator corpore et animo cepit aegrotare^v. Mense itaque Novembrio circa transitum sancti (Nov. 11). Martini Triburias^w.⁷ venit ibique conventum generalem convocat. Cernentes optimates regni non modo vires corporis, verum etiam animi sensus ab eo diffugere, Arnolfum filium Carlomanni ultro in regnum adtrahunt et subito facta con-

a) cui et in ipso obs. a sec. migranti A 3. b) haischericus A 3; aschericus B 3.
c) nihil A 1. d) imperatorae corr. imperatore A 1; imperatore B, corr. imperatorie B 1 2.
e) gessit in eod. loco B 2. f) concessit B 2. g) obtemperare B 1. h) liudwardum A.
i) vercellenssem A 1; vercellae A 3. k) deest B 3. l) ministrandis B 2. m) abiecto A 1.
n) latero B 1. o) decore A 1. B 2; deest A 3. p) richardem A 1. B 2; deest A 3;
ricgardem B 3. q) et contra B 2. r) uouerum B 1. s) exanime A 1. t) religiosa B 1. 2.
u) constrixerat B 1. 2. v) caepit et egr. A 1. w) tribunas B 2.

1) A. 886 Apr. 16; Dümmler III, 267 et 273. 2) De hac Caroli expeditione Dümmler III, 270—273. 3) I. e. Burgundia; cf. infra a. 888. 4) A. 887 mense Iunio Liutwardus, episcopus Vercellensis 880—899 et archicancellarius 878—887 honoribus praeter episcopatum omnibus privatus est; Dümmler III, 280—283. 5) Immo etiam viginti quinque, ex anno 862; Dümmler II, 36. 6) Andlau in Alsatia; de his rebus cf. Dümmler III, 284 sq. 7) Tribur; cf. Dümmler III, 287 sq.

spiratione ab imperatore deficientes ad predictum virum certatim transeunt, ita ut in triduo vix aliquis remaneret, qui ei saltim officia humanitatis impenderet. Cibus tantum et potus ex Liutberti^a episcopi^b.¹ sumptibus administrabatur. Erat res spectaculo digna et aestimatione sortis humanae rerum varietate miranda. Nam sicut ante secunda fortuna rebus ultra, quam arbitrari posset, affluentibus tot tantaque imperii regna sine laborum sudoribus, sine bellorum certaminibus adtraxerat, ita ut post magnum Carolum maiestate, potestate, divitiis nulli regum Francorum videretur esse postponendus, ita nunc adversa velut in ostentatione^c fragilitatis humanae destruens^d, quae^e cumulaverat, cuncta inhoneste in momento abstulit, quae prospero arridens successu^f quondam gloriose adtulerat. Mittit ergo ad Arnulfum^g ex imperatore effectus egenus et desperatis rebus non de imperii dignitate, sed de victu cottidiano^h cogitans tantum alimentorum copiam ad subsidium vitae presentis supplexⁱ exposcit; dirigit^k etiam Bernardum^l filium, quem ex pelice susceperat, cum exeniis^m eumque eius fidei commendat. Miseranda rerum facies, videre imperatorem opulentissimum non solum fortunae ornamentisⁿ destitutum, verum etiam humanae opis egentem. Concessit autem ei^o Arnulfus^p rex nonnullos fiscos in Almannia, unde ei alimonia preberetur; ipse vero compositis in Franciam^q feliciter rebus in Baioariam^r revertitur.

Eodem anno Witgarius episcopus de Augusta civitate obiit et Adhalbero^s, nobilis^{*} generis magnique ingenii ac prudentiae vir, cathedram eius optinuit et ei in episcopatu^t successit². * p. 598

888.

{Ann. Prum.}

Anno dominicae incarnationis DCCCLXXXVIII. Carolus imperator, tertius huius nominis et dignitatis, obiit pridie Ian. 12. Idus Ianuar.³ sepultusque est^u in Augea^v monasterio⁴. Fuit^w vero hic^b christianissimus princeps, Deum timens et mandata eius ex toto corde custodiens, ecclesiasticis sanctionibus devotissime parens, in elemosinis^x largus, orationi et psalmodum melodiis indesinenter deditus, laudibus Dei infatigabiliter intentus, omnem spem et consilium suum divinae dispensationi^y committens, unde et ei omnia felici successu con-

a) liutperti A 1; liupperti A 3. b) archiepiscopi A 3. c) inchoat. B 2. d) corr. alia manu deficiens B 2. e) fortuna add. al. man. in cod. B 2. f) successu B 1. g) arnulfum A 3. h) cotid. B 1. 3. i) suplex B 2. k) dirigit A 1. l) bernbardum A 1. B 2. m) xenii A 3. n) hornam. B 2. 3. o) deest B 2. p) arnolfus A 1. q) francia A 3; frantiā B 2. 3. r) bauuariam A 3. s) adelbero A 3; adalbero B 3. t) episcopatum A 1 (deest A 3). u) deest A 1. v) augia A 3. w) Fuit—perceperit desunt A 3. x) helem. B 2. y) dispensatione B 2.

1) *Magontini archiepiscopi* 863—889, *archicancellarii* 870—882 et 887. 2) *Idem, cui Regino hoc chronicon dedicavit.* 3) *Mortuus est Ian. 13 in vico Neidingen ad Danubium sito; Dümmler III, 289.* 4) *Reichenau.*

currebant in bonum, ita ut omnia regna Francorum, quae predecessores^a sui non sine sanguinis effusione cum magno^b labore adquisierant, ipse perfacile in brevi temporum spatio sine conflictu, nullo contradicente, possidenda perceperit. Quod^c autem circa finem vitae dignitatibus nudatus bonisque omnibus spoliatus est, temptatio fuit, ut credimus, non solum ad purgationem, sed, quod maius est, ad probationem: siquidem hanc, ut ferunt, patientissime toleravit, in adversis sicuti in prosperis gratiarum vota persolvens, et ideo coronam vitae, quam repromisit Deus diligentibus se, aut iam accepit aut absque dubio accepturus est.

Post cuius mortem regna, quae eius ditioni paruerant, veluti legitimo destituta herede, in partes a sua compage resolvuntur et iam non naturalem dominum prestolantur, sed unumquodque de suis visceribus regem sibi creati disponit. Quae causa magnos bellorum motus excitavit; non quia principes Francorum deessent, qui nobilitate, fortitudine et sapientia regnis imperare possent, sed quia¹ inter ipsos aequalitas generositatis, dignitatis ac potentiae discordiam augebat, nemine^d tantum ceteros precellente, ut eius dominio^e reliqui se^f submittere dignarentur. Multos enim idoneos principes ad regni gubernacula moderanda Francia genuisset, nisi fortuna eos aemulatione virtutis in perniciem mutuam^g armasset. Iust. XIII, 2.

Igitur quaedam pars Italici populi Berengarium^h filium Everhardiⁱ,² qui ducatum Foroiulanorum^k tenebat, regem sibi statuunt, quaedam^l Widonem filium Lanberti^m, ducemⁿ Spolitanorumⁿ, aequae regia dignitate sublimandum decernunt; ex qua dissensionum controversia^o tanta strages ex utraque parte postmodum facta est tantusque humanus sanguis effusus, ut iuxta dominicam vocem^p regnum in se ipsum^q divisum desolationis miseriam pene incurrerit. Ad extremum³ Wido victor existens Berengarium^r regno expulit. Pulsus itaque Arnulfum^s regem adiit eiusque patrocinia contra hostem exposcit. Quid vero Arnulfus^t fecerit, qualiter^u Italiae regnum bis cum exercitu penetraverit⁴, suo in loco commemorabitur^v. Matth. 12, 25.

Interea Galliarum populi in unum congregati cum consensu Arnulfi^w Odonem ducem, filium Rotberti^x, de quo paulo

a) predecessores A 1; deprecessores B 3. b) deest A 1. c) Quod — accepturus est *valde amputata* A 3 ad a. 887. d) *corr.* nemini B 2. e) domino A 1. f) reliquisse A 1. g) mutua A 1. B 3. h) berengarum B 2. i) eperhardi A 1. k) foroiulanensis ducis A 3. l) quaedam *corr.* vel quendam A 1; q. dam B 2; quidam B 3. m) lantberti A 1; lanberti A 3; lantberti B 3. n) spolitani ducis A 3. o) controversia A 1. B 1. 2. p) vocem dominicam A 1 (*deest* A 3). q) ipso B 3. r) bengar. *corr.* berngar. B 1. s) arnulfum A 1. B 2. t) arnolfus A 1. B 2. u) qualiterque B 1. 3. v) commorabitur A 1. w) arnolfi A 1. B 2. x) rhuoberti A 1; rodberti A 3.

1) *Iustinum hic a nostro adhibitum esse vidit iam Muratori, 'SS. rer. Italic.' II, 1, 389 n. 10.* 2) *Et Gisela Ludowici Pii imperatoris filiae; Dümmler III, 312 sq.* 3) A. 889; *Dümmler III, 364 — 372.*
4) *Cf. infra a. 894 et 896.*

superius mentionem fecimus, virum strenuum, cui pre ceteris
 Iust. XIII, 1. formae pulchritudo et proceritas corporis et virium sapientiaeque magnitudo
 inerat, regem super se pari consilio et voluntate creant¹;
 (Febr. 29). qui rempublicam viriliter rexit et contra assiduas depreda-
 tiones Nortmannorum^a indefessus propugnator extitit.

Per idem tempus Ruodolfus^b filius Cuonradi^{c.2}, nepos
 Hugonis abbatis, de quo supra meminimus, provintiam^d inter
 Iurum^e et Alpes Penninas occupat et apud sanctum Mauri-
 (Ian.). tium³ adscitis secum quibusdam primoribus et nonnullis
 sacerdotibus coronam sibi imposuit regemque se appellari
 iussit. Post haec mittit legatos per universum regnum * p. 599.
 Lotharii et suasionibus pollicitationibusque episcoporum ac
 nobilium virorum mentes in sui favorem demulcet⁴. Quod
 cum nunciatum esset Arnulfo^f, ilico cum exercitu super eum
 irruit; ille per artissima itinera fuga dilapsus in tutissimis
 rupium locis salutis presidium quaesivit^g; omnibus itaque
 diebus vitae suae⁵ Arnulfusⁱ et Zuendibolchus^k filius eius
 eundem Ruodulfum^l persecuti sunt nec tamen eum ledere
 potuerunt, quia, ut supra expressum est, loca inaccessibilia,
 quae in multis solis hibicibus pervia^m sunt, insequentium
 consertas acies procul ab ingressu repellebant.

(886). Eodem anno⁶ Nortmanniⁿ, qui Parisiorum^o urbem ob-
 sidebant, miram et inauditam rem, non solum nostra, sed
 etiam superiore aetate, fecerunt. Nam cum civitatem in-
 expugnabilem esse^p persensissent, omni virtute omnique in-
 genio laborare^q coeperunt, quatinus urbe post tergum^r relicta
 classem cum omnibus copiis per Sequanam sursum^s possent
 evehere et sic Hionnam⁷ fluvium ingredienti Burgundiae
 fines absque obstaculo penetrarent. Civibus autem omni
 (Nov.). instantia prohibentibus ascensum^t fluminis, naves per siccum
 plus quam duorum passuum milibus trahunt et taliter de-
 clinato omni periculo iterum eas Sequanae fluentis inmergunt;
 et post paululum Sequanam relinquentes Hionnam^u, ut dis-

a) norm. B 1. b) rodolfus A 3; rodulfus B 3. c) conradi A 3; chuonradi B 3.
 d) prov. — occupat et desunt A 3. e) inter iniurum (B) B 1. 2. f) arnolfo A 1. B 1. 2.
 g) deest A 1. h) inter iuram et alpes apenninas hic inserit A 3. i) arnolfus A.
 k) zuendiboldus A. B 2; zuendibolcus (B) B 1; zuentibolcus B 3. l) ruodolfum A 1;
 deest A 3; rodulfum B 2. 3. m) perviae B 2. 3. n) norm. B 1. o) parisium A 3.
 p) esse per desunt A. q) labore B 2. r) postergum A 1. B 2. 3; deest A 3. s) sursum
 — hionnam desunt B 2. t) assensum B 2. u) inennam B 2.

1) A. 888 Febr. 29; Dümmler III, 315 — 317. 2) Konradi II. a. 866 commemorati, qui a. 864 Hucberto abbate occiso Burgundiam superiorem acceperat, fratris Hugonis abbatis a. 886 mortui. 3) St. Maurice mense Ianuario; Dümmler III, 318 sq. 4) Tulli ab episcopo Arnolfo rex Lotharingiae coronatus est, sed exeunte eodem anno Arnulfo Ratisbonae se subiecit; Dümmler III, 324. 5) Haec igitur post Zuendibaldi obitum scripta sunt. P. 6) A. 886 pace illa cum Carolo facta; cf. supra a. 887 et Dümmler III, 272. 7) Yonne.

posuerant, et sub omni celeritate navigantes Senonis applicuerunt, ibique castris positis per continuos sex menses eandem urbem obsidione claudunt totamque pene Burgundiam rapinis, caedibus ac incendiis^a demoliuntur. Sed civibus fortiter repugnantibus, Deo protegente, nequaquam prefatam^b civitatem capere potuerunt, quamquam omni laborum sudore omniumque artium et machinamentorum ingenio id multipliciter pertemptassent.

Inter ipsas vero obsidionum angustias Everhardus^c eiusdem loci metropolita, vir totius sanctitatis et sapientiae (887). nitore fulgidus, corporeis vinculis absolutus ad caelestem (Febr. 1.) patriam transiit¹; in cuius cathedra sublimatus est Waltarius, nepos Waltarii Aurelianensis^d urbis episcopi, longe inferior (Apr. 2.) predecessore moribus, religione et philosophiae studio.

889.

Anno dominicae incarnationis DCCCLXXXVIII.^e gens Hungarum^f ferocissima et omni belua crudelior^g, retro^h ante seculis ideo inaudita quia nec nominata, a Scythicisⁱ regnis et a paludibus^k, quas Thanais^l sua refusione in inensum porrigit, egressa est². Sed^m priusquam ipsius gentis acta crudelia stilo persequamur, non superfluum videatur, si de Scythiae situ Scytharumque moribus historiographorum dicta sequentes aliquid commemoremus.

Scythia³, ut aiunt, in orienteⁿ extensa includitur ab uno latere Ponto, ab altero montibus Ripheis, a tergo Asia et Ithasi^o flumine. Patet autem multum in longitudinem et latitudinem. Hominibus^p hanc inhabitantibus inter se nulli fines; perraro^q enim agrum exercent, nec domus illis ulla aut tectum vel sedes est, armenta et pecora^r semper pascentibus et per incultas solitudines^s errare solitis. Uxores liberosque secum in plaustribus^t vehunt; coriis^u imbrum hiemisque causa tectis pro domibus utuntur⁴. Nullum scelus apud eos furto^v gravius, quippe sine tecti munimento pecora^r et armenta alimenta^wque habentibus quid^w inter^x silvas superesset, si furari liceret? Aurum et argentum non

Iust. II, 2.

a) hicendiis B 1; hicend. corr. hincend. B 2. b) prefatam — quamquam *desunt* A 1; Deo protegente non obtinuerunt A 3. c) eueardus corr. euerardus B 1. d) auril. B 1. 2. e) DCCCLXXXVIII. A 1. f) ungarium A 1; ungariorum A 3 a. 890 (*ex Ekkehardo*); hungariorum B 3. g) credelior B 1. 2. h) retro — Italiae regnum est vastatum A 3 a. 890. i) sythicis A 1. B; scithia A 3. k) paludis B 3. l) tanais A 3. B 3. m) Sed — commemoremus *desunt* A 3. n) orientem A 3; horiente B 2. o) itasi A 3. p) Homibus B 1. 2; Omnibus B 3. q) per rora B 3. r) peccora A 1. B 1. s) solutis A 1; soliti B 3. t) palustris A 1. u) caris B 3. v) eofurto B 2. w) *deest* B 1. x) nri A 1; inter silvas *desunt* A 3; nrt B 1. 2; pter B 3.

1) *Ann. S. Columbae Senon. (SS. I) a. 886 Eberhardum Kal. Febr. mortuum et successorem eius IV. Non. Apr. ordinatum esse referunt.* 2) *Iam a. 837 socii Bulgarorum ad Danubium venerunt et a. 862 primum Germaniae fines attigerunt; cf. Dümmler III, 438—442.* 3) *Iustini codice Parisino 4950, olim Puteano (A) Reginonem usum esse lectionibus ithasi (pro phasi), tecti munimento, alimenta, non perinde ac rel., sopyriona probatur; cf. Rühl, 'Verbreitung des Iustini' p. 13.* 4) *Ita Regino secundum suum Iustini codicem; locus corruptus est.*

perinde ut reliqui mortales appetunt, venationum et piscationum exercitiis inserviunt, lacte et melle vescuntur. Lanae his^a usus ac^b vestium ignotus^a, et quamquam continuis frigoribus afficiantur, pellibus tantum ferinis ac murinis induuntur. Imperium Asiae ter quaesivere, ibi II, 1. ipsi perpetuo ab alieno imperio aut inacti aut invicti mansere^b. Nec virorum magis quam feminarum virtutibus claruere, quippe cum ipsi Parthos Bactrianosque^c, feminae autem eorum Amazonum^d regna condiderint, prorsus ut res gestas virorum mulierumque considerantibus incertum sid, uter^e apud eos sexus illustrior fuerit. Darium, regem Persarum, turpi ab^f Scythia summoverunt fuga, Cyrum cum omni exercitu trucidaverunt; Alexandri Magni ducem Sopyrionas^g pari^h ratione cum universis copiis deleverunt; Romanorum audiere, non sensere arma. Laboribus et bellis asperi, vires corporum immensae.

Habundant vero tanta multitudine populorum, ut eos genitale solum non sufficiat alere. Septemtrionalis quippe plaga, quanto magis ab estu solis remota est et nivali frigore gelida, tanto salubrior corporibus hominum et propagandis gentibus coaptata; sicut econtraⁱ omnis meridiana regio, quo solis est fervori^k vicinior, eo semper morbis habundat et educandis minus est apta mortalibus: unde fit, ut tantae^l populorum multitudines arctos^l sub axe orientur, ut non inmerito universa illa regio Thanai tenus^m usque ad occiduum, licet et propriis loca in ea singula nuncupentur nominibus, generali tamen vocabulo Germania vociteturⁿ. Ab hac ergo populosa Germania sepe innumerabiles captivorum turmae abductae, meridianis populis precio distrahuntur; multae quoque ex ea, pro eo quod tantos mortalium germinat, quantos alere vix sufficit, frequenter gentes egressae sunt, quae nihilominus et partes Asiae, sed maxime sibi contiguam Europam affixerunt. Testantur hoc ubique urbes erutae per totam Illiricum Galliamque, sed maxime miserae Italiae, quae pene illarum omnium est gentium experta sevitiam^o.

Ex supradictis igitur locis gens memorata a finitimis sibi^p populis, qui Pecinaci^q vocantur², a propriis sedibus expulsa est, eo quod numero et virtute prestarent et genitale, ut premisimus, rus exuberante multitudine non sufficeret ad habitandum. Horum itaque violentia effugati ad exquirendas^r, quas possent incolere^s, terras sedesque statuere valedicentes patriae iter arripiunt. Et primo quidem Pannoniorum et Avarum solitudines^t 3 pererrantes, venatu ac piscatione^u victum cotidianum quaeritant; deinde Carantanorum, Marahensium ac Vulgarum^v fines⁴ crebris incursionum infesta-

a) ignotos B 2. b) permansere B 3. c) bactrianosque corr. bactrianosque B 2. d) amazone A 1; amazoniae A 3. e) ut A 1; utrum B 3. f) a A 1 (deest A 3). g) zophirionem A 3. h) patri A 1. i) et contra B 2. k) fervore A 1. l) ante A 1. m) than. tenus desunt A 1 lacuna relicta. n) germ. sepe innumerab Ab hac B 2; vocitetur—germania desunt B 3. o) sevitia A 1. p) deest B 3. q) pecenaci A 1; petinati B 1. r) exquirandas (B) B 2; exquirandas corr. -rendas B 1. s) bicolere B 2. t) solitudinis A 1. u) spacione A. (B) B 2; spatone corr. piscatione B 1. v) bulgarum A 3. B 3.

1) Ita Regino secundum suum Pauli codicem; arctoo Paulus. 2) Petschenegen. Hi Ungaros cum semper urgebant, tum a. 895 aut 896 a Bulgaris auxilio vocati eos ex improvise oppressos e sedibus, quas inter Danubium et Danaprim fluvios tenebant, expulerunt; Dümmler III, 444 sq. 3) Pannoniam et partem Daciae superioris occidentalem cum Iazygum terra, quae ab illis nomen Ungariae acceperunt; etiam nunc eae regiones Pussta, i. e. loca deserta (pusty slav. = desertus) vocantur. 4) Pannoniam Ungari primum Danubium transgressi a. 894, Carantaniam a. 901, Moraviam 892, Bulgariam a. 895 invaserunt; Dümmler III, 443 sq.

tionibus irrumpunt, perpaucos^a gladio, multa milia sagittis^b interimunt, quas tanta arte ex corneis arcubus dirigunt, ut earum ictus vix precaveri possit.

Comminus enim in acie preliari aut obsessas expugnare urbes nesciunt. Pugnant autem procurentibus equis aut terga dantibus, saepe etiam fugam simulant. Nec pugnare diu possunt: ceterum intolerandi^d forent, si, quantus est impetus, vis tanta et perseverantia esset. Pleurumque in ipso ardore certaminis prelia deserunt ac paulo post pugnam^e ex^f fuga repetunt, ut, cum^g maxime vicisse te putes, tunc tibi discrimen^h subeundum sit. Iust. XLI, 2.

Quorum pugna, quo ceteris gentibus inusitata, eoⁱ et periculosior. Inter horum et Brittonum conflictum^k hoc unum interest, quod illi missilibus^l, isti sagittis utuntur. Vivunt non hominum, sed beluarum more. Carnibus siquidem, ut fama est, crudis vescuntur, sanguinem bibunt, corda hominum, quos capiunt, particulatim dividentes veluti pro remedio devorant, nulla miseratione flectuntur, nullis pietatis visceribus commoventur. Capillum^m usque ad cutemⁿ ferro^o caedunt.

[Equis^p omni tempore vectantur^q;] super illos ire, consistere^q, meditari^r ac colloqui solent. Liberos ac servos suos equitare et sagittare^s magna industria docent. Ingenia illis tumida, seditiosa, fraudulenta^t, procacia: quippe eandem ferocitatem feminis quam viris adsignant¹. Semper in externos aut in domesticos motus inquieti, natura taciti^u, ad faciendum quam ad dicendum^v promptiores. Huius igitur nefandissimae^w gentis crudelitate^x non solum memoratae regiones, verum etiam Italiae regnum² ex permaxima parte devastatum^y est. ib. XLI, 3.
ib. c. 2.
ib. c. 3.

Eodem anno Nortmanni^z a Senonica urbe recedentes (887) denuo Parisius cum omnibus copiis devenerunt³. Et cum illis descensus^a fluminis a civibus omnino inhiberetur, rursus castra ponunt, civitatem totis viribus impugnant, sed Deo^b opem ferente nihil prevalent. Transactis paucis diebus iterum Sequanam cum classe ascendunt, et Matronam fluvium⁴ ingredienti⁵ Trecas civitatem⁵ incendio cremant et usque Virdu-nensem ac Tullensem urbes cuncta circumquaque depopulantur.

a) perpaucis (A) A 1. (B) B 2; perpaucis corr. perpaucos B 1. b) sagittis B 1. 2. c) autem A 1: deest A 3. d) intolerandi B 2. e) pugna B 2. f) et A 1. g) vim A 1. B 2. h) crimen B 2. i) deest B 2. k) conflictum B 1. l) missilibus B 3. m) capillos B 3. n) uitem A 1. B 1. 2; verticem B 3. o) ferro—consistere, meditatesunt B 2 (una linea omissa). p) Equis—vectantur, quae in omnibus codd. desunt, ex Iustino Pertz supplavit. q) meditari, consistere A 1. r) tari B 2; metari B 3; mercari coni. Rühl (Verbreitung des Iustinus, p. 13). s) sagittare B 1. 2. t) fraudulenta B 1. u) tatiū B 2. v) ducendum A 1. B 2; duc. corr. dic. B 1. w) nefandissimam B 1. x) deest A 1; Ab eis non solum A 3. y) devastatum B 1. 2. z) normanni corr. nordmanni B 1. a) decensus corr. alia manu decursus B 2. b) ideo A 1.

1) *Corrumpuntur Iustini verba: quippe violentiam viris, mansuetudinem mulieribus adsignant.* 2) *Primum a. 898, ut terram cognoscerent, Ungari usque ad Brentam venisse dicuntur; a. 899—900 Italiam crudelissime devastaverunt, v. infra a. 901.* 3) *Ubi tributum a Carolo promissum acceperunt a. 887 mense Maio: tamen non discesserunt, sed denuo passim praedari coeperunt; Dümmler III, 278 sq.* 4) *Marne.* 5) *Troyes.*

889. His etiam diebus Liutbertus Mogontiacae^a urbis presul e rebus humanis sublatus est¹; in cuius loco subrogatus est Sunzo^{b. 2}, vir religiosus ac simplex, sacris litteris sufficienter instructus^c, qui in Vulda monasterio sub regimine abbatis ab ineunte aetate nutritus et conversatus fuerat^d, Boppone^e Turingorum^f duce et Arnulfo^g rege annuente.

890.

Anno dominicae incarnationis DCCCXC. Arnulfus^h rex concessitⁱ Zuendibolch^k Marahensium Sclavorum^l regi³ ducatum Behemensium^m, qui hactenus principem suae cognationis ac gentis super se habuerant Francorumque regibusⁿ fidelitatem promissam inviolato^o foedere conservaverant⁴, eo quod illi, antequam in regni fastigio sublimaretur, familiaritatis gratia fuerit conexus: denique filium eius, quem ex pelice susceperat, a sacro fonte levavit eumque ex nomine suo Zuendibolch^p appellari^q fecit⁵. Quae res non modicum discordiarum et defectionis prebuit incitamentum. Nam et Behemi^r a fidelitate diutius custodita recesserunt et Zuendibolch^s ex adiectione alterius regni vires non parvas sibi accessisse sentiens fastu superbiae inflatus contra Arnulfum^t (892). rebellavit. Quod cum cognovisset Arnulfus^t, cum exercitu regnum Marahensium ingressus cuncta, quae extra urbes reperit^u, solotenus demolitus est. Ad ultimum cum^v et ceterae (894). fructiferae arbores radicitus exciderentur, Zuendibolch^s pacem poposcit et dato filio obside hanc sero promeruit⁶. (888). Per idem tempus Nortmanni^w a Matrona fluvio exeuntes Parisius revertuntur et, quia omnimodis descensus fluminis per pontem prohibebatur, tercio castra locant et iterato certamine predictam urbem impugnant⁷. Sed civibus, qui con-

a) magonciacae A 1; mogontino archiepiscopo A 3. b) sinzo A 1; sunzo — sub abbate A 3 a. 893. c) imbutus A 1. d) fuerat anni *codd.*; (annitente *corr. alia manus in cod. B 1*); anni in *codice autographo ex voce annuente videtur ortum esse, quae in inferiore linea sequebatur.* e) annuente poppone A 3; bobpone B 2. f) thuring. A. g) arnolfo A 1. B 2. h) arnolfus A 1. i) conces B 2. k) zuendibolch A 3. B 1; zuondoboldus B 2; zuentibolch B 3. l) slavorum A 3. m) boemiae A 3. n) regi B 3. o) involuto *corr. involato* A 1. p) zuendiboch A 1; zuendibolch A 3; zuentibolch B 3. q) fecit appell. A 1. r) beheimi A 1; boemi A 3. s) zuendibolch A 3; zuentibolch B 3. t) arnulfum, -us A 1. B 2. u) repperit A 3. B 3. v) *deest* A 1. B 1. 2. w) normanni B 2; norm. *corr. nordm.* B 1.

1) A. 889 Febr. 17; *Dümmeler III*, 329 sq. 2) *Sunderold*, qui sedit usque ad a. 891; *v. infra.* 3) Qui a. 870 Rastislavo successerat; *v. a. 860.* 4) *Bohemi, quorum principes semper inconstantes fuerant, sine Arnulfi opera a Suentopulco subiecti sunt; Dümmeler III*, 339. 5) *Ea amicitia post a. 870, quo filius Arnulfi baptismum videtur accepisse, non multum temporis perdurasse potest; Dümmeler II*, 317. 6) *De hoc bello a. 892—894 gesto Dümmeler III*, 353 sq., 362, 390—392: *sed Suentopulcus invictus decessit (v. infra a. 894), filii demum eius pacem inierunt.* 7) *Duae expeditiones hic confunduntur: a. 888 ex Matrona reversi Normanni tertium Parisios venerunt, sed paulo post inde regressi inter Luviam (Loing) et Ionnam (Yonne) fluvios hibernaverunt; a. 889*

tinuis operum ac vigiliarum laboribus^a induruerant et assiduis bellorum conflictibus^b exercitati erant, audaciter^c reluctantibus, Nortmanni^d desperatis rebus naves per terram (889).

* p. 602. finibus classem traiciunt. Quoddam ca¹stellum in Constantiensi^e.¹ territorio, quod ad sanctum Loth² dicebatur, ob- (890).
sident et accessum ad fontem aquae ex toto prohibentes, oppidanis^f siti arescentibus, fit deditio eo pacto, ut vita tantum concessa cetera tollerent. Illis a munitione progressis gens perfida fidem et promissa data profanat^g omnesque absque respectu iugulat; inter quos episcopum Constantiensis^e ecclesiae interimunt³.

Erat tunc temporis inter Alanum et Vidicheil^h ducibusⁱ Brittonum⁴ non parva de partitione^k regni dissensionum controversia¹. In hoc ergo scismate et divisione non tantum terrarum quantum mentium pagani^m Brittones reperientes (890).
super eos fiducialiter irruunt. Illi, dum privatam singulorum, non commune universorumⁿ bellum ducunt et auxilium ferre alter alteri recusat, quasi victoria unius non omnium foret, graviter ab hoste laeduntur; ceduntur passim et usque ad^o Blavittam fluvium⁵ omnis eorum possessio diripitur. Tunc primum intelligentes, quantam sibi perniciem^p, quantas adversariis vires discordia administraret, per internuncios se invicem confirmant, tempus et^q locum eundi^r condicunt^s bellumque communibus viribus construunt. Itaque Vidicheil^h, qui erat adolescentior^t, cupiens gloriam nominis sui^u exaltare, non expectato Alano cum sociis prelium conserit, multa milia hostium caedit, reliquos in quendam vicum fugere compulit. Quos cum ultra, quam oporteret, inprovide persequeretur, ab ipsis extinguitur, ignarus quia vincere bonum est, supervincere bonum^o non est; periculosa est enim desperatio. Post haec Alanus coadunata omni Britannia tale votum vovit^v, ut, si adversarios per divinam virtutem posset superare, decimam partem omnium bonorum suorum Deo et sancto Petro Romam destinaret. Omnibus autem Brittonibus eundem^w votum spondentibus ad pugnam procedit et commisso prelio

a) operum labor. ac vigil. A 1. b) confrictibus B 1. c) audacter A. d) normanni B 1. 2. e) constantinensi, -is A 1. f) obpid. B 1; opid. B 2. g) violat A. h) vuidicheil A 1; indecheil A 3. i) duces A. k) partione B 2. l) regni dissensio A 1 (alanus et iud. — dissidebant A 3). m) plaga B 3. n) omnium ducunt bellum A 1 (desunt A 3). o) deest B 2. p) perniciem A 1. q) deest B. r) coeundi A 3. s) indicunt A 1. t) adulesc. B 1. 2. u) sui nominis A. v) novit B 2. w) idem v. vorentibus A 1; Omnibus — prelio desunt A 3.

quartum Parisios oppugnaverunt, verum dono mediocri commoti sunt, ut mare repeterent. V. Dümmler III, 345 sq. 1) Coûtance. 2) Saint Lo. 3) Castellum hieme a. 889/90 obsessum initio a. 890 expugnatum est: at episcopus iam inter obsidionem mortuus est. 4) V. supra a. 874. 5) Blavet, in cuius ostio Port-Louis et L'Orient. P.

tanta strage^a hostes fudit^b, ut vix quadringenti viri ex quindecim^c milibus ad classem repedarent.

- (889). Hac tempestate sanctissimo et in divinis humanisque
 (890). rebus prudentissimo Williberto episcopo ab hac luce sub-
 (889). tracto Herimannus venerabilis vir per electionem cleri^d ac
 (890). plebis ecclesiae Coloniensi preficitur^e.¹ Circa haec etiam^f
 (889). tempora Salomon Constantiensis^g ecclesiae antistes recessit
 (890). a seculo; in cuius loco^h successit Salomon, qui hac aetate
 abbatiam sancti Galli tenebat², vir non solum nobilitate,
 verum etiam prudentiae ac sapientiae virtutibus insignitus,
 qui prefataeⁱ urbis tertius eius^k nominis dinoscitur esse
 pontifex.

891.

891. Anno dominicae incarnationis DCCCXCI.¹ Nortmanni^m
 duobus continuis preliis in Britannia graviter adtriti in
 regnoⁿ Lotharii^o.³ classem transferunt et castris metatis^p
 predas exercent. Contra quos Arnulfus^q rex exercitum dirigit
 iubetque super Mosam tentoria figere transitumque fluminis
 hostibus prohibere. Sed antequam exercitus in unum colli-
 geretur ad condictum locum iuxta castrum Treiectensem^r.⁴
 Nortmanni^s superiora tenentes circa Leodium Mosam trans-
 ierunt et hostilem expeditionem a tergo relinquentes in silvis^t
 et paludibus Aquis palatio contiguus disperguntur; obvios
 quosque perimunt, plurima plaustra et vehicula, in quibus
 alimenta exercitui deferebantur^u, capiunt. Quae fama cum
 ad exercitum pervenisset, qui iam ipso die nativitatis sancti
 Iun. 21. Iohannis baptistae pene in unum convenerat^v, non tam tremor
 quam stupor mentes omnium occupavit. Principes contione^w
 convocata non tam de periculo quam de re dubia consulunt,
 incerti, utrum⁵ Ribuariorum fines intrantes^x Coloniā tenderent
 aut per Prumiam transeuntes Treveris^y dirigerent gressum^z
 vel certe congregatam^a adversum se multitudinem^b pertimes-
 centes transvadata Mosa ad classem^{*} festinarent. Inter^{*} p. 603.
 Iun. 25. haec nox superveniens conventum solvit. Postera die, cum

a) strange B 1. 2. b) effudit A 1. c) xu B 2. d) plebis A 1. e) proficitur A 1.
 f) deest A 1. g) constantiensis A 1. h) locum (A) A 1. i) quippe fatę B 2.
 k) eiusdem A 1; huius nom. pont. eiusdem urbis A 3. l) DCCCXC. B 2. m) Norm.
 B 1. 2. n) regnum A 1. o) liothari A 1. p) castra metati A 1; desunt A 3.
 q) arnulfus A 1. B 2. r) traiectense (A) A 1; traiectum A 3. s) normanni B 2;
 norm corr. nortin. B 1. t) sulvis B 1. u) ferebantur A. v) convenerant A 1;
 qui—conv. desunt A 3. w) cont. vero A 1. x) ingressuri A 1; per rib. fines col. A 3.
 y) trevirim A 1; treverim A 3. z) gressum dirigerent A. a) congregata A 1. B 2.
 b) mult. se A 1; multitudine B 2; congeg. — pertim. desunt A 3.

1) Williberto a. 889 Sept. 11 mortuo Herimannus mense Maio a. 890
 pallium accepit. 2) Salomoni II. a. 889 Dec. 23 mortuo a. 890 Salo-
 mon III. successit, qui eodem anno etiam abbatiam S. Galli accepit;
 Dümmler III, 342 et 344. 3) Per Sequanam et Isaram (Oise);
 Dümmler III, 346—351. 4) Maastricht. 5) Scil. Nordmanni. P.

aurora radios^a suae lucis representaret^{a'}, omnes armantur et levatis vexillis per descensum fluminis expediti^b ad pugnam gradiuntur^c. Cumque torrentem^d, qui Gulia dicitur¹, transissent, acies pariter substiterunt; dehinc deliberant, ne omnis exercitus incassum fatigaretur, ut^e unusquisque^f procerum duodecim ex suis mitteret, qui in^g unum agmen redacti hostes investigarent. Haec sermocinantibus subito^h apparuerunt speculatores Nortmannorumⁱ. Quos cum omnis multitudo inconsultis ducibus confuso ordine insequeretur^k, peditum turmas in quadam villula¹ offendit, qui in unum conglobati facile sparsim supervenientes repellunt atque retrorsum redire cogunt. Deinde perstreptentibus secundum morem faretris^m clamor in caelum tollitur, pugna committitur. Equites Nortmannorumⁿ audito clamore summa cum festinatione advolant, et ingravato^o prelio christianorum exercitus peccatis facientibus. heu pro dolor! terga vertit. In quo prelio episcopus Mogontiacae^p urbis Sunzo^q et Arnulfus^r comes occubuerunt, nec non et^s innumera multitudo nobilium virorum. Nortmanni^t patrata^u victoria castra omnibus^v divitiis referta invadunt et trucidatis, quos in bello ceperant, onerati^w preda ad classem revertuntur. Fuit vero haec caedes facta VI. x Kal. Iul.

Dum haec aguntur, Arnulfus^v rex in Baioariorum^z extremitatibus morabatur, insolentiam Sclavorum reprimens; cui cum nuntiata^a esset suorum strages^b hostiumque victoria, primo pro amissis fidelibus nimium contristatur^c et querelam cum gemitu deponit^d, quod Franci eotenus invicti adversariis terga darent: deinde indignitatem rei animoso in pectore^e versans in hostem accenditur^f et congregato ex orientalibus regnis^g exercitu mox Rheno transmissa circa litora Mosae castra statuit. Interiectis diebus Nortmanni^h ex superiori pugna elati cum omni virtute ad depredandum proficiscuntur; contra quos rex cum expeditis ad pugnam procedit. Illi (Nov. 1.) cernentes acies appropinquare super fluvium, qui Thilia dicitur², ligno et terrae congerie more solito se communiunt et cachinnis et exprobrationibusⁱ agmina lacesunt, ingemiantes cum insultatione et derisu, ut memorarentur Guliae turpisque fugae caedisque patratae, post modicum similia passuri. Rex felle commotus exercitum iubet descendere et

cf. Verg.
Georg. IV, 83.

a) dies B 3. a') aurora illucesceret (A) A 1; Illucescente aurora A 3. b) expe B 2; expe corr. exspe B 1. c) procedunt A. d) correntem A 1. e) sed A 1. B 3. f) unusque B 2. g) deest A 1. h) deest A. i) norm. A 1. B 2. k) insequerentur B 3. l) in quadam villulam B 2. 3. m) pharetris A 3. n) nordm. A 1; norm. corr. nordm. B 2. o) gravato A 1. p) magontinae A 1; moguntinus A 3; mogonciacae B 2; magontiacae B 3. q) Gunzo A 1. r) arnolfus A 1. B 2. s) deest B 2. t) nordm. A 1; norm. B 2. u) parata A 1; p. vict. desunt A 3. v) deest A 3; divitiis omnibus A 1. w) honerati B 2. 3; honorati B 1. x) VII. A. y) arnolfus A 1. B 1. 2. z) bauuariorum A 1; bauuariae A 3. a) iunctata A 1. b) strages suorum A 1; his auditis A 3. c) tristatur B. d) depromit A 3. e) rei animo versans A. f) accidit A 1. g) deest A; regis B; corr. regnis B 1. 3. h) nordm. A 1; norm. B 2. i) exprobrantibus A 1.

1) *Prope Marsnam Mosam influit, die Geule. P.* 2) *Dyle.*

pedestri congressione cum adversariis decertari^a. Qui dicto citius ab equis desilientes^b clamore exhortationis dato presidium inimicorum inrumpunt^c et Deo vires caelitus administrante eos usque ad internecionem^d ferro cedunt terraeque prosternunt, ita ut ex innumerabili multitudine vix residuus^e esset, qui ad classem adversum nuntium reportaret. Rebus^f feliciter gestis Arnulfus^g in Baioariam^h revertitur^l.

Eodem anno Hathoⁱ venerabilis abba in Magontiacensi^k ecclesia metropolita consecratur, qui hactenus in Augea^l monasterio multorum pater extiterat^m monachorum².

892.

Anno dominicae incarnationis DCCCXCII. mense Febr. bruario Nortmanniⁿ, qui ad naves remanserant, Mosam transientes Ribuariorum pagum ingressi sunt^o et secundum crudelitatem sibi ingentiam cuncta devorantes pervenerunt usque^p Bunnam^q. Inde digressi occupaverunt quandam villam, quae Landulvestorph^{r.3} nominatur; ubi occurrit eis exercitus christianorum, sed nihil dignum, quod virtuti ascribatur^s, egit. Nocte superveniente recesserunt Nordmanni^t a^u iamdicta villa et formidantes hostilem impetum nequaquam ausi sunt se committere planioribus atque^v campestribus locis, sed *silvas semper tenentes, exercitum vero a leva post tergum^w * p. 604 relinquentes, quanta poterant velocitate, ad Prumiae^x monasterium aciem dirigebant ipsisque iam iamque^y irruentibus abba et congregatio fratrum vix fuga dilapsi^z sunt. At Nortmanniⁿ monasterium ingressi omnia depopulati sunt et quosdam ex monachis interficientes plurimamque familiam trucidantes reliquos captivos duxerunt. Inde^a exeuntes Arduennam intrant, ubi quoddam castrum in quodam preminente monte noviter constructum, in quo^b innumera multitudo vulgi confugerat, adgrediuntur^c et absque mora expugnant; interfectisque omnibus cum ingenti preda ad classem redeunt oneratisque navibus cum omnibus copiis transmarinas repetunt regiones.

(Ann. Prum.).

Per idem tempus Farabertus abba Prumiensis cenobii curam pastorem sua sponte per concessum regis deposuit et ego, quamvis indignus, secundum regularem auctoritatem

a) decertare A 3. b) ex desil. B 3. c) irrumpunt A. d) internecionem A 1. e) residuus B 1. f) Rebus—monachorum *desunt* A 3. g) arnolfus A 1. B 2. h) bauariam A 1. i) hatto A 3 (a. 893); hattho B. k) mogociacensi B 1. 2. l) augia A 1. m) extitit A 1. n) nordm. A 1; norm. B 2. o) erasum B 1; *deest* B 3. p) usque ad A 1; *deest* A 3. q) bonnam B 3. r) landolfesdorf A 1; landolfestorp A 3. s) ascribarum B 2. t) nordm. A 1. B 2; norm. B 1. u) *deest* A 1. v) et A 1; vel A 3. w) postergum B 3. x) prumiam A 1. y) *deest* B 3. z) lapsi A 1; elapsis A 3. a) Inde—intrant *desunt* B 3. b) quod A. a) aggr. A.

1) *Primo in Alamanniam.* 2) *De quo I. Heidemann, 'Hatto I.' Progr. Berol. 1865; Dümmler III, 252 sq.* 3) *Lannesdorf prope Mehlem; Dümmler III, 351.*

per electionem fratrum in regimine successi¹; in^a quo tamen (Mai.) non diutius immoratus aemulis agentibus² Richarium fratrem Gerhardi et Mahtfridi^b invidiosum mei negotii successorem sustinui³. Obsecro^c autem, ne lectori honerosum^d videatur, si rem ab origine repetam et, qualiter huiuscemodi negotium ad effectum perductum fuerit, simplici sermone pandam. Absurdum enim videtur, ut, qui aliorum actiones et rerum gestarum causas explanare proposui, negotium, quod ad me pertinet, silentio pretermittam⁴, — — — — —

presertim poplitibus veniam posco lectori, eo quod verbosus in hac relatione ultra, quam decuit, extiti. Necessitas enim compulit^e, ut non solum facta, sed etiam dicta in ordine ponerem propter invidentium et adversantium calumniosam querelam.

Haec^f de retroactis causis transcursisque temporibus ex multis pauca commemorasse sufficiat. Nam de modernis temporibus idcirco reticere disposuimus, quia, si veritatem rerum gestarum ad liquidum stilo executi^g fuerimus, proculdubio odium et offensam^h quorundam, qui adhuc superstites sunt, incurremus; si autem a veritate recedentes aliter, quam causa se habeat, scripserimus, nihilominus adulationisⁱ et mendatii^k notam incurremus, quia omnibus pene res cognita est. Posteris ergo hoc latius explanandum relinquimus; sed ne haec per omnia inacta^l preterisse culpemur^m, res tantum gestas ex parte summatis adnotare curabimus.

Igitur anno supra memorato mense Iulii Waltgarius^{Iul.} comes, nepos Odonisⁿ regis, filius scilicet avunculi eius Adalhelmi⁵, adversus eundem regem cum consilio quorundam rebellionis arma levavit et Lugdunum Clavatum⁶ ingressus omni annisu regiae potestati contraire nititur. Quod cum Odo^o cognovisset, civitatem obsidione cinxit, quam absque mora in deditionem recepit. Deinde omnibus primoribus,

a) in quo — sustinui *desunt* B. b) matfridi A 3. c) Obsecro — calumniosam querelam *desunt* A. d) honorosum B 1. e) impulsit B 3. f) Haec — curabimus *desunt* A 3. g) fuer. exec. A 1. h) off. incurremus quorundam A 1. i) adulationis B 2. k) mendatii B 1. l) intacta A 1. B 3. m) videamur *superscr.* vel culpemur A 1. n) ruodolff A 1. o) ydo A 1 (*pro* ōdo).

1) A. 892 mense Maio; *Ann. Prum. (SS. XV) a. 892*: Regino abba constituitur . . . Kal. Iun., ubi numerus abscisus est. 2) *Inter adversarios Reginonis Karolum regem Franciae occidentalis principem locum tenuisse Hartung (Forschungen z. Deutschen Gesch. XIII, 362—368) probavit; v. praef. p. V—VI.* 3) A. 899; *v. infra.* 4) *Apparet hoc loco multa excidisse, cum verbosae illius relationis, quam in subsequenti linea dicit auctor, plane nihil inveniatur. Atque quoniam in omnibus codicibus ea pariter desiderantur, ipsius codicis autographi folia compluria excidisse vel potius deleta esse necesse est censeamus.* 5) *Comitis Lugdunensis, qui frater Roberti a. 866 a Normannis occisi, patruus igitur Odonis fuit, cf. v. Kalckstein, 'Robert der Tapfere' p. 114.* 6) *Laon.*

qui tunc ibi aderant, adiudicantibus eundem Waltgarium^a decollari iussit, eo quod in conventu publico contra regem et dominum suum gladium evaginasset. Post haec in Aquitaniam proficiscitur contra Ramnulfum^b et fratrem eius Gozbertum¹ et Ebulonem abbatem de sancto Dionisio et alios nonnullos, qui eius imperiis obtemperare renuebant^c, ut eorum insolentiam reprimeret.

Aug. 28. Item eodem anno mense Augusto V. Kalendas Septembr.^d Megingaudus^e comes², nepos supradicti Odonis^f regis, dolo interfectus est ab Alberico^{g.3} et sociis eius in monasterio^{*} p. 605. sancti Xisti^h, quod vocatur Rotila^{i.4.*}.

(Iul. 13). Per idem tempus Arn^k, Wirzburgensis¹ ecclesiae venerabilis episcopus hortatu et suasionem Popponis Thuringorum^m ducis⁵ ad pugnam contra Sclavos profectus in eadem pugna occiditur^{n.6}; cuius cathedram Ruodulfus^{o.**}, frater Cuonradi^p comitis⁷, optinuit et ei in^q episcopatu successit.

Arnulfus^r Zuendibolcho^s filio honores Megingaudi^t comitis ex parte largitur.

Boppo^u dux Thuringorum^v dignitatibus expoliatur; ducatus^w, quem tenuerat, Cuonrado^x commendatur: quem paucum tempore tenuit et^y sua sponte eum reddidit⁸. Deinde Burchardo comiti committitur^z, qui hunc^a actenus^b strenue gubernat⁹.

(893). Odone rege in Aquitania^c commorante Francorum principes ex permaxima parte ab eo deficiunt, et agentibus Fol-

*) cuius corpus Treverim deportatum apud sanctum Maximinum est sepultum *add. A.*

**) licet nobilis, stultissimus tamen, frater scilicet Conradi et Gebehardi comitum *A.*

a) ualdgarium *A 1*; ualtarium *A 3*. b) arnulfum *B 3*. c) renuebant *A*. d) V. Kal. sept. *desunt A 3*. e) meingaudus *A 3*. f) regis ōdonis *A 1*. g) alberico *A 1*; alprico *B 2*. h) xysti *A 1*; sixti *A 3*. i) rotilla *A*. k) arn — successit *A 3 ad a. 889*; arnt *B*. l) uozorb. *B 1*. m) tyringorum *A 1*; *deest A 3*. n) *deest A 1*. o) rodulfus *A 1*; rodolfus *A 3*. p) conradi *A*; cuanradi *B*. q) *deest B 2*. r) arnolfus *A 1, B 3*. s) zuentibolcho *A 1, B 3*. t) meginhardi *A 1*; meingaudi *A 3*. u) Poppo *A*. v) duringorum *A 1*; thuringiae *A 3*. w) et duc. *A 1*. x) cyonrado *A 1*; conrado *A 3*; cuanrado *B*. y) quia *A 1*. z) committitur *B 1, 2*. a) eum *A*. b) hactenus *A 1*; aliquamdiu gubernavit *A 3*. c) aquitaniam *B 1*.

1) *Ramnulfi I. (cf. a. 867) filios; cf. Wenck, 'Erhebung Arnulfs' p. 54—58, v. Kalckstein, 'Gesch. d. franz. Königtums' I, 58.* 2) *Comes pagorum Wormsfeld et Maienfeld, filius comitis Megingoz ex sorore Odonis; cf. Kalckstein I, 466; Dümmler III, 358.* 3) *Qui supra (a. 883) inter sodales Hugonis commemoratus est; v. infra a. 896.* 4) *Retel ad Mosellam. P.* 5) *Qui Heinrici comitis a. 886 occisi frater primum a. 880 comes limitis Sorabici commemoratur; Dümmler III, 169 n. 1. (Iul. 13; Dümmler III, 355.* 7) *Filii videntur fuisse Udonis comitis, filii Gebehardi; Dümmler III, 489 n. 1.* 8) *Ante a. 895; Dümmler III, 357.* 9) *Occisus a. 908 Aug. 3; Dümmler III, 551 sq.*

cone^a archiepiscopo¹, Heriberto et Pippino comitibus² in Remorum civitate Carolus^b filius Ludowici^c ex Adalheide^d regina, ut supra meminimus³, natus in regnum^e elevatur⁴.

893.

Anno dominicae incarnationis DCCCXCIII. Arnulfus^f (892). Baioaria^g egressus Franconofurt^h venit⁵ et Rhenumⁱ transiens civitates, quae in regno Lotharii^k sunt, ex maxima parte 893. circuevit⁶; in quo itinere ingentia dona illi ab episcopis oblata sunt.

Odo^l compositis rebus in Aquitania^m in Franciam revertitur et cum Ruotbertoⁿ fratre Carolum fugat, defectores persequitur.

Èbulo abba de sancto Dionisio, cum quoddam castrum (892). in Aquitania^m situm ardentius expugnaret, ictu lapidis periit^{o.7}; monasterium^p sancti Dionisii^q Odo^r ad suum servitium revocat.

Carolus^b vires Odonis^s ferre non valens patrocina Arnulfi^t supplex exposcit. Estivo siquidem^u tempore iamdictus rex conventum publicum Wormatia^v civitate celebravit^{w.8}, ubi Carolus venit et Arnulfum^x magnis^y muneribus^z sibi conciliat regnumque, quod usurpaverat, ex eius manu percepit. Iussum est etiam^a, ut episcopi et comites, qui circa Mosam residebant, illi auxilium ferrent et eum^b in regnum inducentes in sede regia^c inthronizarent^d. Sed neutrum horum illi quicquam profuit. Denique Odo^e rex hoc audiens cum exercitu super ripam Axani fluminis⁹ sedit et copias Arnulfi^f intrare in^g regnum^h nullatenus permisit. Duces regis cernentes Odonemⁱ viriliter paratum esse ad pugnam ab eo declinaverunt^k et ad propria reversi sunt. Carolus^l in Burgundiam secessit et Odone^m Parisius revertente rursusⁿ fines^o regni occupat, Odonis^p fideles insectatur. Et sic^q alternatim ex utraque parte multi pereunt, ingens malicia, innumerabiles rapinae et assiduae predae fiunt.

a) *deest* A 3. b) Karolus A. c) Iodewici A 3; Iuuici B 1. d) adelheide A 3; adaleide B. e) regno B 3. f) Arnolfus A 1. g) e banuarja A 3. h) francenevord A 3. i) hrenum A 1. k) hloth. A 1; luth. B 1. l) oydo A 1. m) equitania A 1. n) ruodberto A 1; roberto A 3. o) perigit A 1; occubuit A 3; perit B 1. 2. p) Tunc odo mon. s. dionisii ad A. q) dyonisii A 1. r) yodo A 1. s) yodonis A 1. t) arnolfi A 1. u) *deest* B. v) in unorm. A 3. B 3. w) celebrat A 1; celebraret B 2. x) arnolfum A 1. y) multis A. z) sibi mun. A 1. a) est enim etiam B 1. 2. b) eum in r. induc. *desunt* A. c) in regia sede A 1; in sedem regiam A 3. d) inthronizarent A 1. e) yodo A 1. f) arnolfi A 1. g) *deest* A. h) regnum intrare A 1; *deest* A 3. i) yodonem A 1. k) declinarunt B. l) Karolus A; Kar. autem A 1. m) yodone B 3. n) cursus B 1. o) regni fines A. p) et yodonis A 1. q) sicque A.

1) *Remensi* 883—900; v. *infra* a. 902. 2) *Nepotibus Bernhardi regis*; v. *supra* a. 818. 3) A. 878. 4) A. 893 *Ian.* 28; *Dümmler III*, 383. 5) *Mense Novembri* a. 892; *Dümmler III*, 357. 6) *Februario* a. 893; *Dümmler III*, 359. 7) *Iam* a. 892 *Oct.* 2; v. *supra*. 8) *Anno* 894 *mense Iunio*; v. *infra*, *Dümmler III*, 382 et 386 sq. 9) *Aisne*.

894.

Anno dominicae incarnationis DCCCXCIII. Arnulfus^a cum valido exercitu Langobardorum terminos intravit¹ et circa purificationem sanctae Mariae castrum, quod nuncupatur *Pergamum², armis cepit et^b Ambrosium comitem ipsius * p. 606. civitatis laqueo^c ante portam ipsius^c urbis in quadam arbore suspendit. Unde tantus timor super^d reliquas civitates cecidit, ut nullus auderet contradicere, sed omnes obviam procederent venienti. Pervenit autem usque Placentiam; inde conversus per Alpes Penninas^e Galliam intravit et ad^f sanctum Mauricium venit. Ruodulfum^g, quem quaerebat, nocere non potuit, quia montana conscendens in tutissimis locis^h se absconderat. Regionem inter Iurum et montem Iovis exercitus graviter adtrivit.

(Jun.). Post haec Wormaciam venit: ibiⁱ placitum tenuit³, volens Zuendibolch^k filium suum^b regno Lotharii¹ preficere; sed minime optimates predicti regni ea vice assensum prebuerunt. Soluta conventu cum ad^m Lorashamⁿ isdem princeps venisset, Ludowico^o filio Bosonis^p matre Irmingarde^q.⁴ interveniente quasdam civitates cum adiacentibus pagis, quas Ruodulfus^r tenebat, dedit; sed et hoc ei in vacuum cessit, quia eas nullo modo de potestate Ruodulfi^s eripere^t prevaluit⁵.

Eodem anno⁶ Wido, qui Italiam regebat et imperatoris tenebat nomen, moritur. Lambertus^u filius eius regnum optinuit et Romam veniens diadema imperii a presule sedis apostolicae sibi imponi fecit.

(895). Per idem tempus Hildegardis^v filia Ludowici^o regis, fratris Carlomanni^w et Caroli^w, a quibusdam ad Arnulfum^x accusata⁷ regiis possessionibus privatur et privata in exilium destinatur in monasterio puellarum, quod Chemissem^y.⁸ dicitur; sed non post multum^z tempus in gratiam rediit^a et sua ex maiori parte recepit^b.

a) arnolfus A 1. b) deest B. c) deest A. d) in A. e) appenninas A. f) deest B 1. 2; sanctum usque corr. B 2. g) Ruodulfum A 1; Rodolfum A 3; Rudulfum B 1; Rodulfum B 3. h) deest A 3; se locis A 1. i) ibique A 1 (deest A 3); ubi B 3. k) zuendibold A 1; zuendibolh A 3; zuentibolch B 3. l) hloth. A 1. m) deest B 1. n) lauresham A 1; lauresheim A 3. o) hlud. A 1. p) bonis B 2. q) hirmingarde B. r) ruodolfus A 1; rodolfus A 3; rodulfus B. s) ruodolfi A 1; rodolfi A 3. t) deest A 1; tollere A 3. u) lambertus A; lantbertus B 3. v) hildigardis A 1; ildigardam A 3. w) Karl., Kar. A 3 semper. x) arnolfum A 1. y) chemisse A 3. z) non multum post t. A 1; paulo post A 3. a) redit B 1. 2. b) cepit B 1. 2.

1) De qua expeditione cf. Dümmler III, 374—381. 2) Bergamo. 3) De hoc conventu Dümmler III, 382 et 388; cf. supra a. 893. 4) Cf. a. 877. 5) Wormatia Zuentipolchum cum exercitu contra Ruodulfum misit. 6) Post reditum Arnulfi: Lambertus iam a. 892 Apr. 30 cum patre a Formoso papa imperator coronatus est; Dümmler III, 381 et 372. 7) Coniurationis cum Engildeone marchione factae; Dümmler III, 393 sq. 8) Chiemsee.

Circa^a haec etiam tempora Zuendibolch^b rex Marahensium 894. Sclavorum^c, vir inter suos prudentissimus et ingenio callidissimus, diem clausit extremum; cuius regnum filii eius¹ paucio tempore infeliciter tenuerunt, Ungaris^d omnia usque ad solum depopulantibus.

895.

Anno dominicae incarnationis DCCCXCV. sinodus^e magna² celebrata est apud Triburias contra plerosque seculares, qui auctoritatem episcopalem inminuere temptabant^f; ubi XXVI episcopi cum abbatibus monasteriorum residentes plurima decreta super statum sanctae ecclesiae scripto roboraverunt. Post haec Arnulfus^g Wormatiam venit ibique optimatibus ex omnibus regnis suae^h ditioni subditis sibi occurrentibus conventum publicumⁱ celebravit; in quo conventu omnibus assentientibus atque collaudantibus Zuendibolch^k filium (Ann. Prum.) regno Lotharii prefecit.

In eodem placito Odo rex cum magnis muneribus ad Arnulfum¹ venit, a quo honorifice susceptus est. Omnibusque^m impetratis, pro quibus venerat, cum in regnum revertetur, Folconem episcopum et Adalongumⁿ comitem sui mansionarii³ ad Arnulfum¹ cum exeniis^o a Carolo missis venientes in media via offenderunt. Super quos cum^p clamore impetum faciunt: episcopus fuga dilabitur, Adalongus^q mortali vulnere sauciatur, sarcinae diripiuntur; predictus comes in Trigorio in villa, quae dicitur Belthomus^r 4, sepelitur.

Eodem anno Zuendibolch^s collecto inmenso exercitu cupiens amplificare terminos regni sui quasi Carolo adversus Odonem auxilium laturus⁵ Lugdunum Clavatum venit et civitatem^t obsidione cinxit; sed minime eam capere potuit, quamvis multis diebus summis viribus certatim dimicatum esset. Audiens autem Odonem cum exercitu^{*} advenire, qui ea tempestate in Aquitania^u morabatur, cum omnibus copiis recessit et in proprio regno se recepit.

a) Zuendibolch—populantibus A 3 a. 893. b) zuendibold A 1; zuendibolh A 3; zuentibolch B 3. c) slavorum A 3. d) ungaris A 1. e) sinodus—in proprio regno se recepit A 3 a. 894. f) tentabant A 1. g) arnolfus A 1. h) suae regnis A 1. i) pullicum B 1. k) zuendibold A 1; zuendibolh A 3; zuentibulch B 2; zuentibolch B 3. l) arnolfum A 1; deest A 3. m) Omnibus B 3. n) adlongum A 1; adolongum A 3. o) muneribus A 3; exeniis B 1. 2; ex punctis deletum B 2. p) deest A 1. q) adol. A 3. r) beltomus superscripta littera h A 1, beltolmus A 3. s) zuendibold A 1; zuendibolh A 3; zuentibolch B 3. t) et civitatem et civitatem A 1. u) equitanlam A 1; equitaniam B 2.

1) Moimir et Zuentipolch; Dümmler III, 390—393. 2) De quo cf. Phillips, 'Die grosse Synode von Tribur' (Wiener Sitzungsber. XLIX), Dümmler III, 395—406. Cuius synodi acta nota Reginoni videntur fuisse. 3) Qui mansionem principi parabant; cf. Hincmarum de ordine palatii c. 23. P. 4) Beltem in pago Trechergau in sinistra Rheni ripa inter Bacharach et Coblenz. 5) Vocatus a Carolo sectoribus, qui ei partem regni illius promiserant; Dümmler III, 410.

Ea^a tempestate¹ Ludelmus venerabilis vir in Tullensi ecclesia a metropolitano Rathbodo^{b. 2} ac suis suffraganeis episcopus consecratur.

896.

Anno dominicae incarnationis DCCCXCVI. Arnulfus^c secundo^d Italiam ingressus³ Romam venit et urbem Romanam cum consensu summi pontificis armis cepit. Quod retro ante^e seculis ideo inauditum, quia^f non factum fuit, excepto quod Galli Senones cum Brennone duce multo ante nativitatem Christi tempore semel fecerunt^{g. 4}. Mater Lanberti^{h. 5}, quae ad presidium a filio relicta fuerat, cum suis latenter aufugit. Arnulfus^c civitatem ingressus a¹ Formoso apostolicae sedis presule cum magno honore susceptus est et ante confessionem sancti Petri coronatus imperator creatur⁶. Inde revertens⁷ paralisi^k morbo gravatur, ex qua infirmitate diu languescit. Eodem anno Lanbertus¹ filius Widonis, de^m quo paulo superius mentionem fecimus, vita decedit⁸, et Ludowicus (898). filius Bosonis a Langobardisⁿ invitatus a Provincia egressus Italiam intrat. Per idem tempus circa festivitatem sancti Andreae^o Albricus^p comes, qui Megingaudum^q occiderat⁹, a Stephano fratre Walonis¹⁰ interficitur.

897.

(896). Anno dominicae incarnationis DCCCXCVII. Stephanus, Odacar^r, Gerardus^s et Matfridus comites honores et^t dignitates, quas a rege acceperant, perdunt¹¹. Zuendibolch^u Treveris^v cum exercitu venit, terram, quam prefati tenuerant, inter suos dividit, monasterium ad Horrea¹² et monasterium sancti Petri, quod Mettis^w situm est, sibi reservans.

a) Ludelmus—consecratur A 3 a. 893. b) Rathboldo A 1. c) Arnulfus A 1. d) secundo B 1. e) ante—multo desunt B 2. f) qui B 1. g) receperunt A 1; eam ceperant A 3. h) lautberti A 1. B 3; lamberti A 3. B 2. i) a—presule desunt A 3. k) maralisi A 1. l) lantbertus A 1. B 3; lambertus A 3. m) de—fecimus desunt A 3. n) longob. B 1. 2. o) andrae B 2. p) albericus A 3. q) meginhardum A 1; meingaudum A 3. r) Odocar A 1. s) gerhardus A 3. t) dignitatesque A 1; honores et desunt A 3. u) zuendibold A 1; zuendibolh A 3; zuentibolch B 3. v) treviris A 1; ireverim A 3. w) metis A.

1) Ineunte a. 895 Arnaldo episcopo 894 Dec. 4 mortuo. 2) Archiepiscopo Treverensi. P. 3) De qua expeditione Dümmler III, 413—423. 4) Alarici, cuius ipse supra mentionem fecit, hoc loco auctor plane oblitus est. 5) Ageltruda Adalgisi ducis Beneventani filia. 6) Febr. 22, ut videtur; Ann. Prum. (SS. XV) 896: Arnulfus imperator efficitur. 7) Non in reditu, sed in expeditione contra Ageltrudam suscepta mense Martio. 8) A. 898 Oct. 15; Dümmler III, 432. Ludowicus a. 900 demum Alpes transgressus est; v. infra 898. 9) V. supra a. 892. 10) Cuius filius Burchardus Gisela Megingaudi viduam in matrimonium duxerat; Dümmler III, 517 sq. 11) A. 896; Dümmler III, 456. 12) Oeren in urbe Trier.

Post haec patrem super uxorem^a, quam accipere de- 897.
siderabat, per legatos consulit. Eius hortatu ad Ottonem^b
comitem¹ missum dirigit, cuius^c filiam nomine Odam^d in con-
iugium exposcit. Ille petitionibus eius gratanter assensum
prebuit eique filiam tradidit, quam post pascha^e celebratis
nuptiis sibi in matrimonium sociavit.

Eodem anno Arnulfus^f Wormatiam venit ibique placitum
tenuit²; ubi ad eius colloquium Zuendibolch^g occurrit, et
interventu imperatoris Stephanus, Gerardus^h et Matfridus
cum filio reconcilianturⁱ.

Ea tempestate³ inter Ruodulfum^k episcopum Wirzibur-
gensem¹ et filios Heinrici ducis Adalbertum, Adalardum^m et
Heinricum magna discordiarum lis et inplacabilis odiorum
controversia ex parvis minimisque rebus oritur et, velutⁿ ex
permodica scintilla^o ingens incendium excitatur, ita de die
in diem succrescens in inmensum dilatatur. Et dum de
nobilitate carnis, de parentum numerosa multitudine, de
magnitudine terrenae potestatis ultra, quam decet^p, se ex-
tollunt, in mutuis caedibus prorumpunt; innumerabiles ex
utraque parte gladio pereunt, truncationes manuum ac pedum
fiunt, regiones illis subiectae rapinis et incendiis solotenus
devastantur.

898.

Anno dominicae incarnationis DCCCXCVIII. Odo rex (Ann. Prum.).
p. 608. egritudine pulsatur et mense Iaⁿuario, tertio die^q eiusdem Ian. 3.
mensis⁴, diem clausit^r extremum et apud sanctum Dionisium
cum debito honore sepulturae mandatur. Principes in unum
congregati pari consilio et voluntate Carolum super se
regem constituunt.

Eodem anno⁵ Zuendibolch^s Reginarium ducem sibi fidissi-
mum et unicum consiliarium, nescio cuius instinctu, a se
repulit^t et honoribus, hereditatibus^u, quas in suo regno
habebat, interdictis eum extra regnum infra XIII dies se-
cedere iubet. Ille adiuncto sibi Odacro^v comite et quibusdam
aliis cum mulieribus^w et parvulis et omni supellectili^x in

a) uxore A 3. B 2. b) ottonem B 2. c) eius B. d) ōdam A 1. B 1; deest A 3.
e) pascha B 1. 2; pauca B 3. f) arnulfus A 1. B 2; deest A 3; arnulfus B 1. g) zuendi-
bold A 1; zuendibolh A 3; zuendibolc hoccurrit *expuncto* h B 2; zuentibolch B 3.
h) gerhardus A 3. B 2. 3. i) reconciliantur B 1. k) ruodolfum A 1. B 1; rodolfum A 3.
l) uirziburgense A 1; uuirceburgensem A 3; uuirziburgense B 3. m) adalhardum A 1;
adelhardum A 3. n) velud A 1. B 2. o) scintella B 1. p) dicet A 1; dicet corr.
deceat B 2. q) die tertio A. r) claudit B 1. 3. s) Zuendipold A 1; Zuendibolh A 3;
zuentibolch B 3. t) reppulit A 3. B 3. u) hereditatibusque B 1. 3. v) odacro A 1.
w) muneribus A 1. x) scippell. B 1; suppell. B 2.

1) Saxonem, ut videtur; Dümmler III, 455. 2) Mense Maio; Dümmler III, 454—457. 3) A. 902 demum inimicitiae aperte ortae sunt; cf. Dümmler III, 524. 4) Secundum alios Ian. 1; Dümmler III, 436. 5) De his rebus Dümmler III, 466—469.

quoddam^a tutissimum locum, quod^b Durfos dicitur¹, intravit ibique se communivit. Quod cum rex cognovisset, coadunato exercitu castrum expugnare conatus est, sed minime prevaluit propter paludes et multiplices refusiones, quas in predicto loco Mosa fluvius facit. Rege ab obsidione recedente prefati^c comites Carolum adeunt et eum cum exercitu in regnum introducunt. Zuendibolch^d, quamvis^e sero^e, intelligens^f se^g circumventum, cum perpaucis^h fuga dilabitur; Carolus recto itinere Aquis^e.^{*} venit, deinde Niumagamⁱ perrexit. Interea Zuendibolch^k ad Franconem^l episcopum² venit et eum cum omnibus suis secum adsumens Mosam transiit et ad Florichingas^m.³ venit, ubi omnes proceres regni, qui in illis partibus erant, ad eum confluerunt^o. Ex^p desperatis itaque rebus vires se recepisse congaudens resumpta fiducia contra emulum ad pugnam proficiscitur. Carolus a Niumaga revertens Prumiam venit et inde adversus Zuendibolch^k copias transfert; sed adpropinquantibus ex utraque parte exercitibus nequaquam pugna^q committitur, sed intercurrentibus legatis pax firmatur, sacramenta iurantur; Carolus transvadata Mosa in suum^r regnum regreditur.

Dum haec in Francia^s geruntur, inter Ludovicum^t et Berengarium^u in Italia plurimae congressiones fiunt⁴, multa certaminum discrimina vicissim sibi succedunt. Novissime (901). Ludovicus^v Berengarium^w fugat, Romam ingreditur, ubi a summo pontifice coronatus imperator appellatur.

898. Per idem tempus Eworhardus^x dux⁵ filius Meginardi^y a^z Waltgario^a Fresone^b filio Gerulfi^c.⁶ cum^d venatum^e pergeret, dolo trucidatur; ducatus, quem tenuerat, Meginhardo^y fratri ab imperatore committitur^f.

899.

Anno dominicae incarnationis DCCCXCVIII.^g Zuendibolch^h colloquium habuit cum optimatibus Arnulfiⁱ et Caroli

*) Tucicha add. alia manus in cod. B 1.

a) *deest* A 3; quodam B 1; quoddam *corr.* quendam B 2. b) qui B 1. c) fati B 1. d) Zentibold A 1; Zuendibolch A 3; zuentibolch B 3. e) *deest* A. f) intelligens A. g) *deest* B 2. h) paucis A 3. i) niumagam A 3. k) Zuendipold A 1; zuendibolch A 3. zuentibolch B 3. l) fanconem B 1. m) florichingas A 3; florithingas B 3. n) *deest* B 1 lacuna relicta. o) confluerant A 1. p) Et A 1. q) pugnam A 1. r) in regnum suum A. s) frantia B 1. 3. t) lod. A 3. u) bering. A 1. v) ludouicum A 1. B 1; lodouicus A 3. w) berang. A 1; berengarius *corr.* B 1. x) euerhardus A 3. y) meginh. A 1; meinh. A 3. z) et A 1. a) ualtario A 3. b) frisione A 1. c) gerulfum A 1; gerolfi A 3. d) *deest* A; cum ven. pergeret *desunt* A 3. e) venatu A 1. B 2. f) cum mittitur B 2. g) DCCCXCVIII. A 1. h) Zuendipold A 1; zuendibolch A 3; zuentibolch B 3. i) arnolfi A 1.

1) *Ignotum.* 2) *Leodicensem* 854—901. 3) *Flörchingen prope Dieden-*
hofen. 4) *Inde ab a. 900; v. supra* 897. A. 900 Oct. 12 *Ludovicus*
Paviae rex electus et a. 901 mense Febr. Romae a Benedicto IV. papa
imperator coronatus, a. 902 autem ex Italia pulsus est; Dümmler III, 536.
5) *Comes Frisiae; de quo v. supra* 881 et 885. 6) A. 885 *comme-*
morati; cf. Dümmler III, 465 sq., Hirsch, 'Jahrb. Heinrichs II.' I, 340.

et suis apud sanctum Goarem; ex regno Arnulfi^a interfuerunt Hattho^b archiepiscopus, Cuonradus^c et Gebehardus^d comites, ex parte Caroli Haschiricus^e episcopus et Odacar comes. Quid vero in eodem conventu seorsum sine presentia regis pertractatum sit, postea eventus rei luce clarius manifestavit¹.

Eodem anno Richarius abba monasterii Prumiensis con- (Ann. Prum.)
stituitur². Qualiter^f autem erga me actum sit, idcirco hoc in loco notare distuli, ne forte iniuriis provocatus ultra, quam christiana patientia permittit, persecutionis meae^g causas exaggerasse viderer et ne proluxae rationis oratio^h, quae multiplex atque perplexa est, fastidium inferret audientibus. Resⁱ enim gestas, ut supra premisimus, notare statuimus, non rerum gestarum causas certis rationum indiciis enucleare. Et qui in aliorum actionibus brevitati studemus, in nostris verbositatis vitium cavere debemus.

Zuendibolch^k denuo cum exercitu^l ad Durfos^m venit, * p. 609. munitionem totis viribus expugnare molitur. Sed cum * minime conatus eius proficeret, episcopis iubet, ut Reginariumⁿ et Odacrum et socios eorum anathematizarent^o; sed cum illi anathematis sententiam proferre recusarent, minis^p, exprobrationibus et contumeliis utitur, et sic soluta obsidione unusquisque ad propria redit^q.³

Ea tempestate Odilbaldus^r sanctus vir, Treiectensis^s ecclesiae presul, e rebus humanis sublatus ad caeleste regnum transivit, in cuius loco subrogatus est Ratbodus^t venerabilis antistes.

Circa confinia memorati anni Arnulfus^u imperator mi- (Ann. Prum.)
gravit a seculo⁴ III. Kal.^v Decembris sepultusque^w est honori- Nov. 29.
fice in*. Odingas^x, ubi et pater eius tumulatus iacet.

900.

Anno dominicae incarnationis DCCCC. proceres et optimates, qui sub ditione^y Arnulfi^z fuerant, ad Foracheim^a.⁵

*) in Radispona in basilica sancti Emmerammi martyris, quem ipse, dum vixit, multum veneratus est *cod. A 1b, quem sequuntur codd. A 1c—e ex illo derivati.*

a) arnolfi A 1. b) hatto A. c) conr. A 3; cuanr. B 1. 3; cunr. B 2. d) gevelh. A 3.
e) haischericus A 3; aschericus B 3. f) Qualiter—cavere debemus *desunt* A 3. g) mae B 2.
h) ratio A 1. i) Rex B 1. k) Zuendipold A 1; zuendibolh A 3; zuentibolch B 3.
l) excitu B 1. m) dorfos A 1. n) regingarum A 1. o) anathematizerent A 1.
p) nimis B 1. q) recessit A 3; rediit B 3. r) Odalbaldus A 1. s) traiectensis A 3.
t) ratboldus A 1. u) arnolfus A 1. v) in rasura A 1. w) sepultusque—iacet in
rasura A 1, sed eadem manu; ibidem manu s. XII. ex. in margine ascriptum: perdes omnes,
qui loquuntur mendatium. x) odingas A 1; huodingas A 3. y) sidione corr. siditione A 1.
z) arnolfi A 1. a) forachaim B 2.

1) *Conf. Dümmler III, 469 sq.* 2) *V. supra a. 892.* 3) *Dümmler III, 470 sq.* 4) *Secundum alios Dec. 8; sepultus est Ratisponae in monasterio S. Emmeramni. Conf. Dümmler III, 473 sq.* 5) *Forchheim Febr. 4; Dümmler III, 495 sq.*

(Febr. 4.) in unum congregati^a Ludovicum^b filium prefati principis, quem ex legitimo matrimonio susceperat, regem super se creant et coronatum regiisque ornamentis^c indutum in fastigio regni sublimant.

Dum haec in Germania aguntur, inter Zuendibolch^d et primoribus^e regni inexpiabilis oritur dissensio¹ propter assiduas depredationes et rapinas, quae in regno fiebant, et quia cum mulieribus et ignobilioribus regni negotia disponens honestiores et nobiliores quosque deiciebat et honoribus et dignitatibus expoliabat. Pro huiuscemodi itaque causa omnibus odiosus efficitur. Certatim igitur ad Ludovicum^f trans-eunt eumque in regnum introducunt et^g in Theodonis villa manibus datis eius dominationi se subiciunt. Ludowico^f trans Rhenum^h eunte Zuendibolchⁱ coadunatis, quoscumque^k potuit, civitates regni circuit, incendiis ac rapinis cuncta devastat, arbitratus defectores, qui propter eius insolentiam et inmanem maliciam ab eo defecerant, inmaniora et peiora faciens ad se revocare posse. Ludowicus^f in regnum rursus accersitur, et a comitibus Stephano, Gerardo^l et Matfrido circa Mosam

(Ann. Prum.). isdem Zuendibolchⁱ in prelio interficitur Idus^m Augusti. Eodem Aug. 13. anno Gerardusⁿ comes Odam uxorem eiusdem Zuendibolch^o regis sibi in matrimonium copulat.

901.

(899). Anno dominicae incarnationis DCCCCI. gens Hungariorum^p Langobardorum fines ingressa caedibus, incendiis ac rapinis crudeliter cuncta devastat². Cuius violentiae ac beluino furori cum terrae incolae in unum agmen conglobati resistere conarentur, innumerabilis multitudo ictibus^q sagittarum periiit^r,
(Sept. 24). quam plurimi episcopi et comites trucidati sunt^{s.3}. Liudwardus^t
(900). episcopus Vercellensis^u ecclesiae, Caroli quondam imperatoris familiarissimus et consiliarius a secreto, assumptis secum opibus atque incomparabilibus thesauris, quibus ultra, quam estimari potest, habundabat, cum effugere eorum cruentam ferocitatem omnibus votis elaboraret, super eos inscius incidit
(Iun. 24). ac mox interficitur; opes, quae secum ferebantur, diripiuntur.

a) congregati A 1. b) lod. A 3; ludouuichum B 2. c) hornam. B 3. d) zuendipoldum A 1; zuendibolch A 3; zuendibold ex correct. B 2; zuentibolch B 3. e) prioribus A 1 (deest A 3). f) lod. A 3. g) deest A 3; euntheodonis A 1. h) renum A 1. i) zuendipold A 1; zuendibolch A 3; zuentibolch B 3. k) quosque A 1. l) gerado A 1; gerhardo A 3. m) idibus A 3. n) Gerhardus A. o) zuendipoldi A 1; deest A 3; zuentibolch B 3. p) ungarorum A 3 (ex Ekkehardo). q) actibus A 1. B 2; act. corr. ict. B 1. r) perit B 1. s) trucidantis A 1; trucidantur A 3. B 3; trucidati s in rasura B 1; trucidantes corr. trucidatis B 2. t) liutuardus A 3; liuduuuardus B 1. 2. u) vercelensis B 2.

1) Conf. Dümmler III, 501 sq. 2) Annis 899—900; Dümmler III, 507—510. 3) In pugna a Berengario rege contra Ungaros a. 899 Sept. 24 ad Brentam fluvium commissa.

Eodem anno Stephanus comes, frater Walonis¹, cum in 901. secessu residens nocturnis horis alvum purgaret, a quodam per fenestram cubiculi sagittae toxicatae^a ictu graviter vulneratur, ex quo vulnere eadem nocte extinguitur.

902.

* p. 610.

* Anno dominicae incarnationis DCCCCII. Adalbertus cum fratribus Adalardo^b et Heinrico collecta valida manu adversus Everhardum^c et Gebehardum et Ruodulfum^d fratres, de quibus paulo^e superius² mentionem fecimus, ex castro, quod Babenberh^f dicitur, prosiliens ad pugnam processit. Cuius impetum illi^g viriliter excipientes ferro aciem irrumpunt, obvios quosque terrae prosternunt nec ante desistunt, quam adversariorum agmen fugam inire compellant; in quo certamine Henricus interfectus est et Adalardus^h captus et post modicum iussu Gebehardi decollatus estⁱ. Everhardus^k etiam multis vulneribus confossus in prelio cecidit, ubi finito conflictu inter cadavera occisorum a suis inventus domum reportatur et paucis interpositis diebus et ipse moritur.

903.

Anno dominicae incarnationis DCCCCIII.¹ Adalbertus Ruodulfum^m episcopum de Wirziburgensiⁿ ecclesia fugat et res et possessiones prefatae ecclesiae crudelissime depopulatur, filios etiam Everhardi^k simul cum matre^o a propriis hereditatibus et honoribus regio munere concessis exire compellens ultra Spechtheshart^p.³ secedere cogit.

Circa^q haec tempora Folco^r Remorum^s archiepiscopus (900). a quodam Winemaro^t satellite Balduini^u comitis interfectus est⁴. Causa autem huius interfectionis haec fuisse memoratur. Predictus Balduinus^v.⁵ Atrabatis^w castrum, videlicet abbatiam sancti Vedasti, nullo sibi concedente invaserat⁶; quam Carolus (892). rex ei auferens Folconi episcopo eandem in beneficium largitus est⁷. Quod^x Balduinus^v aegre ferens misit ad iam dictum (899). episcopum Winemarum^y, obsecrans, ne honores, quos hactenus

a) taxicate B. b) adalardo A 1. c) eberhardum A 1; Conradum A 3. d) ruodulfum A 1; deest A 3; rodulfum B 1; rodulfum B 2. 3. e) deest B 2. f) babenberch A 3. g) deest A 1. h) adalhardus A 1. i) deest B 1. k) Eberh. A. l) decccii A 1. m) ruodolfum A 1; rodolfum A 3; rodulfum B 1; rodulfum B 2. 3. n) uuzib. A 1: uireeb. A 3. o) cum patre A 1; sicut et patrem A 3. p) Spechtheshart A 1: spechtheshart A 3. B 2. q) Circa—Predictus desunt A 3. r) deest A 1; fulco B. s) deest A 1. t) Vuinimaro A 1. u) Palduini A 1. v) balduinus A 1; baldevinus A 3. w) atrabatus A 1. x) Qui B 3. y) uuinimarum A.

1) V. supra a. 883 et 896. 2) A. 892 et 897; cf. Dümmler III, 521—525. 3) Spesshart; cf. Dümmler III, 526 sq. 4) A. 900 Jun. 17; Dümmler III, 518—520. 5) Balduinus Calvus, comes Flandriae; v. supra a. 818. 6) A. 892 mortuo abbate Rudolfo, cuius consanguineus fuit. 7) A. 899 Karolus abbatiam S. Vedasti Altmaro comiti dedit, qui pro ea abbatiam S. Medardi Fulconi concessit.

tenuerat atque possederat^a, ipse cupiditate^b ductus sibi usurparet; insuper etiam ingentia dona pollicitus est, si eius ope et interventu prefatam possessionem optinere posset. Sed cum episcopus minime assensum preberet et nescio quid (900). durius et amarius, quam oportebat, responderet, ille diabolo instigante furore nimio succensus ab eo divertit et quandam silvam cum sociis ingressus, cum^c idem Folco^d a Compendio palatio a rege reverteretur, super eum irruit et eum absque (Iun. 17). mora trucidavit^e. In Remorum cathedra^f Heriveus^g sublimatus^h est, qui eundem Winemarumⁱ cum multis aliis episcopis excommunicavit et pro tam inaudito scelere^k perpetuo anathemate condempnavit.

905.

Anno dominicae incarnationis DCCCCV.¹ Ludowicus^m filius Bosonisⁿ, quem supra meminimus^l imperatoris nomen esse sortitum, Berengarium de Italia expulit atque omne illud regnum suae ditioni subegit. Cernens autem nullum sibi resistere aut posse aut audere ultra, quam oportebat, de securitate presumens ea, quae pacis et quietis sunt, cepit cogitare. Absoluto itaque exercitu^o cum perpaucis Veronam ingressus est adhortante Adalardo^p prefatae urbis episcopo. Cives autem hoc Berengario summa cum festinatione notum fecerunt, qui eo tempore in Baioaria exulabat. Ille nihil^q moratus contractis^r undique copiis Veronam pervenit atque inprovidum virum dolo cepit et captum luminibus privavit. Siquidem cives, qui partibus eius favebant, *portas^s civitatis * p. 611. ei aperientes eum^t nocturno tempore intra muros receperunt; et sic insperate et absque premeditatione Ludowicus^u non solum regno, sed etiam oculis privatus est. Tandem itaque Berengarius regnum Italiae multis caedibus cruentatum, infaustis infortunatisque^v preliis diu quaesitum^w, cum huiusmodi triumpho obtinuit. Eodem anno in mense Maio cometes^x stella apparuit et in mense Augusto haec mutatio regni facta est.

906.

Anno dominicae incarnationis DCCCCVI.^y Cuonradus^z comes filium suum Cuonradum^z misit cum armatorum non modica manu, ut^a irruerent super Gerardum^b et fratrem eius

a) possiderat B 2. b) cupiditate A 1. c) cum—palatio desunt B 3, una linea vacua relicta. d) fulco B 2. e) trucidavit B 1. f) cathedram B 2. g) Heinbertus A 1; hereus A 3; hereus B 1. h) sublatus A 1. i) Winemarum A 1. k) celere A 1. l) Dececu corr. v B 2. m) Lod. A 3. n) bosonis superscr. o A 1. o) cum exercitu cum A 1. p) adalardo A; adalardo B 2. q) nil A 3. B 2. r) tractis B 2. s) Hic desinit codex B 3 non mutilus. t) cum A 1. u) lod. A 3. v) infortunatis A. w) diuque situm A 1. B 2. x) comite B 2. y) Anno ut supra B 2. z) Conr. A 3. a) manuunt A 1. b) gerhardum A 3.

1) A. 898. De hac nova Ludowici expeditione Dümmler III, 536 sq.

Matfridum, eo quod honores suos et Gebehardi^a fratris^b, videlicet possessionem sancti Maximini et sanctae Mariae ad Horrea, violenter invasissent¹; quibus exercitus ex regno Lotharii sociatus est. Pervenerunt autem usque in pago Blesiaco^c.², rapinis et incendiis hereditatem et possessionem supradictorum fratrum ac satellitum eorum depopulantes. Porro Gerardus^d et Matfridus a castro, in quo se communierant^e, legationem mittentes pacem petierunt; qua concessa datis ex utraque parte sacramentis usque in octavis^f paschae^g, exercitus ad propria discessit.

Dum haec in regno Lotharii aguntur^h, Cuonradusⁱ senior in Hessia in loco, qui dicitur Frideslar³, cum multa turba peditum et equitum residebat, crebras incursiones Adalberti^k suspectas habens; frater vero eius Gebehardus^l in Wedereiva^m.⁴ cum omnibus, quos sibi adsociare poteratⁿ, eiusdem Adalberti^o prestolabatur repentinam irruptionem. Nec eos fefellit per omnia rerum eventus; siquidem Adalbertus^p vires adversariorum extenuatas esse^q sentiens, eo quod in tribus partibus essent divisi, oportunitate et diu exoptatum tempus advenisse gaudens congregatis sociis mox arma corripit; et primo quidem simulat se contra Gebehardum^r copias transferre velle, ut et illum bello perterreret et fratrem securiorem redderet; deinde, quanta potuit celeritate, aciem adversus Cuonradumⁱ dirigit. Quod cum Cuonradusⁱ sero cognovisset, divisis sociis in tribus turmis ei^s incunctanter occurrit; et commissa pugna duae turmae, una peditum et altera Saxo- num, statim terga verterunt^t. Quos cum Cuonradusⁱ clamore ingenti frustra hortaretur, ut nullatenus hostibus cederent, sed pro coniugum ac liberorum salute et defensione patriae totis viribus decertarent, ipse cum tertia turma animatis sociis^u super adversarios irruit, sed mox in ipso primo impetu multis vulneribus confossus extinctus est. Adalbertus^v victoria potitus cum sociis fugientes^w insecutus est et innumeram multitudinem, maxime peditum, gladio prostravit. Tribus itaque continuis diebus totam illam regionem perlustrans cedibus ac rapinis cuncta demolitus est. His patratibus^x sociis spoliis ac^y ingenti preda, ad Babenberh^z castrum reversus est. Peracta est autem haec cedes III. Kal. Mart.; Febr. 27.

a) gebeardi B 2. b) fratris sui A 3; fratris eius B 2. c) in pagum Blesiacum A 3.
d) gerhardus A 3. e) munierant A 3. B 2. f) octavas A 3. g) pasche B. h) D. h. aguntur in regno lothari A 1. i) conr. A 3. k) adalberti B 2. l) Gevehardus A 3.
m) uedereia A 1; uedria A 3. n) adsociare poterant A 1. o) adelberti B 2. p) adalbertus B 2. q) deest B 2. r) gebeardum dum A 1. s) eum cunctanter A 1.
t) vertunt A 1. u) sotiis A 1. B 1. v) Adelbertus B 2. w) fugiente A 1. x) oner. A 3.
y) deest A 1; spol. ac desunt A 3. z) babenberc B 2.

1) *Conf. Dümmler III, 539 — 543.* 2) *Bliesgau ad fluvium Blies, qui prope Saargemünd in fluvium Saar ab orientali parte influit.*
3) *Fritzlar.* 4) *Wetterau.*

venientes^a filii¹ cum matre² levaverunt corpus Cuonradi et sepelierunt^b in castello, quod Wilineburch^{c.3} vocatur.

Eodem anno circa Iulio mense Ludowicus^d rex conventum generalem celebravit apud Triburias^e villa regia, ubi adesse mandavit saepe dictum Adalbertum^f, ut in presentia optimum regni pro se rationem redderet et pacis conditionem, quam hactenus^g exosam habuerat, tandem aliquando deposita crudelitatis tyrannide susciperet et a^h rapinis, caedibus et incendiis saltim vel sero quiesceret. Sed his salutaribus monitis nequaquam assensum prebuit. Cernens itaque rex obduratum eius animum et in cepta rebellionis malicia obstinatum, collecto undique exercitu eum in castro, *quod * p. 612. Terassaⁱ dicitur⁴, obsidione cinxit.

Interea Egino^k, qui eius individuus comes in omni pravitare^l extiterat, ab eius societate defecit et cum omnibus suis ad regis castra transiit. Protracta igitur paulo prolixius obsidione fractus animo Adalbertus ad callida argumenta convertitur et omni ingenio excogitare caepit, qua arte obsidio solveretur, ut exercitu ad propria^m remeante optata libertate potitus ipse cum sibi faventibus dolos, quos in pectore volvebat, longe lateque effundere posset. Portis itaque apertis a munitione exiensⁿ cum perpauca ultro regi se optulit^o, supplex veniam de commissis exposcit, emendationem promittit. Sed cum fraus, quae struebatur, suis prodentibus fuisset detecta^p, custodiae mancipatus est et in presentia totius exercitus manibus vinctis^q adductus omnibus adiudicantibus capitalem suscepit sententiam^r V. Id. Septembris. Facultates et possessiones eius in fiscum redactae sunt et dono regis inter nobiliores quosque distributae^s.

Compositis itaque in orientali Francia^t rebus rex Mediomatrici venit ibique in publico^u conventu Gerardum atque Matfridum proscriptione dampnavit. Inde egressus^v Strazburgensem^w urbem adiit ibique episcopum ac plebem inter se dissidentem ad concordiam revocavit; et sic Rheno^x transmisso recto itinere^y in Alamanniam^z perrexit.

(Apr. 12.) Per idem tempus Baltramnus^a Strazburgensis ecclesiae
(Sept. 11.) et Ludelmus^b Tullensis^c ecclesiae praesules migraverunt a

a) venientes — vocatur *desunt* A. b) sepepererunt B 1. c) uuleneburch B 2. d) Lod. A 3; ludowicus B 2. e) driburias B 2. f) ad adelb. B 2 in *duabus lineis*. g) actenus B 2. h) *deest* B 2. i) terasse A 1; terassa *corr.* terassae B 1. k) Egeno A 3. l) p̄avitare B 2. m) propria A 1. n) exigens A 1. o) obtulit A. p) delecta B 2; delecta *corr.* detecta B 1. q) victus B 2. r) cap. sent. susc. A 1; sent. cap. susc. A 3 s) distribuit A 1. t) francea A 1; francea *corr.* francia B 1. 2. u) publico A 1; publico B 2. v) regressus B 2. w) strasburh A 3. x) reno B 2. y) recto itinere recto B 2. z) in alamaniam B 2. a) baltramnus A 1. B 1. b) liudhelmus A 1. c) tulliensis A 1.

1) Cuonradus et Eberhardus. 2) Glismuoda. 3) Weilburg. 4) Theres ad flumen Main prope Hassfurt situm.

seculo; quibus successerunt in pontificali cathedra Otbertus in Strazburgensi civitate et Druogo^a in Tullensi^{b.*}.

EXPLICIT^c CHRONICA REGINONIS ABBATIS.

*) *Cod. B 2b ita pergit (manu s. XII.)*¹:

Anno d. inc. DCCCCVI. Ungarii vastaverunt Saxoniam.

Anno d. inc. DCCCCVIII. Liutboldus dux occisus est ab Ungariis.

Anno d. inc. DCCCCIX. Burchardus dux occisus est ab Ungariis.

Anno d. inc. DCCCCX. Luod. pugnavit cum Ungariis.

Anno d. inc. DCCCCXI. Ungarii vastaverunt Frantiam.

Anno d. inc. DCCCCXII. O. Ludowicus rex, et Cuonradus filius Cuonradi comitis, quem Albertus occidit, ei successit.

Anno d. inc. DCCCXIII. O. Otto dux Saxoniae.

Anno d. inc. DCCCCXV. Ungarii vastando pervenerunt usque ad Fuldam.

Anno d. inc. DCCCXVIII. Cuonradus rex obiit, et Henricus filius Ottonis ducis Saxoniae, cognomento Humilis, ei successit.

a) drogo A 3. b) dullensi B 1; *hic desinit codex B 2.* c) Expl.—abb. *desunt A.*

1) *Conf. Waitz, 'Archiv XI, 299 sq.' Cuncta ex Ann. Hersfeldensibus petita sunt; de quibus conf. Lorenz, 'Die Annalen von Hersfeld', diss. Lips. 1885.*

(ADALBERTI)
CONTINUATIO REGINONIS

A. 907 — 967.

Hucusque^a Regino. Haec, quae secuntur, nos addidimus.

907.

Ann. Laub. 908. *DCCCCVII. Bawarii^b cum Ungariis^c congressi multa cede * p. 614
Ann. Aug. 907. prostrati sunt; in qua congressione Liutbaldus dux occisus est¹,
cui filius suus Arnolfus^d in ducatum^e successit.

908.

Ann. Aug. DCCCCVIII. Ungarii^f iterum terminos transgressi Saxoniam
et Turingam vastaverunt.

909.

Ann. Aug. DCCCCVIII. Ungariis^g Alamanniam ingressi sunt^h.

910.

Ann. Aug. DCCCCX. Franciⁱ in confinio Bawariae et Franciae Ungariis
Ann. Laub. congressi miserabiliter aut victi aut^k fugati sunt. In quo prelio¹
Gebehardus comes interiit², relictis duobus filiis suis adhuc
pueris, Udone et Herimanno, qui postea clari et nobiles in
Francia extiterunt.

a) Hucusque—addidimus *desunt* A 2*. 3. b) *ad hunc annum* A 3 *in verbis aliquantum a ceteris discedit.* c) ungaris A 3. d) arnolfus A 3. e) ducatu A 3. f) Ung.—*vast. desunt* A 3. g) ungaris A 3. h) sunt ingressi *corr.* aggressi A 3. i) Lodo-
uicus pugnavit contra Ungaros in conf. B. et Fr., et Franci mis. A 3 (*ex Ann. Hild.*).
k) sunt vel fugati A 3. 1) proelio A 1.

1) *Ex Annalibus Augiensibus a. 907* (Baioarii et ab Ungariis interficiuntur) *et Laubacensibus a. 908* (Ungari bellum contra Bauworios in-
exsuperabile fecerunt, et Liutbaldus dux eorum comitesque atque epis-
copos quam plurimos illorumque supersticiosa superbia crudeliter occisa
est). *De pugna illa Iul. 5. aut 6. facta cf. Dümmler III, 547 sq.*
2) *Ex Annalibus Augiensibus* (Franci ab Ungaris aut occisi aut fugati
sunt) *et Laubacensibus* (Ungari bellum cum Alamannis fecerunt . . .
Et in ipso itinere cum Francis pugnaverunt, Gebehardum ducem et
Liutfredum aliosque quam plurimos Bawoariis victoriam ex parte tenen-
tibus occiderunt praedamque abstulerunt). *Gebehardum fratrem Cuon-
radi a. 906 occisi fuisse constat; cf. Dümmler III, 558.*

911.

DCCCCXI. Ludowicus^a rex filius Arnolphi imperatoris obiit*; Ann. Sangall. m. (cf. A. Aug.)
cui Cuonradus filius Cuonradi ab Adalberto occisi regali iam
stirpe deficiente in regno successit.

912.

DCCCCXII. Ungarii^b iterum nullo resistente^c Franciam Ann. Laub.
et Turingam^d vastaverunt¹. Hatho^e archiepiscopus obiit², vir adeo Ann. Sang. m. 913.
strenuus^f et prudens, cui Herigerus successit. Otto dux (Ann. Fuld.)
Saxonum obiit³.

913.

DCCCCXIII. Hiemps magna nimis. Ungarii^g partes Alamanniae Ann. Aug.
vastaverunt et iuxta In^h fluvium a Bawariis et Alamannis occisiⁱ sunt.
Eodem^k anno Einhardus episcopus Spirensis a Beran-
hardo^l et Cuonrado^m comitibus caecatus est⁴.
Otbertus Strazburgensis episcopus occiditur. Ann. Sang.

914.

DCCCCXIII. Salomon episcopus captusⁿ est. Ann. Sang.

915.

DCCCCXV. Ungarii^g totam Alamanniam igne et gladio vastaverunt, Ann. Aug.
sed totam Turingam^d et Saxoniam pervaserunt et usque ad (Ann. Fuld.)
Fuldam^o monasterium^p pervenerunt.

* DCCCCXVI.

* p. 615.

917.

DCCCCXVII. Ungarii^q per Alamanniam in Alsatiam et usque Ann. Aug.
ad fines Lothariensis^r regni pervenerunt. Erchanger^s et Berahtold de-
collantur. Arnulfus dux Bawariorum regi rebellat⁵.

*) In quo posteritas Karoli magni defecit *add. manus posterior in cod. A 1.*

a) Lud. — successit *desunt* A 3. b) Ungri A 3. c) sibi resistente A 3. d) thuringiam A 3. e) Hatho — Saxonum obiit *desunt* A 3. f) strenuus A 2*. g) ungarum A 3. h) ein A 3. i) sunt occ. A 3. k) Eod. anno *desunt* A 3. l) uuerinuario A 3. m) conrado A 3. n) *hoc loco A 3 rasuram exhibet.* o) fultam A 2*. p) *deest* A 3. q) Ungari in Al. per Als. A 3. r) lotharensis A 2*. s) Erch. — decollantur *ex Ann. Quedl. mutata; Arn. — rebellat desunt* A 3.

1) *Conf. Ann. Laub. a. 912: Iterum Ungari Alamanniam Franciamque invaserunt atque ultra Rhenum et Magicampum usque in Arhaugiam devastabant ac sine damno reversi sunt.* 2) *Conf. Ann. Sangall. mai. a. 913: Hatho archiepiscopus obiit; mortuus est a. 913 Mai. 15, cf. Waitz, 'Heinrich I.' p. 196.* 3) *Hoc et fortasse cuncta, quae ad hunc annum adnotantur, ex Fuldensibus quibusdam annalibus nunc perditis sumpta videntur esse, quibus continuator etiam infra multum usus est: cf. 'Neues Archiv' XV, 330 et praefat. p. X. Otto mortuus est a. 912 Nov. 30; Waitz p. 195.* 4) *Haec unde auctor sumpserit, non liquet.* 5) *Conf. Ann. Alam. (SS. I) a. 917: Arnulfus cum Bawariis rebellavit. Tamen illis auctorem fonte usum esse haud crediderim.*

918.

(Ann. Fuld.). DCCCCXVIII. Cuonradus^a rex nativitatem sancti Iohannis^b
Iun. 24. Herolvesfelt^c.¹ monasterio^d celebravit.

919.

Ann. Aug. 917. DCCCCXVIII. Cuonradus^e rex obiit², vir per omnia man-
(918). suetus et prudens et divinae religionis amator. Qui, cum
obitus sui diem imminere sentiret, vocatis ad se fratribus et
cognatis suis, maioribus scilicet Francorum, mortem sibi
imminere predixit et, ne in eligendo post se rege discidium
regni fieret, paterna eos voce premonuit. Sed et Heinricum
Saxonum ducem, filium Ottonis, virum strenuum^f et indu-
strium precipuumque pacis sectatorem ut eligerent, iussit
aliumque ei ad hoc officium aequae condignum inveniri non
(Ann. Fuld.). eosdem transmisit. Ipse vero huic vitae decedens in Fulda^h
(Dec. 23). monasterio honorificata est sepultura tumulatus^e. Multis
tamenⁱ laboribus, paucis, quos regnavit annos^k, est a Bawariis
et Alamannis et Saxonibus sibi rebellantibus fatigatus^l, quos
ante obitum suum Deo propitio superavit.

920.

(Ann. Fuld.). DCCCCXX. Henricus^m dux consensu Francorum, Ala-
(919). manorum, Bawariorum, Turingorumⁿ et Saxonum rex^o eligitur³; qui initium sui regni disciplina servandae pacis inchoavit.
Multi enim illis temporibus etiam nobiles latrocinii insudabant.

921.

(922). DCCCCXXI. apud Franciam^p superiorem graves et in-
(Ann. Fuld.?). testinae discordiae fervent^q inter^r Ruodbertum invasorem
regni⁴ et Karolum regem.

Interim^s Henricus rex stabiliendae paci et^t reprimendae
Sclavorum sevitiae fortiter insistit.

922.

(923). DCCCCXXII. Suessionis inter Ruodbertum^u et Karolum^v
tanta pugna commissa^w est, ut pene ex^x utraque parte victores

a) Conradus A 3. b) baptiste *add.* A 3. c) herolvesfeld A 3. d) *deest* A 3. e) Cuonr.
—tumulatus *desunt* A 3. f) strenuum A 2*. g) et sceptrum A 2*. h) fulda A 2*.
i) *deest* A 3. k) annis A 3. l) fugatus A 1. m) Ita henricus cognomento auceps
communi consensu A 3. n) *deest* A 3. o) electus A 3, *ubi cetera desunt.* p) sup.
fr. A 3. q) fervebant A 3. r) inter—regem A 3 *mutavit.* s) *deest* A 3. t) ac
reprimendis scl. motibus acerrime insistebat A 3 a. 922. u) Karolum regem et rot-
bertum invasorem regni A 3 a. 923. v) carolum A 2*. w) commisa A 2*. x) utrim-
que A 3.

1) *Hersfeld.* 2) A. 918 Dec. 23; *Waitz p. 201.* 3) A. 919 mense
Maio in urbe Fritzlar; Waitz p. 37—40 et 203—205. 4) *Odonis*
fratrem; qui a. 922 Iun. 29 rex electus est. Waitz 68.

esse viderentur¹. Karolus tamen ori sacrilego Ruodberti^a ita lancea^b infixit, ut diffissa^c lingua cervicis posteriora penetraret.

923.

DCCCCXXIII. preciosissimus thesaurus^d sanguinis Domini venit in Ann. Aug. Augiam VI. Id. Novembr.

Haicho^e abbas Fuldensis obiit, cui Hiltibertus^f successit. (Ann. Fuld.).

* p. 616. Karolus Alsatiam et partes illas^g Franciae iuxta Rhenum (920).

usque Mogontiam^h sibi usurpaturus usque Paternisheim villam² iuxta Wormaciaeⁱ hostiliter pervenit³. Unde fidelibus regis Heinrici Wormaciae coadunatis aliter, quam decuerat regem, aufugit^k.

Eodem^g anno^g Henricus rex adiunctis sibi Ruotgero^l 923. archiepiscopo⁴ et^m Gisalbertoⁿ duce Mittensem^o urbem obsedit et Witgerum^{p.5}, licet diu reluctantem, sibi obedire coegit⁶.

Herimannus sanctissimus vir^g, Coloniensis episcopus^q, (924). obiit⁷, cui^g Wigfridus successit.

924.

DCCCCXXIII. Ungarii^r orientalem Franciam vasta- (Ann. Fuld.). verunt.

Karolus et Henricus reges apud Bonnam castellum con- (921). veniunt⁸ et pacem inter se facientes foedus ineunt, et Karolus nunquam sibi amplius Lothariense^s regnum usurpaturus regreditur^t.

Eodem anno⁹ ab Heriberto comprehensus in custodia (923). mittitur.

925.

DCCCCXXV. Henrico^u rege coadunatum^v et constabili- (929). litum Lothariense^w regnum in sua potestate habente, Karolus rex in custodia, qua tenebatur, obiit¹⁰; qui fertur vir hebetis esse ingenii et minus aptus utilitatibus regni. Omnes etiam a filio eius¹¹ deficientes, quippe qui tunc temporis capto patre in Hiberniam^x exulaverat, quendam Ruodolfum¹² sibi (923). regem eligunt¹³.

a) rotberti A 3. b) lanceam A 3. c) diffusa A 3. d) thesaurus A 3. e) Haycho A 1; haico A 3. f) hildebertus A 3. g) deest A 3. h) mogontiam A 1; mogontia A 2*. i) uuormaciam A 3. k) aufugit corr. fugaver A 2*. l) rotgero A 3. m) deest A 1. n) gisilberto A 3. o) metensem A 3. p) uuiggerum A 3. q) archiepiscopus A 3. r) Ung.—mittitur desunt A 3. s) lotariense A 1. t) egreditur A 2*. u) Heinr.—Eodem anno desunt A 3. v) coadunatus codd. w) lotariense A 2*. x) hibernam A 1.

1) Rotbertus in pugna prope Soissons commissa a. 923 Iun. 15 cecidit; Waitz 70. 2) Pfedersheim. 3) A. 920; Waitz 49 sq. 4) Treverensi 915—930. 5) Episcopum Mettensem 917—927. 6) A. 923; Waitz 73. 7) A. 924 Apr. 11; Waitz 75. 8) A. 921 Nov. 7; Waitz 58—63. 9) A. 923; Waitz 71. 10) A. 929 Oct. 7; Waitz 137. 11) Ludowico, qui postea a. 936—954 regnavit. 12) Ducem Burgundiae. 13) Iam a. 923 Iul. 13; Waitz 71.

- (927). Eodem anno Witgerus^a episcopus obiit¹, cui^b Benno ex ordinariis Strazburgensibus in Alpibus quondam heremiticam vitam ducens successor eligitur.

926.

Ann. Aug. DCCCCXXVI. Ungari totam Franciam, Alsatiam, Galliam et Alamanniam igne et gladio vastaverunt. Purchardus^c dux Alamanniae in Italia occiditur².

(Ann. Fuld.). Herigerus Deo dignus presul obiit³, cui Hildibertus Fuldensis abbas successit.

- (927). Herimanno ducatus Alamanniae committitur, qui viduam Burchardi^d duxit uxorem.

927.

(928). DCCCCXXVII. Benno, qui et Benedictus episcopus dicitur^b, a Metensibus excecatur⁵; et^d sinodo apud Dius-

(929). burgum habita⁶ omnes illius facti auctores excommunicantur et Adalbero nobilis^e pro eo episcopus instituitur.

928.

(Ann. Fuld.). DCCCCXXVIII. Heinricus^f rex Boemos hostiliter invasit et prestante Deo fortiter superavit⁷. Ea tempestate Ottoni filio eiusdem regis natus est filius Willihelmus.

Ann. Aug. 927. Hiemps magna nimis^g.

(930). Ruothgerus^h Trevirorumⁱ archiepiscopus obiit⁸, cui^b Ruodbertus^h successit.

929.

(Ann. Fuld.). DCCCCXXVIII. Gisalbertus^k dux Gerburgam^l filiam Heinrici regis duxit uxorem⁹.

930.

(Ann. Fuld.). DCCCCXXX. Otto^m filius regis Heinrici Edgid filiam regis Anglorum duxit uxorem¹⁰.

931.

Ann. Aug. *DCCCCXXXI. Heinricusⁿ rex regem Abotridorum et regem * p. 617. Danorum efficit christianos¹¹.

(Ann. Fuld.). Eodem anno rex ab Eberhardo^o aliisque Franciae^p comitibus seu episcopis in Franciam vocatus singillatim ab uno-

a) uuiggerus A 3. b) deest A 3. c) Purchardus— uxorem desunt A 3. d) habitaque A 3. e) vir nobilis A 3. f) Heinr.— Willihelmus desunt A 3. g) magna fuit A 3. h) Rot. A 3. i) treuerensis A 3. k) gisilb. A 3, ubi verba valde mutata sunt. l) gerbirgam A 3. m) Otto— uxorem desunt A 3. n) Heinr.— christianos desunt A 3. o) euerhardo A 3. p) francae A 1.

1) A. 927 Mart. 1; Waitz 117. 2) Ex Ann. Aug.; Burchardus mortuus est prope Novaram Apr. 28 aut 29, Ungari in monasterio S. Galli Mai. 1 fuerunt. 3) A. 927 Dec. 1; Waitz 118. 4) Regilindam; Waitz 91. 5) A. 928; Waitz 122. 6) A. 929; Waitz 136. 7) Hanc expeditionem Waitz 125 in a. 929 ponit. 8) A. 930 Ian. 27; Waitz 138. 9) Hoc a. 928 factum esse Waitz 121 censet. 10) A. 929; Waitz 133. 11) Conf. Waitz 142.

quoque eorum in domibus suis vel ecclesiarum sedibus regem (930).
decentibus est conviviis et muneribus honoratus¹.

932.

DCCCCXXXII. Ungarii^a per orientales Francos et Alamanniam Ann. Aug.
multis civitatibus igne et gladio consumptis iuxta Wormaciam Rheno
transito usque ad mare oceanum Galliam devastantes per Italiam re-
dierunt.

934.

DCCCCXXXIII. Henricus^b rex Ungarios multa caede Ann. Aug.
prostravit, pluresque^c ex eis comprehendit². (933).

Eodem anno Sclavos^d, qui Vucrani vocantur³, hostiliter (Ann. Fuld.).
invasit et vicit sibi que tributarios fecit.

Ecclesia sancti Maximini⁴ turbine cecidit: electione
clementia^e regis monachis reddita Uogo^f, antea prepositus,
abbas eiusdem^g loci^g eligitur, et^g monachi non regulariter
ibi viventes^h expelluntur.

935.

DCCCCXXXV. Henricusⁱ rex paralyti percutitur⁵. (Ann. Fuld.).

936.

DCCCCXXXVI. sinodus apud Erphesfurd^k in Turinga¹ (932).
celebratur a compluribus episcopis⁶.

Henricus^m rex, precipuus pacis sectator strenuusque (Ann. Fuld.).
paganorum insecutor, post plures fortiter et viriliter actas 936
victorias dilatatis undique sui regni terminis VI. Non. Iul. Iul. 2.
diem clausit extremum, cui filius suus Otto consensu primorum
regni successor eligitur.

Hildibertus archiepiscopus obiit⁷, cui Fridericus successit. (937).
Unni archiepiscopus^s obiitⁿ, cui^g Adaldagus^o successit. 936.

937.

DCCCCXXXVII. monasterium sancti Galli et monasterium sancti Ann. Aug.
Bonifacii^p igne comburuntur. Ruodolfus^q rex Burgundionum et
Arnolfus dux Bawariorum obierunt.

a) Ungari A 3 (a. 933). b) Heinr.—Eodem anno *desunt* A 3. c) plures A 2*. d) Rex
henricus ueranos slavos host. inv. A 3. e) ibidem monachis clem. A 3. f) ugo *codd.*
g) *deest* A 3. h) degentes A 2*. i) Heinr.—percutitur *desunt* A 3. k) erfesfurd A 1;
erphesfurd A 2*; in erpiford thuringie A 3 (a. 935). l) tyringa A 1; turingia *corr.*
thur. A 2*. m) Heinr.—Frid. successit *desunt* A 3. n) *deest* A 1. o) adalgisus A 1. 2*;
adaldagus A 3 ex *Adamo* *correx.* p) bonifacii A 2*. q) Rodolfus A 3, qui rex—ob-
ierunt ex *Ekkeharde* *mutavit.*

1) A. 930 Apr. 19 rex *Francofurti*, mense Iunio *Aquisgrani* fuit; *Waitz*
138 sq. 2) A. 933; *Waitz* 150—158. 3) *Uckern*, a quibus *Ucker-*
mark nomen accepit; *Waitz* 163. 4) *Treverensis*. 5) *Cum venandi*
causa in curte sua Botfeld moraretur; *Waitz* 171. 6) A. 932 Iun. 1,
quacum noster confundere videtur conventum principum ibidem a. 936
habitus; *Waitz* 145 et 172. 7) *Treverensis* 937 Mai. 31; *Dümmler*,
Otto I., 66. 8) *Bremensis* 936 Sept. 17.

(Ann. Fuld.) Graves^a et intestinae discordiae inter Heinricum fratrem regis et Eberhardum ducem Francorum nascuntur ob exortas inter vassallos eorum inimicicias.

938.

DCCCCXXXVIII. filii^b ducis Arnolfi ambitione ducatus regi rebellant; quos ipse^c debellaturus in Bawariam ibat; sed non, ut voluit, eos pacificare valens revertitur. Interim^d frater regis Heinricus ab Eberhardo comprehenditur in castello Badalikki¹; quo tamen citius liberato Eberhardus Hildinesheim^e in exilium destinatur^f. Iterumque rex in Bawariam revertens omnes sibi subdidit, et Eberhardum Arnolfi filium plus aliis rebellem in exilium misit. Ungarii iterum a Saxonibus multa caede vastati.

* p. 618

939.

(Ann. Fuld.) DCCCCXXXVIII. Eberhardus ab exilio remittitur totumque regnum inimiciciis^g et rebellionibus confunditur. Eberhardus enim et Gisalbertus^h cum Heinrico fratre regis adversus regem coniurantⁱ, sed et quidam^k ecclesiastici viri nequam et Deo odibiles^l cum^m illis factione concordant omniaque passim pacis et concordiae iura turbabant. Tuncⁿ rege Lotharienses, ubi tunc rebellionis summa gerebatur, adeunte, Gisalbertus cum fratre regis transitum Rheni regi prohibere volens nec valens iuxta Biertanam² sociis regis congregitur Deoque victoriam prestante pluribus suorum occisis aliisque fugatis ipse et frater regis fugae subsidia petunt. Quos rex insequens usque ad Caprimontem³ pervenit castellumque in eo situm firma undique obsidione circumdedit. Interim^o Ludovicus, rex Galliae Romanae, filius Karoli⁴, consilio inimicorum regis sub obtentu requirendi Lothariensis regni, quod pater suus perdiderat, Alsatiam invasit; ubi, quaeque poterat^p, plus hostiliter, quam regaliter gessit. Quod^q rex Otto patienter non ferens Caprimontem obsidione^r absolvit et Alsatiam petens Ludovicum regem expulit. Quo expulso Brisacam⁵ castellum munitissimum obsedit, ubi quam plura utrimque fortia et bellica gesta sint, futura posteriorum^s successio non ignorabit.

a) Craves A 1. b) filii — rebellant *desunt* A 3. c) Rex filios arnoldi deb. A 3. d) Interim — vastati *desunt* A 3. e) hildinisheim A 2*. f) mittitur A 2*. g) inimicis A 1. 2*. h) gisilb. A 3. i) rebellant A 3. k) sed quidem A 2*. l) odibili A 2*. m) *deest* A 3. n) Tunc — circumdedit *desunt* A 3. o) A 3 a. 942: Rex Otto Kievermontis obsidionem solvit: Ludovicum regem Karoli filium Alsacia expulit, quam consilio — regni invaserat; ubi — ignorabit. p) *deest* A 2*; potuit A 3. q) Quod — expulit *desunt* A 3. r) *hic desinit codex A 2* mutilus.* s) posteriorum A 1.

1) *Belecke ad Mochnam fluvium, qui in Ruram cadit; Dümmler 72.*
 2) *Birten prope Xanten.* 3) *Chevremont in dextra Mosae ripa prope Leodium.* 4) *Ludovicus IV. Transmarinus (936 — 954).* 5) *Altbreisach in insula Rheni situm; Dümmler 88 — 93.*

Unde^a Fridericus archiepiscopus Mogontiensis et Ruodhardus episcopus Strazburgensis fixis in obsidione tentoriis et relictis copiarum, quas detulerant, sarcinis nocte clam auferunt et Mittensem urbem adeuntes Gisalberto et Heinrico se occursuros, ut coniuraverant, speraverunt. Sed longe aliter eis contigit, quoniam^b eos spes inanissima delusit. Nam Gisalbertus et Eberhardus iuxta Anternacum castellum cum suis Rhenum transituri ab Udone et Cuonrado comitibus¹ caeterisque regis fidelibus, ne transeant, bellica sunt congressione citoque mortis compendio preventi. Nam Eberhardus occiditur et Gisalbertus in Rheno submersus necatur plurimique ex illorum sociis occisi, reliqui vero sunt fugati aut capti. Quo audito Brisacenses castellani regiae dominationi subduntur et castellum obsidione absolvitur.

Tunc iterum rex Lotharienses adiens omnes suo subiugavit Ann. Aug. imperio. Sed et fratrem suum proiectis armis ad se venientem solita sibi suscepit misericordia; nam omnia, quae in eum deliquit, indulgit et fraterno eum secum amore detinuit. Omnibus tamen Lothariensibus subactis aliquamdiu resistere conatus est episcopus Mittensis²; unde Theodoni^c villa³ capellam domni^d Ludowici^e Pii imperatoris instar Aquensis inceptam^f, ne perficeretur aut^d pro munimine haberetur^d, destruxit. Nec tamen diutius^g in huiusmodi^d rebellionem permansit; statim siquidem totum regnum^h velut ex ipsis fidei visceribus Deo^d propitio^d ad regem convertiturⁱ et extinctis hostibus pax et concordia renovatur. Fridericus^d archiepiscopus ad^k Fuldam monasterium mittitur et^d Ruodhardus¹ (Ann. Fuld.) Strazburgensis Corbeiae monasterio destinatur.

Interim^m dum haec, quae prediximus, aguntur, domna Edgid regina Lauresham monasterio commoratur. In hac eadem tempestate Danemarⁿ, frater regis ex concubina, (938). rebellans in Eresburgo castello occiditur, alique sequaces (Iul. 28). eius truncantur aut suspenduntur. Haec tempesta non in una solum, sed in omnibus Saxoniae et Franciae provinciis * p. 619. huc et illuc ver^sabatur. Wigman Saxo rebellans reconciliatur^o.

Ludowicus rex Gerbirgam viduam Gisalberti duxit uxorem. 939.

940.

DCCCCXXX. Heinrico^p fratri regis Lothariensis ducatus committitur, qui mox eodem anno a Lothariensibus expellitur;

a) Unde — Mittensis unde *desunt* A 3. b) quō A 1. c) in theod. — renovatur A 3 a. 945. d) *deest* A 3. e) lodouici A 3. f) inceptam A 1. g) diu A 3. h) Regnum enim omne A 3. i) conversum est A 3. k) fuldā custodiendus mittitur A 3 a. 942. l) rothardus str. episcopus corbeiam dirigitur A 3 a. 942. m) Interim — uxorem *desunt* A 3. n) danemar A 1, *sed ita, ut etiam danemar legi possit*; danemar A 1 a. b. c. o) reconciliantur A 1. p) Heinricus — remittitur *desunt* A 3.

1) *Filiis Gebehardi et Eberhardi fratrum Konradi a. 906 occisi.*
2) *Adalbero I. 929—964; Dimmler 95 sq.* 3) *Diedenhofen.*

cui Otto comes in eodem ducatu successit¹. Fridericus episcopus a Fulda remittitur.
(Ann. Fuld.?).

941.

(Ann. Fuld.?). DCCCCXXXI. Heinricus^a frater regis cum quibusdam Saxonibus contra regem conspirat, quorum qui maiores videbantur, rex decollari iubebat². Fratrem vero suum Inglenheim custodiae mancipabat. Fridericus^b archiepiscopus, quia conspirationis huius particeps videbatur, publica se examinatione, perceptione corporis et sanguinis Domini, coram populo in ecclesia purgavit.

942.

941 Dec. 25. DCCCCXXXII. rex natalem Domini Franconofurd^c celebravit, ubi frater eius^d per Ruodbertum^e Mogontiensis^f ecclesiae diaconum custodiam noctu clam aufugiens^g antelucano tempore regis ecclesiam adeuntis pedibus accubuit et concessa venia misericordiam, quam precatur^h, obtinuit.

942. Bonnaⁱ castello preclara sinodus a viginti duobus episcopis habetur³. Treveris^k basilica sancti Maximini dedicatur⁴. Sidus simile cometae per XIII noctes visum et immensa mortalitas boum secuta est.

943.

(944). DCCCCXXXIII. Otto¹ dux obiit, cui Cuonradus filius Werinheri in ducatu successit⁵.

944.

(945). DCCCCXXXIII. rex apud Diusburgum in rogationibus⁶ placitum cum primoribus Lothariensium^m et Francorum habuit, ubi factione Cuonradiⁿ ducis Ruotbertus^o archiepiscopus Treverensis et Richarius^p Tungrensensis^q episcopus infidelitatis apud regem arguuntur, sed in brevi ab obiecto sibi crimine liberantur. Illuc^r etiam a Treiectensibus^s clericis corpus sancti Servacii apportatum est ob multimodas sibi ab Immone comite illatas iniurias.

a) Heinr.—mancipabat *desunt* A 3. b) Frid.—purgavit A 3 a. 943. c) franconeford A 3. d) Rege n. d. fr. celebrante heinricus—obtinuit A 3 a. 943. e) rodbertum A 3. f) magontiensis A 1; mogontinae A 3. g) effugiens A 3. h) precabatur A 3. i) Bonna—habita est ab episc. XXII A 3 a. 943. k) Treveris—secuta est *desunt* A 3. l) Otto—successit *desunt* A 3. m) lothariorum A 3. n) conradi A 1. 3. o) rotbertus A 3. p) rihkarius A 1. q) leodicensis A 3. r) Corpus etiam s. S. a Tr. A 3. s) traiectensibus A 3.

1) *Dümmler* 106 sq. 2) *Cf. Dümmler* 116—118. 3) *Ceterum ignota.*
4) *Oct. 13; Dümmler* 145. 5) *De quo cf. Köpke, 'Widukind' 124—126, Dümmler* 101 sq., 131 sq. 6) 945 *Mai. 12—14; Dümmler* 143.

Ungarii^a a* Carantanis** tanta caede mactantur¹, ut 944. numquam a nostratibus antea taliter infirmarentur. Adalbertus comes² filius Mahtfridi^b ab Uodone^c occiditur. (Aug. 12).

945.

DCCCCXXXV. Richarius^d episcopus³ obiit, cui Uogo^e Trevirensis abbas in episcopatu successit. Herimannus^{f.4} et Cuonradus duces quasdam inter se inimicitias habentes in presentia piissimi regis in Cassella⁵ sunt replicati.

Bertaldus dux Bawariensis obiit⁶, cui Heinricus frater (947 Nov. 23). regis in ducatu successit.

946.

* p. 620.

*DCCCCXXXVI. Ludowicus^g rex a suis regno expulsus⁷ auxilium petens regem Ottonem adiit et, ut desideraverat, obtinuit. Nam manu valida rex Galliam intravit et Remensem urbem et Laudunum⁸ aliaque castella compluria firma et munita Ludowico reddi fecit ipseque hostiliter usque Rotomagum⁹ pervenit. Inde omnibus pene excepto Hugone Ruodberti filio regni maioribus regi suo subactis in patriam regreditur.

947.

DCCCCXXXVII. domna^h Edgid regina obiit¹⁰, quae (946). maximo regis omniumque suorum planctu Magedeburgⁱ sepelitur. Cuonradus^k dux, regi tunc temporis pene pre omnibus carus, Liutgardam^l filiam regis in matrimonium sumpsit. Liudolfus^m filius regis tali, ut decuerat, apparatu Idamⁿ filiam Herimanni ducis sibi coniugio copulavit. 947.

948.

DCCCCXXXVIII. sinodus in Inglenheim a XXXIII (Iun. 7). episcopis habetur¹¹; cui presidente^o Marino episcopo, Romanae ecclesiae legato, incliti reges Otto et Ludowicus^p affuerunt. In qua multis ecclesiasticae utilitatis^q rebus promulgatis^r

*) Baiovariis et *add. A 1a.***) in loco Weles *add. A 1a.*

a) Ungari A 3. b) matfridi A 3. c) Ydone A 1 (*pro* ōdone); udilone A 3. d) Riharius A 1. e) ōgo *codd.* f) Herim.—successit *desunt* A 3. g) Lud.—regreditur *desunt* A 3. h) domna—sepelitur *desunt* A 3. i) magodeburg A 1. k) Conradus A 3 (*a.* 948). l) iutgardam A 3. m) liutolfus A 1. n) itam A 1. o) predidente A 1. p) loduucius et Otto A 3. q) utilitatis A 1. r) discussis A 3.

1) A. 944 *aut* 943 Aug. 12 *prope urbem Wels ad fluvium Traun; Dümmler* 130. 2) *Mettensis; Dümmler* 144. Uodo nescio an Udo filius Gebehardi fuerit. 3) *Leodiensis* 922—945, *olim abbas Prumiensis.* 4) *Frater Udonis, dux Alamanniae* 926—949. 5) *Castel prope Moguntiam.* 6) 947 Nov. 23; *Dümmler* 160. 7) *Ludowicus non expulsus erat, sed captus Lauduno urbe (Laon) libertatem redemerat; Dümmler* 150 sq. 8) *Illud castellum Otto tunc expugnare non potuit.* 9) *Rouen.* 10) 946 Ian. 26; *Dümmler* 146. 11) *Dümmler* 162 sq.

causa quoque Hugonis filii^a Heriberti¹, qui Artaldum archiepiscopum expellens sedem^b ecclesiae Remensis invaserat, ventilatur; et omnium, qui affuerant^c, iudicio episcoporum dampnatur^d. Cuonradus^e comes, qui Curcipoldus dicebatur, (Iun. 30). filius Eberhardi, vir sapiens et prudens, obiit².

949.

(Sept. 10). DCCCCXXXVIII. Waldo Curiensis episcopus obiit, cui Hartbertus^f successit. Udo^g comes obiit, qui permissu regis, quicquid beneficii aut prefecturarum habuit, quasi hereditatem inter filios divisit. Herimannus^h dux, interⁱ suos sapientissimus et prudentissimus, obiit IIII. Idus Decembris. Dec. 10. Eodem^k anno Liudolfo filio¹ regis Mahthildis^m filia nasciturⁿ.

950.

(949). DCCCCL. rex purificationem sanctae Mariae Franconofurd^o celebravit³ indeque Wormaciam adiit. Ubi viduam Febr. 2. 950. Herimanni^p ducis ad se venientem benigne suscepit et^q filio suo Liudolfo ducatum Alamanniae commisit. Ibi^r Cuonradus^s filius Gebehardi comitis, quoniam^t cum quadam nepte regis se concubuisse sibi imposcit, a quodam Burchardo Saxone⁴ monomachia victus fefellisse patuit.

Eodem anno Boemorum princeps Bolizlao regi rebellat; quem rex validissima manu adibat suaeque per omnia ditioni subdebat⁵.

(Apr. 15). Rodhardus^u Strazburgensis^v episcopus obiit, cui Udo^w filius Udonis comitis in episcopatu successit. Rihgowo^x Wormaciensis episcopus obiit, cui Anno⁶ successit.

Ruotbertus^y archiepiscopus pro acquirenda abbazia sancti Maximini multum laboravit, sed Deo propicio^z non prevaluit.

951.

DCCCCLI. rex Otto in Italiam ire volens multo se ad^{} p. 621. hoc iter apparatu prestruxit, quoniam^a Adalheidam^b viduam^c Lotharii^d regis Italici, filiam Ruodolphi regis⁷, a vinculis et custodia^e, qua a Berengario tenebatur, liberare sibi que eam

a) filii A 1. b) sede A 1. c) aufuerant A 1. d) condempnatur A 3. e) Cuonr. — obiit *desunt* A 3. f) hardbertus A 1. g) Uto A 1. h) Hermannus A 3. i) inter — prudentissimus *desunt* A 3. k) Eod. anno *desunt* A 3. l) filio regis A 3. m) machthildis A 3. n) nata est A 3. o) franconevoerd A 3. p) hermanni A 3. q) sed et A 1. r) Ibi — subdebat *desunt* A 3. s) conradus A 1. t) quō A 1. u) Rothardus A 3. v) strazburgensis A 1; strasburg. A 3. w) oYdo A 1. x) Rihgowo A 3. y) rodbertus A 3. z) auctore A 3. a) quō A 1. b) adelh. A 3. c) viduam — regis *desunt* A 3. d) hlotharii A 1. e) et a custodia, in qua A 3.

1) *Virimandensis comitis*. 2) *Dümmler* 170. 3) *A.* 949; *Dümmler* 171. 4) *Eo fortasse, qui a. 982 in Calabria periit et pater Burchardi comitis palatini videtur fuisse; cf. Thietmari chron. II, 39 (24).* 5) *Dümmler* 181. 6) *Abbas Magdeburgensis*. 7) *Rudolfi II. regis Burgundiae a. 937 mortui.*

in matrimonium assumere regnumque cum ea simul Italicum acquirere deliberavit^a. Quod iter filius eius Liudolfus cum Alamannis^b anticipans patrique, si quid ibi ad ingressum suum fortiter ageretur, placere desiderans nihil tale, quod speraverat, peregit^c, sed potius inconsultum patrem offendens¹ totius inde rebellionis et discordiae seminarium sumpsit. Patruus enim eius Henricus dux, omnium eius^d honorum et prosperitatum invidus, de Bawaria per Trientum^e legatos suos premisit in Italiam omniumque, quorum potuit, mentes Italicorum ab eo avertit, in tantum, ut nec civitas nec castellum, quae subsequenter regis pistoribus et cocis patuerant, filio regis aperiretur omniaque ibi incommoda et plena molestia^f pateretur. Mox subsequenter rex regnum Italicum ingreditur Deoque sibi assistente totius Italiae possessor efficitur. Sed^g et domna Adalheidis, Deo amabilis regina, sua ipsius prudentia a custodia est Deo propitio liberata et Ottoni regi felici Deo auspicante copula coniuncta^h. Tunc Liudolfus dux haec, quae prescripsimus, aegre ferens inconsulto patre archiepiscopo Friderico comite in patriam revertitur.

952.

DCCCCLII. rex expulso Berengario cum suis fidelibus 951 Dec. 25. hiemans in Italia Papiæ natale Domini celebravit. Sicque dispositis regniⁱ negotiis verno tempore in patriam rediit, ducem autem Cuonradum^k ad persequendum Berengarium in Italia reliquit. Liudolfus dux de Italia revertens regio ambitu natale Domini Salefeld^{1,2} celebravit, ubi Fridericum archiepiscopum omnesque, qui in promptu erant, regni maiores secum detinuit. Quod convivium iam multis suspiciosum^m coepit haberi, et plus ibi destructionis quam utilitatis ferebatur tractari. Cuonradoⁿ duce ad persequendum Berengarium 952. relicto, Berengarius eiusdem ducis consilio sponte sua in Saxoniam³ ad regem venit. Nihil tamen de his, quae voluit, obtinuit, sed machinatione Henrici ducis fratris^c vix vita et patria indulta in Italiam rediit; unde^o etiam Cuonradus dux multum offensus a debita regis^p fidelitate defecit. Tunc Fridericus archiepiscopus et Cuonradus dux amici facti sunt,

a) assumere nitebatur *omissis mediis* A 3. b) alemannis A 1. c) *deest* A 3. d) et A 3. e) trientum A 1. f) molestia A 1. g) Sed — coniuncta *desunt* A 3. h) coniuncta (*pro coniuncta*) aut coniuncta (*pro convincta*) A 1. i) regni — rediit ex *Widukindo* A 3 *mutavit*. k) *conr.* A 3 *semper*. l) *saleveld* A 3. m) *suspectum* A 3. n) *chunr.* A 1 *abhinc fere semper*; Cuonr. — venit *desunt* A 3. o) unde — multum ex *Widuk.* A 3 *mutavit*. p) regi A 3.

1) *Auctoritate codicis A 1 a nisus Maurenbrecher ('De historicis decimi seculi scriptoribus', diss. Bonn. 1861, p. 16 n. 32) hunc locum ita mutare voluit: patremque, si — ageretur, placare desiderans nihil — peregit, se potius inconsultum patri ostendens; quem non sequendum esse censeo.*
2) *Saalfeld in Thuringia.* 3) *Magdeburgum.*

Luc. 23, 12. nam antea inimici erant ad invicem. Eodem tamen^a anno
 Aug. mediante Augusto mense^b conventus Francorum, Saxonum,
 Bawariorum, Alamannorum et Langobardorum publicus apud^a
 Augustanam urbem Rhetiae provinciae agitur, ubi prescriptus
 Berengarius cum filio suo Adalberto regiae se per omnia in
 vassallicium dedit dominationi et Italiam iterum cum^a gratia
 et dono regis accepit regendam. Marca tantum Veronensis¹
 et Aquileiensis excipitur, quae Heinrico fratri regis committitur.
 Berengarius tamen^c in Italiam revertens omnia haec
 in episcopos et comites ceterosque Italiae principes retorsit
 omnibusque eos odiis et inimiciciis^d insequens inimicissimos
 sibi fecit.

953.

952 Dec. 25. DCCCCLIII. rex natale Domini Franconofurd^e celebravit.
 Indeque in Alsatiam progrediens socrui suae Bertae², matri
 953 (Febr.). scilicet domnae Adalheidis^f reginae, abbatiam in Erstein³
 dedit. Tunc iam animositates et consilia occulte contra eum
 facta *palam coeperant apparere, et unus quisque eorum, * p. 622.
 quae in corde contexerant, aperire. Redeunte enim illo de
 Alsatia et Inglinheim pascha celebraturo Liudolfus filius eius
 et Cuonradus^g dux nequam fautoribus et maxime iuvenibus
 et de Francia et de Saxonia et de Bawaria sibi coadunatis
 conspiraverant et, quascunque poterant, munitiones seu^h
 castella futurae seditioni muniebantⁱ. Nec enim iam clam
 agebatur, quo tendebant, sed aperta rebellionis signa mon-
 strabant.

Rex igitur Inglinheim^k perveniens paucis suorum fidelium
 secum habitis non tutius^l inter medios hostes pascha cele-
 brandum ratus^m Mogontiam inde secessit. Ubi aliter, quam
 regem decebat, diutius ante portas expectans Friderico
 archiepiscopo iam cum illis conspirante vix urbis ingressum
 obtinuit. Tunc Liudolfus et Cuonradus ibi fictaⁿ ad eum
 humilitate, ut post claruit, venientes^o nihil talium se in eius
 contrarietatem^p egisse dicebant; sed si Henricus frater eius
 in pascha Inglinheim^q veniret, illum se comprehensuros non
 negabant. Quod rex tranquille ac modeste suscipiens navigio
 Apr. 3. Coloniam attigit indeque progrediens Drotmanni^r.⁴ vico pascha
 celebravit.

a) *deest* A 3. b) *menso* A 1. c) *autem* A 3. d) *inimiciciis* A 3. e) *franconeovord* A 3.
 f) *adeheidis* A 3. g) *cunr.* A 1; *conr.* A 3 *semper.* h) *et* A 3. i) *seditioni munibant* A 1.
 k) *in glinheim* A 3. l) *non tutum ratus* A 3. m) *celebrare* A 3. n) *facta* A 1.
 o) *venerunt nichilque* A 3. p) *in eum* A 3. q) *inglenheim* A 1. r) *droomanni* A 1.

1) *I. e. totus ducatus Foroiulanus; Dümmler* 208. 2) *Filiae Burchardi ducis Alemanniae.* 3) *Erstein inter urbes Strassburg et Schlettstadt.* 4) *Dortmund.*

Post pascha coadunata^a fidelium suorum multitudine Coloniam iterum rediit ibique Metensem episcopum, in quo maxima spes et fiducia Liudolfo et Cuonrado^b esse videbatur, omnesque Lotharienses^c exceptis paucis, quibus predae et rapinae cordi erant, obvios habuit; et ab inimicis suis deficientes benigna ad se venientes suscepit caritate et in sua fidelitate firmos et stabiles coadunavit. Quibus dispositis in Saxoniam revertitur, ubi firmatis nihilominus^d et stabilitis suis rebus iterum in Franciam hostili^e manu revertitur. Quo audito Fridericus archiepiscopus Mogontia secessit et civitatem inimicis regis tuendam commisit. Ipse Brisacam castellum, latibulum semper Deo regique rebellantium, intravit totamque ibi pene aestatem rei eventum expectaturus permansit.

Tunc^d rex audiens Mogontiam, metropolim Franciae regiamque civitatem, inimicis suis deditam, qua potuit velocitate^f, eam adiit collectaque^g suorum fidelium multitudine tam Francorum quam Saxonum et Lothariensium^c firma eam obsidione circumdedit^h. Sed et frater eius Henricus de Bawaria regiⁱ auxilium collaturus advenit, licet ibi plus incommodi quam utilitatis sibi conquisierit. Nam^k interim Liudolfus Bawarios machinatione Arnoldi^l, fratris Iudithae^l uxoris eius, ab eo avertit et Radasbonam intromissus omnes eius ibi thesauros diripuit suisque rapiendos distribuit. Quae eius incommoda rex suis preponens Mogontiam obsidione absolvit et in Bawariam iter dirigens Radasbonam^m obsedit; in qua obsidione pene usque natale Domini permansit.

Eodem anno Wigfridusⁿ Coloniensis ecclesiae archiepi- (Iul. 9).
scopus obiit; cui Brun^o frater regis succedens totius Lothariensis^c regni ducatum et regimen cum episcopatu suscepit. Liutgarda filia regis obiit. (Nov. 18).

954.

DCCCCLIII. rex ommissa^p obsidione in Saxonia natale 953 Dec. 25.
Domini celebravit iterumque appropinquante quadragesima 954.
in Bawariam remeavit; ibi^q Heroldus archiepiscopus² a fratre (955 Mart. 1).
regis caecatus. Deo propicio viribus imminutis inimicorum³
in brevi tota Bawariae virtus ad eum et Alamanniae in
tantum convertitur, ut et Radasbona civitas regi redderetur
ipsique rebellatores nihil se contra eum velle vel posse pro-

a) coadunatis suis fidelibus A 3. b) chunr. A 1; conr. A 3. c) hlothar. A 1. d) deest A 3.
e) cum host. A 3. f) celeritate A 3. g) collecta A 3. h) firma e. obs. circ. desunt A 3.
i) ei A 3. k) Nam—distribuit desunt A 3. l) iudithae A 1. m) ratisb. A 3 semper.
n) wigfridus A 3. o) bruno A 3. p) om. obs. desunt A 3. q) ibi—absolvit desunt A 3.

1) *Comitis palatini, filii Arnolphi ducis a. 937 mortui.* 2) *Salzburgensis (939—958) a. 955 Mart. 1; Dümmler 248.* 3) *Pugna prope Mühl-dorf ad Oenum facta; Dümmler 249.*

954. fiterentur. Fridericus etiam sacramento se expurgaturus nihil contra regiam se fidelitatem egisse accessit¹; sed rex omni pietate plenus ab hoc eum sacramento absolvit.

In eodem^a anno Cuonradus^b dux cum Lothariensibus^c duce Brun archiepiscopo in Blesensi pago apud villam Rimilinga² congressurus erat; sed in ultimo, quia * contra regem erat, * p. 623. Deo volente ne fieret, remanebat. Ungarii^d ducentibus inimicis regis in quadragesima Rheno transito pervadentes Galliam inaudita mala in ecclesias Dei fecerunt et per Italiam redierunt.

Ann. Aug. Fridericus archiepiscopus obiit^e, vir in sancta religione
(Oct. 25.) strenuus^f et valde laudabilis^g, nisi in hoc tantum videbatur reprehensibilis, quod, sicubi vel unus regis inimicus emerit, ipse se statim secundum apposuit. Cui successit regis filius
(Dec. 17.) Willihelmus, a populo et^h clero in Arnestat³ concorditer electus.

Eaⁱ tempestate Liudolfus in^k gratiam regis revocatus vassallos, quos habuit, et ducatum patri reddidit; cui Burchardus in ducatu successit. Cuonradus^l etiam omnium, quas habuit, divitiarum nudus amisso^m ducatu in gratiam regis intromittitur, vita et patria et predio contentus. Liudolfo filius Otto⁴ nascitur.

955.

DCCCCLV. Ungariiⁿ cum tam ingenti multitudine exeuntes, ut non, nisi terra eis dehisceret vel caelum eos obrueret, ab aliquo se vinci posse dicerent, ab^o exercitu regis
(Aug. 10.) apud Lichum fluvium tanta cede Deo prestante prostrati sunt, ut numquam ante apud nostrates victoria talis audiretur aut fieret. [Cuonradus quondam dux ibi occiditur]^p. Rex inde revertens in Sclavos hostem dirigit, ubi simili potitus victoria vasta illos caede prosternit; Wigmannus expellitur.
(Oct. 16.) Heinricus frater regis desperatis rebus recuperatis receptoque
(Nov. 1) Bawariae^q ducatu obiit. Cuius filio Heinrico pius rex ducatum et marcam dedit. Otto filius regis nascitur.

956.

(Mai.) DCCCCLVI. rex in pace et otio degens maximo suorum fidelium conventu Coloniae placitum regale habuit. Ea tempe-

a) Eodem A 3. b) cunr. A 1; conr. A 3. c) hlothar. A 1. d) Ungri A 1; Ung.—redierunt desunt A 3. e) mortuus est A 3. f) strenuus A 1. g) laudabilis A 1. h) et cl. desunt A 3. i) Ea temp. desunt A 3. k) in—revocatus desunt A 3. l) Cunr. A 1; Conr. A 3. m) omisso A 1. n) Ungri A 1; Ungari A 3. o) ab—expellitur desunt A 3. p) verba Cunr.—occ. in A 1 parum convenienter paulo supra inter dicerent et ab exercitu leguntur; in codice A ea notam marginalem fuisse crediderim, quae hic inserenda videtur esse. q) recepto bauariaeque A 3.

1) A. 954; mortuus est eodem anno Oct. 25. Dümmler 237 et 240.
2) Rümlingen in pago Bliesgau inter urbes Bitsch et Saargemünd situm; Dümmler 236. 3) In Thuringia, Moguntinae dioeceseos. P. 4) Qui post Burchardum ducatum Alamanniae tenuit a. 973—982.

state gravis per omnes regni partes pestilentia grassabatur, quae innumeram populi multitudinem passim extinxit. Ex qua Rodbertus archiepiscopus Treverensis^a et Hadamarus abbas Fuldensis obierunt¹; quibus Henricus in episcopatu^b et Hatto in abbacia successerunt.

Eodem anno Liudolfus in Italiam ad deprimendam^c Berengarii tyrannidem dirigitur et in brevi expulso Berengario totius pene^d Italiae possessor efficitur.

Abbatia sancti Nazarii in^e Lauresham^f electioni restituitur.

957.

DCCCCLVII. rex iterum Slavos invasit. Liudolfus^g in (Sept. 6). Italia obiit², cuius corpus inde translatum a venerabili archiepiscopo Willihelmo^h fratre eius Mogontiae apud sanctum Albanum honorifice sepultum est.

Willerus Treverensis^a abbas obiit, cui Wikerusⁱ successit. (Oct. 7).

Ea tempestate rex clementissimus abbatiam sancti Petri in Wizenburch^{k.3} multis retro temporibus sub antecessoribus suis electionis et privilegii dono privatam studio sanctae religionis dignitati pristinae restituit et virum venerabilem Geilonem eidem coenobio abbatem prefecit.

958.

DCCCCLVIII. rex pascha celebravit in^e Inglinheim^l, Apr. 11. unde navigio Coloniam placitum ibi acturus venit. Eodem^m anno factione Brun archiepiscopi Reginerus comes⁴ comprehenditur et in Slavos exul mittitur. Fridericus^d consensu Heroldi Inglinheimⁿ in presentia regis in octavis paschae Apr. 18. habita ibi XVI episcoporum sinodo, Iuvavensi^o ecclesiae archiepiscopus ordinatur.

Alewicus Augiensis coenobii abbas obiit; cui Ekkihardus (Mai. 13). successit. Gralo abbas coenobii sancti Galli obiit; cui Burc- (Febr. 26). hardus successit.

959.

DCCCCLVIII. rex iterum Slavos^p invasit⁵, ubi Thietmarus^{q.6} occiditur.

a) trevirensis A 3. b) archiepiscopatu A 3. c) comprimendam A 3. d) deest A 3.
e) deest A 1. f) laureshan A 3. g) Liud. — sepultum est ex Widukindo mutavit A 3.
h) uillihelmo A 1. i) uuiggerus A 3. k) uuicenburh A 3. l) in inglenheim celebr. A 3.
m) Eodem — Fridericus desunt A 3. n) heroldi archiepiscopi cecati apud inglenheim A 3.
o) salzburgensi A 3. p) slavos A 3. q) thetmarus A 3.

1) Mai. 19 et 25; Dümmler 281 sq. 2) Plumbiae (Pombia) prope lacum Maiorem; Dümmler 288 sq. 3) Weissenburg ad fluvium Lauter. 4) Longicollis, filius Reginharii fratris Gisilberti ducis, comes pagi Hennegau; Dümmler 293 sq. 296 sq. 5) Hic eadem fortasse expeditio dicitur, quam a. 958 factam esse Flodoardus tradit; Dümmler 310 et 298. 6) Comes, ut videtur, pagi Nordthuringa; conf. 'Zeitschr. d. Harzver.' XX, 6—9.

Legati Helenae¹ reginae Rugorum, quae sub Romano imperatore Constantinopolitano Constantinopoli^a baptizata^b est, fecte, ut post claruit, ad regem venientes episcopum et presbiteros eidem genti ordinari petebant^c.

Eodem^d anno^d Hagano Heresfeldensis abbas paralisi percutitur².

960.

959 Dec. 25. DCCCCLX. rex natale Domini Franconofurd^e celebravit, ubi Libutius ex coenobitis sancti Albani³ a venerabili archiepiscopo Adaldago⁴ genti Rugorum^f episcopus ordinatur. Guntherus rogatu Haganonis abbas constituitur.

960. Eodem anno rex iterum pergit in Sclavos^g.

Legati quoque^d ab apostolica sede veniunt^h Iohannes diaconus et Azo scriniarius, vocantes regem ad defendendam Italiam et Romanam rempublicam a tirannide Berengarii. Waltbertusⁱ etiam archiepiscopus Mediolanensis⁵ et Waldo Cumanus episcopus⁶ et Opertus marchio⁷ Berengarium fugientes in Saxonia regem adeunt; sed et reliqui pene omnis^k Italiae comites et episcopi litteris eum aut^l legatis, ut ad se liberandos veniat, exposcunt.

(Sept. 20). Geilo Wizenburgensis abbas obiit; cui Gerricus successit^s.

961.

960 Dec. 25. DCCCCLXI. rex^m natale Domini Radasbona civitate celebravit, ubi Poppo Wirzburgensisⁿ episcopus regi percarus
961 Febr. 14. XVI. Kal. Martii diem clausit extremum; cui proximus suus Poppo in episcopatu successit.

Febr. 15. Libutius priori anno quibusdam dilationibus ab itinere suspensus XV. Kal. Martii anni presentis obiit; cui Adalbertus ex coenobitis sancti Maximini⁹ machinatione et consilio Willihelmi^o archiepiscopi¹⁰, licet meliora in eum confisus fuerit et nihil umquam in eum deliquerit¹¹, peregre mittendus in ordinatione successit. Quem piissimus rex solita sibi misericordia omnibus, quibus indigebat, copiis instructum genti Rugorum^f honorifice destinavit.

a) aput constantinopolim A 3. b) babt. A 3. c) petierunt A 3. d) deest A 3. e) franconeovord A 3. f) rugurum A 3. g) slavos A 3. h) venerunt A 3. i) uuald- bertus A 3. k) om̄s A 1. l) at A 3. m) rex—celebravit desunt A 3. n) uuirceb. A 3. o) nuilleh. A 3.

1) *Olgae, viduae Igori regis Russiae* († 945), quae a. 957 in baptismo nomen Helenae acceperat; Dümmler 311. 2) *Mortuus est a. 960 Dec. 21, postquam Guntherus pro eo substitutus est*; Dümmler 311. 3) *Magontini*. 4) *Bremensi* 936—988. 5) *Qui sedit* 953—971. 6) *A. 945 constitutus*. 7) *Otbertus comes Estensis*. 8) *Conf. Dümmler* 317. 9) *Treuerensis*. 10) *Magontini* 954—968. 11) *Ex his potissimum verbis W. v. Giesebrecht* ('*Gesch. d. deutschen Kaiserzeit*' I, 778) *ipsum Adalbertum continuationis Reginonis auctorem esse argute collegit*.

Rex^a in Italiam ire disponens maximam suorum fidelium (Mai.) multitudinem Wormatie coadunavit, ubi consensu et unanimitate regni procerum totiusque populi filius eius Otto rex eligitur. Indeque progrediens convenientia^b quoque et electione omnium Lothariensium^c Aquis rex ordinatur. Ordinato vero^d (Mai. 26.) filio pater in Saxoniam rediens dispositis regni negotiis filium Willihelmo^e archiepiscopo tuendum et nutriendum commisit sicque per Bawariam^f et Trientum^g in Italiam se admisit. Ubi omnes pene Italiae comites^h et episcopos obvios habuit et, ut decuit, ab eis honorifice susceptus potestative et absque ulla resistentia Papiam intravit et palatium a Berengario destructum reaedificareⁱ precepit. Berengarius vero et Willa filiique eorum, quibus poterant, munitionibus aut castellis includebantur et nusquam forinsecus contra regem quid audentes progrediebantur¹.

Eodem anno Godefridus Spirensis episcopus obiit; cui (Mai. 16.) Otgerus successit. Eclipsis solis XVI. Kal. Iunii. Rex (Mai. 17.) Hattonem Fuldensem abbatem ad construenda sibi habitacula Romam premisit.

962.

* p. 625. *DCCCCLXII. rex natale Domini Papiæ^k celebravit; 961 Dec. 25. indeque progrediens Romae favorabiliter susceptus acclamatione totius Romani populi et cleri ab apostolico Iohanne², filio Alberici, imperator et augustus vocatur et ordinatur. (Febr. 2.) Papa quoque multa illum secum caritate detinuit et diebus vitae suae numquam se ab eo defecturum promisit; quae tamen promissio longe dissimilem, quam pretendebatur, effectum obtinuit.

Imperatore augusto ab urbe Romana redeunte et Papiæ (Mart. 30.) pascha celebrante Berengarius in quodam monte, qui dicitur ad Sanctum Leonem³, plurimis undiquessecus¹ copiis attractis se munivit, et Willa in lacu Maiore in quadam insula, quae dicitur ad Sanctum Iulium⁴, se inclusit. Filii vero eorum Adalbertus et Wido huc illucque incerti vagabantur; quasdam tamen munitiones cum suis sequacibus adhuc possidebant, hoc est Gard⁵ castellum et Travallium⁶ et insulam in lacu Cumano⁷. Tunc Willa inprimis hostiliter aditur et adempto omni de lacu exitu cotidianis^d fundibula-

a) Rex itaque A 3. b) conuentia A 3. c) hlothar. A 1. d) deest A 3. e) uilleh. A 3. f) bawariam A 1. g) trentum A 1. h) episc. et com. A 3. i) reedificari A 3. k) deest A 1. l) undiquessecus A 1.

1) *Conf. Dümmler* 321—327. 2) *Iohanne XII.* 955—963. 3) *S. Leo in Legatione Urbinatensi (Urbino), prope S. Marinum. P.* 4) *S. Iulii insula (S. Giulio) non in lacu Verbano (Lago Maggiore), sed in lacu Ortensi ad occidentem Verbani sita est. P.; Dümmler* 340 sq. 5) *Garda in littore Benaci. P.* 6) *Val Travaglia ad lacum Verbanum.* 7) *Lago di Como. P.*

riorum et sagittariorum^a aliorumque belli instrumentorum impugnationibus fatigatur; et non plenis duobus mensibus (Iul.) obsessa capitur et ad ultimum clementia imperatoris dimissa, quo vellet, ire permittitur. Quae quanta potuit velocitate Berengarium adiit et, ne se imperatori dederet, omnimodis persuasit.

Eodem anno Adalbertus Rugis ordinatus episcopus nihil^b in his, propter quae missus fuerat, proficere valens et inaniter se fatigatum videns revertitur et quibusdam ex suis in redeundo occisis ipse cum magno labore vix evasit. Et ad regem veniens caritative suscipitur et a Deo amabili Willihelmo^c archiepiscopo pro retributione tam incommodae ab eo sibi machinatae peregrinationis bonis omnibus et commodis, quasi frater a fratre, amplectitur et sustentatur; missis etiam pro eo ad imperatorem litteris reditum ipsius in palatio operiri iubetur.

[Reginbertus^d Dei servus obiit: iste construxit abbatiam sancti Blasii in Suevia¹.] Eodem anno Adalbero venerabilis (Apr. 26.) vir Metensis^e episcopus obiit; pro^f quo Theodericus consobrinus imperatoris episcopus subrogatur².

963.

962 Dec. 25. DCCCCLXIII. rex^g iterum Papie natale Domini et pascha
963 Apr. 17. celebravit. Interim Adalbertus huc illucque discursans, quoscumque poterat, sibi undique adtraxit, sed et Corsicam ibi se tueri nitens intravit. Romanum etiam pontificem multipliciter in suum adiutorium sollicitavit. Dum haec igitur aguntur, imperator a Papia movens iter Berengarium in monte sancti Leonis obsedit totamque ibi aestatem sedens saepe montem undique circumdedit et, ne aliquatenus pateret exitus vel introitus, prohibuit. Interim Iohannes papa promissiones imperatori factas oblivioni tradens ab eo deficit^h et Berengarii seu Adalberti partibus favens Adalbertum Romam intromittit.

Quas dolositatisⁱ eius fraudes imperator audiens relicta circa montem obsidione Romam versus cum^k hoste pergit; cuius ipsi metuentes adventum plurimum thesaurum^l sancti Petri rapientes fugae subsidia petunt. Tunc Romani in plura divisi, partim imperatori faventes, — multis enim a predicto papa iniuriis se opprimi conquerebantur, — partim apostolico blandientes, licet diversa sentirent, imperatorem tamen cum

a) sagitar. A 1. b) nichilque A 3. c) uuellehelmo A 3. d) Reginb. — Suevia in A 3 ad initium huius anni posita sunt; in A 1 iste — Suevia desunt, cetera paulo supra inter sustentatur et missis leguntur; in codice autographo haec omnia margini videntur ascripta fuisse. e) mettensis A 1. f) pro — subrogatur desunt A 1. g) Inperator A 3. h) defecit A 3. i) dolositates eius inp. A 3. k) cum hoste desunt A 3. l) tesaurum A 3.

1) *St. Blasien inter urbes Schaffhausen et Freiburg.* 2) *Cf. infra p. 176.*

honore debito in^a urbem intromittunt seque per omnia datis obsidibus illius ditioni subiungunt. Imperator vero plurimorum (Nov. 6.) episcoporum collecta multitudine sinodum coadunavit¹ et consilio eorum missa legatione canonica auctoritate aufugam apostolicum ad sedem pontificalem et apostolicam revocavit. Illo tamen hoc omnimodis renuente plebs Romana Leonem

* p. 626. protoscriniarium, virum strennum^b et indu^{*}strium, communi consensu in locum eius elegit et ordinavit; cui sinodo interfuerunt omnes prope^c Romaniae et Italiae episcopi, Angelfredus^d etiam Aquileiensis patriarcha, qui tunc temporis etiam ibidem obiit; sed et de nôstratibus interfuerunt^e Adaldagus et Henricus archiepiscopi², Lantwardus et Otgerus episcopi³.

Postea Iohannes, qui et Octavianus, videns se esse depositum, sera poenitentia ductus ab Adalberto^f disiungitur; Adalbertus vero in Corsicam revertitur. Eodem anno Gard castellum in Italia capitur.

Apud^g nos quoque Sclavi, qui dicuntur Lusizani^{g'}⁴, subduntur.

964.

DCCCCLXIII. imperator Rome natale Domini celebravit. 963 Dec. 25.
Berengarius cum suis in monte sancti Leonis obsessus vincitur et id ipsum castellum imperatoris ditioni subditur et Berengarius cum Willa in Bawariam mittitur. Romani iterum 964.
ab imperatore solito more deficientes pluribus^h aliis castellanis sibiⁱ per coniurationem extrinsecus adiunctis eum occidere nitebantur; sed insidiis eorum patefactis eodem die, quo eum extinguere moliebantur^k, necem sibi paratam anticipans III. Non. Ianuarii cum paucissimis suorum eos invasit et non
modicam illorum multitudinem infra muros urbis prostravit. Ian. 3.
Die vero sequenti Romani iterum venientes centum obsides Ian. 4.
dederunt et supra corpus sancti Petri sub iureiurando fidelitatem imperatori et papae promiserunt.

Tunc imperator plena adhuc ebdomada apud illos manens Spolitanum^l ducatum et Camerinum ordinaturus exivit et ad preces papae Leonis obsides Romanis remisit: quibus ipsi beneficiis ingrati non longe illo ab urbe adhuc^a posito Iohannem, qui et Octavianus, urbi intromittunt et fidem imperatori et papae promissam adnichilare non metuunt. Leo vero papa vix cum paucis facultatum omnium nudus evasit et imperatorem in Camerino ducatu positum adiit ibique pascha celebravit.

a) *deest* A 1. b) *strennum* A 1. c) *pene* A 3. d) *angel-* *corr.* *engelfridus* A 3.
e) *adfuerunt* A 3. f) *adelb.* A 3. g) *apud*—*subduntur* *desunt* A 3. g') *lunsinzani* A 1.
h) *plurimis* A 3. i) *deest* A 3. k) *moliti sunt* A 3. l) *spolatinum* A 1.

1) *De qua cf. Dümmler* 349—354. 2) *Bremensis et Treverensis* (956—964).
3) *Mindensis* (958—969) *et Spirensis* (961—970).
4) *Lausitzer*.

- Apr. 3. Iohannes autem, qui et Octavianus, Iohannem diaconum et Azonem scriniarium crudeliter detruncavit et Otgerum Spirensem episcopum comprehensum et flagellatum aliquamdiu licet incommode secum detinuit, sed postea statim^a eum spe impetrandae ab imperatore veniae remisit. Quae spes divina
- Mai. 14. eum ordinatione fefellit: nam II. Idus Maii rebus humanis excessit. Tunc Romani non modice metuentes imperatoris adventum Benedictum quendam Romanae ecclesiae diaconum fidei et electionis domni Leonis immemores eligunt et ordinatum sedi apostolicae imponunt.

Quo audito imperator collecta undiquesecus^b fidelium suorum multitudine Romam adiit et firma eam ex omni parte obsidione, ne quis pateret exitus, munivit. Sed predictus Benedictus, falso^c nomine apostolicus, diutius ut imperatori resisterent, Romanos animavit ipseque^d imperatori suisque fidelibus excommunicationem comminans muros urbis ascendit et elatiori se fastu, quam apostolicum decuerat, continuit. Ad ultimum Romani fame et obsidione constricti se errasse et contra imperatorem iniuste^e deliquisse poenitentes

Iun. 23. in^o vigilia Precursoris, i. e. VIII. Kal. Iulii, portas urbis aperiunt et imperatore cum honorificentia debita intromisso Benedictum sacrilegum et periurum imperatoriae dicioni^f reddunt et domnum Leonem in sedem apostolicam restituunt. Tunc Leo apostolicus coadunata multorum episcoporum sinodo eundem Benedictum Romanae sedis invasorem iudicio omnium ab invaso gradu deposuit et pontificale pallium, quod sibi imposuerat, abscondit ferulamque pastorem manu eius arreptam coram omnibus in frustra confregit et ad preces imperatoris diaconatus eum tantum gradu uti concessit.

Iun. 24. Celebrata vero beati Iohannis nativitate et sanctorum

Iun. 29. apostolorum¹ festivitate imperator ab urbe Romana revertitur et infeliciori, quam speraverat, omine in redeundo fruitur. Nam tanta exercitum eius pestis et mor^{*}talitas invasit, ut

vix vel sanus quis a mane usque ad vesperam vel a vespera usque ad mane se victurum speraverit. Ex qua pestilentia obierunt Heinricus, archiepiscopus Treverensis^g et Gerricus abbas Wizenburgensis^h et Godefridus dux Lothariensisⁱ aliorumque innumera multitudo tam nobilium quam ignobilium. Tandem miseratione divina pestilentia cessante imperator in Liguriam pervenit ibique autumnali tempore pace et otio vacans se venationibus^k exercitavit.

a) *deest* A 1. b) *undiquesecus* A 1. c) *f. n. apost. desunt* A 3. d) *ipsique* A 3.
 e) VIII. Kal. iulii, hoc est in vig. prec. domini A 3. f) *potestati* A 3. g) *treverensis* arch. A 3. h) *uiziburg. A 1; uizeb. A 3.* i) *hlothar. A 1.* k) *venatione se* A 3.

1) *Petri et Pauli.*

Eodem anno Duodo^a palatii capellanus¹ ab Adalberto comprehenditur et flagellis caesus in Corsicam deducitur, sed non longo post tempore dimittitur. Ea tempestate Waldo Cumanus episcopus insulam² in Cumano lacu cepit et munitiones in ea a solo destruxit; quod Udoni comiti³ initium malorum fuit. Nam Hattonem eiusdem insulae tutorem in suam fidem suscepit et destructa insula non, ut optaverat^b, eum^c imperatori reconciliari potuit; quod indigne ferens totum in Waldonem episcopum detorsit et inimiciciis^d in eum, si possit^e, ulcisci disposuit. Erchanbertus^f in locum fratris sui Gerrici Wizenburgensis^g coenobii abbas constituitur.

965.

DCCCCLXV. imperator Papie natale Domini celebravit 964 Dec. 25.
et peracta festivitate statim in patriam dispositis in Italia 965.
regni negotiis commisit. Cui filii sui Otto rex et Willihelmus archiepiscopus in confinio Franciae et Alamanniae in villa Heimbodesheim^h.⁴ occurrerunt et cum magna ibi eum alacritate susceperunt. Inde Wormatiamⁱ progressus fratrem suum Brun archiepiscopum in purificatione sanctae Mariae Febr. 2.
sibi obvium habuit; sicque totam quadragesimam in Francia commorans in Inglinheim^k pascha cum magno gaudio celebravit. Mart. 26.
Indeque navigio Coloniam attingens matrem suam domnam Mahtildam^l et sororem suam Gerbirgam reginam filiumque eius regem Lotharium^m sibi obvios condigno ibi amore et honore tractavit; sicque in Saxoniam iter direxit. Benedictum etiam illum depositum ab urbe Romana secum in Franciam advexit, quem Adaldago archiepiscopo custodiendum commisit. Duas quoque filias Berengarii in palatio cum domnaⁿ imperatrice decenti sibi honore detinuit.

Eodem anno quidam ex Langobardis^o more solito ab imperatore deficiunt et Adalbertum in Italiam reducunt. Tunc imperator Burchardum ducem Alamannorum in Italiam misit; quiⁿ ad congregiendum ei, ubicumque inveniretur, cum^p Langobardis^o imperatoris^q fidelibus et Alamannis iusum^r per Padum navigavit et illis, ubi eum audierat esse, partibus navim applicuit. Quos in prima^s fluminis egressione Adal-

a) dodo A 3. b) speraverat A 3. c) cum imperatore A 3. d) inimiciis A 1. e) posset A 3. f) uuziburg. A 1. g) Erkenb. A 3. h) heimbogeshaim A 3. i) uuormaziam A 1. k) inglenheim A 3. l) mathildam A 1; machtildam A 3. m) hlothar. A 1. n) deest A 3. o) longob. A 1. p) Qui cum A 3. q) inperatori A 3. r) uisum A 1; per iusum et padum A 3. s) in primo fl. egressu A 3.

1) *Hic idem videtur fuisse atque Liudolfus cancellarius ille, qui a. 953—967 in chartis regum occurrit et a. 967—978 episcopatu Osnabrugensi praefuit; cf. Stumpf, 'Reichskanzler' II, 8. 48, Dümmler 165. 368. 438.*
2) *Comacinam.* 3) *Qui quis fuerit, non liquet; cf. infra a. 966, Dümmler 368 (n. 2), 408.* 4) *Heimsheim medio itinere inter Stuttgartiam et Pforzheimum. P.*

(Jun. 25). bertus insiluit; ubi et frater eius Wido cum aliis quam^a pluribus occubuit. Ipse vero Adalbertus vix fuga lapsus^b evasit et montana quaedam, ubi imperatorem lateret, intravit. Hac igitur^c dux laetus victoria in patriam repedavit et, quae sibi acciderant, imperatori significavit. Interim Wido Mutinensis episcopus vulpina calliditate imperatori se simulans fidelem ipsique infideles se proditurum iactitans legatione Adalberti fungens in Saxonia imperatorem aggreditur; nec tamen visu aut allocutione^d ipsius participatur, sed cum dedecore redire permissus infra Alpes ultra Curiam comprehenditur et in Saxoniam remissus in Sclavis^e custodiae mancipatur.

(Aug. 26). Uodo^f Strazburgensis^g episcopus obiit; cui Erchanboldus^h successitⁱ.

Eodem etiam anno domnus Leo papa obiit. Tunc legati Romanorum, Azo videlicet protoscriniarius et Marinus Surtiensis ecclesiae episcopus, imperatorem pro instituendo, quem vellet, Romano pontifice in Saxonia adeuntes honorifice suscipiuntur et remittuntur. Et Otgerus Spirensis episcopus^c et Liuzo Cremonensis episcopus^l cum eisdem Romam ab imperatore diriguntur. Tunc ab omni plebe Romana Iohannes, Narniensis ecclesiae episcopus^k, eligitur et sedi

(Oct. 1). apostolicae pontifex intronizatur^l. Qui statim maiores Romanorum elatiore animo, quam oporteret, insequitur, quos^m

(Dec. 16). in brevi inimicissimos et infestos patitur. Nam ab urbis prefecto² et quodam Rotfredo^{n.3} comprehenditur et urbe^o expulsus in Campania custodiae mancipatur.

Hoc demum anno imperatore ab Italia redeunte, Heinrico archiepiscopo Treverensi Thiedericus eiusdem ecclesiae diaconus et Adalberoni Metensi episcopo⁴ Thiedericus^p consobrinus imperatoris⁵ successores instituuntur.

(Mart. 5). Brun quoque^a archiepiscopus, germanus imperatoris, vir ducatu pariter et episcopatu dignissimus, V.^q Idus Octobris obiit^r; cui^s Folcmarus in episcopatu successit.

(Mai. 20). Eodem^c anno^c Gero marchionum nostri^t temporis optimus et precipuus obiit. Lotharius^{u.6} rex domnam Hemmam⁷ sibi coniugio copulavit.

a) multis A 3. b) elapsus A 3. c) deest A 3. d) colloctiione A 3. e) slavus A 3. f) Ōdo A 1; Udo A 3. g) stratburg. A 1. h) erkanb. A 1; erkenb. A 3. i) verba Udo—succ. A 3 ad initium anni ponit. k) episcopi A 1. l) inthron. A 1. m) quo A 1. n) retrifido A 3. o) ab urbe A 3. p) diedericus A 1; theodericus A 3. q) VIII. A 3. r) mortuus est A 3 ex Ekkihardo. s) cui—successit A 3 ex Thietmaro mutavit, ita tamen, ut pro illius uolmero exhibeat folcmaro. t) sui A 3. u) hlothar. A 1.

1) Liudprandus rerum scriptor, episcopus 961—c. 971. 2) Petro. 3) Comite Campaniae; Dümmler 407. 4) Mortuo a. 962 Apr. 26. 5) Mater eius Amalrada soror Mahthildae reginae fuerat; Dümmler 374 sq. Cf. supra p. 172. 6) Francia 954—986. 7) Filiam Adelheidis imperatricis a priore coniuge Lothario rege genitam.

966.

DCCCCLXVI. imperator Coloniae natale Domini celebravit cunctaque ibi Lothariensis^a regni negotia, prout sibi^b videbatur, disposuit. 965 Dec. 25.

Erchanbertus^c Wizenburgensis^d coenobii abbas obiit¹, et imperator electione monachorum Adalbertum Rugis ordinatum episcopum eidem monasterio prefecit. 966 (Febr. 9).

Starkandus Rubilocensis² ecclesiae episcopus obiit; cui Reginoldus^e successit in episcopatu. (Febr. 11).

Udo comes coniurationem cum Adalberto Berengarii filio habens et in Italiam ad excaecandum Waldonem Cumanum episcopum ire disponens imperatoriae maiestatis reus esse convincitur et sacramento, ne aliquatenus ullas partes regni presumat ingredi, regno expellitur.

Wikerus^f Treverensis coenobii abbas obiit; cui Asolfus in abbacia successit. (Mai. 8).

Imperator iterum in Italiam ire disponens assumptionem sanctae Marie Wormatie celebravit ibique habito cum omnibus regni maioribus concilio inde per Alsatiam et Curiam Alpes transcendens Italiam intravit et Sigolfum^g Placentinum episcopum quosdamque ex comitibus Italicis propter Adalbertum priori anno a se deficientes in transalpinas partes Franciae vel Saxonie custodiendos direxit. Tunc Romani imperatoris metuentes adventum Rotfredo iam mortuo a custodia, qua tenebatur, Iohannem apostolicum absolvunt³ et veniam pro malis, quae ei ingesserant, poscentes in locum et sedem suam illum restituunt⁴. (Nov.).

[Eodem^b anno^b comes^h Eberhardus⁵ obiit]. (Mai. 10).

Eodem anno Berengarius quondam Italiae rex exul moritur et in Babenbergⁱ regio more sepelitur; cuius vidua Willa, antequam sepeliretur, velum sibi sanctimoniale assumpsit. (Aug. 6).

Udo comes sacramenti oblitus Franciam ingreditur, unde iterum absque omni utilitate revertitur.

967.

DCCCCLXVII. imperator Romae natale Domini celebravit et excepto prefecto urbis⁶, qui aufugerat, XIII ex maioribus 966 Dec. 25.

a) hlothar. A1. b) deest A3. c) Erkanb. A1; Erkanb. A3. d) uuizib. A1; uuiceburg. A3. e) reginboldus A3. f) Vuikkerus A3. g) sigolfum A3. h) Eberhardus comes obiit A3 paulo infra inter assumpsit et Udo; haec verba in codice autographo margini videntur ascripta fuisse. i) bavenberch A3.

1) Febr. 9; Dümmler 446 n. 3. 2) I. e. Eichstadensis. P. 3) Iam antea aufugerat; Dümmler 408 (n. 1). 4) Conf. Dümmler 411. 5) Comes pagi Logenahe inferioris (Niederlahngau); Stein, 'Gesch. d. Königs Konrad' 327, Dümmler 409 n. 3. 6) Petro, qui postea in fuga comprehensus papae puniendus traditus est; Dümmler 412.

Romanorum, qui auctores expulsionis domni Iohannis papae
 967. videbantur, suspendio interire iussit. Inde progrediens per
 Mart. 31. Spoletum Ravennam adiit ibique pascha celebrans cum domno
 Iohanne papa plurimos ibi ex Italia et Romania episcopos
 (Apr.). coadunavit et habita sinodo multa ad utilitatem sanctae ec-
 clesiae adinvenit et apostolico Iohanni urbem et terram
 Ravennatum aliaque complura multis retro temporibus
 Romanis pontificibus ablata reddidit eumque inde *Romam* * p. 629.
 cum magna laetitia remisit; ipse vero in partes Tusciae et
 Lucaniae^a secessit.

Interim papa Iohannes et Otto^b imperator regi Ottoni
 litteras invitatorias miserunt et, ut cum ipsis ad^c natale
 Domini Romae celebrandum festinaret, iusserunt. Tunc rex
 pro disponendis regni negotiis ante suum in Italiam iter
 Wormaciam venit ibique in primo suo placito Deo propitio
 plurima futurae prudentiae simul et clementiae suae indicia
 Iun. 24. premonstravit. Sicque nativitate^d Precursoris et apostolorum
 Iun. 29. festivitate^d Franconofurd^e celebrata^d iter suum acceleraturus
 in Saxoniam remeavit.

(Mai. 18). Ea tempestate Asulfus Treverensis abbas presenti vitae
 subtrahitur; cui Thietfridus^f successor eligitur. Tunc etiam
 domnus archiepiscopus Willihelmus^g aliquantula infirmitate
 detentus in brevi Deo miserante convaluit¹.

Domno imperatore in Italia commorante legati Nicho-
 (Apr.). phori^h Grecorum imperatoris Ravennae ad eum venerunt,
 honorifica secum munera ferentes et pacem ab eo vel amici-
 ciam poscentes; quibusⁱ honorabiliter susceptis decenterque
 remissis domnus imperator nuntium suum eidem Grecorum
 imperatori pro coniungenda in matrimonium suo^k filio regi
 Ottoni privigna ipsius Nichofori, filia scilicet Romani impe-
 ratoris², Constantinopolim¹ dirigit. Qui iterum eodem anno
 ante natale Domini ad imperatorem revertitur.

Sept. Eodem anno intrante Septembre mense Otto rex Romam
 iturus decenti se comitatu egressus memoriam sancti Micha-
 Sept. 29. helis in Augusta civitate celebravit^m, indeque³ progressus
 per Trientinam vallem Verone patri suo occurrit. Celebrata

a) et lucanie *adrasum* A 1. b) *deest* A 1. c) natale dñi celebraturus romam veniret A 3.
 d) nativitatē . . . festivitatem . . . celebravit; postea A 3. e) franconevoord A 3.
 f) thietfridus A 1. g) nuillehelmus A 3. h) nicophori A 3. i) quibus—in matri-
 monium *desunt* A 3. k) Qui filio suo uxorem privignam ips. nicophori, rom. scil. imp.
 fil., . . . desponsare desiderans A 3. l) const.—revertitur *desunt* A 3. m) *hic desinit*
cod. A 1 mutilus.

1) *Paulo post tamen mortuus est a. 968 Mart. 2.* 2) *II., de qua*
cf. Ioh. Moltmann, 'Theophano' (Dissert. Gotting. a. 1878). 3) *Ea, quae*
sequuntur, quamquam apud unum Annalistam Saxonem leguntur, tamen
genuinam huius operis partem esse nemo iam negat; cf. Leibniz, 'Ann.
imp.' III, 198, Waitz, 'Nachrichten d. Göttinger Gesellsch.' 1871,
p. 370 sq., Dümmler 423 n. 3, Werra 55 n.

vero ibi sanctorum omnium festivitate per Mantuam indeque navigio Ravennam digressi actis ibi aliquot diebus Romam tendentes XII. Kal. Ianuarii pervenerunt et tercio ab urbe miliario maximam senatorum multitudinem cum crucibus et signis et laudibus obviam habuerunt. Domnus autem papa in gradibus beati Petri residens eos honorifice suscepit et sequenti die Ottonem regem acclamatione tocius Romane plebis ante confessionem beati Petri cesarem et augustum ordinavit¹; factaque est non modica nostratium et Romanorum leticia de iocundissima duorum augustorum cum domno papa conventionione.

Nov. 1.

Dec. 21.

(Dec. 24).

(Dec. 25).

1) *Dec. 25; Dümmler 429.*

CORRIGENDA.

Pag. 28 in margine 641—643] lege 641.

p. 98 n. 3 l. 858—875.

p. 99 l. 8 Magontiacae] l. Mogontiacae.

ib. n. h) adde magontiacae A 1, dele mogontiacae B 1. 3.

p. 120 n. x) hominum] l. hominum.

p. 138 l. 8 Magontiacensi] l. Mogontiacensi.

ib. n. k) adde magontiacensi A 1. B 3.

p. 159 n. 7 Trevirensis] l. Mogontiensis.

p. 166 l. 7—8 Veronensis¹ et Aquileiensis] l. Veronensis et Aquileiensis¹.

p. 173 l. ultima in margine addendum Apr. 3.

p. 174 l. 1 in margine Apr. 3 delendum.

APPENDIX.¹

(882). Cum essemus iuxta fluvium Aisna in villa Ritest² VIII. Kal. Febr. in vigilia sancti Praeiectionis marthyris, post horam diei nonam subito mirae magnitudinis et splendoris sidus emicuit³. Quod denique stellae modulum supereminens excessit et solis mensuram non conplevit. Unde nobis illud cernentibus visum est interdum flammantibus radiis ultra modum excrescere, interdum nimio pallore deficere. Sicque variando incredibili velocitate ad occasum tetendit ac novissime, priusquam se inter montium ingereret abdita obstaculumque sui occasus nostris obtutibus auferret, penitus evanuit. Nec etenim ab re hoc stellae signum huiusmodi ostensum conici potest: cum potestas quorundam tunc fulgida dominabatur, peccatis autem promerentibus prepeti fine deficiens ita evanuit, ut nec quidem digne memoriae retineatur.

A L I D E R^a.

(880). Cum se Ludowicus prosperari estimaret in regno occidentali, quod tunc inordinate occupaverat⁴, in qua eius invasione sacrilegia, homicidia, stupra, incendia caeteraque inaudita scelera perpetrata fuerant, et his vanissimis prosperitatibus animo extolleretur, industria principum, qui regnum illud tunc gubernabant, extra fines eorum reductus est, atque in eadem reversione, ammissa spe invasi regni, obvios habuit Nortmannos, cum quibus bello commisso carum perdidit filium⁵ tantaque afflictione in redeundo attritus est, ut ipse et sui vix ad propria remearent; ac deinde in regno suo obstacula grassabantur multiplicia, atque inenarrabilibus calamitatibus undique vallatus Nortmannorumque (882). infestatione inquietatus febre arripitur^b, ultimum emittens spiritum.

a) ita codex. b) arripitur corr. arripitur, et ante ultimum erasum.

1) *Ex codice Monacensi 3851 inter Augustanos 151 (4°) manu saec. IX. f. 74', de quo cf. Müllenhoff et Scherer, 'Denkmäler deutscher Poesie u. Prosa aus d. VIII.—XII. Jahrh.' p. 314; antehac ed. Pertz, SS. III, p. 569 n. 2 ad Richeri historiarum l. I c. 4.* 2) *Locus ignotus, certe non Rhetel, de quo Pertz cogitavit.* 3) *Cf. Annal. Fuldens. a. 882 (SS. I, 395).* 4) *V. Reginonis chronicon a. 879.* 5) *Hugonem.*

INDEX NOMINUM.¹⁾

- *Abotridi 158.
 Absternacum (*Echternach*) monasterium sancti Willibrordi 102.
 Adalardus Veronae episcopus (905) 150.
 Adalardus comes *Mettensis* (882) 119; *fili* Gerardus, Mahtfridus, Richarius.
 Adalardus Heinrici ducis filius († 902) 145. 148; *fratres* Adalbertus, Heinricus.
 Adalbero, Adhalbero episcopus de Augusta civitate (887—910) 1. 128.
 *Adalbero episcopus *Mettensis* (929—962) 158. 161. 167. 172. 176.
 Adalbertus, [Albertus] Heinrici ducis filius († 906) 145. 149. 151. 152. [153]; *fratres* Adalardus, Heinricus.
 *Adalbertus comes *Mettensis*, filius Mahtfridi († 944) 163.
 *Adalbertus Berengarii *II.* filius 166. 171—173. 175—177; *frater* Wido.
 *Adalbertus Rugis ordinatus episcopus (961—962), Wizenburgensis coenobii abbas (966—968) 170. 172. 177.
 *Adaldagus archiepiscopus *Bremensis* (936—988) 159. 170. 173. 175.
 Adalgisus dux Beneventanus (871) 102—105; *filia* (Ageltruda).
 Adalheidis regina, *uxor Ludowici Balbi* 114. 141; *filius* Carolus.
 *Adalheida, Adalheidis regina, imperatrix, *uxor Ottonis I.* 164—166. 175; *mariti* Lotharius, Otto *I.*, *liberi* Hemma, Otto *II.*
- Adalhelmus comes *Laudunensis* 139; *frater* Rotbertus, *filius* Waltgarius.
 Adalongus comes († 895) 143.
 Adrianus *II.* papa (867—872) 94—97. 102.
 Adventius episcopus *Mettensis* (858—875) 98.
 Africa 93.
 (Ageltruda) mater Lanberti *II.* 144; *coniux* Wido.
 *Agricius confessor et episcopus *Treverensis* 15.
 Agrippina, Agrippinensis *v.* Colonia.
 Aisna (*Aisne*) flumen 180; *v.* Axanus.
 Alamanni 119. *156. 165. 166. 175; Alamannia [64.] 111. 112. 117. 125. 127. 128. 152. *154. 155. 158. 159. 164. 167. 175; *duces* Burchardus *I.*, Herimannus, Liudolfus, Burchardus *II.*
 Alanus dux Brittonum († 907) 110. 135; *frater* Pasquitanus.
 *Albanus sanctus *Mogontiensis* 169. 170.
 Albericus, Albricus comes († 896) 121. 140. 144.
 *Albericus 171; *filius* Iohannes *XII.* [Albia (*Elbe*) 64].
 Albuinus (864) 101; *fratres* Betto, Bivinus.
 *Alewicus Augiensis coenobii abbas (934—958) 169.
 Alpes 113. *158. 176. 177; Alpes Penninae 91. 130. 142.
 *Alpinus Catalaunensis episcopus 18.
 *Alsatia (*Elsass*) 155. 157. 158. 160. 166. 177; *cf.* Elisatium.
 Altfridus episcopus de Saxonia (*Hildeshemensis* 847—874) 100.

¹⁾ *Et in hoc indice et in glossario ea, quae continuatoris propria sunt, stellulis (*), ea, quae in additamentis librariorum inveniuntur, uncis quadratis signavi, ea, quae auctores ex fontibus suis ad verbum mutuati sunt, omnino neglexi; numeris paginae huius editionis significuntur.*

- Ambrosius comes *Pergamenus* (†894) 142.
 Andegavis (*Angers*) civitas 106;
 Andegavensis urbs 76. 80. 105,
 provintia 92; *episcopus* Maurilio,
comites Rodbertus, Hugo *abba*.
 (*Andlau*) monasterium 127.
 Andreae sancti festivitas (*Nov.* 30)
 144.
 Andrenacum (*Andernach*) castellum
 112. 123; *Anternacum 161.
 *Angelfredus Aquileiensis patri-
 archa (c. 944—963) 173.
 *Angli 158.
 *Anno episcopus Wormaciensis (950
 —978) 164.
 Ansbaldus abba Prumiensis coenobii
 (860—886) 78. 125.
 Ansgard *uxor Ludowici Balbi* 114;
fili Ludowicus, Carlomannus.
 *Anternacum v. Andrenacum.
 [Anthipater dux Venetiae (775) 50].
 Antoninus Pius *imperator* (138—161)
 8. 10.
 Antoninus Marcus Verus (*Marcus*
Aurelius Antoninus) *imperator*
 (161—180) 8. 10.
 Antoninus Commodus *imperator*
 (180—193) 8.
 Aquis (*Aachen*) palatium [64.] 72.
 73. 81. 83. 98. 100. 111. 118.
 136. 146. *171; Aquisgrani 98;
 *Aquensis capella 161.
 *Aquileiensis marca 166, patri-
 archa (Angelfredus) 173.
 Aquitani 76; Aquitania 76. 77. 90.
 92. 140. 141. 143; *reges* Pippinus I.,
 Pippinus II., *dux* Ramnulfus.
 Arduenna 118. 138.
 [Ariopagita 6.]
 Arn episcopus Wirzburgensis eccle-
 siae (855—892) 140.
 *Arnestat (*Arnstadt*) 168.
 *Arnoldus *filius Arnolfi ducis*
 († 954) 167; *soror* Iuditha, *frater*
 Eberhardus.
 Arnolfus, Arnulfus Metensis ecclesiae
 episcopus (612—641) [54.] 74.
 116.
 Arnolfus, Arnulfus rex (887—899),
imperator (896—899) 116. 117.
 127—130. 134. 136—138. 140
 —148; *fili* Zuendibolch, Ludo-
 wicus III. rex.
 Arnulfus comes († 891) 137.
 *Arnolfus dux Bawariorum (907
 —937) 154. 155. 159. 160; *liberi*
 Arnoldus, Eberhardus, Iuditha.
 [Arnval discipulus Kiliani 32].
 Arsenius episcopus *Ortensis*, apo-
 crisiarius et consiliarius Nicholai
 papae (865) 84. 85.
 *Artaldus archiepiscopus Remensis
 (948) 164.
 *Asolfus, Asulfus Treverensis abbas
 (966—967) 177. 178.
 Atrabatis (*Arras*) castrum 115. 149.
 Augea (*Reichenau*) monasterium
 128. 138; *Augia [61.] 157;
 Augiense coenobium 169; *abbates*
 Hatto, Alewicus, Ekkihardus.
 Augusta (*Augsburg*) civitas 85.
 128. *178; *Augustana urbs 166;
episcopi Witgarius, Adalbero.
 *Augustinus beatus 15.
 Aurelianus (*Orléans*) 126; Aurelia-
 nensis urbs 131; *episcopus* Wal-
 tarius.
 Aurelianus *imperator* (270—275) 12.
 Aurelianus metropolita *Lugdunensis*
 (c. 875—895) 114.
 Aurelius v. Lucius.
 Austrasii 115.
 Autisiodorum (*Auxerre*) 126.
 Avares 132.
 Axanus (*Aisne*) flumen 141.
 *Azo scriniarius (960. 964), proto-
 scriniarius (965) 170. 174. 176.
- B**abenberh (*Bamberg*) castrum 149.
 151; *Babenberh 177.
 *Badalikki (*Belecke*) castellum 160.
 Baioaria (*Baiern*) 112. 116. 117.
 119. 128. 137. 138. 141. 150;
 *Bawaria 154. 160. 165—168.
 171; Baioarii 98. 119; [Baioarii
 163;] *Bawarii 154—156. 159.
 166. 167; *Bawariensis dux 163;
duces Liutbaldus, Arnolfus, Ber-
 taldus, Heinricus I., Heinricus II.
 Balduinus I. comes *Flandriae* († 879)
 73; *fili* Balduinus II., Rodulfus.
 Balduinus II. comes *Flandriae*
 (879—918) 73. 149; *frater* Ro-
 dulfus.
 Balduinus satelles Balduini II.
comitis 73.
 Baltramnus presul Strazburgensis
 ecclesiae (888—906) 152.
 Barnabas 4.
 Batua (*Batavorum insula*) pro-
 vincia 124.
 Behemensium regna 112, ducatus
 134; Behemi 134; *Boemi 158.
 164; *dux* Bolizlao.
 Belthomus (*Beltem*) villa 143.

- Benedictus sanctus 42.
 *Benedictus (*V.*) Romanae sedis in-
 vasor (964) 174. 175.
 *Benedictus, Benno episcopus *Met-*
tensis (927—928) 158.
 Beneventum 93. 102—104; Bene-
 ventanae partes 83; Beneventanus
 dux (Adalgisus) 102.
 Berahtold *v.* Bert.
 Berengarius *I.* rex *Italiae* (888—924)
 129. 146. 150; *nepos* Beren-
 garius *II.*
 *Berengarius *II.* rex *Italiae* (950
 —961, † 966) 164—166. 169—173.
 175. 177; *uxor* Willa. *liberi* Adal-
 bertus, Wido. *duae filiae.*
 Bernardus rex *Italiae* (811—817)
 73; *filius* Pippinus.
 Bernardus *nepos Bernardi* 73;
fratres Pippinus, Heribertus.
 *Beranhardus comes (913) 155.
 Bernarius nobilis vir († *c.* 883) 121;
uxor Friderada.
 *Berta mater Adalheidis reginae
 (953) 166.
 *Berahtold comes *Alamanniae* († 917)
 155.
 *Bertaldus dux Bawariensis (938
 —947) 163.
 Bertulfus ecclesiae Trevirorum epi-
 scopus (870—883) 98. 119.
 Bethlehem 62.
 Betto 101; *fratres* Albuinus, Bivinus.
 *Biertana (*Birten*) 160.
 [Bituricas (*Bourges*) 32;] Bituria-
 censis episcopus (Sulpicius) 33.
 Bivinus 101; *fratres* Albuinus, Betto.
 *Blasii sancti abbatia (*St. Blasien*)
 172.
 Blavitta (*Blavet*) fluvius 135.
 Blesiacus pagus (*Bliesgau*) 151;
 *Blesensis pagus 168.
 [Bechonia solitudo 41.]
 *Boemi *v.* Behemi.
 Boetius 20.
 [Boldonstat (= Holdunsteti) 64].
 *Bolizlao Boemorum princeps (936
 —967) 164.
 [Bonifacius sanctus archiepiscopus
 41;] *Bonifacii sancti monasterium
 (Fuldense) [41.] 159.
 Boppo *v.* Poppo.
 Boso comes (865) 84. 85; *uxor* En-
 giltruda.
 Boso rex *Burgundiae* (879—887)
 113—115. 142. 144. 150; *soror*
 Richildis, *coniux* Hirmingardis,
filius Ludowicus *III.* imperator.
 Brenno (*Brennus*) dux Gallorum
 Senonum 144.
 *Brisaca (*Alt-Breisach*) castellum
 160. 167; Brisacenses castellani
 167.
 Britannia (*Bretagne*) 35. 79. 80.
 106. 110. 135. 136; Britannicus
 oceanus 75. Britannicum mare
 76; Brittones [61.] 74. 78—80.
 91. 106—108. 133. 135; *duces*
 Murmanus, Numenoius, Heri-
 spoius. Salomon, Pasquitanus,
 Vurfandus, Vidicheil, Alanus.
 *Brun archiepiscopus *Coloniensis*
 (953—965) 167—169. 173; *fratres*
 Danemar, Otto *I.*, Heinricus; *soror*
 Gerbirga.
 Bunna (*Bonn*) civitas 118. 138;
 *Bonna castellum 157. 162.
 Burchardus comes [dux] *Thurin-*
gorum († 908) 140. [153.]
 *Burchardus, Purchardus *I.* dux
Alamanniae (917—926) 158; *uxor*
 (Reginlinda), *liberi* Berta, Bur-
 hardus *II.* (?).
 *Burchardus Saxo (950) 164.
 *Burchardus *II.* dux Alamannorum
 (954—973) 168. 175.
 *Burchardus abbas coenobii sancti
 Galli (958—971) 169.
 Burdellum (*Bordeaux*) 46.
 Burgundia 114. 130. 141; *Bur-
 gundiones 159; *reges* Boso. Ludo-
 wicus *III.* imperator; Ruodolfus *I.*,
 Ruodolfus *II.*
 *Camerinus ducatus (*Camerino*) 173.
 Campania 102. 103. *176.
 *Caprimons (*Chèvremont*) 160.
 Capua, Capuani 103.
 Carantani (*Kärntner*) 132. *163;
 Carantanum 112.
 Carbonaria silva 115.
 Carlomannus frater Pippini *I.* regis
 († 755) 41—43.
 Carlomannus rex *Bavariae et Italiae*
 (876—880) 111—113. 116. 117.
 127. 142; *fratres* Ludowicus *II.*
 rex. Carolus *III.* imperator, *filius*
 Arnolfus.
 Carlomannus rex Francorum occi-
 dentalium (879—884) 114. 120
 —122; *fratres* Ludowicus *III.*,
 Carolus *III.*
 Carlomannus filius Caroli *Calvi*
 († 881) *diaconus et abbas* 101. 102.
 Carnutum, quod corrupte Caran-
 tanum dicitur, 112.

- Carolus princeps *Francorum* (714—741) 37. 41; *fili* Carlomannus, Pippinus.
- Carolus [Karolus] *I. magnus rex Francorum* (768—814), *imperator* (800—814) 116. 128. [157].
- Carolus *II. Calvus rex Francorum occidentali*um (840—877), *imperator* (875—877) 75—80. 86. 87. 90. 91. 98—102. 105. 106. 111—114; *fratres* Lotharius *imperator*, Pippinus, Ludowicus rex, *uxores* Hirmindrudis, Richildis, *fili* Carolus, Carlomannus, Ludowicus *II.*
- Carolus *III. rex Alamannorum et Francorum orientali*um (876—887), *imperator* (881—887, † 888) 111. 112. 117. 122—129. 142. 148; *fratres* Carlomannus, Ludowicus *II.* rex, *coniux* Richgardis.
- Carolus *rex Provinciae* (855—863) 75. 77; *fratres* Ludowicus *II.* *imperator*, Lotharius rex.
- Carolus *filius Caroli Calvi* († 866) 101; *fratres* Carlomannus, Ludowicus *II.*
- Carolus *III. rex Francorum occidentali*um (893—923) 114. 141—143. 145—147. 149; *Karolus 156. 157. 160; *fratres* Ludowicus, Carlomannus, *filius* *Ludowicus *IV.*
- *Cassella (*Castel*) 163.
- Cassinus mons 41.
- Catalaunensis (*Châlons*) *episcopus* 18.
- [Cauciacum 54.]
- Cephas 4.
- Chemissem (*Frauen-Chiemsee*) *monasterium* 142.
- Chinheim (*Kenemerland*) 122.
- Chintilla rex Hispaniae 29.
- Claudius *imperator* (41—54) 4. 5. 40.
- Colonia (*Köln*) 111. 112. 136. *166. 169. 175. 177; Col. Agrippina 98. 118; Agrippinae 124, Agrippinensis 98; Coloniensis urbs 80, ecclesia 136. *167, **episcopus* 157; *archiepiscopi* Guntarius, Willibertus, Herimannus, *Wigfridus, *Brun.
- Compendium (*Compiègne*) *palatium* 79. 150.
- Confluentes (*Koblentz*) 112. 123.
- Constantiensis (*Konstanz*) *ecclesia* 136; *episcopi* Salomon *II.*, Salomon *III.*
- Constantiense (*Coûtances*) *territorium*, Constantiensis *episcopus* (Lista) 135.
- *Constantinopolis [50.] 170. 178; Constantinopolitanus *imperator* 170; *imperatores* Constantinus *I.*, [Constantinus *VI.*, Nicoforus,] Romanus, Nichophorus; *cf.* Greci. Constantinus *I. imperator* (324—337) [14.] 15.
- [Constantinus *VI. imperator* (780—793) 50].
- Constantius pater Constantini 15.
- Corsica 105. *172. 175.
- *Cremonensis *episcopus* (Liuzo) 176.
- *Cumanus (*Como*) *episcopus* (Waldo) 170. 175. 177; lacus 171. 175.
- Cuonradus, Conradus comes *Autisiodorensis* (864) 91. 130; *frater* Hugo abba, *filius* Ruodolfus *I. rex*.
- Cuonradus senior, comes, dux Thuringorum († 906) 140. 147. 150—152. [153], *Conradus 155; *fratres* Everhardus, Gebehardus, Ruodolfus, *coniux* (Glismuoda), *fili* *Cuonradus, *Eberhardus.
- Cuonradus *filius* Cuonradi, rex (911—918) 152. [153.] *155. 156; *frater* *Eberhardus.
- *Cuonradus comes, qui Curcipoldus dicebatur, *filius* Eberhardi († 948) (149.) 155. 161. 164; *frater* (149) Werinherus (?).
- *Cuonradus *filius* Werinheri, dux *Lothariensis* (943—954, † 955) 162. 163. 165—168; *uxor* Liutgarda.
- *Cuonradus *filius* Gebehardi comitis († 950) 164; *fratres* Herimannus, Udo.
- *Curia (*Chur*) 176. 177; Curiensis *episcopus* 164; *episcopi* Waldo, Hartbertus.
- *Danemar *frater* regis *Otonis I.* († 938) 161.
- *Dani 158.
- Danubius (*Donau*) 85.
- Denimarca (*Dänemark*) 122. [Dionisius Ariopagita 6.]
- Dionisius sanctus (*St. Denis*) [54.] 120. 121. 140. 141. 145; *abbas* Ebulo.
- Dionisius (Exiguus) 40.
- Diusburh (*Duisburg*) *oppidum* 122; *Diusburgum 158. 162.
- Diuzza (*Deutz*) *castrum* 99, [Tucicha 146].
- Domitianus *caesar* (81—96) 27.
- Drogo *episcopus* Metensis (*c.* 826—855) 76; *frater* Ludowicus *I. imperator*.

- Druogo episcopus Tullensis (906) 153.
 *Drotmanni (*Dortmund*) vicus 166.
 *Duodo palatii capellanus (964) 175.
 Durfos (*locus ignotus*) 146. 147.
- E**bbō archiepiscopus Remorum (835) 74.
 Everhardus dux Foroiulanorum 129;
filius Berengarius I.
 Everhardus Saxo, comes, Eworhardus
 dux *Frisiae* (885—898) 117. 124.
 146; *frater* Meginhardus.
 Everhardus († 902) 149; *fratres*
 Cuonradus senior, Gebehardus,
 Ruodulfus, *fili* (149) Cuonradus,
 Werinherus (?).
 Everhardus metropolita *Senonicus*
 († 886) 131.
 *Eberhardus dux Francorum (918
 —939) (152.) 158. 160. 161; *frater*
 Cuonradus rex.
 *Eberhardus Arnolfi filius (938) 160.
 *Eberhardus comes *pagi Logenahe*
 († 966) 177.
 Ebulo abba de sancto Dionisio (892)
 140.
 *Edgid filia regis Anglorum 158,
 regina († 946) 161. 163.
 Egil abba monasterii Prumiensis
 (853—860) 76. 78.
 Egino *comes* 152.
 *Einhardus episcopus Spirensis (913)
 155.
 *Ekkihardus Augiensis coenobii
 abbas (958—972) 169.
 Elisatium (*Elsass*) 50; *cf.* *Alsatia.
 [Hemmerammus episcopus Regens-
 burgensis 34; Emmerammi mar-
 tyris basilica 147].
 (Engilberga) regina, *coniux Ludowici II. imperatoris* 104.
 Engilramnus potens vir, *comes*
Flandriae 121; *uxor* Friderada.
 Engiltruda, Engiltrudis filia Mat-
 fridi comitis, quondam uxor Bo-
 sonis comitis (865) 84. 85.
 *Erchanbertus Wizenburgensis coe-
 nobii abbas (964—966) 175. 177;
frater *Gerricus.
 *Erchanboldus Strazburgensis epi-
 scopus (967—991) 176.
 *Erchanger *comes* († 917) 155;
frater Berahtold.
 *Eresburgum (*Stadtberge*) castellum
 161.
 *Erestein (*Erstein*) abbatia *puel-
 larum* 166.
 *Erphesfurd (*Erfurt*) 159.
- Eusebius pontifex Romanus 15.
 Eutices 18.
 Evesa *coniux Meginardi* (880) 117;
filius Everhardus.
- F**arabertus abbas Prumiensis (886
 —892) 125. 138.
 Finees (*Pinehas*) sacerdos 87.
 Flameresheim (*Flamersheim*) villa
 regia 100.
 Flandri 73.
 Flavianus episcopus Constantino-
 politanus 18.
 Florianus imperator 12.
 Florichingas (*Flörchingen*) villa 146.
 *Folcmarus *archiepiscopus Colo-
 niensis* (965—969) 176.
 Folco Remorum archiepiscopus (883
 —900) 140. 143. 149. 150.
 Fontaniacum (*Fontenoy*) 75.
 Foracheim (*Forchheim*) palatium
 147.
 Formosus apostolicae sedis presul
 (891—896) 144.
 Foroiulani (*Friaul*) 129.
 [Fortunatus patriarcha de Grecis
 (803) 64].
 Franci (*Franken*) 40. 42. 43. 48.
 [64.] 73—75. 78. 79. 93. 114. 116.
 117. [126.] 129. 134. 140. *154.
 156. 160. 162. 166. 167, *orien-
 tales 159; Francia 42. 74. 80.
 82. 84. 94. 119. 128. 129. 141.
 [153.] *154. 155. 157. 158. 161.
 166. 175. 177, orientalis 112.
 152. *157, *superior (*occidentalis*)
 156; *princeps* Carolus, *reges* Car-
 lomannus, Pippinus, Carolus I.
 Magnus, Ludowicus I.; *orientalis*
regni Ludowicus I., Carlomannus,
 Ludowicus II., Carolus, Arnolfus,
 Ludowicus III., Cuonradus, Hein-
 ricus, Otto I., Otto II., *medii*
 Lotharius I., Ludowicus, Lothar-
 rius II., Carolus, *occidentalis*
 Carolus II. Calvus, Ludowicus II.
 Balbus, Ludowicus III., Carlo-
 mannus, Carolus III. (Odo,
 Ruotbertus, Ruodolfus.) Ludo-
 wicus IV., Lotharius.
- Franco episcopus *Leodicensis* (854
 —901) 146.
 Franconofurt (*Frankfurt*) palatium
 110. 111. 141; *Franconofurd 162.
 164. 166. 170. 178.
 Fresia (*Friesland*) 112. 120. 123;
 Fresones 35. 119. 123. [126]; *duces*
 Meginardus I., Everhardus. Megin-

- hardus *II.*, *comites* Gardulfus, Gerulfus.
 Friderada (883) 121; *mariti* Engilrannus, Bernarius, Hugo.
 *Fridericus archiepiscopus *Mogontiensis* (937—954) 159. 161. 162. 165—168.
 *Fridericus archiepiscopus *Iuvenensis ecclesiae* (958—990) 169.
 Frideslar (*Fritzlar*) *monasterium* 151.
 Vulda. *Fulda *monasterium sancti Bonifacii* 134. [153.] *155. 157. 161. 162; *Fuldensis abbas 157. 158. 169. 171; [Fuldense coenobium 41;] *abbates* Hatho, Haicho, Hiltibertus, Hadamarus, Hatto.
Gaius imperator (37—41) 40.
 Galathae 4.
 Galli Senones 144; *dux* Brenno.
 Gallia 82. 85. 105. 119. 142. *159. 163. 168; Galliae XX. [64.] 82. 84. 87. 93. 113. 119. 120. 127. 129; *Gallia Romana 160.
 Galli *sancti monasterium (St. Gallen)* 125. *159. *abbatia* 136, *coenobium 169; *abbates* Salomon, Gralo, Burchardus.
 *Gard (*Garda*) *castellum* 171. 173.
 Gardulfus comes *Fresonum* (885) 123.
 Gauzbertus comes *Cenomanensis* († 852) 78.
 Gebehardus comes († 910) 147. 149. 151. *140. 154. 164; *fratres* Cuonradus senior, Everhardus, Ruodulfus; *fili* Herimannus, Udo, Cuonradus.
 *Geilo abbas *sancti Petri in Wizenburch* (957—960) 169. 170.
 *Gerbirga, Gerburga filia *Heinrici regis* 158. 161. 175; *fratres* Otto *I.*, Heinricus, Brun, *mariti* Gisalbertus, Ludowicus *IV.*, *filius* Lotharius.
 [Gerdrudis filia *Pippini* 33.]
 Gerhardus, Gerardus comes (892. 906) 139. 144. 145. 148. 150—152; *fratres* Mahtfridus, Richarius, *uxor* Oda.
 Germani 95; Germania XX. 75. 85. 87. 90. 119. 148.
 Germanus *sanctus episcopus Neapolitanus* 103.
 Germanus *sanctus episcopus Autisiodorensis* 126. *18.
 *Gero marchio († 965) 176.
 Gerulfus comes *Fresonum* (885) 123. 146.
 *Gerricus *Wizenburgensis abbas* (960—964) 170. 174. 175; *frater* Erchanbertus.
 Gisla filia *Lotharii II. et Waldradae* (883. 885) 120. 124; *frater* Hugo, *maritus* Godefridus.
 *Gisalbertus *dux Lothariensis* (915—939) 157. 158. 160. 161; *uxor* Gerbirga.
 (Glismuoda) *mater Cuonradi et Everhardi* 152; *maritus* Cuonradus senior.
 Goar *sanctus (St. Goar)* 147.
 Godefridus *rex Nortmannorum* († 885) 118. 119. 122. 124; *coniux* Gisla.
 *Godefridus *Spirensis episcopus* (950—961) 171.
 *Godefridus *dux Lothariensis* († 964) 174.
 Gozbertus *filius Ramnulfus I.* (892) 140; *frater* Ramnulfus *II.*
 Gozlinus *episcopus Parisiorum* († 886) 126. 127.
 *Gralo abbas *coenobii sancti Galli* (955—958) 169.
 Greci 1. [64.] 102. 103. *178; *cf.* Constantinopolis.
 Gregorius *I.* *beatus papa* (590—604) 94.
 Gulia (*Geule*) *torrens* 137.
 Gundolfi, Gundulfi *villa (Gondreville)* 122. 125.
 Guntarius *Coloniensis urbis pontifex* (850—863) 80—84.
 *Guntherus abbas *Hersfeldensis* (960—962) 170.
 *Hadamarus abbas *Fuldensis* († 956) 169.
 Hagano *episcopus Pergamenus* (863) 82.
 *Hagano *Heresfeldensis abbas* (935—960) 170.
 *Haicho abbas *Fuldensis* († 923) 157.
 *Hartbertus *episcopus Curiensis* (949—c. 960) 164.
 Haschiricus *episcopus Parisiorum* (886. 889) 127. 147.
 Haslon (*Elsloo*) 118. 121.
 Hastings *dux Nortmannorum* (866. 868) 92. 108. 109.
 Hatho, Hattho abba *Augiensis*, *archiepiscopus Mogontiensis* (891—913) 138. 147. *155.
 *Hatto *Fuldensis abbas* (956—968) 171.

- *Hatto insulae in Cumano lacu tutor (964) 175.
 Hebrei 1. 4.
 *Heimbodesheim (*Heimsheim*) villa 175.
 Henricus dux *Austrasiorum* († 886) 122—126. 145; *frater* Poppo dux, *filius* Adalardus, Adalbertus, Henricus.
 Henricus Henrici ducis filius († 902) 145; *fratres* Adalardus, Adalbertus.
 *Henricus dux Saxonum. rex (919—936) [153.] 156—159; *soror* Oda, *uxor* Mahtilda, *liberi* Dancmar, Otto I., Henricus I., Brun, Gerbirga.
 *Henricus I. dux *Bavariae* (948—955) 160—163. 165. 166; *fratres* Dancmar, Otto I., Brun, *soror* Gerbirga, *uxor* Iuditha, *filius* Henricus II.
 *Henricus II. dux *Bavariae* (955—995) 168.
 *Henricus archiepiscopus Treverensis (956—964) 169. 173. 174. 176.
 Helias 94.
 *Helena (*Olga*) regina Rugorum (959) 170.
 Helisabeth 89.
 Helius (*Aelius*) Pertinax imperator (193) 10.
 Hemma regina, *coniux* Ludowici I. regis 110. 111; *filius* Carlomannus, Ludowicus II., Carolus III.
 *Hemma *coniux* Lotharii regis 176.
 [Hemmerammus v. Emmerammus.]
 *Heresfeldensis v. Herolvesfelt.
 Heribertus *comes Viromandensis* (892. 923) 73. 141. *157. 164; *fratres* Bernardus, Pippinus, *filius* Hugo.
 *Herigerus archiepiscopus *Mogontiensis* (913—926) 155. 158.
 Herimannus *Coloniensis episcopus (890—924) 136. *157.
 *Herimannus dux *Alamanniae* (926—949) 154. 158. 163. 164; *fratres* Uodo, Cuonradus, *uxor* (Reginlinda), *filia* Ida.
 Herispich locus, in quo Rheni fluentia et Wal uno se alveo resolvunt, 124.
 Herispoius rex Brittonum (851—857) 80. 91. 110; *nepos* Vidicheil.
 Heristellium (*Herstal*) palatium 100.
 Heriveus archiepiscopus *Remorum* (903) 150.
 *Heroldus archiepiscopus *Salzburgensis* (939—958) 167. 169.
 *Herolvesfelt (*Hersfeld*) monasterium 156; *Heresfeldensis abbas 170; *abbates* Hagano, Guntherus.
 HESSIA 151.
 Hetti episcopus *Trevirorum* († 847) 75.
 Hibernia 157.
 Hierosolima (*Ierusalem*) 4. 5.
 *Hildibertus, Hiltibertus abbas *Fuldensis* (923—926) 157—159; archiepiscopus (926—937) *Mogontiensis*.
 Hildegardis filia Ludowici II. regis 142; *fratres* Hugo, Ludowicus.
 *Hildinesheim (*Hildesheim*) 160; *episcopus* Altfridus.
 Hilduinus abbas *Sithiensis* (870) 98—100.
 Hionna (*Yonne*) fluvius 130.
 [Hircanius saltus (*Bairischer Wald*) 64].
 Hireneus episcopus *Lugdunensis* 8.
 Hirindrudis regina, *uxor* Caroli *Calvi* 101; *filius* Carolus, Carolmannus, Ludowicus.
 Hirmingardis regina, *coniunx* Lotharii imperatoris († 851) 75.
 Hirmingardis. Irmingardis, filia Ludowici II. imperatoris 113. 142; *coniunx* Boso.
 Hispalensis ecclesia 29; *episcopus* Isidorus.
 Hispania 29.
 Hodingas v. Odingas.
 Horrea (*Oeren*), monasterium ad 144. 151.
 Hosmundus legatus *Nortmannorum* (782) 53.
 Hucbertus abba *Agaunensis* († 864) 78. 91; *soror* Thietbirga, *filius* Thietbaldus.
 Hugo filius Ludowici II. regis († 880) 115. 116. 180; *soror* Hildegardis, *frater* Ludowicus.
 Hugo filius Lotharii II. et *Waldradae* (885 *caecatus*) 120. 121. 123. 125; *soror* Gisla.
 Hugo abba *Turonensis* († 886) 93. 114. 122. 126. 130; *frater* Conradus *comes*.
 *Hugo Ruodberti filius (946) 163.
 *Hugo filius Heriberti (948) 164.
 Hungares v. Ungarii.
 [Huni 64].
 Iacobus *apostolus* 4.
 *Ida filia Herimanni ducis 163; *maritus* Liudolfus.

- Ieronimus 73.
 *Immo comes (944) 162.
 Inda (*Cornelimumster*) monasterium 118.
 Inglenheim, Inglinheim (*Ingelheim*) 74. *162. 163. 166. 175.
 Iohannis sancti baptistae nativitas (*Iun.* 24) 136. *156. 174, Precursoris 178.
 Iohannes *apostolus* 4.
 *Iohannes abbas *Treverensis* 15.
 Iohannes *VIII.* papa (872—882) 102. 104. 117.
 *Iohannes *XII.* papa, qui et Octavianus, (955—963) 171—174.
 *Iohannes *XIII.* Narniensis ecclesiae episcopus, papa (965—972) 176—179.
 *Iohannes diaconus, legatus ab apostolica sede (960. 964) 170. 174.
 Iovis mons (*Gr. St. Bernhard*) 78. 142.
 Isidorus episcopus Hispalensis († 636) 29.
 Italia 73—75. 77. 84. 98. 107. 111. 113. 117. 119. 129. 133. 142. 144. 146. 150. *158. 164—166. 168—171. 173. 175—178; Italicus populus 129, *rex 164, *Italici comites 177, *Italicum regnum 165, *Italici 165; *reges* Pippinus, Bernardus, Ludowicus *I.* imp., Lotharius imp., Ludowicus *II.* imp., Carlomannus, Carolus *III.* imp., Berengarius *I.*, Wido, Lambertus, Ludowicus *III.* imp., Berengarius *II.*, Lotharius.
 Iudith uxor *Ludowici I. imperatoris* 74; *filius* Carolus Calvus.
 *Iuditha uxor *Heinrici I. ducis* 167; *fratres* Eberhardus, Arnoldus, *filius* Heinricus *II.*
 Iuliacum (*Jülich*) castellum 118.
 Iulianus *imperator* (361—363) 102.
 *Iulium, ad sanctum, insula (*San Giulio*) 171.
 Iurus (*Jura*) mons 78. 91. 130. 142.
 *Iuvavensis (*Salzburg*) ecclesia 169; *archiepiscopi* Heroldus, Fride ricus.
 *Karolus *v.* Carolus.
 [Kilianus sanctus episcopus Wirzburgensis 32. 57.]
 Lambertus *marchio Namnetensis* († 852) 78.
 Lambertus *I. dux Spolitanorum* 129; *filius* Wido.
 Lambertus *II.* filius Widonis, imperator (892—898) 142. 144.
 Landulvestorph (*Lannesdorf*) villa 138.
 *Lantwardus episcopus *Mindensis* (958—969) 173.
 Langobardi 44. 113. 117. 119. 142. 144. 148. *166. 175; Langobardia 113.
 Latialis antiquitas XX; Latini 3.
 *Laudunum *v.* Lugdunum.
 *Lauresham *v.* Lorasham.
 Leo *I.* magnus papa (440—461) 18.
 Leo *III.* augustus (717—741) 37.
 *Leo *VIII.* protoscriniarius, papa (963—965) 173. 174. 176.
 *Leonem, ad sanctum, mons (*San Leo, Montefeltro*) 171. 172.
 Leodium (*Lüttich*) civitas 118. 136; *cf.* Tungris.
 *Libutius episcopus Rugorum (960—961) 170.
 *Lichus (*Lech*) fluvius 168.
 Liger (*Loire*) flumen 76. 78. 92. 106.
 *Liguria 174.
 [Lippia (*Lippe*) 64.]
 (Lista) Constantiensis episcopus 135.
 *Liutboldus [Liutboldus] dux († 907) [153.] 154.
 Liudbertus, Liutbertus archiepiscopus Mogontiacae urbis (863—889) 99. 100. 128. 134.
 Liutgardis regina, *coniunx Ludowici II. regis* 118.
 *Liutgarda filia regis *Otonis I.* 163; *fratres* Willihelmus, Liudolfus, Otto *II.*, *maritus* Cuonradus.
 *Liudolfus filius regis *Otonis I.*, dux *Alamanniae* (949—954) 163—169; *fratres* Willihelmus, Otto *II.*, *soror* Liutgarda.
 *Liuzo (*Liudprand*) Cremonensis episcopus (961—*c.* 971) 176.
 Lorasham (*Lorsch*) monasterium sancti Nazarii 110. 118. 142, Loreshheim 116, *Lauresham 161.
 Loth, ad sanctum, castellum (*Saint Lô*) 135.
 Lotharius imperator (817—855) 74—78, Hlotharius 73; *fratres* Pippinus *I. rex*, Ludowicus *I.*, Carolus *II.*; *coniunx* Hirmingardis, *filius* Ludowicus *II.* imp., Lotharius, Carolus.
 Lotharius rex (855—869) 75. 77. 78. 80—89. 91. 93—98. 120;

- uxores* Thietbirga, Waldrada; *liberi* Hugo, Gisla. — Lotharii regnum (*Lothringen*) 75. 77. 83. 98. 100. 111. 112. 115. 121. 122. 125. 130. 136. 141—143. 151. *Lothariense regnum 155. 157. 160. 167. 177, *Lothariensis ducatus 161, dux 174, *Lotharienses 160—162. 167. 168. 171; *duces* Reginarius, *Gisalbertus, Otto, Heinricus, Cuonradus, Brun archiep., Godefridus.
 *Lotharius rex Italicus († 950) 164; *coniux* Adalheida.
 *Lotharius rex *Francorum occidentaliū* (954—986) 175. 176.
 Lovon (*Loeven*) 122. 125.
 Lucania 102. 103. *178.
 Lucius Aurelius (*Verus*) imperator (161—169) 8.
 Lucius Commodus imperator (180—192) 8.
 Ludelmus presul Tullensis ecclesiae (895—906) 144. 152.
 Ludowicus I. Pius imperator (813—840) 73. 74. 76. *161; *frater* Pippinus, *uxor* Iudith, *filii* Lotharius imp., Pippinus, Ludowicus I. rex, Carolus II.
 Ludowicus II. imperator (850—875) 75. 77. 83. 93. 102—105. 107. 111. 113; *coniux* (Engilberga), *filia* Hirmingardis.
 Ludowicus III. imperator (901—924), *filius* Bosonis, rex Burgundiae (890—924) 142. 146. 150.
 Ludowicus I. rex *Bavariorum et Francorum orientaliū* (826—876) 75. 78. 85. 90. 95. 98—102. 110; *fratres* Lotharius imp., Pippinus I. rex, Carolus II., *coniux* Hemma, *filii* Carlomannus, Ludowicus II., Carolus III.
 Ludowicus II. rex *Francorum orientaliū* (876—882) 111. 112. 115—118. 142. 180; *fratres* Carlomannus, Carolus III., *coniux* Liutgardis, *liberi* Ludowicus, Hildegardis, Hugo.
 Ludowicus *filius Ludowici II. regis* († 879) 118. 119.
 Ludowicus III. rex *Francorum orientaliū* (900—911) 148. 152. [153.] *155.
 Ludowicus II. Balbus rex *Francorum occidentaliū* (877—879) 101. 114; *fratres* Carolus, Carlomannus, *coniuges* Ansgard, Adalheidis, *filii* Ludowicus III., Carlomannus, Carolus III.
 Ludowicus III. rex *Francorum occidentaliū* (879—882) 114. 120; *fratres* Carlomannus, Carolus III.
 *Ludowicus IV. rex *Francorum occidentaliū* (936—954) 157. 160. 161. 163; *coniux* Gerbirga, *filius* Lotharius.
 Lugdunum (*Lyon*) 114; Lugdunensis episcopus (Hireneus) 8; *archiepiscopus* Aurelianus.
 Lugdunum Clavatum (*Laon*) 139. 143; *Laudunum 163; *comites* Adalhelmus, Waltgarius.
 *Lupus episcopus *Trecassinus* 18. [Lupus episcopus *Senonicus* 27.]
 *Lusizani (*Lausitzer*) 173.
 [Machabeus 93.]
 *Magdeburg 163.
 Matfridus I. comes *Mettensis* 85; *liberi* Adalardus, Engiltrudis.
 Mahtfridus, Matfridus II. comes *Mettensis* (892. 906) 139. 144. 145. 148. 150. 152. 163; *fratres* Gerardus, Richardus, *filius* Adalbertus.
 *Mahtilda *uxor Heinrici I.* 175; *liberi* Otto I., Heinricus, Brun, Gerbirga.
 *Mahtildis filia Liudolfi 164.
 *Maior lacus (*Lago Maggiore*) 171.
 Malmundarias (*Malmédy*) monasterium 118.
 *Mantua 179.
 Marahensium regna (*Mähren*) 73. 112. 134, fines 132, rex 134. 143; *duces* Rastiz, Zuendibolch.
 Marewardus abba monasterii Prumiensis (829—853) 73.
 Mariae sanctae Dei genitricis purificatio (*Febr.* 2) 87. 142. *164. 175, assumptio (*Aug.* 15) 177; possessio ad Horrea 151.
 *Marinus Sutriensis ecclesiae episcopus (948. 965) 163. 176.
 Marsana (*Meersen*) palatium 100. 101.
 Martini pontificis templum *Turonense* 76, transitus (*Nov.* 11) 127.
 Matrona (*Marne*) fluvius 133. 134.
 Mauricius sanctus (*St. Maurice*) 130. 142.
 Maurilio episcopus Andegavensis urbis († c. 427) 80.
 Maximinus sanctus episcopus Treverorum 15; Maximini sancti possessio *Treverensis* 151, *ecclesia 140, 159, *basilica 162, *abbatia

- 164, *coenobitae 170; *abbates* Uogo, Willerus, Wikerus, Asolfus, Thietfridus.
- Medana (*Mayenne*) fluvius 106.
- Medardi sancti monasterium *Suesionicum* 76, basilica 126.
- *Mediolanensis (*Mailand*) archiepiscopus (Waltbertus) 170.
- Mediomatricum (*Metz*) 74. 83. 119. 152; *v.* Mettis.
- Meginensis pagus (*Meienfeld*) 112; *comes* Megingaudus.
- Megingaudus *comes pagi Meginensis* († 892) 140. 144.
- Meginardus *comes Frisiae* 117; *coniux* Evesa, *fili* Everhardus, Meginhardus.
- Meginhardus *filius Meginardi, comes Frisiae* (898) 146; *frater* Everhardus.
- Melanii sancti episcopi monasterium (*St. Mélaïne*) 108.
- Mettis (*Metz*) 81. 98. 144; [Mettensis urbs 54,] Metensis ecclesia 116. 120, episcopus 76. *167. 172. 176, *Metenses 158, *Mittensis urbs 157, episcopus 161; *comites* Matfridus, Adalardus, Mahtfridus, Gerardus, Adalbertus, *episcopi* Drogo, Adventius, Wala, Ruotbertus, *Witgerus, *Benedictus, *Adalbero, *Thiedericus.
- (Michaelis) rex *Vulgarum* (889) 95. 96; *fili* (Wladimirus, Simeon).
- *Michahelissancti memoria (*Sept.* 29) 178.
- [Modesta 33].
- *Mogontia (*Mainz*) 157. 166. 167. 169; [Magontia 64]; Moguntiac sedes XIX, Mogontiac urbs 99. 134. 137, Mogontiacensis ecclesia 138, *Mogontiensis archiepiscopus 161, ecclesia 162; *archiepiscopi* Bonifacius, Liudbertus, Sunzo, Hatho, *Herigerus, *Hildibertus, *Fridericus, *Willihelmus.
- Moinus (*Main*) 74.
- Mosa (*Maas*) fluvius 75. 100. 115. 118. 136—138. 141. 146. 148.
- Mosaburh (*Moosburg in Kärnten*) 117.
- Murmanus dux Brittonum († 818) 74.
- *Mutinensis (*Modena*) episcopus (Wido) 176.
- [Nabbarri 52].
- Namnetis (*Nantes*) civitas 76; Namnetensis provintia 92.
- *Narniensis ecclesia 176; *episcopus* Iohannes.
- Nazarii sancti monasterium Loras-ham 110. *169.
- Nero *imperator* (54—68) 5. 6.
- Nerva *imperator* (96—98) 7.
- Neustria 85.
- [Niceta patricius 50.]
- Nicetius archiepiscopus Trevericae sedis 21.
- Nicholaus papa (858—867) 82—90. 94. 96. 97. 121.
- [Nicoforus imperator (802—811) 50].
- *Nichophorus Grecorum imperator (*Nicephorus Phokas* 963—969) 178.
- Niumaga (*Nymwegen*) palatium 117. 146. [Niumagum 64].
- Niusa (*Neuss*) castellum 118.
- Nortmanni 76. 92. 93. 105—110. 115. 117—122. 124—127. 130. 133—138. 180; *reges* Godefridus. Sigifridus, *dux* Hastings; *cf.* Dani.
- Noviomensis (*Noyon*) episcopus 33.
- Numenoius dux Brittonum (818—851) 74. 79. 80; *filius* Herispoius. [Nuvella (*Nivelles*) 33.]
- Octavianus *imperator* († 14) 4. 37. 40.
- *Octavianus *v.* Iohannes XII.
- Oda filia Ottonis comitis (897. 900.) 145. 148; *frater* Heinricus rex, *mariti* Zuendibolch, Gerardus.
- Otbertus Strazburgensis episcopus (906—913) 153. *155.
- *Opertus marchio *Estensis* (960) 170.
- Odacar *comes* (897) 144. 145. 147.
- *Otgerus *episcopus Spirensis* (961—970) 171. 173. 174. 176.
- Odilbaldus Treiectensis ecclesiae presul (870—899) 147.
- Odingas, Hodingas (*Alten-Ötting*) 116. 147.
- Odo filius Ruotberti, *comes* Parisiorum, rex *Francorum occidentaliū* (888—898) 93. 126. 129. 139—141. 143. 135; *frater* Ruotbertus.
- Otto *comes*, *dux Saxonum († 912) 145. [153.] *155. 156; *liberi* Heinricus rex, Oda.
- *Otto I. rex (936—973), *imperator* (962—973) 156. 158—179; *fratres* Danemar, Heinricus, Brun, *soror* Gerbirga, *coniuges* Edgid, Adalheida, *liberi* Willihelmus, Liudolfus, Liutgarda, Otto II.

- *Otto II, rex (961—983), imperator (967—983) 168. 171. 175. 178. 179.
- *Otto comes, *dux Lothariensis*, (940—944) 162.
- *Otto filius Liudolfi *dux Alamaniae* (973—982) 168.
- P**adus (*Po*) 113. *175.
- Pannonia [64.] 112, Pannonii 132.
- Papia (*Pavia*) 113. *165. 171. 172. 175.
- Parisius (*Paris*) [54.] 113. 125. 127. 133. 134. 141; Parisiorum comes (Odo) 126, urbs 130.
- Pasquitanus dux *Brittonum* (874) 107—110; *frater* Alanus.
- *Paternisheim (*Pfetersheim*) villa 157.
- *Paulinus episcopus Treverorum 15.
- Paulus apostolus 4. 5. 75. 84. 85. 88.
- Pecinaci (*Petschenegen*) 132.
- *Pelagiana heresis 18.
- Penninae Alpes 91. 130. 142.
- Pergamum (*Bergamo*) castrum 142.
- Petrus apostolus 4. 5. 40; sancti Petri sedes *Romana* 95. 135, *gradus (*ecclesiae*) 179, confessio 97. 144. *179, auctoritas (*apostolica*) 84. 85. 88. 104, titulus 98, monasterium *Mettense* 144, *abbatia in Wizenburch 169.
- *(Petri et Pauli) apostolorum festivitas (*Iun.* 29) 174. 178.
- *(Petrus) urbis (Romae) prefectus (967) 176.
- Pictavis (*Poitiers*) 78; Pictavensis provintia 92.
- [Pippinus *maior domus* († 639) 33.]
- Pippinus rex *Francorum* (751—768) 40.
- Pippinus filius *Caroli magni*, rex *Italiae* (781—810) 73; *filius* Bernardus.
- Pippinus I. filius Ludowici I. imperatoris, rex *Aquitaniae* (817—838) 76. 77; *fratres* Lotharius, Ludowicus I. rex, Carolus II., *filii* Pippinus II. rex.
- Pippinus II. filius Pippini I., rex *Aquitaniae* (838—852) 76. 77.
- Pippinus filius Bernardi 73; *filii* Bernardus, Pippinus, Heribertus.
- Pippinus filius *Pippini* 73. 141; *fratres* Bernardus, Heribertus.
- Placentia (*Piacenza*) civitas 98. 142; *Placentinus episcopus (Sigolfus) 177.
- [Policronius episcopus *Virdunensis* 18.]
- Poppo, Boppo Thuringorum dux (c. 880—892) 134. 140; *frater* Heinricus dux.
- *Poppo I. *Wirziburgensis* episcopus (941—961) 170.
- *Poppo II. *Wirziburgensis* episcopus (961—983) 170.
- Praeiectus martyr 180.
- Provincia (*Provence*) 75. 77. 113. 114. 144; rex Carolus, comes Boso.
- Prumia (*Prüm*) monasterium 77. 118. 125. 136. 138. 146; Prumiensis abbatia 78, Prumiense monasterium 73. 76. 147, coenobium 125. 138; *abbates* Tancradus, Marcwardus, Egil, Ansbaldus, Farabertus, Regino, Richarius.
- Pulceria augusta, *coniux Theodosii II.* 18.
- Purchardus v. Burchardus.
- R**adasbona [Radispona] v. Reganasburh.
- Ramnulfus I. dux *Aquitaniae* († 866) 92. 93. 105. 140; *filii* Ramnulfus II., Gozbertus.
- Ramnulfus II. dux *Aquitaniae* (892) 140.
- Rastiz (*Rastislavus*) princeps *Marahensium* (846—870) 78.
- Ratbodus, Rathbodus archiepiscopus *Treverensis* (883—915) XVIII. XIX. 120. 144.
- Ratbodus episcopus *Treiectensis* (900—917) 147.
- *Ravenna 178. 179; *Ravennates* 178.
- Redonis (*Rennes*) civitas 108.
- Reganasburh (*Regensburg*) [34. 64.] 117, *Radasbona civitas 167. 170.
- Reginarius comes († 876) 112.
- Reginarius dux *Lothariensis* († 915) 145. 147; *filii* Gisalbertus.
- *Reginerus comes *pagi Hennegau* (958) 169.
- *Reginbertus Dei servus († 962) 172.
- *(Reginlinda) vidua Burchardi I., uxor Herimanni (926) 158; *liberi* Burchardus II. (?), Ida.
- Regino abba *Prumiensis* (892—899, † 915) XVIII. XIX. 1. 125. 138. 139. 147. *154.
- *Reginoldus *Rubilocensis* ecclesiae episcopus (966—989) 177.
- Remi (*Reims*) 74, Remorum civitas 141, archiepiscopus 149, cathedra 150; *Remensis urbs 163, ecclesia 164, *archiepiscopi* Ebbo, Folco, Heriveus, *Artaldus.

- Rhenus (*Rhein*) [64.] 74. 75. 90. 99. 112. 122. 137. 141. 148. *157. 159. 160. 161. 168.
- *Rhetia provincia 166.
- Ribuarii 100. 118. 136.
- Richarius abba monasterii Prumien-
sis (899—922), *Tungrensis epi-
scopus (922—945) 139. 147. 162.
163; *fratres* Gerardus, Mahtfridus.
- Richgardis augusta, coniux *Caroli*
III. imperatoris 127.
- *Rihgowo Wormaciensis episcopus
(† 950) 164.
- Richildis regina, *coniux Caroli II.*
113; *frater* Boso.
- Richwinus comes 121; *socer* Engil-
ramnus, *filius Otto dux Lotha-*
riensis (?).
- *Rimilinga (*Rümlingen*) villa 168.
- Ritest (*Rethel?*) villa 180.
- Rodbertus, Rotbertus, Ruotbertus
comes *Andegavensis* († 866) 79.
92. 93. 105. 126. 129; *frater* Adal-
helmus, *filius* Odo, Ruotbertus.
- Ruotbertus comes, *Ruodbertus in-
vasor regni *Francorum* (922—
923) 93. 120. 141. *156. 157; *frater*
Odo, *filius* Hugo.
- Ruotbertus presul Metensis ecclesiae
(883—916) 120.
- *Rodbertus, Ruodbertus, Ruotbertus
archiepiscopus Treverensis (930
—956) 158. 162. 164. 169.
- *Ruodbertus Mogontiensis ecclesiae
diaconus (942) 162.
- *Rotfredus comes *Campaniae* († 966)
176. 177.
- *Ruotgerus, Ruothgerus archiepi-
scopus Trevirorum (915—930) 157.
158.
- *Rodhardus, Ruodhardus Straz-
burgensis episcopus (933—950)
161. 164.
- Rodoaldus legatus apostolicae sedis
(863) 82.
- Rodulfus comes Cameracensis († 896)
73; *frater* Balduinus *II.*
- Ruodolfus, Ruodulfus *I.*, *filius* Cuon-
radi, rex Burgundiae (888—911)
130. 142; *filius* Ruodolfus *II.*
- Ruodulfus episcopus Wirziburgensis
(892—908) 140. 145. 149; *fratres*
Cuonradus, Everhardus, Gebe-
hardus.
- *Ruodolfus *II.* rex Burgundionum
(911—937) 159. 164; *filia* Adalheida.
- *Ruodolfus rex *Francorum* (923—
936) 157.
- Roma 5. 40. 41. 82—85. 96. 98. 104.
112. 113. 117. 135. 142. 146. *171.
172. 174. 176—179; Romana eccle-
sia 40. 82. *174, urbs 75. 94.
144. *171. 174. 175, *respublica
170, *plebs 173. 176. 179, Roma-
num nomen 75, *Romanus popu-
lus 171, pontifex 172. 176, Romani
pontifices 15. 37. *178; *episcopi*
Leo *I.*, Gregorius *I.*, Nicholas *I.*,
Adrianus *II.*, Iohannes *VIII.*,
Formosus, *Iohannes *XII.*, *Leo
VIII., (*Benedictus *V.*) *Io-
hannes *XIII.*
- Romani 1. 40. 87. 104. 117. *172—
174. 176—179; *Romania 173. 178.
- *Romanus *II.* imperator Constanti-
nopolitanus (945—963) 170. 178.
- Rotila (*Retel*) monasterium sancti
Xisti 140.
- *Rotomagum (*Rouen*) 163; Rotoma-
gensis episcopus 33.
- *Rubilocensis (*Eichstedt*) ecclesia
177; *episcopi* *Starkandus, Regin-
oldus.
- *Rugi (*Russen*) 170. 172. 177;
regina *Helena, *episcopi* *Libu-
tius, *Adalbertus.
- *Salefeld (*Saalfeld*) 163.
- Salomon rex Brittonum (857—874)
91. 106—109.
- Salomon *II.* Constantiensis ecclesiae
antistes (875—889) 136.
- Salomon *III.* episcopus *Constantien-*
sis (890—919) 136. *155.
- Samnium, Samnitica provincia 102.
Sarraceni 93.
- Saxones [64.] 79. 119. [126.] 151.
*155. 156. 162, Saxo 117. *161.
164; Saxonia 100. 112. [153.]
*155. 161. 165. 166. 170. 175.
176. 178; *duces* Otto, *Heinricus,
Otto *I.* rex.
- Sclavi (*Slaven*) [64.] 78. 112. 134.
137. 140. 143. *156. 168—170. 173.
176; *v.* *Abotridi, Behemenses,
*Lusizani, Marahenses, *Vucrani.
- Scythae 131; Scythia 131. 132;
Scythica regna 131.
- Sedechias Iudeus (877) 113.
- Senones Galli 144; *dux* Brenno.
- Senonis (*Sens*) civitas [27.] 90. 131;
Senonica urbs 133; *archiepiscopi*
Everhardus, Waltarius.
- Sequana (*Seine*) 78. 125. 127. 130. 133.
- Servacius sanctus episcopus *Tun-*
grensis [18.] *162.

- *Severus episcopus Treverorum 18.
Sigifridus rex Nortmannorum (881-882) 118. [119.] 120.
*Sigolfus Placentinus episcopus (966) 177.
Silvanectis (*Senlis*) castrum 76.
(Simon) rex Vulgarum (893—927) 96; *frater* (Wladimirus).
Sincicha (*Sinzig*) 123.
Sisenandus *rex Hispaniae* 29.
Sodalteurt (*Saucourt*) 120.
Somna (*Somme*) fluvius 121. 122. 125.
Spechtheshart (*Spessart*) 149.
*Spirensis (*Speier*) episcopus 155. 171. 174. 176; *episcopi* Einhardus, Godefridus, Otgerus.
*Spoletum 178; Spolitani 129, *Spolitani ducatus 173; *duces* Lambertus I., Wido, Lambertus II.
Stabulaus (*Stablo*, *Stavelot*) monasterium 118.
*Starkandus Rubilocensis ecclesiae episcopus (933—966) 177.
Stephanus comes (883) 121; *frater* Albricus.
Stephanus comes († 901) 120. 144. 145. 148. 149; *frater* Walo.
Strazburgensis urbs, ecclesia 152, civitas 153, *episcopus 155. 161. 164. 176, *ordinarii 158; *episcopi* Baltramus, Othbertus, *Ruodhardus, *Uodo, *Erchanboldus.
Sualifelt *pagus* 112.
Suessionis (*Soissons*) 76. 126. *156. [Sulpitius episcopus Bituricensis 32.]
Sunzo episcopus Mogontiacae urbis (889—891) 134. 137.
*Sutriensis episcopus (Marinus) 176.
Taneradus abba monasterii Prumiensis († 829) 73.
Terassa (*Theres*) castrum 152.
Thanais (*Don*) 131. 132.
Theodonis villa (*Diedenhofen*) 148. *161.
Thermophilae Langobardorum 44.
Thietbaldus comes, *filius Hucberti abbatis* (883) 121.
Thietbirga regina, *uxor Lotharii* 77. 78. 80—82. 84—89. 91; *frater* Hucbertus abba.
*Thietfridus Treverensis abbas (967) 178.
Thietgaudus archiepiscopus Treverensis (847—863) 75. 81—84.
*Thietmarus comes *Saxoniae* († 959) 169.
*Thiedericus archiepiscopus Treverensis (965—977) 176.
*Theodericus, Thiedericus Metensis episcopus (965—984) 172. 176.
Thilia (*Dyle*) fluvius 137.
Thimiun (*Thiméon*) 115.
Thuringi (*Thüringer*) 119. 140, Turingi 134. *156; Thuringia 58, Turingia 112. *Turinga 154. 155. 159; *duces* Poppo, Cuonradus, Burchardus.
Tiberius *imperator* (14—37) 40.
Ticianus (*Ticino*) 113.
Titus *imperator* (79—81) 7.
Toletana urbs (*Toledo*) 29.
Traiectum (*Mastricht*) castrum 118; Treiectensem castrum 136, *Treiectenses clerici 162; *episcopus* Servacius.
Treiectensis (*Utrecht*) ecclesia 147; *episcopi* Odilbaldus, Ratbodus. [Trasico rex Sclavorum (804) 64.]
*Travallium (*Val Travaglia*) 171.
Trecas (*Troyes*) civitas 133; *episcopus* *Lupus.
Treveris (*Trier*) *15. [33.] 136. 144. *162, *Treverim 15. 140; Treverorum episcopus 18, Trevirorum urbs, ecclesia 98, civitas 119, episcopus 75. 120, *archiepiscopus 158; Treverensis ecclesia XVIII, archiepiscopus 81. *169. 174. 176. *abbas 169. 178, *Treverense coenobium 177, *Trevirensis abbas 163; *episcopi* *Agricius, *Maximinus, *Paulinus, *Severus, *Niccetius, *archiepiscopi* Hetti, Thietgaudus, Bertulfus, Ratbodus; *abbates v.* Maximinus.
Triburias (*Tribur*) villa regia 127. 143. 152.
Trigorium *pagus* (*Trehergau*) 143. [Tucicha 146.]
Tullensis urbs (*Toul*) 133, ecclesia 144, civitas 153; *episcopi* Ludelmus, Druogo.
Tulpiacum (*Zülpich*) castellum 118. [Tungris 18;] Tungrens diocesis 98, urbs 118; *episcopi* Servacius, Franco, Richarius; *cf.* Traiectum.
Turonica urbs (*Tours*) 76, provincia 92.
*Tuscia 178.
Ungari 143. *158, Hungares 131, *Ungarii [153.] 154. 155. 159.
*Unni archiepiscopus *Bremensis* (918—936) 159.
*Udo, Uodo comes († 949) 154. 161. 163. 164; *frater* Herimannus dux.

- * Udo comes (964. 966) 175—177; *filius* Uodo episcopus.
- * Uodo Strazburgensis episcopus (950—965) 164. 176.
- * Uogo abbas sancti Maximini Treverensis (934—945) 159. 163.
Urba (*Orbe*) castrum 91.
[Urso 14.]
- Vedasti sancti abbatia (*St. Vaast*) 115. 149.
[Venecia, Venetii 50.]
- Vercellensis episcopus (Liudwardus) 127, ecclesia 148.
- Verona 150. *178; *Veronensis marca 166.
- Vespasianus *imperator* (69—79) 6.
- Vidicheil dux Brittonum († 890) 110. 135.
- Virdunensis urbs (*Verdun*) 133.
- Vivianus potens vir († 851) 78.
- * Vuerani Sclavi (*Uckern*) 159.
- Vulda v. Fulda.
- Vulgares 95. 132; *reges* (Michaelis, Wladimirus, Simeon).
- Vurfandus dux Brittonum (874) 107—110.
- Waal (*Waal*) fluvius 117.
- Wala episcopus *Mettensis* (876—882) 119.
- * Waldo Cumanus episcopus (960. 966) 164. 170. 175. 177.
- * Waldo Curiensis episcopus († 949) 164.
- Walo (896) 144. 149; *frater* Stephanus.
- Waltarius episcopus Aurelianensis urbis 131; *nepos* Waltarius.
- Waltarius *archiepiscopus Senonicus* 131.
- * Waltherus *archiepiscopus Mediolanensis* (953—971) 170.
- Waltgarius comes, *filius* Adalhelmi († 892) 139. 140.
- Waltgarius Freso, *filius* Gerulfi 146.
- Waldrada concubina *Lotharii regis* 80. 82. 84. 85. 87—89. 97; *liberi* Gisla, Hugo.
- Wangerus vassallus Engiltrudis 84.
- Wedereiva (*Wetterau*) *pagus* 151.
[Weles (*Wels*) 163.]
- * Werinherus (149.) 162; *frater* Cuonradus (?), *filius* Cuonradus.
- Wettini visio 61.
- Wido dux Spolitanorum. *imperator* (891—894) 129. 142. 144; (*coniux* Ageltruda.) *filius* Lambertus II.
- * Wido *filius Berengarii II.* († 965) 171. 178; *frater* *Adalbertus.
- * Wido Mutinensis episcopus (865) 176.
- Wicbertus comes († 883) 121.
- * Wigfridus Coloniensis ecclesiae *archiepiscopus* (924—953) 157. 167.
- * Wigman Saxo comes (939, † 944) 161; *filius* Wigmannus.
- * Wigmannus comes *Saxoniae* (955, † 967) 168.
- * Wikerus Treverensis *coenobii* abbas (957—966) 169. 177.
- Wilineburch (*Weilburg*) *castellum* 152.
- * Willa *uxor Berengarii II.* 171. 173; *fili* Adalbertus, Wido.
- * Willerus abbas Treverensis (945—957) 169.
- Willibertus *archiepiscopus Coloniensis* (870—889) 99. 100. 124. 136.
- Willibrordi sancti *monasterium* (*Absternacum*) 102.
- * Willihelmus *archiepiscopus Mogontiensis* (954—968) 158. 168—172. 175. 178; *fratres* Liudolfus, Otto I., *soror* Liutgarda.
- Winemarus *satelles* Balduini *comitis* (903) 149. 150.
- Wirzburgensis (*Würzburg*) ecclesia 140. 149; Wirzburgensis episcopus [32.] 145; *episcopi* [Kilianus], Arn, Ruodulfus, *Poppo I., *Poppo II.
- Witgarius episcopus de Augusta *civitate* († 887) 128.
- * Witgerus episcopus *Mettensis* (917—927) 157. 158.
- * Wizenburch (*Weissenburg*) 169; * Wizenburgensis abbas 170. 174. 175. 177; *abbates* Geilo, Gerricus, Erchanbertus, Adalbertus.
- (Wladimirus) rex *Vulgarum* (c. 889—893) 96; *frater* (Simeon).
- Wormatia (*Worms*) *civitas* 84. 141—143. *157. 159. 164. 171. 175. 177. 178; *Wormaciensis episcopus 164; *episcopi* Rihgowo, Anno.
- Xisti sancti *monasterium* (Rotila) 140.
- Zacharias papa (741—752) 40.
- Zuendibolch rex *Marahensium Sclavorum* (870—894) 134. 143.
- Zuendibolch, Zuendibolchus *filius* Arnulfi, rex *regni Lotharii* (895—900) 125. 130. 134. 140. 142. 148.

GLOSSARIUM.

Absque *sine* 41. 68. 92. 95. 100. 103. 106. 130. 135. *171. 177; absque mora 115. 124. 126. 138. 139. 150, absque momento 121.
 acephala ἀκέφαλος 91.
 ad invicem 38. 101. 111. *166; ab invicem 124.
 *se admittere 171.
 *adnichilare 173.
 adtondi *attonderi* 76.
 amaniaca passio μανία 77.
 anathematizare 147.
 anfractuosi recursus equorum 79.
 antidotum *remedium* 89.
 antiphona, antiphonarium XVIII.
 apocrisiarius 21.
 apostasia 102.
 applicare *classem appellere* 69.
 armonicus ἀρμονικός XVIII. XIX.
 arripere iter 50, fugam 91.
 *aufuga 173.
 *auspicante Deo 165.
 avunculus = *patruus* 22. 76. 77. 102.
Baiulare 113. [139].
 beatitudo vestra XX.
 beneficium 149.
 blasphemare 83.
 [bubalus *büffel*, *ur* 64.]
 caballus 101.
 caedibus, incendiis ac rapinis de-
 populari 76. 79. 93, devastare 52.
 58. 118. 148, demoliri 131.
 in calce obsecrare 1.
 cantor XIX.
 *capellanus palatii 175.
 *caritative suscipere 172.
 *castellani 167. 173.
 castrum eundem 99, treiectensem
 cathedra apostolica 18. [136].
 celsitudo vestra XIX. XX. 2.
 certari *elaborare* 55.
 chorus XVIII.
 christianissimus rex 95.
 christicola 1.
 chronica *f.* 1. 43. 45. 153; chroni-
 corum libri 73.
 cicli (annorum) Dionisii 40.
 citius = *citissime* 92. 99. 106; *cf.*
 maturius.
 cilicium 96.
 clienteria 93.
 clusae *klausen* 44.
 cocorum princeps = *sinescalcus* 55.
 complices 85.

*coenobitae 170.
 concinentia XIX.
 conductum *praeceptum* 4.
 conquiri = *conqueri* 20.
 consiliarius 28. 84. 145, a secreto 148.
 constabulus = comes stabuli 67.
Deponere querelam = *profundere*
 definitiva sententia 55. 82. [137].
 diaconibus 83.
 dignatio vestra XX.
 diluculo 116.
 discooperire *découvrir* 34.
 dispendium 75. 89. 94. 114.
 disponere *beabsichtigen* 50. 59. 97.
 100. 130. 139. *175. 177.
 dissinteria δυσσεντερία 93.
 docmatizare 17.
 dominatio vestra XX.
 dominus *der herr*, domnus *titulus*
nomini appositus.
 ducatum prestare 81.
 *Ebdomada ἐβδομάς 173; ebdoma-
 darius 42.
 econtra 43. 99. 127.
 elemosina ἐλεημοσύνη, *almosen* 96.
 107. 128.
 elogio stultitiae denotandus 83.
 enkyridion ἐγκυριδίον XX.
 eundem castrum 99, regnum 121,
 votum 135.
 evangelizare 3.
 evindicare *occupare*, *expugnare* 123.
 exaestuans vino 42, calore 92.
 excellentia vestra XX.
 exenia ξένια 128. 143.
 exiguitas mea XX.
 *factione *auf betrieb* 162. 169.
 fastigium imperii 116, regni 134.
 fastus supercilii 111, superbiae 134;
 felle commotus 42. 137. [*174].
 *ferula pastoralis 174.
 fiscus *possessio regia* 115. 123. 128.
 152.
 fomes occasionum 90, occasionis 123.
 fuga labi 72, dilabi 75. 106. 108.
 115. 130. 143.
 funiculus hereditatis 90. 111.
Genealogia 116.
 girare (γύρος) *navigio kreuzen* 76.
 gladii, quod gerebat, 29.
Heresis 83; heretici 15.
 hibices ἵβυκες 130.
 historiographus 1. 131.
 *hostis *exercitus* 168.

incentor et insimulator omnium malorum 2.
individuus comes 42. 152.
infra = *intra* 145. *173. 176 *saepius*.
inter ducibus 135.
intronizare 141.
intrinsicus latitare 49. 92.
in vacuum frustra 142.
in vanum 111.
in ventum 109.
***iusum deorsum** 175.
iuxta secundum 4.
latibulum fugae quaerere 57. 90.
letaniae litaniae, supplicationes 57.
levare a sacro fonte 53. 134.
locum quoddam 146. [143.
mansionarius qui mansionem parat
maturius citissime 91; *cf.* *citius*.
meliores homines = nobiliores 41.
melodia XVIII. 128.
metropolis 98. *167; **metropolita** 83.
131, metropolitanus 83. 138. 144.
migrare = mori 94. 102. *saepius*.
moderna tempora 139.
monarchia imperii 30, **regni** 74.
monomachia 164.
non tantum quam (= sed etiam) 119,
quantum 112. 118.
Novembrio mense 118. 127.
notarii rerum scriptores 1.
nutu divino percuti (19.) 35. 79.
Obsequium comitatus 100.
Octobrio mense 113.
***odibilis** 160.
ovile dominicum 125.
Pagani heiden 44. 51. 92. 106. 108.
117. 119. saepius.
***pallium pontificale** 174.
papilio = gall. pavillon 79.
paralysis παράλυσις 116. 144. *159. 170.
parvitas mea, nostra 1. 40. 73.
pavimentum 96.
placitum conventus 65. 79. 142.
***162. saepius.**
plebeius sermo 73.
***potestative** 171.
pollens omni virtute 42.
pontificatus (Romanus) 94, **ponti-**
preconium XX. [fium 102.
***prefectura comitatus** 164.
prestigia magica 113.
presumere sich erdreisten 62. 97,
presumptio 91. 99. *saepius*.
se proclamare 124.
prophetia 121.
propinare προπίπειν 113.
prosapia 116.

***protoscriniarius** 173. 176.
psallere XVIII, psalmus 128.
pullulare 98—116.
Quoquina 42.
recensere corrigere 4.
se recolligere = se recipere 79.
***reconciliari dep.** 175.
regnum eundem 121.
remeare 152. *178.
repedare 61. 92. 104. 115. 136. *176.
***replicare reconciliare** 163.
responsoria XIX.
resultare cum exsultatione procla-
resumere vires 32. [mare 82.
reverentissimus XIX. 88. 120.
rusticanus sermo 73.
***sanctimoniale velum** 177.
satagere = studere 99. 124.
satelles 30. 73. 103. 107. 109. 115. 122.
scisma σχίσμα 135. [124. 149.
***scriniarius** 174.
secessus 149.
***sectator precipuus pacis** 156. 159.
sicophanta συκοφάντης 113.
solarium sölter 100.
sospitas 99.
spera σπαῖρα 103.
stilo persequi 131, **exsequi** 139.
sublimitas vestra XIX. 1.
subtrahi ab hac luce 97. 98. 111.
114. 136.
suggestiones erinnerungen, vorstel-
lungen 103.
super aliquid scribere 18; **super eos**
arma verterunt 53.
superstitiosi musici XIX.
supputatio 5.
suscipere a (de) sacro fonte 22. 31.
Tiphus τῖφος ardor, cupiditas 111.
tonus XVIII. XIX.
toxicata sagitta 149.
[triarchos 126.]
tripudium = summa laetitia 119.
trudere in carcerem 20, **in exilium** 21.
truncari capite 3.
unctionis oleo inungi 43.
***undiquesecus** 171. 174.
Vallos 106.
vassallus 84. *168; ***vassalicium** 166.
veneratio vestra XVIII.
ventilare causam 62. *164.
vexillum 112. 137.
vindicare punire 42; **se vindicare**
viscera regni 106. [ulcisci 46.
volutabrum mechiae 97.
votum eundem 135.
zelus ζῆλος 34. 87. 96.

